

PRIBOR ZA LIJEČENJE, OSOBNU HIGIJENU I ULJEPŠAVANJE IZ ANTIČKE ZBIRKE ARHEOLOŠKOG MUZEJA ISTRE

Predmeti iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre korišteni u medicini, osobnoj higijeni i uljepšavanju potječu iz rimskih nekropola, privatnih kuća i javnih termi u gradovima rimske Istre i otoka Cresa te iz vila izvan gradova. U pojedinim slučajevima odražavaju specifično zanimanje, interese i aktivnosti svojih vlasnika. Karakteristični liječnički instrumenti su skalpeli i kuke od bakrene slitine ili željeza. Pribor od bakrene slitine s mogućnošću dvojne primjene u medicini i kozmetici zastupljen je u većem broju, a obuhvaća pincete, sonde, spatule, žlice i zdjelicu širokog otvora. Metalni pribor vezan prvenstveno za kozmetiku obuhvaća strugače, ručku četke, ogledala i određene oblike posuda poput aribala, amforice, patere i ciste. U medicini i kozmetici korištene su posude od keramike, raznih vrsta kamena i kosti. Ističu se skupocjene posude izrađene od mramora, kalcitnog alabastra, jantara i gorskog kristala. Osim od metala, instrumenti medicinske ili kozmetičke namjene, žlice, igle i češljevi, izrađivali su se od kosti.

Ključne riječi: liječnički pribor, pribor za uljepšavanje, pribor za higijenu, Izida, Istra, Cres

MEDICAL INSTRUMENTS AND TOILETRY AND COSMETIC UTENSILS FROM THE RO- MAN PERIOD COLLECTION OF THE ARCHAE- OLOGICAL MUSEUM OF ISTRIA

The medical instruments and toiletry and cosmetic utensils kept in the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria come from the Roman necropolises, private houses and public thermae in the Roman cities of Istria and the island of Cres, as well as from villas outside these cities. In some cases, they indicate specific professions, interests and activities of their owners. Typical among the medical instruments are scalpels and hooks made of a copper alloy or iron. Copper-alloy instruments intended for use in both surgery and cosmetics account for quite a number of these museum items; they include tweezers, probes, spatulas, spoons and a small wide-mouthed cup. Metal items, primarily used for cosmetic purposes, include strigils, a hairbrush handle, mirrors and vessels like aryballois, amphorettes, pateras and cistae. In medicine and cosmetics, vessels of ceramics, bone and various types of stone were used. Particularly interesting are the valuable vessels made of marble, calcite alabaster, amber and rock crystal. Medical instruments and cosmetic utensils and spoons, needles and combs were made not only of metal but also of bone.

Key words: medical instruments, cosmetic utensils, toiletry utensils, Isis, Istria, Cres

UVOD

U Antičkoj zbirci Arheološkog muzeja Istre čuvaju se brojni predmeti namijenjeni liječenju, održavanju osobne higijene, uljepšavanju i čuvanju potrebnih pripravaka, masti, ulja i mirisa. Najveći dio otpada na predmete od stakla, pretežno balzamarije i bočice. Manje su zastupljeni predmeti od drugih materijala, koji predstavljaju predmet ovog rada.¹ Mnogi od predmeta korištenih za uljepšavanje, održavanje higijene ili u medicinske svrhe mogli su imati različite namjene, poput pinceta, spatula, štapića, tarionika, bočica, te im uglavnom nije moguće odrediti samo jednu određenu namjenu osim u slučaju arheološkog nalaza u specifičnom kontekstu ili u grupi nalaza karakterističnih za određenu svrhu. Neki su predmeti imali samo jednu moguću namjenu, poput skalpela koji su služili u kirurškim zahvatima ili ogledala i češljeva korištenih pri uljepšavanju, te ih se može sa sigurnošću odrediti kao liječnički odnosno kozmetički pribor. Prva i još aktualna temeljita studija i tipološka razrada rimskih medicinskih instrumenata, velikim dijelom utemeljena na kronološki jasno određenim nalazima iz Pompeja, objavljena je početkom XX. st.² Značajan doprinos poznavanju građe dala su objavljena kasnija arheološka istraživanja grobnih i naseobinskih cjelina. Tipološka podjela predmeta iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre izvršena je prema vrsti materijala od kojeg su izrađeni i prema namjeni.

1. LIJEČNIČKI PRIBOR

1.1. Skalpeli

Liječnički oštri nožić, skalpel (*scalpellum*), izrađivao se od bakrene slitine ili željeza. Postojale su razne vrste skalpela, s dvije ili jednom oštricom, zašiljenog ili tupog vrha.³ Oblici sječiva razlikovali su se pružajući liječniku veći izbor pri kirurškom zahvatu. Osnovni oblik skalpela ostao je nepromijenjen za čitavog Rimskog Carstva.⁴ Skalpeli su se obično sastojali od sječiva različite oštine i različitih namjena, izrađenih od željeza i bakrene slitine, pričvršćenih na dva kraja jedne ručke. Postojali su i jednodijelni skalpeli.

Ručke skalpela od bakrene slitine kat. br. 1 i kat. br. 2 imaju na pravokutnoj šipki prorez i rupicu za umetanje čavlića kojim se učvršćivala jednostrana željezna oštrica na drugom kraju. Obje pripadaju dvodijelnim skalpelima s funkcionalnim sječivima na dva kraja, ali razlikuju se po

INTRODUCTION

The Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria contains numerous items once intended for medical treatments, personal hygiene, cosmetics and keeping preparations, ointments, oils and balms. Most of them are glass balsamaria and bottles. The items made of other materials are much fewer and these are the subject of this paper.¹ Many of the items used for cosmetic, toiletry or medical purposes (like tweezers, spatulas, sticks, mortars, bottles etc.) could have also been used for other things. This is why, unless they were found in a specific archaeological context or as part of a group of specific finds, it is usually not possible to establish their single specific purpose. Some items had a single use, like surgical scalpels or mirrors and combs used for dressing up. They can positively be identified as medical instruments and cosmetic utensils, respectively. The first – still relevant – study and typological analysis of Roman medical instruments, largely based on Pompeii finds of reliable chronology, was published in the early 20th century.² Later excavations of grave graves and settlements substantially increased our insight into this matter. The items of the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria were typologically categorized on the basis of the material they are made of and their purpose.

1. MEDICAL INSTRUMENTS

1.1. Scalpels

Scalpel (*scalpellum*), a sharp surgical knife, was made of a copper alloy or iron. There were several types – single or double-bladed, pointed or blunt ones.³ Blades were of different shapes, offering a range of purposes in a surgical treatment. Scalpel maintained its basic form throughout the history of the Roman Empire.⁴ Scalpels usually had blades of various sharpness and purposes, attached to two ends of a handle. There were single-piece scalpels, too.

The copper-alloy scalpel handles cat. no. 1 and 2 have a slit and a hole on the rectangular shaft, for a nail used for affixing the iron single blade on the other end. Both of them are two-piece scalpels with a functional blade on each end, but their purposes are different. The item No. 1 in the catalogue is a simple scalpel handle with a blunt, olive-leaf shaped separating spatula. The rhomboid-sectioned spatula on the handle has edges on both sides and a blunt

1 Koštane i metalne igle korištene kao ukosnice, za učvršćivanje odjeće, kao pribor za šivanje i za pisanje predstavljaju vrlo brojnu skupinu koja traži zaseban pristup i nisu obuhvaćene ovim radom.

2 J. S. Milne 1907.

3 J. S. Milne 1907, 24–50, T. I–III; L. J. Bliquez 2015, 72–107.

4 J. Ortalli 2000b, 524, kat. br. 192d, e, kraj I. – sredina III. st.; K. Gostenčnik 2004, 371–372, sl. 2–3, T. 1: 1–4, prva polovina I. st.; M. Vomer Gojkovič, I. Žižek 2008, 114, kat. br. 105a, b, I. st.; K. A. Giunio 2010, 67, kat. br. 9–11; 68, kat. br. 12, Zadar; L. J. Bliquez 2015, 73–74; 389, sl. 11: 1–4, Rimini, Domus del chirurgio; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. br. A.4.3, III. st.

1 Particularly numerous are the bone and metal needles used as hairpins, clothing fasteners, sewing needles and writing implements. These require a separate analysis and are not included in this paper.

2 J. S. Milne 1907.

3 J. S. Milne 1907, 24–50, pl. I–III; L. J. Bliquez 2015, 72–107.

4 J. Ortalli 2000b, 524, cat. no. 192d, e, late 1st–mid-3rd centuries; K. Gostenčnik 2004, 371–372, figs. 2–3, pl. 1: 1–4, first half of the 1st century; M. Vomer Gojkovič, I. Žižek 2008, 114, cat. no. 105a, b, 1st century AD; K. A. Giunio 2010, 67, cat. no. 9–11; 68, cat. no. 12, Zadar; L. J. Bliquez 2015, 73–74; 389, fig. 11: 1–4, Rimini, Domus del chirurgio; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, cat. no. A.4.3, 3rd century AD.

namjeni. Primjerak kat. br. 1 predstavlja običnu ručku skalpela s tupom lopaticom za razdvajanje u obliku maslinovog lista. Lopatica na ručki skalpela romboidnog je presjeka, ima bridove na obje strane i tup vrh.⁵ Sječivo na ručki skalpela kat. br. 2, izrađeno od bakrene slitine, i željezno sječivo skalpela kat. br. 3 imaju samo jednu oštricu i tup vrh da bi se izbjegle neželjene povrede. Ravno sječivo s jednom oštricom i tupim vrhom moglo se koristiti za brijanje u medicinske svrhe.⁶ Od tri skalpela iz zbirke, skalpel kat. br. 3 jedini ima sačuvano željezno sječivo pričvršćeno na djelomično sačuvanu ručku od bakrene slitine. Sličan skalpel sa željeznom oštricom usađenom u masivnu i profiliranu ručku pravokutnog presjeka od bakrene slitine pronađen je u tiberijskom sloju u Magdalensbergu.⁷ Sačuvani dio ručke skalpela kat. br. 3 nalikuje na ručke dvodjelnih rimskih ključeva koje su završavale glavicom s otvorom za vješanje.⁸ Iz Augsta potječe niz različitih profiliranih ručki cilindričnog oblika od bakrene slitine koje su služile za učvršćenje željeznog sječiva noža, no ni jedna ne završava otvorom za vješanje na kraju.⁹

1.2. Kuka

Različite metalne kuke oštrog ili tupog završetka koriste se za izvlačenje tkiva pri kirurškim zahvatima.¹⁰ Mogle su imati ukrašenu ručku ili funkcionalan suprotan kraj. Krakovi kuka mogli su završavati oštro (*hamulus acutus*) ili tupo (*hamulus retusus*). Kuka (*hamus*) od bakrene slitine kat. br. 4, tupog završetka sa zaoštrenom iglom na suprotnom kraju, pronađena u nekropoli Marsovo polje u Puli,¹¹ mogla je poslužiti pri operaciji.

2. PRIBOR S PRIMJENOM U MEDICINI I KOZMETICI

2.1. Pincete

Pinceta (*forceps, volsella*) obično se izrađivala lijevanjem bakrene slitine, no ima i pinceta iskovanih od željeza. Pincete su služile u kozmetici za čupanje dlačica i u medicini prilikom liječničkih tretmana. Koristile su se za pridržavanje sonde pri tretiranju bolesnog mjesta ili rane,¹² za držanje kaustične mase pri hladnoj kauterizaciji nepčane

tip.⁵ The copper-alloy blade attached to the scalpel cat. no. 2 and the iron blade of the scalpel cat. no. 3 are both single blades with blunt tips intended to avoid accidental injuries. A straight single blade with a blunt tip could be used for shaving for medical purposes.⁶ Of the three scalpels in the collection, the scalpel cat. no. 3 is the only one with an iron blade attached to a partly preserved copper-alloy handle. A similar scalpel with an iron blade fixed into a massive, well-defined square-sectioned handle made of copper alloy was found in the Tiberian layer in Magdalensberg.⁷ The surviving part of the handle of the scalpel cat. no. 3 resembles the handles of two-piece Roman keys that ended with a head perforated for hanging.⁸ A number of well-defined cylindrical copper-alloy handles found at Augst were used fixing the iron blade, but none of them has an end perforated for hanging.⁹

1.2. Hook

Various metal hooks with sharp or blunt tips were used for extracting tissue during surgeries.¹⁰ They either had an adorned handle or a functional opposite end. Hook arms had either sharp (*hamulus acutus*) or blunt tips (*hamulus retusus*). The copper-alloy hook (*hamus*, the item no. 4 in the catalogue) with a blunt tip and a pointed needle on the opposite end that was found at Marsovo polje Necropolis in Pula¹¹ could have been used for surgeries.

2. INSTRUMENTS USED IN BOTH MEDICINE AND COSMETICS

2.1. Tweezers

A pair of tweezers (*forceps, volsella*) was usually made of copper alloys, but some were made of iron, too. In cosmetics, tweezers were used for plucking eyebrows. In medicine, they were used for holding the probe when treating the sick body part or a wound,¹² for holding the caustic mass during cold cauterization of the uvula,¹³ perhaps even for holding a heated cauterization instrument when burning a tissue.¹⁴ Medical tweezers would sometimes have another instrument on their opposite end: probe, spatula, needle case, knife or hook.¹⁵

5 J. S. Milne 1907, 24, 27, T. II-III; R. Jackson, S. La Niece 1986, 121, cat. no. 1, 3-5; 122, sl. 1: 1, 3-5; E. Riha 1986, 82, kat. br. 629, T. 57: 629; R. Jackson 1990, 14, sl. 1: 6-12; M. Bolla 2004, 212, 228, kat. br. 38-39, T. 5: 38-39, Verona, kraj II. - početak III. st.; K. Gostenčnik 2004, 371-372, sl. 2-3, T. 1: 1-2, Magdalensberg, doba Tiberija; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 70, kat. br. 156-157; 71, kat. br. 159, *Burnum*; 71, kat. br. 158, *Varvaria*; T. Varga 2015, 186, T. I: 1-14, ručke skalpela od bakrene slitine ukrašene motivom vinove loze od srebra.

6 J. S. Milne 1907, 29-30.

7 K. Gostenčnik 2004, 371-372, sl. 2-3, T. 1: 4.

8 D. Gáspár 1986, T. CCXXIV: 1, 318, 1215, 1570, 1625; T. CCXXV: 1472, 1571, 1601, 1695.

9 E. Riha 1986, 28-29, kat. br. 82-85, T. 10: 82-85, I. - IV. st.

10 J. S. Milne 1907, 87-88, T. XXIII-XXIV; R. Jackson, S. La Niece 1986, 139-141; R. Jackson 1990, 15, sl. 2: 1-3, 6-9; K. Gostenčnik 2004, 374-375, sl. 5: 4-5, T. 2: 3-4; L. J. Bliquez 2015, 177-179.

11 R. Matijašić 1991, 37, Grob 32, kat. br. 5.

12 S. Ivčević 2000, 112.

5 J. S. Milne 1907, 24, 27, pl. II-III; R. Jackson, S. La Niece 1986, 121, cat. no. 1, 3-5; 122, fig. 1: 1, 3-5; E. Riha 1986, 82, cat. no. 629, pl. 57: 629; R. Jackson 1990, 14, fig. 1: 6-12; M. Bolla 2004, 212, 228, cat. no. 38-39, pl. 5: 38-39, Verona, late 2nd-early 3rd centuries; K. Gostenčnik 2004, 371-372, figs. 2-3, pl. 1: 1-2, Magdalensberg, Tiberius' period; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 70, cat. no. 156-157; 71, cat. no. 159, *Burnum*; 71, cat. no. 158, *Varvaria*; T. Varga 2015, 186, pl. I: 1-14, copper-alloy scalpel handles adorned with silver vine motif.

6 J. S. Milne 1907, 29-30.

7 K. Gostenčnik 2004, 371-372, figs. 2-3, pl. 1: 4.

8 D. Gáspár 1986, pl. CCXXIV: 1, 318, 1215, 1570, 1625; pl. CCXXV: 1472, 1571, 1601, 1695.

9 E. Riha 1986, 28-29, cat. no. 82-85, pl. 10: 82-85, 1st-4th centuries

10 J. S. Milne 1907, 87-88, pl. XXIII-XXIV; R. Jackson, S. La Niece 1986, 139-141; R. Jackson 1990, 15, fig. 2: 1-3, 6-9; K. Gostenčnik 2004, 374-375, fig. 5: 4-5, pl. 2: 3-4; L. J. Bliquez 2015, 177-179.

11 R. Matijašić 1991, 37, Grave 32, cat. no. 5.

12 S. Ivčević 2000, 112.

13 J. S. Milne 1907, 98-100; L. J. Bliquez 2015, 247.

14 Z. Gregl 1982, 182.

15 J. S. Milne 1907, 93; R. Jackson, S. La Niece 1986, 139; E. Riha 1986, 38; L. J. Bliquez 2015, 233.

resice,¹³ možda i za pridržavanje zagrijanog instrumenta za kauterizaciju pri spaljivanju tkiva.¹⁴ Pinceta medicinske namjene mogla je ponekad imati na drugom kraju još jedan instrument, sondu, spatulu, spremnik za iglu, nož ili kuku.¹⁵ Pincete od bakrene slitine iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre, od kojih dvije potječu iz Osora na otoku Cresu, iz nekropole Kavanela istražene tridesetih godina XX. st., međusobno se razlikuju oblikom i funkcionalnošću. Prema načinu spoja krakova, razlikuju se dva tipa, pinceta složenije konstrukcije s krakovima koji izlaze iz jedne ručke i pinceta od jednostavno savijene pločice. Pinceta (*volsella*) kat. br. 5, s krakovima koji izlaze iz ručke, ima ručku u obliku obrnutog stošca, ukrašenu s po dva uska prstena na dnu i na vrhu. Taj tip pincete pripada skupini Riha C¹⁶ i potvrđen je među liječničkim priborom. Služio je za prethodno odstranjivanje dlaka s tretiranog područja i bio je uobičajen osobito u razdoblju I. – II. st.¹⁷ Ostali primjerci iz zbirke imaju jednostavan kružno savijeni spoj krakova. Pinceta kat. br. 6 predstavlja najjednostavniji, veoma raširen tip kozmetičke pincete čiji se oblik nije mijenjao tijekom Rimskog carstva, tip Riha G.¹⁸ Krakovi su joj uski, primjereni kozmetičkoj svrsi čupanja dlaka. Pinceta kat. br. 7 potječe iz groba sa škrinjicom na zaključavanje.¹⁹ Namjena škrinjice vjerojatno je bila pohrana osobnog kozmetičkog pribora, između ostalog pincete korištene u kozmetičke svrhe. Savijena ručka pincete kat. br. 7 stisnuta je na vrhu i ne oblikuje kružnicu nego slovo U. Hvataljke zadebljane cijelom dužinom i U-oblik savijene ručke svrstavaju je u tip Riha F.²⁰ Pinceta kat.

The copper-alloy tweezers from the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria, two of which were found at Kavanela Necropolis (near Osor on the island of Cres) researched in the 1930s, differ by their shape and function. By the way how their blades are connected, there are two types of tweezers: more complex ones, with blades sticking out from a single handle, and the ones consisting of a simple plate bent in half. The *volsella* type (cat. no. 5), has blades sticking out from a conical handle decorated with two narrow rings on each end. This type of tweezers belongs to Riha C¹⁶ group; such specimens were found among medical instruments. They were used for removing hairs from the body part to be treated. They were very common, particularly in the 1st and 2nd centuries AD.¹⁷ Other specimens from the Collection belong to the second type: a plate bent to form two blades, with a curved connection between them. The tweezers cat. no. 6 belong to the Riha G type, the simplest, widespread type of cosmetic tweezers that maintained its form throughout the entire history of the Roman Empire.¹⁸ Its blades are narrow, appropriate for its cosmetic purpose: plucking hairs. The tweezers cat. no. 7 were found in a grave, together with a small chest with a lock.¹⁹ The chest probably contained cosmetic utensils, including tweezers used for cosmetic purposes. The bent handle of the tweezers; cat. no. 7 is pressed on its tip, which is U-shaped instead of rounded. This U-shaped handle and the thick blades are characteristic for the Riha F type.²⁰ The tweezers catalogued as No. 8 have a blade widening only in its lower section, which is much less common than the type with blades widening gradually

13 J. S. Milne 1907, 98–100; L. J. Bliquez 2015, 247.

14 Z. Gregl 1982, 182.

15 J. S. Milne 1907, 93; R. Jackson, S. La Niece 1986, 139; E. Riha 1986, 38; L. J. Bliquez 2015, 233.

16 E. Riha 1986, 34, kat. br. 94–96, T. 12: 94–96, II st. – početak III. st.

17 J. S. Milne 1907, 91–93, T. XXVI: 1; E. Riha 1986, 34, kat. br. 94–96, T. 12: 94–96, II. st. – početak III. st.; R. Jackson, S. La Niece 1986, 123, kat. br. 10; 122, sl. 1: 10; R. Jackson 1990, 16, sl. 3: 2; E. Künzl 1998, 78, sl. 3; S. Ivčević 2000, 113, 143, kat. br. 199, 154, sl. 38; J. Ortalli 2000b, 525, kat. br. 192k, l; M. Bolla 2004, 212, 215, 228, kat. br. 40, T. V: 40, Verona, kraj II. – početak III. st.; K. Gostenčnik 2004, 382, sl. 11, T. 16: 1, Magdalensberg, doba Tiberija; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, kat. br. 171, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 75, kat. br. 51, *Burnum*; 76, kat. br. 52, Zadar; 2016, 83, kat. br. 62; L. J. Bliquez 2015, 233; 389, sl. 11: 9; A. Busuladžić 2015, 176, T. 5: 3, Japra, Majdanište; T. Varga 2015, T. V: 1, *Porolissum*.

18 S. Petru 1972, 62, Grob 648, br. 2, T. XLII, Grob 648: 10, doba Klaudija; 69, Grob 767, br. 3, T. L, Grob 767: 3; 88, Grob 937, br. 2, T. LXXI, Grob 937: 9; 114, Grob 1, br. 3, T. CXVI, Grob 1: 7, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grob 567, br. 8, T. CXXXI, Grob 567: 8, *Emona*; Z. Gregl 1982, 181–182, kat. br. 48–54, T. 7: 1–7; V. Galliazzo 1979, 159–160, kat. br. 62.4, Treviso; E. Riha 1986, 34, kat. br. 105–111, T. 13: 105–111; R. Jackson 1990, 16, sl. 3: 9; E. Künzl 1998, 81, sl. 6, l. – IV. st.; S. Ivčević 2000, 113, 142, kat. br. 189–190, 154, sl. 34–35; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, kat. br. 3–4, I st.; K. Gostenčnik 2004, 383, sl. 11, T. 17: 3–9, T. 18: 1–5, Magdalensberg; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, kat. br. 104b, l. – II. st.; kat. br. 104a, IV. st.; S. Filipović 2010, 82, kat. br. 107, Zmajevac; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, kat. br. 172, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 76, kat. br. 53, Zadar; 2016, 82, kat. br. 58, 60; L. J. Bliquez 2015, 233–248; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. br. A.4.4; A. Busuladžić 2015, 176, T. 4: 1, Narona; T. 5: 1, Vidoši, Livno; T. 5: 2, Grude, Ljubuški; T. 5: 4, nepoznato; T. Varga 2015, T. V: 2–3, *Porolissum*.

19 R. Matijašić 1991, 44, Grob 55; T. 21: Grob 55. O postojanju škrinjice od organskog materijala svjedoče elementi od bakrene slitine: okovna pločica, 44, kat. br. 7, T. 21: 7; alka s kukom, 44, kat. br. 8, T. 21: 8 i brava, 44, kat. br. 9, T. 21: 9.

20 E. Riha 1986, 34, kat. br. 100, T. 12: 100; T. 13: 101–104, I. st. – prva polovina II. st.; S. Ivčević 2000, 113, 142, kat. br. 194, 154, sl. 36; K. A. Giunio 2010, 76, kat. br. 54–56, Zadar; 2016, 82, kat. br. 59; 83, kat. br. 61; J. Zaninović 2014, 192, sl. 5, *Burnum*, I. st.

16 E. Riha 1986, 34, cat. no. 94–96, pl. 12: 94–96, 2nd–early 3rd centuries.

17 J. S. Milne 1907, 91–93, pl. XXVI: 1; E. Riha 1986, 34, cat. no. 94–96, pl. 12: 94–96, 2nd–early 3rd centuries; R. Jackson, S. La Niece 1986, 123, cat. no. 10; 122, fig. 1: 10; R. Jackson 1990, 16, fig. 3: 2; E. Künzl 1998, 78, fig. 3; S. Ivčević 2000, 113, 143, cat. no. 199, 154, fig. 38; J. Ortalli 2000b, 525, cat. no. 192k, l; M. Bolla 2004, 212, 215, 228, cat. no. 40, pl. V: 40, Verona, late 2nd–early 3rd centuries; K. Gostenčnik 2004, 382, fig. 11, pl. 16: 1, Magdalensberg, Tiberius period; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, cat. no. 171, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 75, cat. no. 51, *Burnum*; 76, cat. no. 52, Zadar; 2016, 83, cat. no. 62; L. J. Bliquez 2015, 233; 389, fig. 11: 9; A. Busuladžić 2015, 176, pl. 5: 3, Japra, Majdanište; T. Varga 2015, pl. V: 1, *Porolissum*.

18 S. Petru 1972, 62, Grave 648, no. 2, pl. XLII, Grave 648: 10, Claudius' period; 69, Grave 767, no. 3, pl. L, Grave 767: 3; 88, Grave 937, no. 2, pl. LXXI, Grave 937: 9; 114, Grave 1, no. 3, pl. CXVI, Grave 1: 7, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grave 567, no. 8, pl. CXXXI, Grave 567: 8, *Emona*; Z. Gregl 1982, 181–182, cat. no. 48–54, pl. 7: 1–7; V. Galliazzo 1979, 159–160, cat. no. 62.4, Treviso; E. Riha 1986, 34, cat. no. 105–111, pl. 13: 105–111; R. Jackson 1990, 16, fig. 3: 9; E. Künzl 1998, 81, fig. 6, 1st–4th centuries; S. Ivčević 2000, 113, 142, cat. no. 189–190, 154, fig. 34–35; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, cat. no. 3–4, 1st century; K. Gostenčnik 2004, 383, fig. 11, pl. 17: 3–9, pl. 18: 1–5, Magdalensberg; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, cat. no. 104b, 1st – 2nd centuries; cat. no. 104a, 4th century; S. Filipović 2010, 82, cat. no. 107, Zmajevac; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, cat. no. 172, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 76, cat. no. 53, Zadar; 2016, 82, cat. no. 58, 60; L. J. Bliquez 2015, 233–248; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, cat. no. A.4.4; A. Busuladžić 2015, 176, pl. 4: 1, Narona; pl. 5: 1, Vidoši, Livno; pl. 5: 2, Grude, Ljubuški; pl. 5: 4, unknown; T. Varga 2015, pl. V: 2–3, *Porolissum*.

19 R. Matijašić 1991, 44, Grave 55; pl. 21: Grave 55. The following copper-alloy elements found in the grave indicate that as small chest of an organic material must have also been in it: hinge plate, 44, cat. no. 7, pl. 21: 7; ring with hook, 44, cat. no. 8, pl. 21: 8 and lock, 44, cat. no. 9, pl. 21: 9.

20 E. Riha 1986, 34, cat. no. 100, pl. 12: 100; pl. 13: 101–104, 1st century–first half of the 2nd century; S. Ivčević 2000, 113, 142, cat. no. 194, 154, fig. 36; K. A. Giunio 2010, 76, cat. no. 54–56, Zadar; 2016, 82, cat. no. 59; 83, cat. no. 61; J. Zaninović 2014, 192, fig. 5, *Burnum*, 1st century.

br. 8 pripada tipu s hvataljkom proširenom samo u donjem dijelu, razmjerno rjeđe zastupljenom od tipa čije se hvataljke ravnomjerno i postupno proširuju cijelom dužinom. Lopatasto prošireni krakovi pincete kat. br. 8 prikladni su za primjenu u medicini. Pinceta istog tipa s konkavnim dužim stranicama trapezoidnih završetaka hvataljki pronađena je u rimskom naselju u Resniku kod Splita (*Siculi*), bez detaljnijih podataka o vremenu upotrebe.²¹ Pincete širokih krajeva poput kat. br. 8 koristile su se u slabo izmijenjenim oblicima za cijelog Rimskog Carstva i kasnije, osobito pri depilaciji u liječničke svrhe.²² Oblici hvataljki mogli su se razlikovati u pojedinostima. Ulomak pincete kat. br. 9, pronađen u zapuni bazena kaldarija javnih termi u Puli, pripada tipu ravnomjerno proširenih trapezoidnih krakova koji se također zadržao u kasnoj antici nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva.²³ Pincete su, osim igli, kozmetički ili medicinski instrumenti koji su se uobičajeno koristili u termama, gdje se često pronalaze.²⁴ Pinceta iz termi u Puli predstavlja varijantu s polumjesečasto oblikovanim završetkom hvataljke, nazvanu tip Magdalensberg prema lokalitetu na kojem su dokumentirane u znatnom broju, no nisu se tamo proizvodile. Završetak hvataljke oštećen je i izobličen korozijom, no nema sumnje da je proširen i polumjesečasto oblikovan. Trapezoidne pincete tipa Magdalensberg odlikuju se ravnomjerno proširenim krakovima s polumjesečastim završetkom, zastupljene su u Italiji i provincijama i često nose pečat proizvođača. Majstor *Agathangelus*, aktivan vjerojatno u Galiji od kasnotiberijevskog doba tijekom sredine I. st., označavao ih je svojim imenom na pečatu u osobito velikom broju. Smatra se da je upravo Agatangel izumio taj specifični oblik pincete i snabdijevao svojim proizvodom vrlo široko tržište u zapadnom dijelu Rimskog Carstva.²⁵ Jedan primjerak pincete širokih krakova koji se ravnomjerno proširuju od početka do kraja pronađen je u vili rustici Brestić kod Višnjana. Krajevi su ravno završeni, a ne polumjesečasti kao kod Agatangelovih pinceta.²⁶ Sve pincete iz zbirke AMI imaju glatke i plosnate završetke krakova bez zubaca ili šiljka, prikladne za čupanje dlačica te za čišćenje rana, pridržavanje i izvlačenje pri operacijama i drugim, manje invazivnim zahvatima.

along their length. The spatula-shaped ends of this type are suitable for medical use. A pair of tweezers belonging to this type, found at the Roman settlement in Resnik near Split (*Siculi*), have blades with flared ends the longer sides of which are concave. It is not known in what period were these tweezers used.²¹ The wide-end tweezers like cat. no. 8 were used throughout the history of the Roman Empire and even later, without changing much. They were primarily used for plucking hairs in medical purposes.²² Their blades could differ in details. The tweezer fragment cat. no. 9, found in the backfill of the caldarium of the public thermae in Pula, belongs to the type with gradually widening flared blades that survived into Late Antiquity period after the fall of the Western Roman Empire.²³ Together with needles, tweezers were regularly used as a cosmetic or medical instrument in hermae, where they are often found.²⁴ The tweezers from the Pula thermae belong to the subtype with crescent-shaped blade ends. The subtype was named Magdalensberg subtype after the site where numerous such specimens had been found (although they were not produced there). Although the blade's end is damaged and corroded, there is no doubt that it is widened and crescent-shaped. The flaring Magdalensberg tweezers are characterized by gradually widening blades with crescent-shaped ends. They are found in Italy and in the provinces and often have the manufacturer's stamp. The bronzesmith named *Agathangelus*, who flourished from Late Tiberian period to the mid-1st century AD, probably in Gaul, stamped his name on a large number of these tweezers. It is believed that it was him who invented this specific type of tweezers, supplying with them large swathes of the Western Roman Empire.²⁵ One pair of tweezers with wide blades widening gradually towards their ends was found in the villa rustica Brestić near Višnjana. Its ends are flat, not crescent-shaped like those of *Agathangelus'* tweezers.²⁶ All the tweezers from the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria (hereinafter: AMI Collection) have smooth and flat blade ends, with no prongs or points, and are suitable for plucking hairs, cleaning wounds, and holding and extracting bones or tissues during surgeries or less invasive treatments.

2.2. Probes

Probes (*specilla*) made of a copper alloy, with two functional ends, were used for various purposes during surgeries. Iron probes were also used, for cauterization only.²⁷ The

21 I. Kamenjarin 2011, 131, inv. no. 3982.

22 J. S. Milne 1907, 92, T. XXVI: 2; P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 56, kat. br. 160, Rifnik, V. – VI. st.

23 P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 66, kat. br. 203, Dravlje, kraj V. st. – prva polovina VI. st.

24 A. M. Whitmore 2013, 97, 214.

25 K. Gostenčnik 2001, 432–435, sl. 2: 1; sl. 3: 1–11; 2002, 228–229; 2004, 383, T. 17: 1–2.

26 R. Zlatunić 2011, 96, T. 5: 4, Brestić.

21 I. Kamenjarin 2011, 131, inv. no. 3982.

22 J. S. Milne 1907, 92, pl. XXVI: 2; P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 56, cat. no. 160, Rifnik, 5th, 6th centuries.

23 P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 66, cat. no. 203, Dravlje, late 5th century–first half of the 6th century.

24 A. M. Whitmore 2013, 97, 214.

25 K. Gostenčnik 2001, 432–435, fig. 2: 1; fig. 3: 1–11; 2002, 228–229; 2004, 383, pl. 17: 1–2.

26 R. Zlatunić 2011, 96, pl. 5: 4, Brestić.

27 J. S. Milne 1907, 116–120; R. Jackson 1990, 20, fig. 7: 1–3.

2.2. Sonde

Sonde (*specilla*) od bakrene slitine, prikladne za korištenje na oba kraja, služile su u kirurškim zahvatima za različite intervencije. Korištene su također željezne sonde, sa specijalnom namjenom za spaljivanje rana.²⁷

Dvokraka sonda od bakrene slitine u obliku vilice kat. br. 10 potječe iz nekropole Osora, zvane Kavanela,²⁸ kao i veći broj liječničkih i kozmetičkih instrumenata od bakrene slitine u zbirci. Liječnički instrumenti u obliku dvokrake vilice javljaju se u dvije varijante različitih namjena: kao sonde ravnih šiljaka²⁹ i kao kuke (*hami*, *hamuli*) zavijenih krajeva.³⁰ Instrumenti s dva kraka služili su u kirurgiji za vađenje krajnika, izraslina ili za pridržavanje rubova kirurškog reza.³¹ Razmjerno se rijetko pronalaze; dvokrake kuke pronađene su pretežno u grobovima u kompletu s drugim medicinskim instrumentima.³² Dvokraka vilica kat. br. 10 nema zavijene vrhove krakova pogodne za izvlačenje ni funkcionalan završetak ručke u obliku sonde ili drugog prikladnog medicinskog instrumenta, nema podataka o nalazu s drugim instrumentom moguće medicinske namjene, te postoji mogućnost da je korištena u druge svrhe osim medicinskih.

Sonde od bakrene slitine s ravnom pločicom na jednom kraju i ovalnim zadebljanjem za paljenje ili čišćenje rana na drugom kraju (*spathomele*) razlikuju se s obzirom na oblik ravne pločice koji može biti ovalan, konkavan, romboidan ili kombiniran.³³ Pločica sonde služila je za podizanje kože pri rezizivanju i kirurškim zahvatima. Vrsti *spathomele* pripada sonda s romboidnom pločicom kat. br. 11. Naročite sonde s lopatastim proširenjem (*stilus specillum*) koso postavljenim u odnosu na ručku, poput kat. br. 12, pripadale su tipu sonde Riha J i služile su za podizanje kosti pri operaciji, a slične igle s lopaticom u istoj osi s ručkom koristile su u pisanju i brisanju na voštanoj tablici te u kozmetici u pripremi i nanošenju šminke.³⁴ Sonda kat. br. 13 ima na sačuvanom kraju ovalno zadebljanje, a na drugom kraju ručka je stanjena i završava manjim, odlomljenim proširenjem, vjerojatno pločicom ili žličicom.³⁵ Može se usporediti s

copper-alloy probe in the form of a two-pronged fork (cat. no. 10) comes from Kavanela Necropolis²⁸ in Osor, and so does a number of other copper-alloy medical instruments and cosmetic utensils in the Collection. As regards the medical instruments in the form of a two-pronged fork, there are two subtypes (each for a different purpose): straight-pointed probes²⁹ and curved-point hooks (*hami*, *hamuli*).³⁰ Two-pronged surgical instruments were used for tonsillectomy, removal of growths, or for holding incisions in place.³¹ They are rather rarely found; two-pronged hooks are mostly found in graves together with other medical instruments.³² The two-pronged fork (cat. no. 10) has no curved tips suitable for extraction or a handle with a functional tip in the form of a probe or some other suitable medical instrument. As there is no information whether it was found together with some other medical instruments, it is possible that it was used for other purposes besides medical ones.

There are different types of copper-alloy probes with a flat plate on one end and the olivary terminal for cauterization or cleaning of wounds on the other end (*spathomele*). They differ by the shape of the flat plate: it can be oval, concave, flared or combined.³³ The plate was used for lifting the skin when making incisions during surgical treatments. The probe cat. no. 11, with a flared plate, belongs to the *spathomele* type. Special probes with a spatula-shaped widening (*stilus specillum*) slanting against the handle, like cat. no. 12, belong to the Riha J type. These probes were used for lifting bones during surgeries; similar needles with a spatula on the same axis as the handle were used for writing and erasing letters on wax tablets and for preparing and applying makeup in cosmetics.³⁴ The probe catalogued as No. 13 has an oval thickening at the surviving end. At the opposite end, the handle is thinner and has a small, widening terminal which is broken-off (probably a plate or spoon).³⁵ It is similar to an Aquileia needle that

27 J. S. Milne 1907, 116–120; R. Jackson 1990, 20, sl. 7: 1–3.

28 R. Matijašić 1984, 51, nalazi iz nekropole Kavanela u Osoru na Cresu, istražene između dvaju svjetskih ratova, dospjeli su u zbirku Arheološkog muzeja Istre (AMI) po nalogu vlade NR Hrvatske iz 1947. U inventaru AMI zabilježeno je da je nekropola Kavanela istražena tridesetih godina XX stoljeća.

29 J. S. Milne 1907, 83–84, T. XXI–XXII, primjerku iz Pule najsliniji je instrument prikazan na T. XXII: 3. Jedan dvokraki instrument istog tipa čuva se u Arheološkom muzeju u Zadru: K. A. Giunio 2010, 74, kat. br. 42.

30 R. Jackson 1990, 15, sl. 2: 4–5; L. J. Bliquez 2015, 176, 406, fig. 39, Colophon?

31 J. S. Milne 1907, 83; L. J. Bliquez 2015, 176.

32 R. Jackson, S. La Niece 1986, 142, T. 1: 1–9.

33 J. S. Milne 1907, 51–61, T. XI–XIII; R. Jackson 1990, 17, sl. 4: 14–15; 20, sl. 7: 1–3; J. Ortalli 2000b, 524, kat. br. 192a; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, kat. br. 103a, b, c, d; L. J. Bliquez 2015, 120–122; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. br. A.4.5, A.4.6; A. Busuladžić 2015, 174, T. 3: 1, Albanija; T. 3: 2, Sisak; T. 3: 3, Stolac; T. 3: 4, Veliki Badanj, Duvno; T. 3: 5, Teba; T. 3: 6, Karburnari.

34 J. S. Milne 1907, 72–73, T. XVII: 6; E. Riha 1986, 78, kat. br. 614–617, T. 55: 614–617, l. – III. st.; R. Jackson 1990, sl. 5: 5–6; L. J. Bliquez 2015, 134.

35 J. S. Milne 1907, 70, T. XVI: 7, svrstava vrlo sličan instrument u skupinu

28 R. Matijašić 1984, 51, the finds from Kavanela Necropolis in Osor (the island of Cres), excavated between the world wars, were included in the holdings of the Archaeological Museum of Istria by the order of the government of the People's Republic of Croatia in 1947. According to the Museum records, excavations at the necropolis took place in the 1930s.

29 J. S. Milne 1907, 83–84, pl. XXI–XXII, the instrument that resembles the Pula specimen the most is shown in pl. XXII: 3. One two-pronged instrument of this type is kept in Archaeological Museum Zadar: K. A. Giunio 2010, 74, cat. no. 42.

30 R. Jackson 1990, 15, fig. 2: 4–5; L. J. Bliquez 2015, 176, 406, fig. 39, Colophon?

31 J. S. Milne 1907, 83; L. J. Bliquez 2015, 176.

32 R. Jackson, S. La Niece 1986, 142, pl. 1: 1–9.

33 J. S. Milne 1907, 51–61, pl. XI–XIII; R. Jackson 1990, 17, fig. 4: 14–15; 20, fig. 7: 1–3; J. Ortalli 2000b, 524, cat. no. 192a; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, cat. no. 103a, b, c, d; L. J. Bliquez 2015, 120–122; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, cat. no. A.4.5, A.4.6; A. Busuladžić 2015, 174, pl. 3: 1, Albanija; pl. 3: 2, Sisak; pl. 3: 3, Stolac; pl. 3: 4, Veliki Badanj, Duvno; pl. 3: 5, Thebes; pl. 3: 6, Karburnari.

34 J. S. Milne 1907, 72–73, pl. XVII: 6; E. Riha 1986, 78, cat. no. 614–617, pl. 55: 614–617, 1st–3rd centuries; R. Jackson 1990, fig. 5: 5–6; L. J. Bliquez 2015, 134.

35 J. S. Milne 1907, 70, pl. XVI: 7, identifies a very similar instrument as an ophthalmological needle used for eye surgeries; Z. Gregl 1982, 187, cat. no. 36, pl. 5: 5; R. Jackson 1990, 17, fig. 4: 1; 22, fig. 10: 1–5, cataract removal needle has an oval thickening at one end and a pointed needle at the other; it resembles the AMI-A-5679 probe (cat. no. 13 here), except for the pointed tip of the needle and different purpose; J. Ortalli 2000b, 524, cat. no. 192a; L. J. Bliquez 2015, 152–154; 389, fig. 11: 8, Rimini, Domus del chirurgo; 400, fig. 30, Montbellet.

iglom iz Akvileje (*Aquileia*) koja završava zadebljanjem u obliku ploda masline i pripada skupini instrumenata za skidanje mreže.³⁶ U istu se skupinu može svrstati sonda iz Bribira (*Varvaria*).³⁷ Sonda kat. br. 14 tipa Riha E ima oblik igle s koso postavljenom plosnom okruglom glavicom (*ligula*), prikladan za precizne zahvate pri čišćenju i liječenju uha (*oricularium specillum, auriscalpium*) te za nanošenje male doze lijeka na osjetljiva područja poput očiju.³⁸ Taj tip sonde dokumentiran je u velikom broju na sjevernom Jadranu te u provincijama Panoniji i Dalmaciji.³⁹ Isti oblik susreće se među koštanim izrađevinama (kat. br. 30). Poput mnogobrojnog ostalog liječničkog i kozmetičkog pribora, sonde nemaju karakterističnih kronoloških pokazatelja unutar općenitog vremenskog okvira Rimskog Carstva.

2.3. Spatule

Među najčešćim liječničkim priborom su višefunkcionalne spatule od bakrene slitine koje na jednom kraju imaju izduženu žličicu koja je služila za podizanje kože pri operaciji, otvaranje rana, čišćenje krvi i gnoja ili za pripremu i nanošenje lijeka, a na drugom kraju ovalno zadebljanje za paljenje rana, čišćenje ili razmazivanje lijeka (*cyathisco-mele*). Milne je u svojoj tipologiji taj instrument uvrstio u širu kategoriju sondi.⁴⁰ Spatule od bakrene slitine kat. br. 15, 16 i 17 među sobom se vrlo malo razlikuju i pripadaju tipu standardne liječničke ili kozmetičke spatule Riha E s glatkim tijelom i prstenima ispod žličice koji se javlja širom Carstva.⁴¹ Spatula kat. br. 18 ima sačuvanu samo izduženu

ends with an olivary enlargement and belongs to cataract removal instruments.³⁶ The probe from Bribir (*Varvaria*) belongs to the same group.³⁷ The probe cat. no. 14 (Riha E type) has the shape of a needle with a tiny slanted disc (*ligula*), suitable for ear cleaning and treatment that require high precision (*oricularium specillum, auriscalpium*) and for applying small doses of medicine on delicate areas such as eyes.³⁸ This type of probe was documented in Northern Adriatic and the provinces of Pannonia and Dalmatia in large numbers.³⁹ Such probes made of bone were also found (cat. no. 30). Like many other medical instruments and cosmetic utensils, probes do not have features that would help us the particular period in the history of the Roman Empire in which they were made.

2.3. Spatulas

The multifunctional copper-alloy spatulas with a tiny elongated spoon at one end and an oval thickening at the other (*cyathisco-mele*) are among the commonest finds of medical instruments. The spoon was used for lifting the skin during surgeries, opening wounds, removing blood or pus and applying medicines. The oval thickening at the other end was used for cauterization and cleaning of wounds and spreading medicines. In Milne's typology, this instrument is classified as belonging to the wide-ranging category of probes.⁴⁰ There are very little differences between the spatulas cat. no. 15, 16 and 17. They all belong to standard medical or cosmetic Riha E type spatulas with a smooth body and rings underneath the tiny spoon. They were common throughout the Empire.⁴¹ On the spatula cat. no. 18, only the elongated spoon has been

oftalmoloških igli za kirurške zahvate na očima; Z. Gregl 1982, 187, kat. br. 36, T. 5: 5; R. Jackson 1990, 17, sl. 4: 1; 22, sl. 10: 1–5, igla za operaciju očne mreže na jednom kraju ima ovalno zadebljanje, a na drugom zašiljenu iglu, nalikuje sondi AMI-A-5679 (ovdje kat. br. 13), ali se od nje razlikuje po oštrm završetku igle i po namjeni; J. Ortalli 2000b, 524, kat. br. 192a; L. J. Bliquez 2015, 152–154; 389, sl. 11: 8, Rimini, Domus del chirurgo; 400, sl. 30, Montbellet.

36 L. Ungaro (ur.) 2017, 200, kat. br. A.4.9.

37 T. Šeparović, N. Uroda 2010, 72, kat. br. 161, Bribir.

38 J. S. Milne 1907, 77–79, T. XVIII: 5, 8, uvrštava ovaj tip instrumenta među žlice (*ligulae*); E. Riha 1986, 58, 60–63, kat. br. 264–390, T. 28–36, I. – IV. st.; R. Jackson, S. La Niece 1986, 128, kat. br. 28–29; 129, sl. 4: 28–29; R. Jackson 1990, 17, sl. 4: 9–10; L. J. Bliquez 2015, 130–136.

39 Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grob 567, br. 11, T. CXXXI, Grob 567: 11, *Emona*; Z. Gregl 1982, 179–180, kat. br. 1–24, T. 1–3; S. Ivčević 2000, 112, 126–127, kat. br. 46–47, 151, sl. 13–14, Salona; 133, kat. br. 114, 151, sl. 16, nepoznato nalazište; 133, kat. br. 115, 151, sl. 17, Salona; K. Gostenčnik 2004, 378–379, T. 11; T. 12: 1–2, Magdalensberg; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, kat. br. 103f, g, I. – III. st.; K. A. Giunio 2010, 68, kat. br. 16; 69, kat. br. 17, Zadar; 2016, 84, kat. br. 71–73; 85, kat. br. 74–76, 79; J. Zaninović 2014, 191, sl. 3, *Burnum*, I. st.; 193, sl. 10–12, *Burnum*, I. st.; 196, sl. 13, *Burnum*, I. st.; A. Busuladžić 2015, 174, T. 2: 1, Drvar; T. 2: 2, Narona; T. 2: 3, Konjević Polje; T. 2: 4, Mogořjelo; L. Ungaro (ur.) 2017, 200, kat. br. A.4.8.

40 J. S. Milne 1907, 61–63, T. XIV–XV.

41 J. S. Milne 1907, 61, T. XIV: 1; V. Galliazzo 1979, 159–160, kat. br. 62.2, 5–6, Treviso; Z. Gregl 1982, 180–181, kat. br. 25–38, T. 4–5; R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, kat. br. 33; 129, sl. 4: 33; E. Riha 1986, 65, 69–70, kat. br. 461–495, T. 43: 461–468; T. 44–45, I. – III. st.; S. Ivčević 2000, 134, kat. br. 123, 152, sl. 20, Klis; 134, kat. br. 124, 152, sl. 21, Narona; 135, kat. br. 125, 152, sl. 22, nepoznato nalazište; 2021, 271, 284, kat. br. 37, T. 4: 37, *Tilurium*; T. Šeparović 2003, 223, 241, kat. br. 45, T. 4: 6, *Tilurium*; K. Gostenčnik 2004, 376–377, sl. 6, T. 4: 1–5, Magdalensberg, Julio-Claudian period; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, kat. no. 103c; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 72, kat. no. 164, Topolje; 73, kat. no. 168–170, *Asseria*, sonda i spatula u kompletu s etuijem; K. A. Giunio 2010, 69–71, kat. no. 19–30, Zadar, 1st–4th centuries; 2016, 83, kat. no. 67; 84, kat. no. 68–70; J. Zaninović 2014, 191, fig. 4, *Burnum*, 1st century; 259, fig. 18–19, *Burnum*, 1st century; L. J. Bliquez 2015, 126–136; 394, fig. 20: 2–3; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. no. A.4.7, 1st century.

36 L. Ungaro (ur.) 2017, 200, kat. no. A.4.9.

37 T. Šeparović, N. Uroda 2010, 72, kat. no. 161, Bribir.

38 J. S. Milne 1907, 77–79, pl. XVIII: 5, 8, identifies these instruments as spoons (*ligulae*); E. Riha 1986, 58, 60–63, cat. no. 264–390, pl. 28–36, 1st–4th centuries; R. Jackson, S. La Niece 1986, 128, cat. no. 28–29; 129, fig. 4: 28–29; R. Jackson 1990, 17, fig. 4: 9–10; L. J. Bliquez 2015, 130–136.

39 Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grave 567, no. 11, pl. CXXXI, Grave 567: 11, *Emona*; Z. Gregl 1982, 179–180, cat. no. 1–24, pl. 1–3; S. Ivčević 2000, 112, 126–127, cat. no. 46–47, 151, fig. 13–14, Salona; 133, cat. no. 114, 151, fig. 16, unknown site; 133, cat. no. 115, 151, fig. 17, Salona; K. Gostenčnik 2004, 378–379, pl. 11; pl. 12: 1–2, Magdalensberg; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, cat. no. 103f, g, 1st–3rd centuries; K. A. Giunio 2010, 68, cat. no. 16; 69, cat. no. 17, Zadar; 2016, 84, cat. no. 71–73; 85, cat. no. 74–76, 79; J. Zaninović 2014, 191, fig. 3, *Burnum*, 1st century; 193, fig. 10–12, *Burnum*, 1st century; 196, fig. 13, *Burnum*, 1st century; A. Busuladžić 2015, 174, pl. 2: 1, Drvar; pl. 2: 2, Narona; pl. 2: 3, Konjević Polje; pl. 2: 4, Mogořjelo; L. Ungaro (ur.) 2017, 200, kat. no. A.4.8.

40 J. S. Milne 1907, 61–63, pl. XIV–XV.

41 J. S. Milne 1907, 61, pl. XIV: 1; V. Galliazzo 1979, 159–160, cat. no. 62.2, 5–6, Treviso; Z. Gregl 1982, 180–181, cat. no. 25–38, pl. 4–5; R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, kat. no. 33; 129, fig. 4: 33; E. Riha 1986, 65, 69–70, kat. no. 461–495, pl. 43: 461–468; pl. 44–45, 1st–3rd centuries; S. Ivčević 2000, 134, kat. no. 123, 152, fig. 20, Klis; 134, kat. no. 124, 152, fig. 21, Narona; 135, cat. no. 125, 152, fig. 22, unknown site; 2021, 271, 284, kat. no. 37, pl. 4: 37, *Tilurium*; T. Šeparović 2003, 223, 241, kat. no. 45, pl. 4: 6, *Tilurium*; K. Gostenčnik 2004, 376–377, fig. 6, pl. 4: 1–5, Magdalensberg, Julio-Claudian period; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 113, cat. no. 103c; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 72, kat. no. 164, Topolje; 73, kat. no. 168–170, *Asseria*, probe, spatula and apertaining etui; K. A. Giunio 2010, 69–71, kat. no. 19–30, Zadar, 1st–4th centuries; 2016, 83, kat. no. 67; 84, kat. no. 68–70; J. Zaninović 2014, 191, fig. 4, *Burnum*, 1st century; 259, fig. 18–19, *Burnum*, 1st century; L. J. Bliquez 2015, 126–136; 394, fig. 20: 2–3; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. no. A.4.7, 1st century.

žličicu, no može se svrstati u istu kategoriju s ostalima. U brojnim slučajevima, kontekst grobnog nalaza sa spatulom ukazuje na ženski grob s kozmetičkim priborom za šminkanje kojem pripada metalna ili kamena pločica za pripremu boje odnosno drugog pripravka i spatula od bakrene slitine za čišćenje ušiju, pripremu i nanošenje bjelila za lice, boja, mirisa i krema.⁴² Iz toga je proizašao zaključak da je taj instrument podjednako korišten u kozmetičke i medicinske svrhe.

U skupinu spatula uvršten je predmet od bakrene slitine s izduženom listolikom lopaticom zaobljenog vrha i savijenim trnom za usad u ručku od organskog materijala kat. br. 19, pronađen u Burlama u grobu horizonta II. – III. st. i objavljen kao britva.⁴³ Britve od bakrene slitine i željeza predstavljaju pribor za brijanje kojim su se svakodnevno koristili muškarci, ali i žene. Rimske su britve imale krutu ili preklopnu ručku od metala, kosti ili drva, a razlikuju se različiti oblici ručki i sječiva. Ponekad se mali nožići svrstavaju u skupinu toaletnog pribora s britvama s obzirom na to da su se mogli koristiti za brijanje. Njihova primjena u medicini odnosila se na brijanje površine kože na mjestu tretiranja ili operativnog zahvata.⁴⁴ Sječivo britve moglo je biti izduženo i pravokutnog oblika, trapezoidno ili polumjesečasto, zaobljenog ili zašiljenog vrha, dok je ručka mogla biti figuralno oblikovana i bogato ukrašena.⁴⁵ Britve se razmjerno rijetko pronalaze, uglavnom kao grobni pribor.⁴⁶ Rimske su britve imale uglavnom široko i zakrivljeno sječivo. Među poznatim oblicima britvi nema analogije predmetu kat. br. 19. Oblik plosnate lopatice ima analogije među rimskim spatulama koje obično imaju ručku okruglog presjeka i sondu na suprotnom kraju (*spathomele*).⁴⁷ Slične su joj jezičaste spatule plosnatog presjeka varijanta B iz Augusta s glatkom ručkom najčešće okruglog, ponekad kvadratnog presjeka.⁴⁸ Uvijek na drugom kraju imaju sondu, što za spatulu iz Burla nije moguće utvrditi. Jezičaste spatule varijanta C iz Augusta imaju lopaticu plosnatog ili

preserved, but it can nevertheless be classified in the same category. In many cases, spatulas found in grave contexts indicate that the individual in the grave was a female buried with cosmetic utensils that included a metal or stone plate for stirring dyes etc. and a copper-alloy spatula for cleaning ears and applying facial white powder, dyes, balms and creams.⁴² This suggests that the instrument was equally used for cosmetic and medical purposes.

The copper-alloy object with an elongated leaf-shaped round-tipped spatula and a bent prong for insertion into an organic-material handle (cat. no. 19), found at Burle in a grave on the 2nd–3rd century horizon and published as a razor, was classified among spatulas.⁴³ The copper-alloy and iron razors were used as everyday shaving implements not only by men but also by women. Roman razors had a stiff or folding handle made of metal, bone or wood. Their handles and blades varied. Small knives are sometimes classified as toiletry equipment, together with razors, because they could be used for shaving. In medicine, they were used for shaving the part of the skin where a treatment or surgery was supposed to take place.⁴⁴ Razor blades were elongated and rectangular, flared, or crescent-shaped. Their tips were rounded or pointed. Some handles had a figural shape and some were richly decorated.⁴⁵ Razors are found rather seldom, mostly as grave goods.⁴⁶ Roman razors usually had wide and curved blades. No analogy with the item cat. no. 19 can be found among the known razor shapes. Analogies for the shape of the flat spatula can be found among the Roman spatula probes which usually have a round-sectioned handle and a probe at the opposite end (*spathomele*).⁴⁷ It is similar to the Augst flat-sectioned tongue-shaped spatulas of subtype B with a smooth, round-sectioned (sometimes square-sectioned) handle.⁴⁸ They always have a probe on the opposite end, which is impossible to establish for the Burle spatula. The Augst tongue-shaped spatulas of subtype C have a flat-sectioned or triangle-sectioned spatula and a round-sectioned or square-sectioned handle decorated with well-defined elements at the end, underneath

68–70; J. Zaninović 2014, 191, sl. 4, *Burnum*, I. st.; 259, sl. 18–19, *Burnum*, I. st.; L. J. Bliquez 2015, 126–136; 394, sl. 20: 2–3; L. Ungaro (ur.) 2017, 199, kat. br. A.4.7, I. st.

42 S. Petru 1972, 69, Grob 767, br. 2, T. L, Grob 767: 2; 80, Grob 863, br. 17, T. LXI, Grob 863: 15, novac Tiberija i Klaudija; 88, Grob 937, br. 5, T. LXXI, Grob 937: 12; 114, Grob 1, br. 5, T. CXVI, Grob 1: 8, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grob 567, br. 13, T. CXXXI, Grob 567: 13, *Emona*; E. Galletti 2004, 48.

43 V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 149, kat. br. 186, Burle, Grob 184; K. Džin, V. Girardi Jurkić 2008, 36, kat. br. 59.

44 J. S. Milne 1907, 29–31, T. VI–VII; L. J. Bliquez 2015, 106.

45 E. Riha 1986, 28–31, kat. br. 80–91, T. 10–11: 80–91, Augst; G. C. Boon 1991, 22–31, u skupinu britvi uključuje i trapezoidne spatule korištene za brisanje zapisa na voštanim tablicama; M. Bolla 2004, 215, 228, kat. br. 42, T. 5: 42, Verona, kraj II. – početak III. st.; M. C. Ronc, C. Rusalen 2010–2011, 84–87.

46 E. Swift 2017, 94.

47 J. S. Milne 1907, 60, T. XII: 1, spatula sa sondom na suprotnom kraju; Z. Gregl 1982, 182–183, 191, kat. br. 66, T. 8: 1, spatula bez sonde; 192, kat. br. 76, T. 8: 3, spatula sa sondom na suprotnom kraju; R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, kat. br. 34–35; 129, sl. 4: 34–35; R. Jackson 1990, 17, sl. 4: 15; L. J. Bliquez 2015, 119, sl. 26.

48 E. Riha 1986, 76, kat. br. 564–578, T. 51–52, plosnate spatule-sonde s glatkom ručkom, varijanta B; 76, kat. br. 570, 576, T. 51: 570, T. 52: 576, spatule-sonde varijanta B s ručkom kvadratnog presjeka, I. – III. st.

42 S. Petru 1972, 69, Grave 767, no. 2, pl. L, Grave 767: 2; 80, Grave 863, no. 17, pl. LXI, Grave 863: 15, coins of Tiberius and Claudius; 88, Grave 937, no. 5, pl. LXXI, Grave 937: 12; 114, Grave 1, no. 5, pl. CXVI, Grave 1: 8, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grave 567, no. 13, pl. CXXXI, Grave 567: 13, *Emona*; E. Galletti 2004, 48.

43 V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 149, cat. no. 186, Burle, Grave 184; K. Džin, V. Girardi Jurkić 2008, 36, cat. no. 59.

44 J. S. Milne 1907, 29–31, pl. VI–VII; L. J. Bliquez 2015, 106.

45 E. Riha 1986, 28–31, cat. no. 80–91, pl. 10–11: 80–91, Augst; G. C. Boon 1991, 22–31, also includes among razors the flared spatulas used for erasing letters on wax tablets; M. Bolla 2004, 215, 228, cat. no. 42, pl. 5: 42, Verona, late 2nd–early 3rd centuries; M. C. Ronc, C. Rusalen 2010–2011, 84–87.

46 E. Swift 2017, 94.

47 J. S. Milne 1907, 60, pl. XII: 1, spatula with probe at the opposite end; Z. Gregl 1982, 182–183, 191, cat. no. 66, pl. 8: 1, spatula without probe; 192, cat. no. 76, pl. 8: 3, spatula with probe at the opposite end; R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, cat. no. 34–35; 129, fig. 4: 34–35; R. Jackson 1990, 17, fig. 4: 15; L. J. Bliquez 2015, 119, fig. 26.

48 E. Riha 1986, 76, cat. no. 564–578, pl. 51–52, flat spatula probes with smooth handle, subtype B; 76, cat. no. 570, 576, pl. 51: 570, pl. 52: 576, spatula probes subtype B with square-sectioned handle, 1st–3rd centuries.

trokutastog presjeka i ručku okruglog ili kvadratnog presjeka, ukrašenu nizom profiliranih elemenata na kraju ispod lopatice.⁴⁹ Na suprotnom kraju nemaju sondu i nije izvjesno jesu li uopće imale drugi instrument, kao što nije jasno kod spatule iz Burla.

2.4. Žlice

2.4.1. Žlice od bakrene slitine

Žlice od bakrene slitine okruglog ili ovalnog oblika (*ligulae*) korištene su kao kozmetičke žlice,⁵⁰ ali žlice jednakog oblika te žlice s posebnim udubljenjem za doziranje lijeka korištene su i kao liječnički pribor.⁵¹ Namjena žlica nije bila ograničena samo na medicinu i kozmetiku. Potpuno jednaki oblici žlica sa šiljatom ručkom ali izrađeni od srebra služili su kao pribor za jelo, što pokazuje servis srebrnog posuđa iz Menandrove kuće u Pompejima.⁵² U Antičkoj zbirci Arheološkog muzeja Istre zastupljena su u četiri različita oblika žlica koji nemaju značaja u kronološkom određenju i mogu se datirati općenito u razdoblje Rimskog Carstva. Prema položaju ručke u odnosu na udubljenju lopaticu dijele se na brojnije žlice kod kojih se lopatica i ručka nalaze u istoj osi te na žlicu s lopaticom postavljenom okomito na ručku koja je zastupljena samo jednim primjerkom kat. br. 20. U liječničke svrhe, za pripremu lijekova koristile su se žlice manjih dimenzija poput žlice kat. br. 21, ali i one veće. U zasebnu skupinu pripadaju osobito raširene žlice s vrlo tankom ručkom u obliku igle, od kojih dvije potječu iz Osora, iz nekropole Kavanela, s nalazima I. – III. st. Žlica ovalnog oblika kat. br. 22 ima analogije u Ljubljani (*Emona*) i Ptuj (Poetovio),⁵³ Tiluriju,⁵⁴ Saloni,⁵⁵ u Ljubuškom,⁵⁶ u Švicarskoj.⁵⁷ Žlice okruglog oblika s tankom ručkom u obliku igle kat. br. 23 i 24 također imaju analogije u sjeveroistočnoj Italiji i Panoniji,⁵⁸ Švicarskoj⁵⁹ te na istočnoj obali Jadrana.⁶⁰ Potpuno jednake okrugle

the spatula.⁴⁹ There is no probe at the opposite end; it is not certain if they actually contained a second instrument. The same can be said for the Burle spatula.

2.4. Spoons

2.4.1. Copper-alloy spoons

Round or oval copper-alloy spoons (*ligulae*) were used in cosmetics,⁵⁰ but identical spoons with a special scoop for medicine dosage were also used as medical instruments.⁵¹ But spoons were not used only for medical and cosmetic purposes. Spoons of identical shape, with a pointed handle but made of silver, were used as cutlery, as can be seen from the silverware found in the House of Menander in Pompeii.⁵² The Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria contains spoons of four different shapes that cannot be dated accurately, but only generally as belonging to the Roman Empire period. Based on the juxtaposition of the handle and the scoop, the spoons in the collection can be divided into (more numerous) ones with the scoop and the handle on the same axis and the ones (represented by a single specimen, cat. no. 20) with the scoop vertical to the handle. Smaller spoons, such as the one catalogued as No. 21, but also some bigger ones, were used for stirring medicines. A separate group consists of particularly wide-spread spoons with a very thin, needle-shaped handle. Two of these come from Kavanela Necropolis in Osor; they were dated to the period spanning the 1st and 3rd centuries. Analogies for the oval spoon cat. no. 22 were found in Ljubljana (*Emona*) and Ptuj (*Poetovio*),⁵³ *Tilurium*,⁵⁴ *Salona*,⁵⁵ *Ljubuški*⁵⁶ and in Switzerland.⁵⁷ Analogies for the round spoons with thin handles (cat. no. 23 and 24) were found in Northeastern Italy and Pannonia,⁵⁸ Switzerland⁵⁹ and in Eastern Adriatic.⁶⁰

- 49 E. Riha 1986, 76, kat. br. 579, T. 52: 579, spatula plosnatog presjeka s ručkom okruglog presjeka, druga polovina I. st. – prva polovina III. st.; 76, kat. br. 580, T. 52: 580, spatula trokutastog presjeka s ručkom okruglog presjeka, druga polovina II. st. – prva polovina III. st.; 76, kat. br. 581, T. 52: 581, spatula trokutastog presjeka s ručkom kvadratnog presjeka, kraj I. st. – početak III. st.
- 50 M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, kat. br. 106a, b.
- 51 J. S. Milne 1907, 77–79, T. XVIII: 3; T. XIX; Z. Gregl 1982, 181, kat. br. 39–47, T. 6; R. Jackson 1990, 17, sl. 4: 12–13; K. A. Giunio 2010, 74, kat. br. 44–46; 75, kat. br. 47, Zadar.
- 52 K. S. Painter 2001, 51, sl. 7, Pompeii I, 10, 4, Casa del Menandro.
- 53 Lj. Plesničar-Gec 1972, 122, Grob 732, br. 3, T. CLXIX, Grob 732: 3, *Emona*; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, kat. br. 106a, *Poetovio*.
- 54 S. Ivčević 2014, 173, T. 11: 111, *Tilurium*.
- 55 S. Ivčević 2000, 122, kat. br. 7, 149, sl. 4, *Salona*; 122, kat. br. 8, 149, sl. 5, nepoznato nalazište.
- 56 A. Busuladžić 2015, 178, T. 8: 3, Gradac, Ljubuški.
- 57 E. Deschler-Erb 1996, 281, kat. br. 137, T. 10: 137, Oberwinterthur (*Vitudurum*).
- 58 Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grob 567, br. 12, T. CXXXI, Grob 567: 12; 102, Grob 594, br. 6, T. CXXXVI, Grob 594: 6; 110, Grob 651, br. 7, T. CXLIX, Grob 651: 15, *Emona*; V. Galliazzo 1979, 183–185, kat. br. 77.1–12, Treviso; Z. Gregl 1982, 181, kat. br. 39–47, T. 6; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, kat. br. 106B, *Poetovio*. Skupini se može pridružiti žlica iz privatne zbirke podrijetlom iz nepoznatog mjesta u Italiji: R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, kat. br. 32; 129, sl. 4: 33.
- 59 E. Deschler-Erb 1996, 281, kat. br. 129–132, T. 10: 129–132, Oberwinterthur (*Vitudurum*).
- 60 S. Ivčević 2000, 111, 123–125, kat. br. 9–32, 149–150, sl. 6–11, različiti lokaliteti

- 49 E. Riha 1986, 76, cat. no. 579, pl. 52: 579, flat-sectioned spatula with round-sectioned handle, second half of the 1st century–first half of the 3rd century; 76, cat. no. 580, pl. 52: 580, triangle-sectioned spatula with round-sectioned handle, second half of the 2nd century–first half of the 3rd century; 76, cat. no. 581, pl. 52: 581, triangle-sectioned spatula with round-sectioned handle, late 1st–early 3rd centuries.
- 50 M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, cat. no. 106a, b.
- 51 J. S. Milne 1907, 77–79, pl. XVIII: 3; pl. XIX; Z. Gregl 1982, 181, cat. no. 39–47, pl. 6; R. Jackson 1990, 17, fig. 4: 12–13; K. A. Giunio 2010, 74, cat. no. 44–46; 75, cat. no. 47, Zadar.
- 52 K. S. Painter 2001, 51, fig. 7, Pompeii I, 10, 4, Casa del Menandro.
- 53 Lj. Plesničar-Gec 1972, 122, Grave 732, no. 3, pl. CLXIX, Grave 732: 3, *Emona*; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, cat. no. 106a, *Poetovio*.
- 54 S. Ivčević 2014, 173, pl. 11: 111, *Tilurium*.
- 55 S. Ivčević 2000, 122, cat. no. 7, 149, fig. 4, *Salona*; 122, cat. no. 8, 149, fig. 5, unknown site.
- 56 A. Busuladžić 2015, 178, pl. 8: 3, Gradac, Ljubuški.
- 57 E. Deschler-Erb 1996, 281, cat. no. 137, pl. 10: 137, Oberwinterthur (*Vitudurum*).
- 58 Lj. Plesničar-Gec 1972, 99, Grave 567, no. 12, pl. CXXXI, Grave 567: 12; 102, Grave 594, no. 6, pl. CXXXVI, Grave 594: 6; 110, Grave 651, no. 7, pl. CXLIX, Grave 651: 15, *Emona*; V. Galliazzo 1979, 183–185, cat. no. 77.1–12, Treviso; Z. Gregl 1982, 181, cat. no. 39–47, pl. 6; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 114, cat. no. 106B, *Poetovio*. A spoon from a private collection, from an unknown site in Italy, can also be included in this group: R. Jackson, S. La Niece 1986, 130, cat. no. 32; 129, fig. 4: 33.
- 59 E. Deschler-Erb 1996, 281, cat. no. 129–132, pl. 10: 129–132, Oberwinterthur (*Vitudurum*).
- 60 S. Ivčević 2000, 111, 123–125, cat. no. 9–32, 149–150, figs. 6–11, različiti lokaliteti na širem području oko Salone i Narone; 2014, 173, pl. 11: 109–110, *Tilurium*; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, cat. no. 173, unknown site; cat. no.

žlice s ručkom u obliku igle, izrađene od srebra, predstavljale su dio luksuznog servisa za jelo iz Menandrove kuće u Pompejima.⁶¹ Žlice s ručkom u obliku igle, namijenjene za jelo, neovisno o obliku same žlice koji je mogao biti okrugao ili ovalan, nazivale su se *cochlearia*. Dobile su ime po puževima (*cochlea*) s obzirom na to da je šiljati vrh ručke služio za vađenje puževa i otvaranje školjki pri jelu.⁶²

2.4.2. Koštane žlice

Poput žlica od bakrene slitine koje su se mogle koristiti u pripremi i miješanju kozmetičkih pripravaka, ali se prvenstveno povezuju s farmacijom i medicinskim tretmanima, žlice izrađene od kosti imale su namjenu u farmaciji i u kozmetici. Kost je bila osobito praktična u te svrhe jer je otporna na korozivna djelovanja raznih kozmetičkih i ljekovitih tvari koja su oštećivala metalni pribor. Žlice s okruglom lopaticom (*ligula*) kat. br. 25 i 26 standardne su kozmetičke žlice kakve su se koristile za cijelog trajanja Rimskog Carstva, u razdoblju I. – V. st.⁶³ Pojava koštane žlice s okruglom lopaticom u Rimu je dokumentirana u sloju Cezarova razdoblja iz sredine I. st. pr. Kr.⁶⁴ Varijanta okrugle koštane žlice s manjim udubljenjem u sredini služila je za precizno doziranje sastojaka u pripremi ili u konzumaciji lijeka.⁶⁵

Žlica kat. br. 27 ima izdužen ovalni oblik (*spatula*) i pripada u skupinu koštanih ovalnih kozmetičkih spatula koje su se koristile od I. do V. st.⁶⁶ Spatule tog oblika mogle su služiti za nanošenje ulja i drugih sredstava za njegu na tijelo.⁶⁷

Oblikom i kvalitetom izrade izdvaja se koštana plosnata ovalna žlica (*spatula*) kat. br. 28 pronađena u kupaonici raskošne privatne kuće (*domus*) u četvrti sv. Teodora, u Kandlerovoj ulici u Puli. Pronađena je u sloju ruševine iznad poda male prostorije smještene točno iznad tunela kupaoničke peći (*praefurnium*), u prolazu između tople prostorije (*calidarium*) i vruće prostorije saune (*laconicum*) kuće (*domus*). Kontekst nalaza upućuje na osobni predmet korišten u privatnoj kući pri svakodnevnom održavanju higijene i u

Identical round spoons with needle-shaped handles, made of silver, belonged to the luxurious table set from the House of Menander in Pompeii.⁶¹ The dining spoons with needle-shaped handles (with either round or oval scoops) were called *cochlearia*. They were named after snails (*cochlea*) because the pointy end of the handle was used for pulling out snails from their shells and for opening clams.⁶²

2.4.2. Bone spoons

Just like the copper-alloy spoons that were primarily used in pharmacy and medicine but could also be used for making cosmetic preparations, the spoons made of bone also had the same dual use. Bone instruments were very practical for such purposes because, unlike metal instruments, they were resistant to corrosion caused by various cosmetic and medical substances. Spoons with a round spatula (*ligulae*, cat. no. 25 and 26) were standard cosmetic spoons used throughout the history of the Roman Empire (1st–5th centuries).⁶³ The first Roman bone spoons with round spatulas were documented in the layer dated to Caesar's period (mid-1st century BC).⁶⁴ The round subtype with a small recess in the center was used for very accurate dosage of ingredients when preparing or consuming medicines.⁶⁵

The elongated oval spoon (*spatula*, cat. no. 27) belongs to the group of oval cosmetic spatulas made of bone that were used between the 1st and 5th centuries.⁶⁶ The spatulas of this shape could be used for applying oils and other body care products.⁶⁷

Standing out because of its shape and high-quality workmanship is the flat oval spoon made of bone (*spatula*, cat. no. 28) found in the bathroom of a luxury private house (*domus*) in Kandlerova Street in Sv. Teodor district of Pula. It was found in a layer of debris above the floor of a small room located just above the hypocaust furnace (*praefurnium*) tunnel, in the passage connecting the warm (*calidarium*) and hot (*laconicum*) parts of the *domus*' bath. The context of the find indicates that

na širem području oko Salone i Narone; 2014, 173, T. 11: 109–110, *Tilurium*; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 74, kat. br. 173, nepoznato nalazište; kat. br. 174, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 74, kat. br. 45–46; 75, kat. br. 47, područje Zadra; 2016, 87, kat. br. 86; J. Zaninović 2014, 190, sl. 2, *Burnum*, I. st.; A. Busuladžić 2015, 178, T. 8: 4, Drinovci, Ljubuški; T. 9: 1, Čelebići, Livno.

61 K. S. Painter 2001, 51, sl. 7: M71–M81; 69, kat. br. M71–M82.

62 A. Kaufmann-Heinimann, A. R. Furger 1984, 7, 20–21, kat. br. 1–21; K. S. Painter 2001, 69.

63 M. T. Bíró 1994, 44–45, kat. br. 477–478, I.–V. st.; S. Petković 1995, 36, T. XIX: 1–2, tip I, varijanta 1; S. Deschler-Erb 1998, 1, 133–135, T. 10: 131–134; T. 11: 135–226; T. 12: 227–235; T. 13: 306, Augst; 2, 21–30, kat. br. 131–235, I. – III. st.; 36, kat. br. 306, prva polovina I. st.; S. Ivčević 2000, 111, 122, kat. br. 2, 149, sl. 1, Salona; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, kat. br. 7–8, I. st.; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 110, kat. br. 264, nepoznato nalazište; K. A. Giunio 2010, 75, kat. br. 48, Zadar; P. Jung 2013, 98, 201, kat. br. 1261–1262, T. 65: 1261–1262, Xanten, I. – II. st.; T. Alihodžić 2015, 17, sl. 4; 40, kat. br. 20, Zadar, I–II st.; A. Busuladžić 2015, 178, T. 9: 2, Gradina, Srebrenica; T. 9: 4, Ilidža.

64 T. Bertoldi, M. Ceci 2013, 48, sl. 11.

65 S. Petković 1995, 36, T. XIX: 4–5, tip I, varijanta 2; S. Deschler-Erb 1998, 1, 133, T. 12: 229, Augst; 2, 30, kat. br. 229, I. st. – početak II. st.

66 M. T. Bíró 1994, 45, 99, T. LV: 476, I. – II. st.; S. Petković 1995, 37, T. XXI: 4–5; S. Ivčević 2000, 111, 122, kat. br. 6, 149, sl. 3, Narona; 113, 137, kat. br. 148, 152, sl. 23, Salona; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, kat. br. 6, I. st.

67 S. Petković 1995, 37.

174, *Burnum*; K. A. Giunio 2010, 74, kat. no. 45–46; 75, kat. no. 47, područje Zadra; 2016, 87, kat. no. 86; J. Zaninović 2014, 190, fig. 2, *Burnum*, 1st century; A. Busuladžić 2015, 178, pl. 8: 4, Drinovci, Ljubuški; pl. 9: 1, Čelebići, Livno.

61 K. S. Painter 2001, 51, fig. 7: M71–M81; 69, cat. no. M71–M82.

62 A. Kaufmann-Heinimann, A. R. Furger 1984, 7, 20–21, cat. no. 1–21; K. S. Painter 2001, 69.

63 M. T. Bíró 1994, 44–45, cat. no. 477–478, 1st–5th centuries; S. Petković 1995, 36, pl. XIX: 1–2, type I, subtype 1; S. Deschler-Erb 1998, 1, 133–135, pl. 10: 131–134; pl. 11: 135–226; pl. 12: 227–235; pl. 13: 306, Augst; 2, 21–30, cat. no. 131–235, 1st–3rd centuries; 36, cat. no. 306, first half of the 1st century; S. Ivčević 2000, 111, 122, cat. no. 2, 149, fig. 1, Salona; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, cat. no. 7–8, 1st century; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 110, cat. no. 264, unknown site; K. A. Giunio 2010, 75, cat. no. 48, Zadar; P. Jung 2013, 98, 201, cat. no. 1261–1262, pl. 65: 1261–1262, Xanten, 1st–2nd centuries; T. Alihodžić 2015, 17, fig. 4; 40, cat. no. 20, Zadar, 1st–2nd centuries; A. Busuladžić 2015, 178, pl. 9: 2, Gradina, Srebrenica; pl. 9: 4, Ilidža.

64 T. Bertoldi, M. Ceci 2013, 48, fig. 11.

65 S. Petković 1995, 36, pl. XIX: 4–5, type I, subtype 2; S. Deschler-Erb 1998, 1, 133, pl. 12: 229, Augst; 2, 30, cat. no. 229, 1st–early 2nd centuries.

66 M. T. Bíró 1994, 45, 99, pl. LV: 476, 1st–2nd centuries; S. Petković 1995, 37, pl. XXI: 4–5; S. Ivčević 2000, 111, 122, cat. no. 6, 149, fig. 3, Narona; 113, 137, cat. no. 148, 152, fig. 23, Salona; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, cat. no. 6, 1st century.

67 S. Petković 1995, 37.

kozmetici. S obzirom na to da je kupaonica u potpunosti renovirana u II. st., a porušena krajem V. st., koštana spatula s najviše vjerojatnosti pripada završnom razdoblju korištenja kuće u V. st. Primjerci plosnatih žlica ovalnog oblika redovito su razmjerno većih dimenzija u odnosu na žlice s udubljenom lopaticom i često bogatije ukrašeni. Nisu bitno mijenjali oblik za čitavog trajanja Rimskog Carstva. Iznesena su različita mišljenja o namjeni ovalnih plosnatih žlica, a priklanjaju se stolnoj upotrebi u prehrani odnosno kozmetičkoj upotrebi.⁶⁸ Žlica kat. br. 28 iz Pule sigurno je služila u kozmetičke svrhe.

2.5. Koštane igle

Kozmetičke igle i žlice (*cyathiscomele*, *spathomele*) koristile su se pri miješanju i nanošenju boja, pomada i mirisa te za čišćenje ušiju. Nije ih uvijek moguće jasno razlikovati jer igle mogu na jednom kraju imati malu žlicu i tako kombinirati različite funkcionalne elemente. U Antičkoj zbirci Arheološkog muzeja Istre čuva se jedna staklena igla s ušicom tipa Isings 79, pronađena u nekropoli Kavanela u Osoru i datirana u I. – II. st.,⁶⁹ vjerojatno namijenjena miješanju i nanošenju parfema.⁷⁰ Namjena staklenih igli s ušicom nije sasvim jasna, i mogla je biti višestruka uključujući pričvršćivanje i ukrašavanje kose, iako krhko staklo nije prikladan materijal za tu svrhu. Koštane kozmetičke igle obično se pronalaze u grobovima s drugim karakterističnim ženskim kozmetičkim pomagalicama poput ogledala i ukosnica, i povezuju se s ukopima žena. U skupinu kozmetičkih igli pripada nekoliko koštanih igli iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre, igle s malom izduženom ili okruglom lopaticom te igla s navlakom. Koštana igla kat. br. 29 na jednom je kraju zašiljena poput obične igle ukosnice, no izdužena lopatica na drugom kraju ukazuje na kozmetičku ili medicinsku namjenu igle. Jednostavne kozmetičke igle tog tipa pripadaju pretežno razdoblju I. – II. st., a mogle su se koristiti za nanošenje ili miješanje mirisa, boja, lijeka, za čišćenje ušiju.⁷¹ Ponekad se zbog najčešće namjene i specifičnog oblika nazivaju žličicama za mirise, a nisu promijenile oblik sve do IV. st. kada iščezavaju iz

it was part of someone's personal belongings used for daily toiletry and cosmetic purposes in a private house. As the bathing facilities were fully renovated in the 2nd century and torn down in the late 5th century, the bone spatula most likely belongs to the final period of use of the house in the 5th century. Oval flat spoons are always bigger than spoons with a scoop; they are often more decorated, too. Their shape had not changed much for the duration of the Roman Empire. While opinions about the purpose of these oval flat spoons vary, it is mostly believed they were used as cutlery and for cosmetics.⁶⁸ The Pula spoon (cat. no. 28) was certainly used for cosmetic purposes.

2.5. Bone needles

Cosmetic needles and spoons (*cyathiscomele*, *spathomele*) were used for mixing and applying dyes, creams and balms and for cleaning ears. Making difference between them is not always possible because needles sometimes have a tiny spoon at one end, thus combining elements for various functions. The Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria contains a glass eye needle of Isings 79 type, found at Kavanela Necropolis in Osor and dated to the 1st – 2nd centuries.⁶⁹ It was probably used for stirring and applying perfumes.⁷⁰ The purpose of glass eye needles is not exactly clear. They could have been used for several purposes, such as fixing and decorating hair (although glass is fragile and thus not very suitable for this purpose). Cosmetic needles made of bone are usually found in graves, together with other typical women's cosmetic utensils like mirrors and hairpins. As such, they are connected with female burials. The group of cosmetic needles in the Collection also includes several bone needles with somewhat elongated or round spatula and a needle with a protective cover. The bone needle cat. no. 29 is pointed at one end, like a regular hairpin needle, but the elongated spatula at its other end indicates cosmetic or medical purpose. Most of simple cosmetic needles of this type belong to the 1st and 2nd centuries. They were used for applying or mixing balms, dyes and medicines and for cleaning ears.⁷¹

68 M. T. Bíró 1994, 45, 99, kat. br. 473, T. LIV: 473, III. – IV. st., interpretira plosnatu žlicu kao stolnu žlicu; S. Petković 1995, 36, T. XX: 1–4, žlica kozmetičke namjene tip II, I. – V. st.; S. Ivčević 2000, 111, 122, kat. br. 4, 149, sl. 2, Salona; P. Jung 2013, 98, 201, kat. br. 1260, T. 65: 1260, Xanten, I. – III. st.

69 R. Matijašić 1984, 53, kat. br. 10, inv. br. AML-A-3252.

70 C. Isings 1957, 95, Form 79; M. C. Calvi 1968, 51; E. Riha 1986, 41–43, T. 14–17; Z. Buljević 2002a, 301, 304, plavi stakleni štapići kat. br. 19–20, tip II.2, I. – II. st.; L. Mandruzzato 2008, 49, kat. br. 8–9, plavo-bijele staklene igle s ušicom, I. – III. st.; C. S. Lightfoot 2017, 304, kat. br. 356, Idalion, plava staklena igla s bijelom nitom na ušici, I. st.

71 E. Riha 1986, 63–64, kat. br. 405–412, T. 38: 405–412, I. st.; M. T. Bíró 1994, 42, 127, T. LII: 452–453, I. – II. st.; S. Deschler-Erb 1998, 1, 158, T. 30: 2016–2020, Augst, igle za čišćenje ušiju; 2, 171–172, kat. br. 2016–2020, I. st. – početak II. st.; S. Ivčević 2000, 113, 138, kat. br. 150–151, 153; 152, sl. 24–26, Salona; 2002, 339, kat. br. 15–20; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 108, kat. br. 255, nepoznato nalazište; 110, kat. br. 263, *Varvaria*, kozmetička igla sa šiljkom na jednom kraju i obručem na drugom, interpretirana kao preslica; K. A. Giunio 2010, 72, kat. br. 34, 36; 73, kat. br. 38, 40–41; 75, kat. br. 50, Zadar; 2016, 86, kat. br. 83–85; P. Jung 2013, 98, 201, kat. br. 1263, T. 65: 1263, Xanten, I. – II. st.; J. Zaninović 2014, 188, sl. 71, *Burnum*, I. st.

68 M. T. Bíró 1994, 45, 99, cat. no. 473, pl. LIV: 473, 3rd–4th centuries, interprets oval flat spoons as cutlery; S. Petković 1995, 36, pl. XX: 1–4, spoon for cosmetic purposes, type 2, 1st–5th centuries; S. Ivčević 2000, 111, 122, cat. no. 4, 149, fig. 2, Salona; P. Jung 2013, 98, 201, cat. no. 1260, pl. 65: 1260, Xanten, 1st–3rd centuries.

69 R. Matijašić 1984, 53, cat. no. 10, inv. no. AML-A-3252.

70 C. Isings 1957, 95, Form 79; M. C. Calvi 1968, 51; E. Riha 1986, 41–43, pl. 14–17; Z. Buljević 2002a, 301, 304, blue glass sticks cat. no. 19–20, type II.2, 1st–2nd centuries; L. Mandruzzato 2008, 49, cat. no. 8–9, blue-and-white glass eye needles, 1st–3rd centuries; C. S. Lightfoot 2017, 304, cat. no. 356, Idalion, blue glass needle with a white thread in the eye, 1st century.

71 E. Riha 1986, 63–64, cat. no. 405–412, pl. 38: 405–412, 1st century; M. T. Bíró 1994, 42, 127, pl. LII: 452–453, 1st–2nd centuries; S. Deschler-Erb 1998, 1, 158, pl. 30: 2016–2020, Augst, ear-cleaning needles; 2, 171–172, cat. no. 2016–2020, 1st–early 2nd centuries; S. Ivčević 2000, 113, 138, cat. no. 150–151, 153; 152, fig. 24–26, Salona; 2002, 339, cat. no. 15–20; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 108, cat. no. 255, unknown site; 110, cat. no. 263, *Varvaria*, cosmetic needle with one pointed end and with a ring at the other end, interpreted as a distaff; K. A. Giunio 2010, 72, cat. no. 34, 36; 73, cat. no. 38, 40–41; 75, cat. no. 50, Zadar; 2016, 86, cat. no. 83–85; P. Jung 2013, 98, 201, cat. no. 1263, pl. 65: 1263, Xanten, 1st–2nd centuries; J. Zaninović 2014, 188, fig. 71, *Burnum*, 1st century.

upotrebe.⁷² Koštana igla s malom plosnatom lopaticom kat. br. 30 datirana je grobnim nalazima u posljednju trećinu I. st. ili početak II st.⁷³ Pripada drugom tipu kozmetičke igle, korištenom u istom razdoblju I. – II. st.⁷⁴ Osim za pripremu i nanošenje šminke i mirisa, mogla se koristiti za čišćenje ušiju (*auriscalpium*).⁷⁵ Oblik i veličina plosnate lopatice igle kat. br. 30 jednaki su kao kod sonde od bakrene slitine kat. br. 14. Koštana igla kat. br. 31 ističe se time što ima naročitu navlaku. Igla stanjenog vrha mogla je biti pogodna za nanošenje boje na oči, no njezina stvarna namjena ostaje u zoni pretpostavki. Kontekst grobnog nalaza datira je u I. – II. st.

2.6. Posude i kutije

2.6.1. Posude od bakrene slitine

Zdjelica od bakrene slitine polukalotastog donjeg i cilindričnog gornjeg dijela tijela kat. br. 32 prevučena premazom kositra ili cinka mogla je služiti u liječničke svrhe za pripremu ljekovitih smjesa, što potvrđuju nalazi posudica od bakrene slitine istog ili sličnog oblika u kompletima liječničkog pribora.⁷⁶ O njezinoj stvarnoj namjeni nema nikakvih arheoloških podataka. Isto tako, mogla se koristiti kao stolna posuda za serviranje umaka, plodova ili drugih namirnica. Oblik posudice s vrlo plitkim donjim i gornjim dijelom odgovara obliku posudice za ocat i druge umake i začine (*acetabulum*), dok su slične keramičke posudice razmjerno veće visine u odnosu na promjer služile kao čaše za piće. Latinski izraz *acetabulum* izveden je od riječi za ocat koji se servirao u posudicama istog oblika, obično od keramike i stakla. Zdjelica oblikom odgovara keramičkoj formi tere sigilate (*terra sigillata*) Conspectus 26 iz prve polovine I. st., odnosno obuhvatnijem tipu Ritterling 9 čije su se varijante proizvodile tijekom čitavog I. st., a bila je prvenstveno namijenjena pijenju kao čaša.⁷⁷ Posudice od bakrene slitine u obliku poznatih formi tere sigilate prilično su rijetke i mogu se pripisati istom razdoblju kao odgovarajući keramički modeli, što znači da je zdjelica kat. br. 32 izrađena i korištena tijekom prve polovine I. st. Dublja zdjelica od bakrene slitine, zaobljenog dna i bez profilacije na prijelazu iz gornjeg dijela tijela u dno, pronađena je u Žrnovnici kod Splita.⁷⁸ U usporedbi s keramičkim oblicima, zdjelica iz Žrnovnice odgovara sigilati

They are sometimes called balm spoons – because of their predominant use and their specific shape. Their shape remained unchanged until the 4th century, when they stopped being used.⁷² Based on the grave goods with which it was found, the bone needle with a tiny flat spatula catalogued as No. 30 is dated to the last third of the 1st century AD or the early 2nd century AD.⁷³ It belongs to another type of cosmetic needles, used in the same period (the 1st and 2nd centuries AD).⁷⁴ In addition to mixing and applying makeup and balms, it could also be used for cleaning ears (*auriscalpium*).⁷⁵ The shape and size of the spatula on the needle cat. no. 30 are identical as those on the copper-alloy probe cat. no. 14. The bone needle cat. no. 31 stands out because it has a protective cover. With its thinned point, this needle may have been used for applying eye makeup; however, it cannot be claimed with certainty. Based on the grave good context in which it was found, it is dated to the 1st or 2nd centuries.

2.6. Receptacles and boxes

2.6.1. Copper-alloy receptacles

The little copper-alloy cup with a semi-calotte shaped lower section and a cylindrical upper section (cat. no. 32), coated with a tin or zinc layer, could have been used for medical purposes (mixing medicinal preparations). This is evidenced by the fact that little copper-alloy cups of this or similar shape were found together with other medical instruments.⁷⁶ There is no archaeological evidence of its actual purpose. It could have also been used as part of tableware, for serving sauces, fruit or other food. The subtype with very shallow lower and upper sections resembles the cups for vinegar and other sauces and spices (*acetabulum*). Similar ceramic cups the height of which is proportionally bigger than their diameter were used as drinking cups. The Latin word *acetabulum* derives from the word for “vinegar”, which was served in the cups of the same shape, usually made of ceramics or glass. The shape of this cup corresponds to the pottery version of the *terra sigillata* of Conspectus 26 type from the first half of the 1st century and the more comprising Ritterling 9 type the subtypes of which were manufactured throughout the 1st century AD. This cup was primarily used as a drinking cup.⁷⁷ Little copper-alloy cups with familiar shapes of *terra sigillata* are rarely found. They can be dated to the same period as their ceramic equivalents, which means that the cup cat. no. 32 was made and used in

72 M. Feugère, P. Prévot 2008, 238.

73 A. Puschi 1914, 66; R. Matijašić 1996, 125, Grob B4.

74 E. Riha 1986, 63, kat. br. 391–401, T. 37: 391–401, I. – III. st.; M. T. Bíró 1994, 42, 127, I. – II. st.; S. Petković 1995, 36–37, T. XXI: 2–3; S. Ivčević 2002, 333, 340, kat. br. 22, I. – II. st.; K. A. Giunio 2010, 73, kat. br. 37, 39; 75, kat. br. 49, Zadar; 2016, 85, kat. br. 77–78, I. – II. st.

75 E. Riha 1986, 56–63, T. 25–36; S. Petković 1995, 37; S. Deschler-Erb 1998, 1, 158, T. 30: 2001–2004, Augst; 2, 170, kat. br. 2001–2004, I. – IV. st.; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, kat. br. 2, I. st.

76 M. Bolla 1994, 51, kat. br. 60; L. J. Bliquez 2015, 273–296.

77 G. Pucci 1985, 200, T. LXI: 3, Ritterling 9, g. 20–110; E. Ettliger *et al.* 1990, 98–99, Conspectus Form 26.3, prva polovina I. st.

78 J. Jovanović 2010, 206, 223, kat. br. 45, T. 5: 45, posuda oblikom srodna primjercima Eggers 111 datiranim u II. – III. st.

72 M. Feugère, P. Prévot 2008, 238.

73 A. Puschi 1914, 66; R. Matijašić 1996, 125, Grave B4.

74 E. Riha 1986, 63, kat. no. 391–401, pl. 37: 391–401, 1st–3rd centuries; M. T. Bíró 1994, 42, 127, 1st–2nd centuries; S. Petković 1995, 36–37, pl. XXI: 2–3; S. Ivčević 2002, 333, 340, kat. no. 22, 1st–2nd centuries; K. A. Giunio 2010, 73, kat. no. 37, 39; 75, kat. no. 49, Zadar; 2016, 85, kat. no. 77–78, 1st–2nd centuries.

75 E. Riha 1986, 56–63, pl. 25–36; S. Petković 1995, 37; S. Deschler-Erb 1998, 1, 158, pl. 30: 2001–2004, Augst; 2, 170, kat. no. 2001–2004, 1st–4th centuries; A. D'Ambrosio 2001, 24–25, kat. no. 2, 1st century.

76 M. Bolla 1994, 51, kat. no. 60; L. J. Bliquez 2015, 273–296.

77 G. Pucci 1985, 200, pl. LXI: 3, Ritterling 9, g. 20–110; E. Ettliger *et al.* 1990, 98–99, Conspectus Form 26.3, first half of the 1st century.

Dragendorff 7 – Conspectus 37 iz I. st. po. Kr.⁷⁹ Zdjelici kat. br. 32 više nalikuje jedna čaša za piće od bakrene slitine s razmjerno vrlo visokim donjim koničnim i niskim gornjim cilindričnim dijelom koja se čuva u Bonnu, a oponaša tip Dragendorff 26 odnosno Conspectus 22–23 s rasponom korištenja od Augustove vladavine do kraja I. st. po. Kr.⁸⁰ Zdjelica od bakrene slitine s donjim koničnim i gornjim konkavno profiliranim dijelom, oblikom gotovo jednaka kat. br. 32, zabilježena je u Pompejima. Izrađena je prije godine 79. i bila je namijenjena stolnoj upotrebi u posluživanju hrane ili pića.⁸¹ Premaz srebrnkaste boje vjerojatno potječe od postupka nanošenja kositra na bakrenu slitinu, poznatog i uobičajenog u rimskoj tehnologiji. Prevlaka slojem kositra iznutra i na gornjem dijelu vanjske stijenke služila je za zaštitu posude od korozije, a karakteristična je za kaserole i zdjelice u obliku kaserole bez ručke. Tanak sloj kositra nanosio se na očišćenu i zagrijanu posudu. Zbog vrućine, prionuo bi trajno uz površinu.⁸²

Skupini posuda od bakrene slitine kozmetičke ili liječničke namjene mogao bi pripadati ravni poklopac s ručkom kat. br. 33 izgubljene cilindrične ciste (*cista*). Cilindrične ciste korištene su za držanje liječničkog pribora i lijekova, kao i kutije pravokutnog oblika.⁸³ Namjena ciste s poklopcem od bakrene slitine mogla je biti različita i nije ograničena samo na toaletni pribor. U cisti su se mogle čuvati dragocjenosti i kulturni predmeti. Cilindrične posude s poklopcem od bakrene slitine iz grobova Raev interpretira kao kuhinjske posude.⁸⁴ U Arheološkom muzeju u Zadru čuva se polukalotasta posuda od bakrene slitine s ravnim poklopcem ukrašenim prstenovima poput primjerka iz Pule, jedino što nema ručke.⁸⁵ Poklopci jednakog niskog cilindričnog oblika s ručkom, samo većih dimenzija, zatvarali su trbušaste kotlove od bakrene slitine s uskim i niskim vratom koji su služili za grijanje vode i kuhanje.⁸⁶

2.6.2. Keramičke posude

U helenističkom razdoblju od kasnog IV. st. pr. Kr. do kasnog I. st. pr. Kr., prije otkrića tehnike puhanja stakla i masovne distribucije staklenih bočica za mirise, kozmetičke i medicinske pripravke, umjesto staklenih bočica koristile su se keramičke. Nazivaju se unguentariji, uglavnom su vretenastog ili trbušastog oblika i nemaju ručke. Njihova su se proizvodnja i korištenje u manjoj mjeri nastavili tijekom ranocarskog razdoblja. Oblici keramičkih unguentarija

the first half of the 1st century AD. A deeper copper-alloy cup with a rounded base and unadorned transition from the upper section to the base was found in Žrnovnica near Split.⁷⁸ The Žrnovnica cup corresponds to the terra sigillata equivalent Dragendorff 7 – Conspectus 37 from the 1st century AD.⁷⁹ More similarity with the cup cat. no. 32 has a copper-alloy drinking cup kept in Bonn. With a very high conical lower section and low cylindrical upper section, it corresponds to the Dragendorff 26 or Conspectus 22–23 types used in the period spanning the Augustus' reign and the late 1st century AD.⁸⁰ A little copper-alloy cup with a conical lower and concave and molded upper section, almost identical to cat. no. 32, was documented in Pompeii. Made before AD 79, it was part of tableware, used for serving food or drinks.⁸¹ Its silverish color is probably a result of covering a copper alloy with a tin coating – a technology regularly used in the Ancient Rome. The tin coating on the inside and on the upper section outside was intended to prevent corrosion. It is typical of casseroles and casserole-shaped cups without a handle. Before being coated with a thin layer of tin, the cup would be cleaned and heated. The heat would make the coating permanent.⁸²

The flat lid with a handle (cat. no. 33) that belonged to a lost cista could belong to the group of copper-alloy receptacles of cosmetic or medical purposes. Cylindrical cistae were used for keeping medical instruments and medicines. Rectangular boxes were used for the same purpose.⁸³ The cistae with a copper-alloy lid were also used for keeping other things, not just cosmetics. Valuables and cult items were stored in them, too. The cylindrical receptacles with a copper-alloy lid found in the Raev graves have been interpreted as kitchenware.⁸⁴ The semi-calotte-shaped copper-alloy receptacle with a flat lid adorned with rings like the Pula specimen can be seen in Archaeological Museum Zadar, the only difference being that it lacks a handle.⁸⁵ Lids of the same low cylindrical shape with a handle, only bigger, belonged to bellied copper-alloy cauldrons with a narrow, low neck that were used for boiling water and cooking.⁸⁶

2.6.2. Ceramic receptacles

In the Hellenistic period from the late 4th century BC to the late 1st century BC, before the invention of glassblowing and mass distribution of glass bottles for perfumes and cosmetic and medical preparations, ceramic bottles were used. They are

79 E. Ettliger *et al.* 1990, 116–117, Conspectus Form 37, I. st.

80 N. Franken 1998, 92, kat. br. 34, sl. 35; E. Ettliger *et al.* 1990, 90–93, Conspectus Form 22–23, g. 20. pr. Kr. – 70. po. Kr.

81 S. Tassinari 1993, I, 232; II, 163, tip L 1250.

82 S. Mustață 2017, 81.

83 L. J. Bliquez 2015, 273–277.

84 B. A. Raev 1977, 630, 639, kat. br. 56, T. 9: 2–3, Plovdiv, druga polovina I. st.; 635, kat. br. 4, T. 32: 1, Balčik, kraj II. st. – početak III. st.

85 K. A. Giunio 2010, 79, kat. br. 69.

86 S. Tassinari 1993, I, 103, 231, tip V 1100; II, 275–277.

78 J. Jovanović 2010, 206, 223, cat. no. 45, pl. 5: 45, cup comparable by its shape to Eggers 111 specimens and dated to the 2nd–3rd centuries.

79 E. Ettliger *et al.* 1990, 116–117, Conspectus Form 37, 1st century.

80 N. Franken 1998, 92, cat. no. 34, fig. 35; E. Ettliger *et al.* 1990, 90–93, Conspectus Form 22–23, 20 BC–AD 70.

81 S. Tassinari 1993, I, 232; II, 163, type L 1250.

82 S. Mustață 2017, 81.

83 L. J. Bliquez 2015, 273–277.

84 B. A. Raev 1977, 630, 639, cat. no. 56, pl. 9: 2–3, Plovdiv, second half of the 1st century; 635, cat. no. 4, pl. 32: 1, Balčik, late 2nd–early 3rd centuries.

85 K. A. Giunio 2010, 79, cat. no. 69.

86 S. Tassinari 1993, I, 103, 231, type V 1100; II, 275–277.

zadržali su se stoljećima nepromijenjeni, što u rimskom carskom razdoblju ne predstavlja siguran oslonac za dataciju. U osobito velikoj mjeri keramički unguentariji zadržali su se na istočnom Mediteranu, pogotovo u Maloj Aziji, tijekom cijelog trajanja Rimskog Carstva. Ipak se oblici unguentarija razlikuju s obzirom na vrijeme prve pojave, koje nije jednako za sve forme. Bočica s kratkom nogom kat. br. 34 predstavlja lekitoidan oblik koji se javlja u italskoj proizvodnji IV. – III. st. pr. Kr. i zadržava do ranocarskog razdoblja.⁸⁷ Tri vretenasta unguentarija s dugom nogom kat. br. 35, 36 i 37 pripadaju italskoj proizvodnji koja se razvila u III. – II. st. pr. Kr.⁸⁸ isto kao i vretenasti unguentarij jajolikog tijela kat. br. 38⁸⁹ i nešto manje trbušast vretenasti unguentarij nenaglašenog ruba kat. br. 39 s razmjerno kraćom nogom.⁹⁰ Ulomci vretenastih unguentarija od sive gline bez premaza pronađeni su u ranocarskim grobovima rimske nekropole sjeverno od rimske kolonije Pole, uz cestu prema Vodnjanu.⁹¹ Trbušasta, kruškolika bočica dugog vrata i ravnog dna kat. br. 40 razvila se u italskoj proizvodnji u II. st. pr. Kr. i prvog polovini I. st. pr. Kr.⁹² Taj tip keramičkog balzamarija zastupljen je tijekom ranocarskog razdoblja u nekropolama Ljubljane,⁹³ Salone⁹⁴ i Zadra s okolicom.⁹⁵ U Puli se javlja u iskopima naseobinskog karaktera.⁹⁶ U nekropoli Burle u Medulinu, keramička boca izduženog polukalotastog tijela, širokog ravnog dna i dugog vrata nalik staklenim balzamarijima dokumentirana je u grobu II. – IV. st.⁹⁷ Bočica kat. br. 41, sudeći prema kvaliteti gline i primjesa, potječe s istočnog Mediterana gdje su se različiti oblici keramičkih unguentarija kontinuirano izrađivali od helenističkog do bizantskog razdoblja.⁹⁸

Oblik loptastog lekita kat. br. 42, izrađenog od narančaste, crveno premazane gline, ima na italskom tlu prethodnicu u kampanskoj formi narebrenog tijela s crnim premazom Morel 5236 iz IV. st. pr. Kr.⁹⁹ Kuglasti oblik posude

called unguentaria. They are usually spindle-shaped or bellied and have no handle. To a lesser extent, their production and use continued into the Early Imperial period. The shape of ceramic unguentaria had remained unchanged for centuries, which does not help in accurate dating when it comes to the Roman Imperial period. Ceramic unguentaria were manufactured in Eastern Mediterranean throughout the history of the Roman Empire, particularly in Asia Minor. Their various forms appeared in different periods, however. The version with a short foot (cat. no. 34), resembling the lekythos, appeared in Italy in the period from the 4th to 3rd centuries BC and its production continued until the Early Imperial period.⁸⁷ The three spindle-shaped unguentaria with a long foot (cat. no. 35, 36 and 37) were manufactured in Italy. Their production began in the period between the 3rd and 2nd centuries BC.⁸⁸ The spindle-shaped unguentarium with an egg-shaped body (cat. no. 38)⁸⁹ and the somewhat less bellied unguentarium with an unpronounced edge (cat. no. 39) with a shorter foot belong to the same production.⁹⁰ Fragments of spindle-shaped gray-clay unguentaria without a coating were found in the Early Imperial graves of a Roman necropolis north of the Roman colony of Pola, on the road to Vodnjan.⁹¹ The bellied, pear-shaped bottle with a long neck and flat base, catalogued as No. 40, developed in Italy in the period from the 2nd century to the first half of the 1st century BC.⁹² This type of ceramic balsamarium was found in the Early Imperial layers of the necropolises in Ljubljana⁹³, Salona⁹⁴ and Zadar and its surroundings.⁹⁵ In Pula area, it is found at settlement sites.⁹⁶ A ceramic bottle with an elongated semi-calotte-shaped body, wide flat base and long neck, resembling glass balsamaria, was documented in a 2nd–4th century grave at Burle Necropolis in Medulin.⁹⁷ Based on the quality of clay and admixtures, the bottle cat. no. 41 originates from Eastern Mediterranean, where various types of ceramic unguentaria were manufactured continually from the Hellenistic to Byzantine periods.⁹⁸

87 L. Forti 1962, 150, T. VI: tip IIIb; E. Schindler-Kaudelka 1975, 221, T. 33: 2c, forma 2; A. Camilli 1999, 60–66, T. 8–11: A23; E. Lafli 2003a, 59, forma I, T. 49a–d; 83, forma I, T. 121c–g.

88 L. Forti 1962, 152, T. VIII: 1–5, tip Va; E. Schindler-Kaudelka 1975, 219, T. 33: 1a–n, forma 1, druga polovina I. st. pr. Kr. – prva polovina I. st.; A. Camilli 1999, 70–72, T. 13–14: B11; E. Lafli 2003a, 77, forma XII, T. 72b–105d.

89 L. Forti 1962, 152, T. VIII: 6, tip VI; A. Camilli 1999, 96–104, T. 25–28: B32; E. Lafli 2003a, 74, forma VIII, T. 63a–d; 78, forma XVI, T. 107a–117b.

90 L. Forti 1962, 152, T. VIII: 5, tip Vb; A. Camilli 1999, 80–82, T. 17: B13.5.

91 A. Starac 1997, 185, kat. br. 7–8, T. XXVII: 8, 11.

92 H. Robinson 1959, 15, T. 2: F 50; 31, T. 5: G 97–98; 85, T. 18: M 6–7; E. Schindler-Kaudelka 1975, 221, T. 33: 2a, forma 2; A. Camilli 1997, 129, sl. 4, serija 111; 1999, 118–120, T. 35: C.11.1 i C.11.2; C. Cortese *et al.* 2000, 404, kat. br. 54–55, sl. 6: 54–55; E. Lafli 2003a, 91, forma III, T. 139d–143a.

93 Lj. Plesničar-Gec 1977, T. 9: 5, g. 1–50.

94 J. Mardešić 2002b, 377–378, kat. br. 1–6, datacija u julijevsko-klaudijevsko razdoblje.

95 K. A. Giunio 2010, 96, kat. br. 139; 2016, 93, kat. br. 113–115.

96 A. Starac 1997, 171, kat. br. 13–14, T. XIV: 4–5, Pula, Herkulova vrata.

97 V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 157, kat. br. 245, Burle, Grob 227. Tip balzamarija odgovara tipovima Lafli IV i XVIII koji se dovode u vezu s farmaceutskim pripravcima. E. Lafli 2003a, 93, forma IV, T. 149g–h; 96, forma XVIII, T. 158e–163f.

98 L. Forti 1962, 153, T. IX, tip VII, III. – II. st. pr. Kr.; A. Camilli 1999, 90–104, T. 22–28: B31–B32; E. Lafli 2003a, 77, forma XII, T. 72b–105d; 2003b, sl. 8: 9, forma XII, rimsko carsko doba.

99 J. P. Morel 1981, 346, forma 5236, druga polovina IV. st. pr. Kr.

87 L. Forti 1962, 150, pl. VI: type IIIb; E. Schindler-Kaudelka 1975, 221, pl. 33: 2c, form 2; A. Camilli 1999, 60–66, pl. 8–11: A23; E. Lafli 2003a, 59, form I, pl. 49a–d; 83, form I, pl. 121c–g.

88 L. Forti 1962, 152, pl. VIII: 1–5, type Va; E. Schindler-Kaudelka 1975, 219, pl. 33: 1a–n, form 1, second half of the 1st century BC–first half of the 1st century AD; A. Camilli 1999, 70–72, pl. 13–14: B11; E. Lafli 2003a, 77, form XII, pl. 72b–105d.

89 L. Forti 1962, 152, pl. VIII: 6, type VI; A. Camilli 1999, 96–104, pl. 25–28: B32; E. Lafli 2003a, 74, form VIII, pl. 63a–d; 78, form XVI, pl. 107a–117b.

90 L. Forti 1962, 152, pl. VIII: 5, type Vb; A. Camilli 1999, 80–82, pl. 17: B13.5.

91 A. Starac 1997, 185, cat. no. 7–8, pl. XXVII: 8, 11.

92 H. Robinson 1959, 15, pl. 2: F 50; 31, pl. 5: G 97–98; 85, pl. 18: M 6–7; E. Schindler-Kaudelka 1975, 221, pl. 33: 2a, form 2; A. Camilli 1997, 129, fig. 4, series 111; 1999, 118–120, pl. 35: C.11.1 and C.11.2; C. Cortese *et al.* 2000, 404, cat. no. 54–55, fig. 6: 54–55; E. Lafli 2003a, 91, form III, pl. 139d–143a.

93 Lj. Plesničar-Gec 1977, pl. 9: 5, g. 1–50.

94 J. Mardešić 2002b, 377–378, cat. no. 1–6, dated to Julio-Claudian period.

95 K. A. Giunio 2010, 96, cat. no. 139; 2016, 93, cat. no. 113–115.

96 A. Starac 1997, 171, cat. no. 13–14, pl. XIV: 4–5, Pula, Hercules Gate.

97 V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 157, cat. no. 245, Burle, Grave 227. This type of balsamaria corresponds to the Lafli IV and XVIII types believed to have been used for pharmaceutical preparations. E. Lafli 2003a, 93, form IV, pl. 149g–h; 96, form XVIII, pl. 158e–163f.

98 L. Forti 1962, 153, pl. IX, type VII, 3rd–2nd centuries BC; A. Camilli 1999, 90–104, pl. 22–28: B31–B32; E. Lafli 2003a, 77, form XII, pl. 72b–105d; 2003b, fig. 8: 9, form XII, Roman Imperial period.

s uskim vratom i širokim obodom podsjeća na aribal, ali zbog oboda formiranog u zdjelicu svrstava se u kategoriju lekita (*lekythos*), posuda namijenjenih držanju maslinovog ulja. Aribaldi su obično bili namijenjeni osobnoj higijeni i njezi tijela kao kozmetičke posude. Loptasti lekit kat. br. 42 mogao je imati također kozmetičku namjenu s obzirom na sličnost s posudicama od bakrene slitine i proširenog oboda. U Sirakuzi je u kompleksu Santa Lucia pretpostavljena proizvodnja crveno premazanih lekita loptastog tijela tijekom II. – I. st. pr. Kr., osobito nakon sredine II. st. pr. Kr. kada se prelazi s proizvodnje crno premazanih posuda na crveno premazane.¹⁰⁰ Sicilijanski su crveni loptasti lekiti užeg vrata od primjerka kat. br. 42, no pripadaju istoj kategoriji posuda razvijenoj u kasnohelenističkom razdoblju iz grčke forme. Crveno premazani lekiti loptastog tijela u sjevernoj Italiji prisutni su u augustovskom i tiberijevskom razdoblju.¹⁰¹

Ulomak bočice s jednom ručkom kat. br. 43 potječe iz nasipa kojim je u trećoj četvrtini I. st. pr. Kr. pri izgradnji zapunjena terasa Herkulova hrama s trijemovima u Puli. Crveni premaz posve je oljušten. Oblikom bočica donekle nalikuje helenističkim vrčićima Morel 5223–5225 s jednom ručkom i crnim premazom.¹⁰²

Iz bazena kaldarija u javnim termama uz terasu Herkulova svetišta u Puli potječe ulomak bočice s dvije ručke kat. br. 44. Tijelo posude nije sačuvano te nije moguće odrediti tip, no dimenzije ruba i vrata ukazuju na to da se radilo o posudi visokoj približno 10 – 20 cm. Boja gline i premaza ukazuje na sigilatu afričke proizvodnje. Uzak vrat i proširen rub, no drukčijih profilacija, ima bočica ravnog dna Salomonson A19¹⁰³ i bočica plosnatog diskoidnog tijela Lamboglia 13/Hayes 147.¹⁰⁴ Arheološka dokumentacija svjedoči da se u rimskim termama konzumiralo piće te sirova i jednostavna kuhana ili pečena hrana poput maslina, školjki, jaja, mesa i ribe.¹⁰⁵ S obzirom na vrlo uzak vrat i mjesto nalaza u termama, može se pretpostaviti da bočica ipak nije korištena za piće, nego za ulje ili balzam za njegu tijela. Staklene i keramičke bočice za ulja, balzame i parfeme, koje oblikom oponašaju metalne uzore, pripadaju među općenito najčešće i najbrojnije nalaze u termama.¹⁰⁶

2.6.3. Posude od mramora, kalcitnog alabastra, jantara i gorskog kristala

Osim keramike, za izradu posuda koristili su se skuplji i tvrdi materijali kojima su se pripisivale ljekovite ili apotropejske moći. Studija grupa kozmetičkog pribora u Pompejima

The *lekythos* cat. no. 42, made of orange clay with a red coating, had its predecessor in Italy – the Campanian ribbed-bodied, black-coated Morel 5236 type from the 4th century BC.⁹⁹ This spherical vessel with a narrow neck and wide rim reminds of an *aryballos*; however, because of its dish-shaped rim, it is classified as *lekythos*, a vessel used for storing olive oil. *Aryballoi* were usually used for cosmetic purposes – more specifically, for toiletry and body care. The spherical *lekythos* cat. no. 42 could also have the same purpose, given its similarity to little copper-alloy bottles with a flared rim. It is believed that spherical red-coated *lekythoi* were manufactured in the Santa Lucia complex in Syracuse from the 2nd to the 1st centuries BC, particularly after the mid-2nd century BC when the production switched from black-coated to red-coated vessels.¹⁰⁰ Although with a narrower neck than the specimen cat. no. 42, the Sicilian red-coated spherical *lekythoi* belong to the same category of vessels, developed from a Greek form in the Late Hellenistic period. In Northern Italy, the spherical red-coated *lekythoi* flourished in the Augustan–Tiberian period.¹⁰¹

The bottle fragment with one handle (cat. no. 43) was found in the backfill of the terrace of the porticoed Temple of Hercules in Pula from the third quarter of the 1st century BC. The red coating has not been preserved. To an extent, the bottle resembles the small single-handled black-coated Hellenistic jugs Morel 5223–5225.¹⁰²

The two-handled bottle fragment (cat. no. 44) was found in the *caldarium* pool in the public *thermae* next to the terrace of the Temple of Hercules in Pula. As the body has not been preserved, identifying the type is not possible. However, the size of the edge and neck indicate that the vessel's height was between 10 and 20 centimeters. The clay and coating colors indicate *terra sigillata* of African origin. A narrow neck and flared edge (although with different molding) can also be found on the flat-based bottle Salomonson A19¹⁰³ and the bottle with a flat, discoid body Lamboglia 13/Hayes 147.¹⁰⁴ Archaeological evidence indicates that drinks and raw and simple cooked or roasted food such as olives, clams, meat and fish were consumed in Roman *thermae*.¹⁰⁵ Based on its very narrow neck and the place where it was found (*thermae*), it can be assumed that it was not used for drinking, but rather for storing a body-care oil or balsam. The glass and ceramic bottles for oils, balsams and perfumes that resemble their metal equivalents are among the most frequent and most numerous finds in Roman *thermae*.¹⁰⁶

100 D. Malfitana, G. Cacciaguerra 2015, 262, sl. 16–17.

101 G. Fiorentini 1963, 44, sl. 24: 4.

102 J. P. Morel 1981, 342–343, forme 5223–5225, kraj IV. st. pr. Kr. – sredina III. st. pr. Kr.

103 A. Carandini, S. Tortorella 1981, 47, T. XXII: 2, kraj II. – početak III. st.

104 A. Carandini, S. Tortorella 1981, 49, T. XXII: 8–10, kraj I. – početak III. st.

105 A. M. Whitmore 2013, 139–140, 172–173, 193, 216–218.

106 A. M. Whitmore 2013, 215–216.

99 J. P. Morel 1981, 346, form 5236, second half of the 4th century BC.

100 D. Malfitana, G. Cacciaguerra 2015, 262, figs. 16–17.

101 G. Fiorentini 1963, 44, fig. 24: 4.

102 J. P. Morel 1981, 342–343, forms 5223–5225, late 4th–mid-3rd centuries BC.

103 A. Carandini, S. Tortorella 1981, 47, pl. XXII: 2, late 2nd–early 3rd centuries.

104 A. Carandini, S. Tortorella 1981, 49, pl. XXII: 8–10, late 1st–early 3rd centuries.

105 A. M. Whitmore 2013, 139–140, 172–173, 193, 216–218.

106 A. M. Whitmore 2013, 215–216.

s obzirom na mjesto i okolnosti nalaza pokazala je da su se drveni ormar s kozmetičkim priborom odnosno drvena kozmetička škrinja obično čuvali u atriju odnosno peristilu ili u skladišnoj prostoriji uz atrij. Nalazi bogatog kozmetičkog pribora od skupocjenih materijala kao što su srebro i gorski kristal, suprotno očekivanome, nisu povezani s raskošnim kućama gradske aristokracije, nego su zatečeni u kućama uglavnom male ili srednje veličine.¹⁰⁷ Od petnaest pompejanskih kuća s osobito brojnim grupama kozmetičkog pribora koje sadrže više od deset predmeta kozmetičke namjene, dvije pripadaju tipu prenoćišta (*hospitium*) s mogućim uslugama prostitutki, jedna je javna kuća (*lupanar*) s gostionicom i stambenim prostorijama, jedna gostionica (*thermopolium*) sa stambenim prostorijama straga i jedna je trgovina. Od ostalih deset kuća, samo jedna ima peristol, dok ostale imaju samo atrij.¹⁰⁸ Na temelju evidencije u Pompejima, opaža se da se bogate grupe kozmetičkog pribora ne povezuju s bogatim matronama, nego prvenstveno s prostitucijom, preljubništvom i „ženama lakog morala“.¹⁰⁹ Svratišta, gostionice, prenoćišta, sobe ili kuće za iznajmljivanje bile su nužno povezane s izvanbračnim seksualnim životom i upravo se u tom svjetlu ukazuju najbrojniji i najskuplji kozmetički predmeti poput srebrnih ogledala i parfemskih bočica od gorskog kristala, kao karakterističan dio opreme kurtizana (*meretrices*). Srebrna ogledala u Pompejima rjeđe su zastupljena u velikim peristilnim kućama, a češće u manjim kućama s atrijem i prenoćištima sa sobama za iznajmljivanje.¹¹⁰ Iz toga proizlazi da srebrna ogledala, skupocjene kozmetičke i parfemske bočice nisu toliko povezani s visokim društvenim statusom koliko sa zanimanjem kurtizane odnosno ljubavnice. Nadalje, iz nalaza u Pompejima proizlazi da velike zbirke kozmetičkih bočica, piksida i ostalog pribora za uljepšavanje nipošto nisu bile prikladne za ugledne dobrostojeće matrone i njihove kćeri, kao ni za robovske članove obitelji koja je držala do svog društvenog ugleda.

Prilikom pripreme ljekovitih i kozmetičkih pripravaka neizostavno se koristio tarionik (*mortarium*), plitka posudica od kamena ili keramike u kojemu su se drobili, usitnjavali i miješali odabrani sastojci mineralnog, biljnog i životinjskog podrijetla.¹¹¹ Tarionici imaju redovito četiri pravilno raspoređene ručkice ili tri ručkice i jedan izljev na rubu. Taj osnovni oblik nije se mijenjao od helenističkog razdoblja do novog vijeka, a korišten je također u drobljenju i miješanju kuhinjskih začina. Tarionici su se najčešće izrađivali od lokalnog manje cijenjenog kamena, u Istri od

2.6.3. *Marble, calcite-alabaster, amber and rock-crystal vessels*
Vessels were made not only from ceramics but also from more expensive, harder materials believed to have healing or apotropaic powers. A study of cosmetic items found at Pompeii showed that, based on the place and context of the finds, wooden cabinets or chests with cosmetics were usually located in the atrium or peristyle or in the storage room next to the atrium. Perhaps surprisingly, rich finds of cosmetic utensils made from expensive materials such as silver or rock crystal are not linked with luxurious houses of urban aristocracy but mostly with small or medium-size houses.¹⁰⁷ Of the fifteen Pompeii houses that contained numerous sets of cosmetic utensils, each of them with more than ten items, two are lodgings (*hospitium*), possibly with prostitutes, one is a brothel (*lupanar*) with a tavern and residential quarters, one is a tavern (*thermopolium*) with residential quarters behind, and one is a shop. Of the remaining ten houses, only one has a peristyle; others have atrium only.¹⁰⁸ These Pompeii finds can be seen as evidence that ample cosmetic sets were not linked with wealthy matrons, but primarily with prostitution, adultery and “easy women”.¹⁰⁹ As inns, taverns, lodgings, rooms or houses to rent were necessarily connected with extramarital sexual activities, it is in this context that the most numerous and expensive cosmetic utensils such as silver mirrors and rock-crystal perfume bottles are usually found. They were typical belongings of courtesans (*meretrices*). In Pompeii, silver mirrors are scarcer in large peristyle houses than in smaller houses with an atrium and in lodgings with rooms to rent.¹¹⁰ This indicates that silver mirrors and expensive cosmetic and perfume bottles were not linked with a high social standing as much as they were with the profession of courtesan or with the position of mistress. The Pompeii finds also suggest that large collections of cosmetic bottles, pyxides and other makeup utensils were far from appropriate for wealthy and respectable matrons and their daughters or for the slaves belonging to the families who cherished their social standing.

When medical or cosmetic preparations were being made, a mortar (*mortarium*) was always used. It was a shallow stone or ceramic bowl in which selected ingredients of mineral, plant or animal origin were ground, chopped up and mixed.¹¹¹ Mortars always have four symmetrically arranged handles or three handles and a spout on the edge. This basic shape had not changed from the Hellenistic period to Modern Age. It was also used for grinding and mixing of spices. Mortars

107 R. Berg 2017b, 16–17, T. 1–2.

108 R. Berg 2017b, 16, T. 1.

109 T. A. J. McGinn 1998, 154–160; R. Berg 2017b, 27.

110 R. Berg 2017b, 32.

111 L. J. Bliquez 2015, 263. Tarionici u Panoniji i Dalmaciji: Z. Gregl 1983–1984, 179; S. Ivčević 2000, 117, 144–145, kat. br. 211–212, 156–157, sl. 44–45, Salona; K. A. Giunio 2010, 78, kat. br. 64–65; 79, kat. br. 66; A. Busuladžić 2015, 179, T. 10: 1, Zvornik; T. 10: 2, *Amargos*; T. 10: 3, Stolac.

107 R. Berg 2017b, 16–17, pl. 1–2.

108 R. Berg 2017b, 16, pl. 1.

109 T. A. J. McGinn 1998, 154–160; R. Berg 2017b, 27.

110 R. Berg 2017b, 32.

111 L. J. Bliquez 2015, 263. Mortars in Pannonia and Dalmatia: Z. Gregl 1983–1984, 179; S. Ivčević 2000, 117, 144–145, cat. no. 211–212, 156–157, figs. 44–45, Salona; K. A. Giunio 2010, 78, cat. no. 64–65; 79, cat. no. 66; A. Busuladžić 2015, 179, pl. 10: 1, Zvornik; pl. 10: 2, *Amargos*; pl. 10: 3, Stolac.

vapnenca. U Antičkoj zbirci Arheološkog muzeja Istre čuvaju se dva tarionika, kat. br. 45 i 46, izrađena od skupljeg, uvoznog bijelog mramora. Polukalotasta zdjelica kat. br. 47 od atraktivnog kalcitnog alabastra sa šarama u žutim, bijelim i smeđim nijansama pronađena je u ranocarskoj grobnoj cjelini, unutar urne s ručkama, izrađene od kalcitnog alabastra.¹¹² U objavama je uvijek opisana kao zdjelica kozmetičke namjene, no zapravo se radi o nozi koja je zasebno izrađena i zalijepljena na dno urne. Alabastrene urne manje ili više kalotastog ili polukalotastog tijela s ručkama, zalijepljenom nogom i poklopcem karakterističan su proizvod julijevsko-klaudijevskog Rima, vezan za društvenu elitu i samu carsku obitelj, a koristile su se do sredine II. st.¹¹³ Iako se tipološki ne radi o zdjelici, nego o nozi urne, okolnosti nalaza unutar urne s poklopcem i uglačana unutrašnjost dopuštaju mogućnost da je predmet improvizirano nenamjenski upotrijebljen. Unutrašnja površina urne i poklopca nije polirana, pa polirana unutrašnjost noge nema estetskog opravdanja. Moguće je da se polukalotasta noga urne odvojila pri transportu ili rukovanju. Okrenuta naopako, mogla je poslužiti kao zdjelica za miješanje i pripremu aromatičnih sastojaka, možda u pogrebnom ritualu. Takva primjena objasnila bi uglačanu unutrašnjost i smještaj unutar urne.

Mirisi, aromatična ulja, balzami i drugi cijenjeni kozmetički pripravci čuvali su se u bočicama od skupocjenih materijala kojima su se pripisivala posebna svojstva kao što su mramor, dekorativni šareni kalcitni alabaster ili prozirni gorski kristal. Bočice za kozmetičke pripravke nazivaju se stoga prema sadržaju balzamarijima. Egipatska proizvodnja posudica od alabastra razvila se osobito u helenističkoj Aleksandriji i Memfis. Alabaster se obrađivao u egipatskim radionicama u gotove proizvode i pomorskom trgovinom distribuirao širom Mediterana. Bočice od alabastra prisutne su u nalazištima istočne obale Jadrana.¹¹⁴ Čitava kategorija kamenih bočica za parfeme, mirisna ulja i balzame koje su se nazivale *alabastron* odnosno *alabastrum* dijeli naziv s materijalom od kojeg su bile izrađene. Isti naziv obuhvaća također bočice izduženog ovalnog tijela i kratkog vrata, bez ručki ili s malim ušicama, izrađene od drugih materijala. Oveća boca od bijelog mramora kat. br. 48 primjer je alabastrona koji imitira egipatske uzore Colivicchi Classe II, tip 4.3 iz kraja I. st. pr. Kr. i prve polovine I. st. po. Kr.¹¹⁵ Mramorni alabastron kat. br. 49 predstavlja imitaciju varijante egipatskog alabastrona Colivicchi Classe II, tip 3.1 iz posljednje četvrtine II.

were usually made of local, less expensive stone; In Istria, it was limestone. The Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria contains two mortars (cat. no. 45 and 46) made of imported, more expensive white marble. The semi-calotte-shaped bowl cat. no. 47, made of attractive calcite alabaster with yellow, white and brown veins, was found as part of grave goods in an Early Imperial grave, inside a handled urn made of calcite alabaster.¹¹² Although it is always published as a cosmetic utensil, it is actually a foot manufactured separately and glued to the urn's base. The handled alabaster urns with a calotte or semi-calotte-shaped body, glued foot and lid are a typical product of the Rome of the Julio-Claudian period, associated with the elite and the imperial family. They were used until mid-2nd century.¹¹³ While, typologically, this is not a bowl but an urn foot, the context of the find (inside an urn with a lid and polished inside walls) allows the possibility that it was used for a purpose for which it had not been intended. As the urn walls and the lid are not polished on the inside, there is no aesthetical justification for the fact that the foot walls are polished on the inside. It is possible that the urn's semi-calotte-shaped foot came off while it was transported or handled. Turned upside down, it could have served as a bowl for mixing and preparation of aromatic ingredients, perhaps for funerary rituals. This could explain the walls polished on the inside and the fact that it was found inside an urn.

Perfumes, essential oils, balsams and other high-prestige cosmetic preparations were stored in bottles made of expensive materials believed to have special powers, such as marble, decorative polychrome calcite alabaster or transparent rock crystal. The bottles intended for storing such preparations are called balsamaria. In Egypt, production of alabaster vessels was particularly developed in Hellenistic Alexandria and Memphis. Alabaster would be worked in Egyptian workshops and then transported by sea and traded throughout the Mediterranean. Alabaster bottles are also found in Eastern Adriatic.¹¹⁴ A whole category of stone bottles used for storing perfumes, essential oils and balsams shared its name with the material they were made from – *alabastron* or *alabastrum*. These also included oval bottles with a short neck, without handle or with tiny needle eyes, made of other materials. The relatively large white-marble bottle, cat. no. 48, is an example of alabastron imitating Egyptian role models Colivicchi Classe II, type 4.3 from the late 1st century BC and the first half of the 1st century AD.¹¹⁵ The marble alabastron cat. no. 49 imitates a subtype of the Egyptian alabastron Colivicchi Classe II,

112 A. Gnirs 1903, 81; B. Schiavuzzi 1904, 357–358, sl. 97; V. Girardi-Jurkić 1985, 79; 2007b, 285; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 110.

113 S. Perna 2012, 788; 2015, 1022–1023; 2021, 5, 9–10.

114 Z. Buljević 2002b, 318, kat. br. 1, područje Splita, julijevsko-klaudijevsko razdoblje; K. A. Giunio 2010, 90, kat. br. 115–116; 91, kat. br. 117–119, područje Zadra; 2016, 93, kat. br. 116.

115 F. Colivicchi 1997, 236, 238, Classe II, tip 4.3; P. Pensabene 2013, 194–195, sl. 4: 1–2, tip 7.

112 A. Gnirs 1903, 81; B. Schiavuzzi 1904, 357–358, fig. 97; V. Girardi-Jurkić 1985, 79; 2007b, 285; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 110.

113 S. Perna 2012, 788; 2015, 1022–1023; 2021, 5, 9–10.

114 Z. Buljević 2002b, 318, cat. no. 1, Split area, Julio-Claudian period; K. A. Giunio 2010, 90, cat. no. 115–116; 91, cat. no. 117–119, Zadar area; 2016, 93, cat. no. 116.

115 F. Colivicchi 1997, 236, 238, Classe II, type 4.3; P. Pensabene 2013, 194–195, fig. 4: 1–2, type 7.

st. pr. Kr.¹¹⁶ Alabastron u obliku izdužene bočice zaobljenog dna kat. br. 50 prema materijalu i zaobljenosti dna može se usporediti s formama Colivicchi Classe II, tip 1.6, kakve su se izrađivale u Egiptu, a osobito u Memfisu II. – I. st. pr. Kr.¹¹⁷ Taj se tip odlikuje profiliranim prstenovima na vratu i naglašenim prstenom ispod otvora. Zbog loma na vratu, primjerak kat. br. 50 prividno više nalikuje znatno starijoj, najjednostavnijoj formi alabastrona zaobljenog dna kakva se javlja od VI. – V. st. pr. Kr.¹¹⁸ Izduženi alabastron odlomljenog vrata pripada vrsti veoma raširenoj na području Sicilije, južne Italije, Grčke i Aleksandrije.¹¹⁹ Alabastron u obliku vretenaste bočice kat. br. 51 pripada kasnijoj egipatskoj proizvodnji druge polovine I. st. pr. Kr., koncentriranoj u Memfisu.¹²⁰

Jantarna piksida (*pyxis*), kat. br. 52, s reljefnom sakralnom scenom izrađena je od materijala za koji se tradicionalno smatralo da štiti od zla, bolesti grla i od urokljivih očiju.¹²¹ Predmeti od jantara poput preslica i perli osobito se često nalaze u grobovima djevojčica i žena, a samo iznimno u muškim grobovima.¹²² Jantarni predmeti prilagani su u grobove s posebnom namjenom amuleta koji čuva pokojnika od zla i kao zavjetni darovi htonskim božanstvima povezanim sa zemljom, podzemnim svijetom i obnavljanjem života.¹²³ Jantar je dolazio iz nalazišta u sjeveroistočnoj Europi, a glavno središte trgovine i izrade jantarnih predmeta za sjeverni Jadran i šire, izrazito aktivno tijekom I. i II. st., nalazilo se u Akvileji (*Aquileia*).¹²⁴ Vrhunac uvoza, izvoza i obrade jantara u Akvileji pada u razdoblje od Nerona do Hadrijana. Među iznimno raznovrsnim akvilejskim proizvodima od jantara, nadahnutima helenističkom, osobito aleksandrijskom tradicijom, dokumentirane su i reljefno ukrašene pikside.¹²⁵ Pikside od jantara javljaju se u razmjerno malom broju, i znatno su rjeđe od ostalih jantarnih izrađevina kao što su privjesci, preslice, perle, prstenje i figurice mitološkog ili magijskog karaktera.

Dvije posudice u zbirci izrađene su od skupocjenog gorskog kristala, piksida kat. br. 53 i bočica kat. br. 54. Piksida s poklopcem kat. br. 53 pronađena je u Nezakciju, u

type 3.1 from the last quarter of the 2nd century BC.¹¹⁶ The alabastron shaped as an elongated bottle with a rounded base (cat. no. 50) can be compared with Colivicchi Classe II type 1.6 forms that were manufactured in Egypt (particularly in Memphis) between the 2nd and 1st centuries BC.¹¹⁷ This type is characterized by molded rings on its neck and a pronounced ring underneath the opening. As the entire neck with the mouth are missing, the specimen catalogued as No. 50 seemingly bears more resemblance to the much older, simplest form of round-based alabastron typical of the period from the 6th to 5th centuries BC.¹¹⁸ The elongated alabastron with a broken neck belongs to the type widespread in Sicily, Southern Italy, Greece and Alexandria.¹¹⁹ The spindle-shaped alabastron bottle cat. no. 51 belongs to a later Egyptian production (second half of the 1st century BC), concentrated in Memphis.¹²⁰

The *pyxis* cat. no. 52, with a sacral scene in relief, is made of amber, a material traditionally believed to protect from evil, throat diseases and evil eyes.¹²¹ Amber objects such as distaffs and beads are often found in graves of female children and women, and only exceptionally in graves of men.¹²² Amber objects were placed in graves as amulets that would protect the deceased from evil and as votive gifts to chthonic deities associated with earth, underworld and reconstruction of life.¹²³ Amber was harvested in Northeastern Europe and the center of trade and production of amber objects in Northern Adriatic and beyond – particularly active in the 1st and 2nd centuries AD – was Aquileia.¹²⁴ The import, export and processing of amber in Aquileia saw their peak in the period spanning the reigns of Nero and Hadrian. The varied Aquileian amber products, inspired by the Hellenistic (Alexandrine in particular) tradition, included relief *pyxides*.¹²⁵ The finds of amber *pyxides* are relatively scarce; they are found much more seldom than other amber products such as pendants, distaffs, beads, rings and figurines of a mythological or magical nature.

Two little vessels in the Collection are made of rock crystal (*pyxis* cat. no. 53 and bottle cat. no. 54). The *pyxis* with a lid was found at Nesactium, in a female person's urn grave that contained varied grave goods, including golden and silver

116 F. Colivicchi 1997, 233–235, Classe II, tip 3.1.

117 F. Colivicchi 1997, 224, Classe II, tip 1.6.

118 C. S. Lightfoot 2017, 29.

119 P. Pensabene 2013, 190–192, sl. 1–2, tip 1.

120 F. Colivicchi 1997, 222, Classe II, tip 1.4.2; P. Pensabene 2013, 200–201, sl. 8: 4, tip 21.

121 J. Mardešić 2002a, 177.

122 J. P. Wild 1970, 31; M. Pasquinucci 1983, 274; J. Mardešić 2002a, 177, 183, 187, kat. br. 45, Salona, druga polovina I. – početak II. st.; 189, kat. br. 67, II. st.; 192, kat. br. 110–111; K. A. Giunio 2010, 93, kat. br. 125, Starigrad (*Argyrunum*), jantarna kutijica s poklopcem na izvlačenje; 2016, 22, sl. 12, Aenona, I. – II. st.; K. Gostenčnik 2014, 93, sl. 62: 3–4.

123 L. Bertacchi 1964, 67.

124 M. Pasquinucci 1983, 273; M. C. Calvi 1984, 29; F. Maselli Scotti 1996, 125; A. Giovannini 1997, 573.

125 M. Pasquinucci 1983, 276, sl. 5; 280, kat. br. 2, Nijmegen (*Numaga*), piksida akvilejske proizvodnje s tijelom ukrašenim četirima uspravnima akantovim listovima; M. C. Calvi 1977, 190, sl. 3, Udine, piksida s reljefnim prikazima erota u berbi plodova; 192, sl. 10, Udine, piksida s erotima i košarama.

116 F. Colivicchi 1997, 233–235, Classe II, tip 3.1.

117 F. Colivicchi 1997, 224, Classe II, type 1.6.

118 C. S. Lightfoot 2017, 29.

119 P. Pensabene 2013, 190–192, figs. 1–2, type 1.

120 F. Colivicchi 1997, 222, Classe II, type 1.4.2; P. Pensabene 2013, 200–201, fig. 8: 4, type 21.

121 J. Mardešić 2002a, 177.

122 J. P. Wild 1970, 31; M. Pasquinucci 1983, 274; J. Mardešić 2002a, 177, 183, 187, cat. no. 45, Salona, second half of the 1st century–early 2nd century; 189, cat. no. 67, 2nd century AD; 192, cat. no. 110–111; K. A. Giunio 2010, 93, cat. no. 125, Starigrad (*Argyrunum*), amber box with pull-out lid; 2016, 22, fig. 12, Aenona, 1st–2nd centuries; K. Gostenčnik 2014, 93, fig. 62: 3–4.

123 L. Bertacchi 1964, 67.

124 M. Pasquinucci 1983, 273; M. C. Calvi 1984, 29; F. Maselli Scotti 1996, 125; A. Giovannini 1997, 573.

125 M. Pasquinucci 1983, 276, fig. 5; 280, cat. no. 2, Nijmegen (*Numaga*), Aquileian *pyxis* decorated with four upright acanthus leaves; M. C. Calvi 1977, 190, fig. 3, Udine, *pyxis* with relief depicting Eroses picking fruits; 192, fig. 10, Udine, *pyxis* with Eroses and baskets.

bogato opremljenom ženskom žarnom grobu koji je između ostaloga sadržavao zlatne i srebrne naušnice, prstenje od zlata, srebra i poludragog kamenja, srebrno ogledalo kat. br. 78, srebrne igle, koštani češalj kat. br. 88, srebrnu posudicu i Vespazijanov novac.¹²⁶ Grob se nalazio u grobnoj parceli s četiri vrlo bogata žarna groba i priloženim minijaturnim sistrumom amuletom, koji ukazuje da su sahranjene osobe pripadale Izidinu kultu. Neobično velika količina zlatnog i srebrnog nakita i drugih luksuznih srebrnih predmeta poput ogledala, igala i posudica zajednička je osobina svih četiriju grobova. Dimenzije stranice parcele iznosile su oko dvadeset četiri rimske stope, što je svrstava među velike grobne parcele za standarde u Istri. Bogatstvo skupocjenih priloga odudara od rimskih poimanja obiteljskog morala, osobito kada je riječ o ženama, i prije se može pripisati svjetonazoru Izidine religije nego visokom društvenom statusu pokojnika. Izida je kao službena boginja dinastije Ptolemejevića simbolizirala kraljevski ugled, bogatstvo i plodnost.¹²⁷ U trenutku nalaza, piksida kat. br. 53 sadržavala je ostatke organske tvari. Kristalna bočica kat. br. 54 iz ženskog žarnog groba u Puli, datiranog u prvu trećinu II. st. po. Kr., odlikuje se izduženim ovalnim tijelom i uskim vratom, prikladnima za čuvanje parfema. U istoj grobnoj cjelini pronađena je jedna koštana piksida ukrašena erotima danas nepoznatog smještaja, ogledalo s posrebnom ručkom od bakrene slitine kat. br. 76, keramičke uljanice Loeschcke IB s pretežno dionizijskim motivima Menade, jarca, pijetla, psa i amfore te balzamariji od stakla i keramike. Izbor dionizijskih motiva na uljanicama usklađen je s Venerinim pratiocima erotima na izgubljenoj piksidi i luksuznim priborom za ulješavanje, otkrivajući slobodnu i njegovanu ženu koja je vodila aktivan i raznovrstan seksualni život, nesputana bračnim vezama. Dimenzije grobne parcele izmjerene su u širinu sedamnaest, a u dužinu dvanaest rimskih stopa što odgovara prosječnoj veličini grobne parcele na području Pule i nikako ne ukazuje na posebno bogatu pripadnicu viših društvenih staleža.¹²⁸ Kristalne bočice kao i druge izrađevine od gorskog kristala razmjerno su rijedak nalaz, ima ih ponegdje u gradovima srednje Italije, a znatno manje u sjevernoj Italiji.¹²⁹ U Altinu i u Akvileji pronađeni su donekle slični kristalni unguentariji u obliku stiliziranog cvrčka, koji se pripisuju aleksandrijskoj proizvodnji u razdoblju od Augusta do Klaudija.¹³⁰ Iz nekropola Akvileje potječu još dvije kristalne bočice u obliku amforice s dvije ručke, koje su mogle izvorno sadržavati egipatske parfeme, ali su ih isto

earrings, golden and silver rings, rings with semi-precious stones, a silver mirror (cat. no. 78), silver needles, bone comb (cat. no. 88), a small silver vessel and Vespasian's coins.¹²⁶ The grave was located in a burial plot that contained four urn graves with numerous grave goods, including a miniature sistrum-shaped amulet which indicates that the deceased persons belonged to the cult of Isis. Unusually abundant golden and silver jewelry and other luxurious silver objects (such as mirrors, needles and receptacles) were found in all four graves. Each side of the burial plot measured approx. 24 Roman feet – rather spacious by Istrian standards. This abundance of valuable grave goods is in contrast with the Roman perception of family morality, particularly concerning women. As such, it is more likely that it had to do with the religion of Isis rather than with a high social standing of the deceased. As the official goddess of the Ptolemaic dynasty, Isis symbolized royal authority, wealthiness and fertility.¹²⁷ When it was found, the pyxis cat. no. 53 contained remains of some organic substance. The crystal bottle cat. no. 54 from a female urn grave in Pula, dated to the first third of the 2nd century AD, has an elongated body and narrow neck suitable for storing perfumes. A bone pyxis decorated with Eroses, now of unknown whereabouts, a copper-alloy mirror with a silver-coated handle (cat. no. 76), Loeschcke IB ceramic oil-lamps decorated mostly with Dionysian motifs (maenads, goat, rooster, dog, amphora) and glass and ceramic balsamaria were also found among the same grave goods. The selection of the Dionysian motifs on the oil-lamps corresponds with the Venus' retinue, the Eroses, depicted on the lost pyxis and on the luxurious cosmetic utensils. All this reflects a free-spirited and well-groomed woman, unfettered by marriage, who had an active sex life. The burial lot measures 17 by 12 Roman feet. It is the average size of such a plot in Pula area and does not suggest that the woman in question was wealthy and that she belonged to upper classes.¹²⁸ Bottles and other products made of rock crystal are relatively scarce; they are found in some cities of central Italy and much less in Northern Italy.¹²⁹ Similar unguentaria shaped as a stylized cricket were found in Altino and Aquileia. They are attributed to Alexandrian workshops in the period from Augustus to Claudius.¹³⁰ Two other crystal bottles come from Aquileia necropolises. Shaped as little amphorae and with two handles, they could have contained Egyptian perfumes, but they also could have been made by the Aquileia craftsmen specializing in bottles for storing perfumes made from Adriatic

126 A. Puschi 1914, 62; R. Matijašić 1996, 124, Grob B1.

127 F. Fontana 2010, 9.

128 A. Gnirs 1915, 132–133; 1930, 187–188.

129 *Gioielli e ornamenti dagli Egizi all'Alto Medioevo* 1988, 157, nalazi kristalnih izrađevina u nekropolama u gradovima Arezzo, Varese, Vetralla, Volterra, Pisa; M. G. Maioli 1994, 365.

130 B. M. Scarfi, M. Tombolani 1985, 95, sl. 74, Altino; A. Giovannini 2005, 182, sl. 4, Aquileia.

126 A. Puschi 1914, 62; R. Matijašić 1996, 124, Grave B1.

127 F. Fontana 2010, 9.

128 A. Gnirs 1915, 132–133; 1930, 187–188.

129 *Gioielli e ornamenti dagli Egizi all'Alto Medioevo* 1988, 157, finds of crystal products in the necropolises in Arezzo, Varese, Vetralla, Volterra, Pisa; M. G. Maioli 1994, 365.

130 B. M. Scarfi, M. Tombolani 1985, 95, fig. 74, Altino; A. Giovannini 2005, 182, fig. 4, Aquileia.

tako mogli izraditi specijalizirani obrtnici u Akvileji za parfeme od biljki jadranskog okružja.¹³¹ Pravu analogiju bočici kat. br. 54 međutim pronalazimo u južnoitalskoj Kampaniji, u Pompejima. Gotovo identična bočica od gorskog kristala pronađena je u Casa Imperiale u Pompejima (I 11, 17), kući skromnih dimenzija s atrijem u neposrednoj blizini Via dell'Abbondanza.¹³² U atriju kuće pronađena je bogata kolekcija kozmetičkog pribora pohranjena u drvenoj kozmetičkoj škrinji ukrašenoj zatvaračem s figuricom Venere Anadiomene od bakrene slitine koja je, osim bočice od gorskog kristala, uključivala srebrno ogledalo, pincete od bakrene slitine i strugač, staklene balzamarije, balzamarij od bakrene slitine te balzamarij od vapnenca oslikan festonima.¹³³ Pompejanska bočica od gorskog kristala sačuvana je čitava, ima sačuvan prstenasto zadebljan otvor na cilindričnom vratu i pokazuje kako je izvorno izgledala bočica iz Pule. Dvije bočice neznatno se razlikuju u obliku bočnih priljubljenih ručki, koje na pompejanskom primjerku imaju jače naglašene donje uglove. Prilikom obrade cjeline kozmetičkih nalaza iz Casa Imperiale, iznesena je pretpostavka da se skupocjeni gorski kristal krije pod latinskim imenima *murrina*, *myrrhine*, što bi ga uključilo u vrlo raznovrsnu grupu posuda od raznih vrsta minerala, dekorativnog i poludragog kamena kakve su se uvozile iz Indije, Irana i egipatske Aleksandrije. S tim polazištem, izvedena je pretpostavka da su te naročite bočice izvorno sadržavale dragocjenu smjesu *murra*, dobivenu od mirisne smole stabla s juga Arabije koja je prema mitu nastala iz suza Myrrhe, Adonisove majke.¹³⁴ Plinije pod imenima *myrrha*, *myrris* ne opisuje stablo s aromatičnom korom nego ljekovitu biljku nalik kukuti koja se može dodati vinu i koja jača imunitet, liječi prišteve na licu, čuva od kuge te pomaže probavi.¹³⁵ U knjizi posvećenoj dragocjenom kamenu, Plinije čitavo jedno poglavlje posvećuje murinskim posudama izrađenima od vlažne tvari koja se pod zemljom učvršćuje na toplini.¹³⁶ Te naročito skupocjene posude raznovrsnih boja i slabog sjaja, prošarane purpurnim i bijelim venama, dolazile su s partskog istoka, a najkvalitetnije iz Karmanije (*Carmania*) na sjeveru Perzijskog zaljeva. Mogle su biti više ili manje prozirne, reflektirati svjetlo u dugine boje na rubu i sadržavale su kristale ili manja udubljenja, a Plinije spominje i poseban cijenjeni miris u vezi s tim posudama. U pokušajima interpretacije materijala od kojeg su izrađene murinske posude, tajanstveni materijal tumačio se kao kineski porculan koji ni izgledom ni svojstvima ne odgovara Plinijejuv opis, zatim kao staklo, oniks ili ahat.¹³⁷ Najuvjerljivija

plants.¹³¹ A real analogy for the bottle cat. no. 54 was found in Southern Italy, in Pompeii (Campania). An almost identical rock-crystal bottle was found there in Casa Imperiale (I 11, 17), a modest house with an atrium in immediate vicinity of Via dell'Abbondanza.¹³² A rich collection of cosmetic utensils was found in the atrium. It was stored in a wooden chest containing a lock decorated with a copper-alloy figurine of Venus Anadyomene. The chest contained a rock-crystal bottle, silver mirror, copper-alloy tweezers, strigil, glass, balsamaria, a copper-alloy balsamarium and a limestone balsamarium adorned with festoons.¹³³ The rock-crystal bottle survives complete; it has a cylindrical neck with a ring-shaped thickening around the opening. The appearance of this bottle is identical to the original appearance of the Pula bottle. There is only one minor difference: two lateral handles, pressed close to the bottle walls, have more prominent lower angles on the Pompeii bottle specimen. When the Casa Imperiale cosmetics were analyzed, it was suggested that Latin words *murrina*, *myrrhine* actually refer to the precious rock crystal. This would mean that varied vessels made of it were also imported from India, Iran and Alexandria together with other such vessels made of various minerals, decorative stones and semi-precious stones. With this in mind, it was hypothesized that these special bottles had originally contained the precious mixture called *murra*, obtained from the fragrant resin of a South Arabian tree. Legend has it that this resin was made from the tears of Adonis' mother Myrrha.¹³⁴ However, when using the words *myrrha* and *myrris*, Pliny does not refer a tree with an aromatic bark but a herb similar to hemlock, that can be added to wine and that boosts immunity, treats acne, protects from plague and helps digestion.¹³⁵ In his book on valuable stones, Pliny dedicates an entire chapter to murrhine vessels made of a moist substance that solidifies when exposed to high temperatures underground.¹³⁶ These very expensive vessels of various colors and poor luster, dappled with purple and white veins, were imported from the East, from Parthia (those of the highest quality came specifically from Carmania on the northern shores of Persian Gulf). Their transparency varied and they reflected prismatic colors on their edges. They also contained crystals and minor recesses. Pliny mentions a particularly valuable perfume in the context of these vessels. When attempts were made to identify the material of which the murrhine vessels were made, the mysterious material was interpreted as Chinese porcelain (which does not correspond to Pliny's description, either by its appearance or by its features), glass, onyx or agate.¹³⁷

131 A. Giovannini 1996, 41, 44, sl. 1, 4–5, Aquileia, razdoblje od početka do kraja treće četvrtine I. st.

132 R. Berg 2017a, 217–218, sl. 5, inv. br. 12782; 2017b, 25–26, sl. 9: 18.

133 R. Berg 2017a, 217, sl. 3; 2017b, 25–26, sl. 9.

134 F. De Romanis 1997, 225–226; R. Berg 2017a, 217–218.

135 Plin. *NH* XIV, 15; XXIV, 97.

136 Plin. *NH* XXXVII, 8.

137 J. F. Healy 1999, 228–235; D. Del Bufalo 2016, 11–43, o murinskim vazama, s

131 A. Giovannini 1996, 41, 44, figs. 1, 4–5, Aquileia, third quarter of the 1st century.

132 R. Berg 2017a, 217–218, fig. 5, inv. no. 12782; 2017b, 25–26, fig. 9: 18.

133 R. Berg 2017a, 217, fig. 3; 2017b, 25–26, fig. 9.

134 F. De Romanis 1997, 225–226; R. Berg 2017a, 217–218.

135 Plin. *NH* XIV, 15; XXIV, 97.

136 Plin. *NH* XXXVII, 8.

137 J. F. Healy 1999, 228–235; D. Del Bufalo 2016, 11–43, of murrhine vases, with earlier literature.

je ipak pretpostavka da se radilo o mineralu fluoritu, korištenom u rimsko doba za izradu omanjih skupocjenih posuda.¹³⁸ Izgledom, osobinama prozirnosti i sjaja, kristaličastom strukturom, neravninama i prelijevanjem boja, fluorit potpuno odgovara istočnjačkim murinskim posudama kakve opisuje Plinije. Bočice od savršeno prozirnog bezbojnog gorskog kristala međutim nije moguće poistovjetiti s Plinijevim murinskim posudama (*murrina vasa*), pa time otpada lingvistička poveznica sa smjesom za spaljivanje dobivenom od mirisne kore stabla iz južne Arabije. Glavna nalazišta gorskog kristala u antici pripadaju području Alpa, a najveći depozit neobrađenih blokova gorskog kristala spremnog za rezanje, prodaju i obradu dokumentiran je u Magdalensbergu u Noriku, trgovački odlično povezanim s centrima sjevernog Jadrana i Panonije.¹³⁹ Akvileja se u tom svjetlu ukazuje kao mogući obrtnički centar obrade gorskog kristala i izrade skupocjenih predmeta kozmetičke, ukrasne, magijske ili medicinske namjene. Antička saznanja o nalazištima gorskog kristala koncentriranima u hladnim planinskim krajevima pronalazimo u Plinijevu poglavlju posvećenom gorskom kristalu kojeg se smatralo okamenjenim ledom (*crystallum*), dok je iduće poglavlje posvećeno izgledu i ljekovitim svojstvima kristala, koji je osobito bio cijenjen u medicini za spaljivanje rana i čireva fokusiranjem sunčevih zraka kroz kristalnu kuglu. Na kraju cjelokupnog djela, Plinije nabraja najvrijednija prirodna bogatstva i proizvode, među kojima se nalaze kristal, mirisna kora mirhe i murinske vase.¹⁴⁰

2.6.4. Koštane pikside i kutije

Koštane pikside (*pyxides*, *narthecia*), cilindrične i često reljefno ukrašene kutijice s poklopcem za kreme, boje i razne kozmetičke pripreme uvelike su se koristile širom Rimskog Carstva u razdoblju I. – II. st. Reljefno ukrašene koštane pikside I. – II. st. zastupljene su primjercima kat. br. 55, 56 i 57 s motivima erota i voćnih plodova. Potrebno je ovdje spomenuti još jednu koštanu piksidu danas nepoznatog smještaja, pronađenu u nekropoli u Valturskoj ulici u Puli, koja je ukrašena erotima i ženskim poprsjem na poklopcu.¹⁴¹ Smatra se da su pikside ukrašene erotima korištene za čuvanje mirisnih pripravaka.¹⁴² Eroti u raznim pozama i aktivnostima karakterističan su motiv za kutijice kozmetičke namjene. Kao Venerini pomagači i pratitelji, smatralo se da pomažu vlasnici pri uljepšavanju i čuvaju njezino zdravlje i privlačnost. Značajnu ulogu u prikazima erota ima dionizijski kult vina i vječne obnove života, koji

Still, the most convincing hypothesis is that the mineral in question was fluorite which, in Roman times, was used for expensive vessels of a smaller size.¹³⁸ With its appearance, transparency, luster, crystalline structure, protrusions and iridescence, fluorite fully corresponds to the oriental murrine vessels described by Pliny. However, the bottles made of the perfectly transparent and colorless rock crystal cannot be identified as Pliny's murrine vessels (*murrina vasa*), so the linguistic connection with the substance obtained from the aromatic bark of a South Arabian tree that exudes fragrance when burnt must be dismissed. In Antiquity, rock crystal deposits were primarily exploited in the Alps. The biggest deposit of the blocks of rock crystal ready for quarrying, sale and cutting was recorded in Magdalensberg, Noricum, from where busy trade routes extended to Northern Adriatic and Pannonia.¹³⁹ In this context, it is possible that Aquileia was the center where rock crystal was cut and used for production of cosmetic, decorative, magic-related or medicinal items. The chapter on rock crystal in Pliny's book offers an insight into the contemporary knowledge of the locations of rock crystal deposits in cold mountainous regions. Rock crystal was believed to be petrified ice (*crystallum*). The following chapter is dedicated to the appearance and healing power of rock crystal; it was particularly used in medicine, for cauterizing wounds and boils by focusing sunrays through a crystal ball. At the end of his book, Pliny lists the most valuable natural resources and products, including rock crystal, aromatic myrrh bark and murrine vases.¹⁴⁰

2.6.4. Bone pyxides and boxes

Bone pyxides (*narthecia*), cylindrical boxes with a lid, often adorned with reliefs, were used for storing creams, dyes and various cosmetic preparations widespread in the Roman Empire in the period from the 1st to 2nd centuries AD. Representing the relief bone pyxides from this period are the specimens cat. no. 55, 56 and 57, with motifs of Erotes and fruits. Another bone pyxis, now of unknown whereabouts, deserves to be mentioned here. Found in Valturska Street in Pula, it is adorned with Erotes and has a female bust on its lid.¹⁴¹ It is believed that pyxides with Erotes were used for storing balms.¹⁴² Erotes in various positions and performing various activities are a typical motif on cosmetic boxes. As Venus' helpers and retinue, it was thought that they would help the owner put her makeup on and keep her healthy and alluring.

prethodnom literaturom.

138 Plin. *NH* XXXVII, 7; D. Williams 2004, 47, Crawford cup, Barber cup; A. Tressaud, M. Vickers 2007, 149, sl. 1–2; D. Del Bufalo 2016, 11–14, 19.

139 G. Piccottini 1994, 474–475, sl. 5–6; 2016, 43–44.

140 Plin. *NH* XXXVII, 9, svojstva i nalazišta gorskog kristala; XXXVII, 10, primjena gorskog kristala; XXXVII, 77, najcjjenjenija prirodna bogatstva i rukotvorine.

141 A. Gnirs 1915, 132–133, sl. 81–82.

142 M. T. Biró 1994, 41; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, T. 45: 4060, Augst; 2, 332, kat. br. 4060; S. Ivčević 2002, 332, 339, kat. br. 12, sredina II. st.; K. A. Giunio 2016, 43, sl. 26; 81, kat. br. 52, Zadar, I. st.

138 Plin. *NH* XXXVII, 7; D. Williams 2004, 47, Crawford cup, Barber cup; A. Tressaud, M. Vickers 2007, 149, figs. 1–2; D. Del Bufalo 2016, 11–14, 19.

139 G. Piccottini 1994, 474–475, figs. 5–6; 2016, 43–44.

140 Plin. *NH* XXXVII, 9, rock crystal features and deposits; XXXVII, 10, use of rock crystal; XXXVII, 77, the most valuable natural resources and artefacts.

141 A. Gnirs 1915, 132–133, figs. 81–82.

142 M. T. Biró 1994, 41; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, pl. 45: 4060, Augst; 2, 332, cat. no. 4060; S. Ivčević 2002, 332, 339, cat. no. 12, mid-2nd century; K. A. Giunio 2016, 43, fig. 26; 81, cat. no. 52, Zadar, 1st century.

se odražava u prisutnosti grožđa i košare za voće. Motiv zeca povezan je prvenstveno s Venerom, ali i Dionizom, kao simbol plodnosti.¹⁴³ Dionizijski i afrodizijski elementi prisutni su na sve tri pikside s erotima iz zbirke, podsjećajući na snažnu vezu između ljubavi, hrane i pića koju je jednostavno i zorno izrazio Terencije: *Sine Cerere et Libero friget Venus*.¹⁴⁴ Najjednostavnije koštane pikside u I. i II. st. nemaju nikakvih ukrasa ili imaju samo niz urezanih ili profiliranih prstenova na tijelu ili dnu.¹⁴⁵ Predstavljaju ih primjerci kat. br. 58 i 59, a služile su za čuvanje balzama, masti i boja.

Poklopci pikside obično su imali ručku u sredini. Ručka se mogla izraditi od zasebnog koštanog dijela i umetnuti u poklopac, što je omogućavalo precizno oblikovanje geometrijskih oblika na ručki. Poklopac sastavljen od tri dijela kat. br. 60 predstavlja taj tip.¹⁴⁶ Ručka je osim geometrijskog mogla imati figuralni oblik, najčešće oblik češera poput poklopca kat. br. 61.¹⁴⁷ Drugi je oblik poklopca obični pločasti poklopac bez ručke, koji je mogao biti ukrašen koncentričnim žljebovima.¹⁴⁸ Taj oblik zastupaju dva tipa, dvodijelni i jednodijelni. Dvodijelni poklopci kat. br. 58b i 59b sastoje se od profiliranog vanjskog ruba s prstenom za umetanje u piksidu i profilirane gornje ploče. Jednodijelni pločasti poklopac kat. br. 55a predstavlja najjednostavniji oblik poklopca, ukrašen samo prstenastim urezima. Pločasti poklopac pikside u rafiniranijoj varijanti nosio je glavu ili poprsje žene u profilu, poput poklopca kat. br. 57b koji se može usporediti s figuralno ukrašenim poklopcima iz sredine II. st.¹⁴⁹

Koštana pravokutna kutija kat. br. 62 (*narthecium*) s ravnim poklopcem na izvlačenje također pripada ranocarskom

Important for these depictions of Eros was the Dionysian cult of wine and eternal reconstruction of life reflected in the grapes and fruit basket. The rabbit motif was primarily associated with Venus, but also with Dionysus, as a symbol of fertility.¹⁴³ Dionysian and Aphrodisiac elements are found on all three pyxides with Eros from the Collection, reminding of the strong connection between love, food and drinks that Terence so simply and graphically expressed: *Sine Cerere et Libero friget Venus*.¹⁴⁴ The simplest bone pyxides of the 1st and 2nd centuries AD had no decorations at all, or merely a series of incised or molded rings on their body or base.¹⁴⁵ They are represented by cat. no. 58 and 59. They were used for storing balsams, ointments and dyes.

Pyxis lids usually had a handle in the center. The handle would be made of a separate bone part and then inserted in the lid. This enabled the making of high-precision geometrical patterns on the handle. This type is represented by the triple-piece lid cat. no. 60.¹⁴⁶ In addition to geometrical forms, handles were also figural – usually it would be a pine cone like the lid cat. no. 61.¹⁴⁷ The lid could also be flat and plain, without the handle, decorated with concentric grooves only.¹⁴⁸ This form is represented by two types – the double-piece type and the single-piece type. The double-piece lids cat. no. 58b and 59b have a molded edge on the outside with a ring for insertion in a pyxis and a molded upper plate. The single-piece plate-shaped lid cat. no. 55a is the simplest type of lid; it is decorated with ring-shaped incisions only. In its most refined version, the single-piece plate-shaped lid cat. no. 55a had a profiled head or bust of

143 V. Macchioro 1909, 22, 38; A. Hermay, H. Cassimatis, R. Vollkommer 1986, III, 1, 876, br. 283–285, 287–289, 296, 300; III, 2, 624, br. 283, 287, likovni prikazi zeca uz Afroditina sina Erosa.

144 Ter. *Eun.* IV, 5, 6–7.

145 S. Petru 1972, 28, Grob 103, br. 2, T. XV, Grob 103: 1, doba Klaudija; 69, Grob 767, br. 5, T. L, Grob 767: 5; 108, Grob 86, br. 5, T. IX, Grob 86: 26, doba Antonina Pija; 69, Grob 773, br. 3, T. L, Grob 773: 23; 80, Grob 863, br. 6, T. LXI, Grob 863: 4, novac Tiberija i Klaudija; 82, Grob 887, br. 3, T. LXIV, Grob 887: 4, novac Augusta; 86, Grob 920, br. 2, T. LXVIII, Grob 920: 24, novac Klaudija II. (268–270), *Emona*; M. T. Biró 1994, 41, 97, T. LI: 442–446; T. LII: 447; S. Petković 1995, 37, T. XXI: 6–11; S. Deschler-Erb 1998, 1, 179–180, T. 45: 4054–4059, Augst; 2, 332, kat. br. 4054–4059, druga polovina II. st.; A. D'Ambrosio 2001, 26, kat. br. 9, Pompeii, I. st.; S. Ivčević 2002, 339, kat. br. 13–14, Salona; P. Jung 2013, 113–114, 245, kat. br. 1878–1880, T. 100, Xanten; K. A. Giunio 2010, 92, kat. br. 120–124, Zadar; 2016, 81, kat. br. 53–54, Zadar, I. st.; 82, kat. br. 55–56, nepoznato nalazište; A. Busuladžić 2015, 181, T. 13: 7, Kamiros, Rodos.

146 Poklopci s posebno izrađenom i umetnutom ručkom: S. Petru 1972, 108, Grob 86, br. 5, T. IX, Grob 86: 26, doba Antonina Pija; 57, Grob 566, br. 2, T. XXXVIII, Grob 566: 4; 80, Grob 863, br. 6, T. LXI, Grob 863: 4, novac Tiberija i Klaudija, *Emona*; M. T. Biró 1994, 127, T. LII: 447, I. – II. st.; S. Ivčević 2002, 332; K. A. Giunio 2010, 92, kat. br. 124; P. Jung 2013, 113–114, 245, kat. br. 1877, 1879–1880, 1883–1886, T. 100, Xanten.

147 M. T. Biró 1994, 127, kat. br. 190, I. – II. st.

148 S. Petru 1972, 28, Grob 103, br. 2, T. XV, Grob 103: 1, doba Klaudija; 82, Grob 887, br. 3, T. LXIV, Grob 887: 4, novac Augusta; 86, Grob 920, br. 2, T. LXVIII, Grob 920: 24, novac Klaudija II. (268–270), *Emona*; M. T. Biró 1994, 97–98, 127, T. LI: 444, 447; T. LII: 448–450, I. – II. st.; S. Petković 1995, 37, T. XXI: 9, 12–13; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, T. 45: 4064–4065, Augst; 2, 333, kat. br. 4064–4065; S. Ivčević 2002, 332, 339, kat. br. 13–14, I. – II. st.; K. A. Giunio 2010, 92, kat. br. 120–123; P. Jung 2013, 113–114, 245, kat. br. 1878, T. 100, Xanten.

149 A. Gnirs 1915, 133, sl. 84, inv. br. AMI-A-5188 (ovdje kat. br. 55); Š. Mlakar 1972, 15, T. XI: 5, inv. br. AMI-A-5671 (ovdje kat. br. 56); S. Ivčević 2002, 339, kat. br. 12, sredina II. st.

143 V. Macchioro 1909, 22, 38; A. Hermay, H. Cassimatis, R. Vollkommer 1986, III, 1, 876, no. 283–285, 287–289, 296, 300; III, 2, 624, no. 283, 287, joint depictions of the rabbit and Afrodite's son Eros.

144 Ter. *Eun.* IV, 5, 6–7.

145 S. Petru 1972, 28, Grave 103, no. 2, pl. XV, Grave 103: 1, Claudian period; 69, Grave 767, no. 5, pl. L, Grave 767: 5; 108, Grave 86, no. 5, pl. IX, Grave 86: 26, reign of Antoninus Pius; 69, Grave 773, no. 3, pl. L, Grave 773: 23; 80, Grave 863, no. 6, pl. LXI, Grave 863: 4, coins of Tiberius and Claudius; 82, Grave 887, no. 3, pl. LXIV, Grave 887: 4, coins of Augustus; 86, Grave 920, no. 2, pl. LXVIII, Grave 920: 24, coins of Claudius II (268–270), *Emona*; M. T. Biró 1994, 41, 97, T. LI: 442–446; pl. LII: 447; S. Petković 1995, 37, pl. XXI: 6–11; S. Deschler-Erb 1998, 1, 179–180, pl. 45: 4054–4059, Augst; 2, 332, cat. no. 4054–4059, second half of the 2nd century; A. D'Ambrosio 2001, 26, cat. no. 9, Pompeii, 1st century; S. Ivčević 2002, 339, cat. no. 13–14, Salona; P. Jung 2013, 113–114, 245, cat. no. 1878–1880, pl. 100, Xanten; K. A. Giunio 2010, 92, cat. no. 120–124, Zadar; 2016, 81, cat. no. 53–54, Zadar, 1st century; 82, cat. no. 55–56, unknown site; A. Busuladžić 2015, 181, pl. 13: 7, Kamiros, Rhodes.

146 Lids with inserted, separately made handles: S. Petru 1972, 108, Grave 86, no. 5, pl. IX, Grave 86: 26, period of Antoninus Pius; 57, Grave 566, no. 2, pl. XXXVIII, Grave 566: 4; 80, Grave 863, no. 6, pl. LXI, Grave 863: 4, coins of Tiberius and Claudius, *Emona*; M. T. Biró 1994, 127, pl. LII: 447, 1st–2nd centuries; S. Ivčević 2002, 332; K. A. Giunio 2010, 92, cat. no. 124; P. Jung 2013, 113–114, 245, cat. no. 1877, 1879–1880, 1883–1886, pl. 100, Xanten.

147 M. T. Biró 1994, 127, cat. no. 190, 1st–2nd centuries.

148 S. Petru 1972, 28, Grave 103, no. 2, pl. XV, Grave 103: 1, Claudian period; 82, Grave 887, no. 3, pl. LXIV, Grave 887: 4, coins of Augustus; 86, Grave 920, no. 2, pl. LXVIII, Grave 920: 24, coins of Claudius II (268–270), *Emona*; M. T. Biró 1994, 97–98, 127, pl. LI: 444, 447; pl. LII: 448–450, 1st–2nd centuries; S. Petković 1995, 37, pl. XXI: 9, 12–13; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, pl. 45: 4064–4065, Augst; 2, 333, cat. no. 4064–4065; S. Ivčević 2002, 332, 339, cat. no. 13–14, 1st–2nd centuries; K. A. Giunio 2010, 92, cat. no. 120–123; P. Jung 2013, 113–114, 245, cat. no. 1878, pl. 100, Xanten.

razdoblju I. – II. st., a mogla je služiti u kozmetičke ili liječničke svrhe.¹⁵⁰ Pravokutne koštane kutije kozmetičke namjene prilično su raširene u Narbonskoj Galiji u I. st. i početkom II. st. Smatraju se sastavnim dijelom ženskog kozmetičkog pribora i prisutne su u imućnijem društvenom sloju, ponekad su izrađene od bjelokosti.¹⁵¹ Prema potpunije sačuvanom primjerku pravokutne koštane kutijice s područja Zadra može se rekonstruirati ručka poklopca u obliku jastuka (*pulvinus*).¹⁵² Pravokutna kutijica s poklopcem na izvlačenje istog tipa, ali izrađena od skupocjenog jantara, nositelja zaštitničkih moći, pronađena je u Starigradu (*Argyrumtum*) kod Zadra.¹⁵³

3. KOZMETIČKI PRIBOR

3.1. Strugači

Strugači (*strigiles*) služili su za skidanje znoja, ulja, prašine i blata s tijela nakon vježbanja. Prvenstveno se vežu za mlade muškarce, atlete, ali koristile su ih i žene, osobito za uklanjanje ulja i za struganje voska pri depilaciji. Osim osnovne namjene u održavanju higijene tijela, imali su praktičnu namjenu u medicini, osobito u liječenju upale uha. Služili su pri zagrijavanju ljekovitih sastojaka koji bi se stavili u udubljenje strugača, zagrijali nad vatrom i potom ulili u ušni kanal.¹⁵⁴ Strugač (*strigilis*) sastojao se od ravne ručke (*capulus*) i od zakrivljenog strugala odnosno lopatice konkavnog profila za struganje nečistoće (*ligula*).¹⁵⁵ Ručka je na kraju imala usku šupljinu za vješanje na obruč po užoj strani i mogla je biti ukrašena urezanim geometrijskim, biljnim ili figuralnim motivima, mogla je imati plastični figuralni ukras, a mogla je nositi i radionički pečat. Najčešće su se strugači izrađivali od lijevane bakrene slitine, ali bilo je također strugača izrađenih od željeza, srebra ili od kosti. Strugači su se koristili od razdoblja srednje Rimske republike tijekom carskog razdoblja do kraja III. st., kada se gube iz upotrebe zbog uvođenja sapuna pod utjecajem galske i germanske tradicije.¹⁵⁶ Ispočetka su imali oblik jednostavne kovane kružne pločice s ravnom ručkom, a s uvođenjem lijevanih strugača u ranocarskom razdoblju dobivaju savijeni gornji dio konkavnog presjeka koji se lomi od ručke približno pod pravim kutom. Jako savijeni i gotovo ravni strugači koristili su se usporedno tijekom ranog carstva te njihov oblik nema vrijednosti za preciznije kronološko određenje.¹⁵⁷

a woman, like the lid catalogued as No. 57b, comparable to the mid-2nd century lids with figural decorations.¹⁴⁹

The rectangular bone box cat. no. 62 (*narthecium*) with a flat pull-out lid also belongs to the Early Imperial period (1st–2nd centuries). It could be used for cosmetic or medical purposes.¹⁵⁰ Rectangular bone boxes used for cosmetics were widespread in Gaul of Narbonne in the 1st and early 2nd centuries. They were regular part of the cosmetic utensils of wealthy women. They were sometimes made of ivory.¹⁵¹ Based on a rather completely preserved specimen of a rectangular bone box from Zadar area, the pillow-shaped lid handle (*pulvinus*) can be reconstructed.¹⁵² A rectangular box with a pull-out lid of the same type, but made of precious amber – a material with apotropaic powers – was found in Starigrad (*Argyrumtum*) near Zadar.¹⁵³

3. COSMETIC UTENSILS

3.1. Strigils

Strigils (*strigiles*) were used for removing perspiration, oils, dust and mud from the body after exercise. While primarily used by young men and athletes, they were also used by women, particularly for removing oils and depilation wax. In addition to this basic toiletry use, they were also used in medicine, particularly for treating ear inflammation. The healing substances would be placed in the recess on the strigil, heated up above fire and then poured into the ear canal.¹⁵⁴ The strigil (*strigilis*) had a straight handle (*capulus*) and a curved (concave) scraping spatula for the removal of foreign matter (*ligula*).¹⁵⁵ At its end, the handle had a narrow hole for hanging on a ring. It could have been adorned with geometrical patterns or plant or figural motifs. Sometimes it had relief decorations and also the stamp of the workshop in which it was made. Strigils were mostly made of a copper alloy, but specimens made of iron, silver or bone are also known. They were used in the period spanning Middle Republic, Imperial period and the late 3rd century, when soap was introduced under Gaulish and Germanic influence.¹⁵⁶ At first, they were simple hammered round plates with a straight handle. In Early Imperial period, forged strigils were introduced, with a bent concave-sectioned upper part almost at the right angle to the handle. Heavily bent and almost straight strigils were

150 M. T. Bíró 1994, 41; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, T. 46: 4067–4071, Augst; 2, 333, kat. br. 4067–4071, I. – II. st.; S. Ivčević 2002, 333; P. Jung 2013, 112, 245, kat. br. 1874, T. 98, Xanten, sredina I. st.; L. J. Bliquez 2015, 273–277; E. Swift 2017, 197–198, sl. 4.12: 1, Petrie Museum of Egyptian Archaeology, drvena kutijica s poklopcem na izvlačenje.

151 M. Feugère, P. Prévot 2008, 238.

152 K. A. Giunio 2016, 81, kat. br. 51.

153 K. A. Giunio 2010, 93, kat. br. 125.

154 Celsus, *Med. VI*, 7, 1; J. S. Milne 1907, 88; L. J. Bliquez 2015, 146.

155 A. Buonopane 2012, 202, sl. 3.

156 Lj. F. Vagalinski 1995, 441.

157 J. S. Milne 1907, 88–89, T. XXV: 1; P. Lisičar 1958; E. Riha 1986, 23–26, T. 6–8; A. Giovannini, P. Maggi 1994; S. Ivčević 2002, 336–338, 342, kat. br. 46–48; K. A. Giunio 2010, 95, kat. br. 136–138.

149 A. Gnirs 1915, 133, fig. 84, inv. no. AMI-A-5188 (cat. no. 55 here); Š. Mlakar 1972, 15, pl. XI: 5, inv. no. AMI-A-5671 (cat. no. 56 here); S. Ivčević 2002, 339, cat. no. 12, mid-2nd century.

150 M. T. Bíró 1994, 41; S. Deschler-Erb 1998, 1, 180, pl. 46: 4067–4071, Augst; 2, 333, kat. no. 4067–4071, 1st–2nd centuries; S. Ivčević 2002, 333; P. Jung 2013, 112, 245, cat. no. 1874, pl. 98, Xanten, mid-1st century; L. J. Bliquez 2015, 273–277; E. Swift 2017, 197–198, fig. 4.12: 1, Petrie Museum of Egyptian Archaeology, wooden box with pull-out lid.

151 M. Feugère, P. Prévot 2008, 238.

152 K. A. Giunio 2016, 81, kat. no. 51.

153 K. A. Giunio 2010, 93, cat. no. 125.

154 Celsus, *Med. VI*, 7, 1; J. S. Milne 1907, 88; L. J. Bliquez 2015, 146.

155 A. Buonopane 2012, 202, fig. 3.

156 Lj. F. Vagalinski 1995, 441.

Obično se u jednom kompletu nalazilo nekoliko strugača. Svi zajedno vješali su se na kruti obruč razdvojenih krajeva izrađen od bakrene slitine ili željeza, tako što bi se jedan kraj obruča provukao kroz šupljinu na završetku ručke strugača. Obruči za držanje strugača mogli su ponekad također nositi radionički pečat.¹⁵⁸ Zastupljene su dvije vrste obruča razdvojenih krajeva, veći ovalni obruč kat. br. 63 i obični kružni obruč zastupljen u kompletima željeznih strugača kat. br. 64 i 69. Krajevi ovalnog obruča kat. br. 63 iz paljevinske nekropole u Vodnjanskoj ulici u Puli¹⁵⁹ mogu se razdvojiti pored hvatišta u polukružnom dijelu obruča. Ovalni obruči s ravnom donjem stranom u razdoblju Rimskog Carstva često su imali na gornjem, polukružnom dijelu ručku s geometrijskim, vegetabilnim ili ponekad figuralnim ukrasima.¹⁶⁰ Kružni obruči iz razdoblja III. – I. st. pr. Kr. obično su imali krajeve figuralno ukrašene životinjskim protomama.¹⁶¹ Kružni obruč strugača kat. br. 64 ima za razliku od ranijih primjeraka jednostavne, neukrašene krajeve, uobičajene u carskom razdoblju. Većina strugača iz zbirke pronađena je u rimskim grobovima u Puli. Strugači kat. br. 66 i 67 potječu iz groba datiranog u drugu trećinu I. st.¹⁶² Strugač kat. br. 69 pronađen je u grobu iz Klaudijeva vremena,¹⁶³ u kompletu s amforicom od bakrene slitine kat. br. 83 i paterom od bakrene slitine kat. br. 85. Jako savijeni strugači kat. br. 65, 68 i 69 imaju analogije u ranocarskim nekropolama Emona.¹⁶⁴ Kružno savijeni ulomak ručke strugača kat. br. 68 slijedi stariju tradiciju strugača s preklopljenom, šupljom ručkom, koja potječe iz predrimskog razdoblja a održala se do III. st.¹⁶⁵ Inovacija u oblikovanju ručke nastupila je u julijevsko-klaudijevskom razdoblju, kada se javlja puna plosnata ručka.¹⁶⁶

Četiri strugača u kompletu kat. br. 64 i strugač kat. br. 66 nose na unutrašnjoj strani ručke radionički pečat, uvijek jednog te istog oblika pravokutnika sferno izvučenih uglova, ali različite orijentacije i smještaja.¹⁶⁷ Prema orijentaciji i smještaju radioničkog pečata na ručki, strugači u kompletu kat. br. 64 pripadaju skupini Giovannini, Maggi 3, dok

used simultaneously throughout the Early Imperial period, so their shape is not helpful for accurate dating.¹⁵⁷

Usually, a set would include a few strigils. All of them would be hung on a rigid copper-alloy or iron ring with disconnected ends in such a way that one end of the ring would be pulled through the hole at the strigil's end. These strigil rings sometimes also had workshop stamps on them.¹⁵⁸ There are two types of strigil rings with disconnected ends in the Collection: the large oval ring (cat. no. 63) and the regular circular ring (found in sets of iron strigils, cat. no. 64 and 69). The ends of the oval ring cat. no. 63 (that comes from the urn necropolis in Vodnjanska Street in Pula)¹⁵⁹ can be disconnected near the grip on the semicircular part of the ring. In the Imperial Period, oval rings with a flat lower section often had on their upper semicircular section a handle adorned with geometrical patterns, plant motifs and, sometimes, figural motifs.¹⁶⁰ The circular rings from the period between the 3rd and 1st centuries BC usually had animal protomes at their ends.¹⁶¹ Unlike earlier specimens, the circular strigil ring cat. no. 64 has simple, unadorned ends, common in the Imperial Period. Most of the strigils in the Collection were found in Roman graves in Pula. The strigils cat. no. 66 and 67 come from a grave dated to the second third of the 1st century AD.¹⁶² The strigil cat. no. 69 was found in a grave from the Claudian period,¹⁶³ together with a copper-alloy amphorette (cat. no. 83) and a copper-alloy patera (cat. no. 85). Analogies for the heavily bent strigils cat. no. 65, 68 and 69 can be found at the Early Imperial necropolises of Emona.¹⁶⁴ The circular bent fragment of a strigil handle (cat. no. 68) carries on the tradition of strigils with a hollow folding handle that had been in use from pre-Roman times to the 3rd century AD.¹⁶⁵ In the Julio-Claudian period, a new shape of the handle was introduced – it was now solid and flat.¹⁶⁶

Four strigils in the set cat. no. 64 and the strigil cat. no. 66 have workshop stamps on the inside wall of their handle. The stamp is always rectangular, with spherical corners, but its orientation and location on the handle is always different.¹⁶⁷

158 M. Bolla 1993, 82.

159 M. Mirabella Roberti 1935, 305, kratki navod o nalazu nekropole bez grobnih cjelina.

160 Lj. F. Vagalinski 1995, 438–439, sl. 20, Stara Zagora, početak II. st.; sl. 21–23, nepoznato nalazište, muzej u Varni; 440–441, sl. 31, Karanovo kod Nove Zagore, ovalni obruč s figurom Herkula koji se bori s Nemejskim lavom, nakon g. 110; 442, sl. 35, Plovdiv (*Philippopolis*), treća trećina II. st.; A. Koster 2013, 79, 83, sl. 10, ovalni obruč sa strugačima u grobu datiranom u g. 90–95.

161 M. Bolla, A. Buonopane 2010, 415, sl. 2.

162 Š. Mlakar 1972, 12, Grob 7, T. V: 2; T. VI: 1.

163 R. Matijašić 1991, 48, Grob 63.

164 S. Petru 1972, 105, Grob 53, br. 3, T. VI, Grob 53: 19; 67, Grob 750, br. 5, T. XLVIII, Grob 750: 4, *Emona*, II. st.

165 P. Lisičar 1958, 323–326, sl. 1; Lj. F. Vagalinski 1995, 435–437, sl. 1–6; M. Bolla, A. Buonopane 2010, 426–427, sl. 10.

166 Lj. F. Vagalinski 1995, 437.

167 A. Giovannini, P. Maggi 1994, 612, T. I, oblik žiga D; A. Buonopane 2012, 201–202, sl. 4b, D.

157 J. S. Milne 1907, 88–89, pl. XXV: 1; P. Lisičar 1958; E. Riha 1986, 23–26, pl. 6–8; A. Giovannini, P. Maggi 1994; S. Ivčević 2002, 336–338, 342, cat. no. 46–48; K. A. Giunio 2010, 95, cat. no. 136–138.

158 M. Bolla 1993, 82.

159 M. Mirabella Roberti 1935, 305, short mention of the necropolis, with no mention of specific graves.

160 Lj. F. Vagalinski 1995, 438–439, fig. 20, Stara Zagora, early 2nd century; figs. 21–23, unknown site, Vatna Museum; 440–441, fig. 31, Karanovo near Nova Zagora, oval ring with a figure of Hercules fighting Nemean Lion, after AD 110; 442, fig. 35, Plovdiv (*Philippopolis*), last third of the 2nd century; A. Koster 2013, 79, 83, fig. 10, oval ring with strigils, in grave dated to 90–95 AD.

161 M. Bolla, A. Buonopane 2010, 415, fig. 2.

162 Š. Mlakar 1972, 12, Grave 7, pl. V: 2; pl. VI: 1.

163 R. Matijašić 1991, 48, Grave 63.

164 S. Petru 1972, 105, Grave 53, no. 3, pl. VI, Grave 53: 19; 67, Grave 750, no. 5, pl. XLVIII, Grave 750: 4, *Emona*, 2nd century

165 P. Lisičar 1958, 323–326, fig. 1; Lj. F. Vagalinski 1995, 435–437, figs. 1–6; M. Bolla, A. Buonopane 2010, 426–427, fig. 10.

166 Lj. F. Vagalinski 1995, 437.

167 A. Giovannini, P. Maggi 1994, 612, pl. I, D-form stamp; A. Buonopane 2012, 201–202, fig. 4b, D.

strugač kat. br. 66 pripada u skupinu 4.¹⁶⁸ Slova i imena proizvođača nisu raspoznatljiva ni na jednom pečatu. Pored pečata utisnutog matricom pri izradi, a koji je označavao radionicu, strugač je na ručki mogao nositi ime proizvođača ili vlasnika, iskucano točkalom na gotov proizvod.¹⁶⁹

Prema materijalu, obliku i ukrasu strugači se dijele u nekoliko skupina.¹⁷⁰ Komplet strugača od bakrene slitine kat. br. 64 i strugač kat. br. 65 s neukrašenom vanjskom stranom strugala pripadaju tipu Riha D,¹⁷¹ a strugači kat. br. 66 i 67 s paralelnim uzdužnim kanelurama na vanjskoj strani strugala tipu Riha B.¹⁷² Željezni strugači kat. br. 68 i 69 pripadaju prema materijalu skupini željeznih strugača Riha F.¹⁷³

3.2. Ručka četke

Četke su se izrađivale od organskih materijala koji u uobičajenim uvjetima u zemlji brzo propadaju te od njih obično ostaje sačuvana samo metalna ručka, ako su je imale. Tordirana željezna ručka kat. br. 70 pronađena je u grobu prve polovine I. st. u Puli.¹⁷⁴ Pripada razdoblju u kojem se prvi put uopće pojavljuju metalne ručke za četke.¹⁷⁵ Najranije dokumentirane metalne ručke za četke iz pronađene su na Magdalensbergu, izrađene su od bakrene slitine i imaju radionički pečat majstora imenom *Agathangelus* koji je u srednjim desetljećima I. st. izrađivao od bakrene slitine pincete, ručke za četke i dvostrane alate za modeliranje s tordiranom ručkom u sredini.¹⁷⁶ Pločice na krajevima Agatangelovih ručki od bakrene slitine za četke slično su oblikovane onima na željeznoj ručki iz Pule, ali savijene su da bi mogle držati četku od organskog materijala. Ručka im je bila glatka da bi mogla primiti pečat. U kontekstu noričkog središta na Magdalensbergu mogu se datirati u kratko razdoblje 30. – 45. g. po. Kr. Metalne ručke za četke smatraju se upravo Agatangelovim izumom, kojim je njegova radionica snabdijevala široko srednjoeuropsko tržište u razdoblju 30. – 70. g. po. Kr. Četke su se koristile u različite svrhe, u kozmetici i slikarstvu.¹⁷⁷ Tordirana ručka inače se karakteristično javlja na željeznim noževima za obradu kože¹⁷⁸ te na alatu od bakrene slitine za modeliranje različitih mekih materijala poput gipsa, gline, voska.¹⁷⁹

Based on the orientation and location of these stamps on their handles, the strigils in the set cat. no. 64 can be classified as belonging to the Giovannini, Maggi 3 group; as for the strigil cat. no. 66, it belongs to the Maggi 4 group.¹⁶⁸ The characters and names of the manufacturers on all stamps are illegible. In addition to the stamp impressed in them during manufacturing, strigil handles could also contain the manufacturer or owner's name punched in them when they were finished products.¹⁶⁹

Based on their material, shape and decorations, strigils are divided into several groups.¹⁷⁰ The set of copper-alloy strigils cat. no. 64 and the strigil cat. no. 65 with unadorned outer side belong to the Riha D type.¹⁷¹ The strigils cat. no. 66 and 67, with parallel longitudinal flutes on the outside, belong to the Riha B type.¹⁷² The iron strigils cat. no. 68 and 69 belong to the Riha F type which includes iron strigils.¹⁷³

3.2. Brush handle

Brushes were made from organic materials which usually soon disintegrate in the ground and only the metal handle (if they had one) remains. The spiral-shaped iron handle cat. no. 70 was found in a Pula grave dated to the first half of the 1st century AD.¹⁷⁴ It belongs to the period in which metal brush handles were introduced for the first time.¹⁷⁵ The earlier recorded metal brush handles were found at Magdalensberg. They are made of a copper alloy and have the stamp of the bronzesmith *Agathangelus* on them. In the mid-1st century, this bronzesmith manufactured copper-alloy tweezers, brush handles and two-sided modeling tools with a spiral-shaped handle in the center.¹⁷⁶ The plates at the ends of copper-alloy brush handles manufactured by *Agathangelus* have a shape similar to the ones on the iron handle from Pula, but are bent in order to hold a brush made of an organic material. The handles were smooth so that the stamp could be imprinted in it. In the context of the production center in Magdalensberg, Noricum, they could be dated rather accurately, to the short period between 30 and 45 AD. It is believed that it was *Agathangelus* who invented metal handles for brushes. The handles from his workshop supplied the entire Central European market in the period between 30 and 70 AD. Brushes were for various purposes in cosmetics and painting.¹⁷⁷ Spiral-shaped handles were also typical of iron leather-dressing knives¹⁷⁸

168 A. Giovannini, P. Maggi 1994, 612, T. II; A. Buonopane 2012, 204, sl. 5.

169 A. Buonopane 2012, 201.

170 E. Riha 1986, 24–26, T. 6–8, varijante A–F.

171 E. Riha 1986, 26, kat. br. 67, T. 8: 67, druga polovina I. st. – početak II. st. Istom tipu pripada strugač iz muzeja u Zadru: K. A. Giunio 2016, 82, kat. br. 57.

172 E. Riha 1986, 25, kat. br. 62, T. 7: 62, doba Klaudija – Nerona; J. Zaninović 2014, 198, sl. 20, *Burnum*, I. st.

173 E. Riha 1986, 26, kat. br. 69–70, T. 8: 69–70.

174 R. Matijašić 1991, 44, Grob 55, kat. br. 4.

175 K. Gostenčnik 2002, 232–233, sl. 2: 9–11; 235.

176 K. Gostenčnik 2001, 430, sl. 2: 9, Magdalensberg; 2002, 228–232.

177 K. Gostenčnik 2002, 235.

178 H. Dolenz 1998, 213–217; 214, sl. 44: C.I; T. 77: W324–W329; T. 78: W340–W341, Magdalensberg.

179 K. Gostenčnik 2002, 233–234, sl. 2: 6–8.

168 A. Giovannini, P. Maggi 1994, 612, pl. II; A. Buonopane 2012, 204, fig. 5.

169 A. Buonopane 2012, 201.

170 E. Riha 1986, 24–26, pl. 6–8, subtypes A–F.

171 E. Riha 1986, 26, kat. no. 67, pl. 8: 67, second half of the 1st century–early 2nd century. The strigil from Zadar Archaeological Museum belongs to the same type: K. A. Giunio 2016, 82, cat. no. 57.

172 E. Riha 1986, 25, cat. no. 62, pl. 7: 62, Claudius' period – Nerona; J. Zaninović 2014, 198, fig. 20, *Burnum*, 1st century.

173 E. Riha 1986, 26, kat. no. 69–70, pl. 8: 69–70.

174 R. Matijašić 1991, 44, Grave 55, cat. no. 4.

175 K. Gostenčnik 2002, 232–233, fig. 2: 9–11; 235.

176 K. Gostenčnik 2001, 430, fig. 2: 9, Magdalensberg; 2002, 228–232.

177 K. Gostenčnik 2002, 235.

178 H. Dolenz 1998, 213–217; 214, fig. 44: C.I; pl. 77: W324–W329; pl. 78: W340–W341, Magdalensberg.

Pod pretpostavkom da su pločice na krajevima izvorno bile savijene, željezna ručka iz Pule mogla je pripadati četki, o čijoj točnoj namjeni nema pokazatelja. Pronađena je s pincetom kat. br. 7 u grobu koji je sadržavao škrinjicu na zaključavanje.

3.3. Ogdalala

Rimsko ogledalo (*speculum*) izrađivalo se od ugačanog metala, bakrene slitine, olova ili srebra.¹⁸⁰ Stražnja strana mogla je biti ukrašena jednostavnim koncentričnim urezima, kod raskošnijih primjeraka figuralnim reljefima ili umecima od staklene paste i poludragog kamena. Rub je mogao biti ukrašen istaknutim zupcima pravokutnog, trokutastog ili sferno trokutastog oblika. Ogdalala su se sastojala od dva zasebno izrađena i potom spojena dijela, ploče za ogledavanje i ručke. Ploča za ogledavanje bila je najčešće okrugla, no mogla je biti i pravokutnog oblika. Od jedanaest ogdalala iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre šest ih nema sačuvanu ručku, dok je pet ogdalala sačuvano s ručkom. Uglavnom su ploče za ogledanje izrađene od srebra, čak osam primjeraka, dok su tri izrađene od bakrene slitine. Ogdalalo kat. br. 71 jedino ima zrcalnu ploču pravokutnog oblika koja je na poleđini glatka i neukrašena, a sva ostala ogdalala su okrugla. Pravokutna ogdalala prisutna su u ranocarskim grobovima u Emoni.¹⁸¹ Sedam od deset ogdalala okruglog oblika ima na poleđini vrlo raširen i uobičajen ukras od jednostavnih urezanih koncentričnih kružnica.¹⁸² Srebrna ogdalala kat. br. 72 i 73 ukrašena su zupčastim izbočinama na rubu tipa Riha A, kakve se u raznim varijantama javljaju na ogdalalima I. – III. st.¹⁸³ Varijanta sa sfernim trokutima koji oblikuju dva zubića na vrhu zastupljena ogdalalima kat. br. 72 i 73 dokumentirana je u Augstu u I. st.¹⁸⁴ Okrugla ogdalala ukrašena samo kružnicama na poleđini, kat. br. 74, 75, 76, 77, 81, pripadaju tipu ogdalala Riha C.¹⁸⁵ Ogdalalo kat. br. 75 pronađeno je u Nezakciju, u žarnom grobu s bogatim priložima, srebrnim naušnicama, zlatnim i srebrnim prstenjem, srebrnom stilus iglom i Domicijanovim novcem.¹⁸⁶ Zanimljiv je podatak

and of copper-alloy tools for modeling various soft materials such as gypsum, clay and wax.¹⁷⁹ If it is assumed that the plates at the ends were originally bent, the Pula iron handle could have belonged to a brush the exact purpose of which cannot be determined. Together with the pair of tweezers cat. no. 7, it was found in the chest with a lock as grave goods.

3.3. Mirrors

Roman mirrors (*specula*) were made of a polished metal, copper alloy, lead or silver.¹⁸⁰ The back side was decorated with simple concentric incisions or (in case of luxurious specimens) with figural reliefs or inlaid glass paste or semi-precious stones. The edge was decorated with prominent rectangular, triangular or spherical-triangular teeth. Mirrors consisted of two parts, manufactured separately and then joint: a reflective plate and a handle. The reflective plate was usually round, but sometimes also rectangular. Of the eleven mirrors in the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria, six of them have no preserved handle. The remaining five have surviving handles. The reflective plates of eight of them are made of silver and the remaining three are made of a copper alloy. The mirror cat. no. 71 has a rectangular reflective plate (smooth and undecorated on the back) and all the other plates are round. Rectangular mirrors were found in the Early Imperial graves in Emona.¹⁸¹ Seven out of ten round mirrors have on their back the very common decoration consisting of incised simple concentrated circles.¹⁸² The silver mirrors cat. no. 72 and 73 have Riha A-type toothlike protrusions on their edge; various subtypes of such decoration is found on the mirrors from the period between the 1st and 3rd centuries AD.¹⁸³ The subtype with spherical triangles forming two teeth on the top, represented by the mirrors cat. no. 72 and 73, was recorded in Augst in the 1st century AD.¹⁸⁴ The round mirrors decorated only with circles on the back (cat. no. 74, 75, 76, 77 and 81) belong to the Riha C type.¹⁸⁵ The mirror cat. no. 75 was found in an urn grave at Nesactium Necropolis. The rich grave goods found in it also

180 S. Ivčević 2002, 330–332, 338–339, kat. br. 1–11, zbirka ogdalala s područja Salone, iz Arheološkog muzeja u Splitu.

181 S. Petru 1972, 106, Grob 66, br. 1, T. VII, Grob 66: 11; 33, Grob 143, br. 10, T. XIX, Grob 143: 41, I. st.; 100, Grob 75, br. 10, T. LXXXVII, Grob 75: 11, Emona.

182 A. Oettel 1991, 52, ogdalalo kat. br. 38, T. 32a, I st.; J. Ortalli 2000a, 230–231, kat. br. 50a, prva polovina I. st.; S. Ivčević 2002, 332, 338–339, kat. br. 8–11.

183 S. Petru 1972, 109, Grob 91, br. 2, T. X, Grob 91: 14; 109, Grob 93, br. 8, T. X, Grob 93: 11, novac Druza, Emona; Lj. Plesničar-Gec 1972, 122, Grob 732, br. 5, T. CLXIX, Grob 732: 5, Emona; E. Riha 1986, 13, kat. br. 1–2, T. 1: 1–2, I. st.; J. Ortalli 2000a, 230–231, kat. br. 50a, ogdalalo s pravokutnim zupcima na rubu, prva polovina I. st.; S. Ivčević 2002, 338, kat. br. 2, Salona, olovno ogdalalo s tri Gracije i ručkom u obliku Herkulove toljage datirano u II. – III. st. ima slična, ali znatno naglašenija ispupčenja na rubu; K. A. Giunio 2010, 94, kat. br. 133, Zadar; 2016, 36, sl. 22, olovno ogdalalo s ručkom u obliku Herkulove toljage, tri Gracije na poleđini i jako istaknutim zupcima, istovrsno primjerku iz Salone.

184 E. Riha 1986, 13, kat. br. 1–2, T. 1: 1–2, I. st.

185 E. Riha 1986, 13, T. 2: 8–12, julijevo-klaudijevsko razdoblje I. st.

186 A. Puschi 1914, 63; R. Matijašić 1996, 124–125, Grob B2.

179 K. Gostenčnik 2002, 233–234, fig. 2: 6–8.

180 S. Ivčević 2002, 330–332, 338–339, kat. no. 1–11, collection of Salona mirrors, Archaeological Museum in Split.

181 S. Petru 1972, 106, Grave 66, no. 1, pl. VII, Grave 66: 11; 33, Grave 143, no. 10, pl. XIX, Grave 143: 41, 1st century; 100, Grave 75, no. 10, pl. LXXXVII, Grave 75: 11, Emona.

182 A. Oettel 1991, 52, mirror cat. no. 38, pl. 32a, 1st century; J. Ortalli 2000a, 230–231, cat. no. 50a, first half of the 1st century; S. Ivčević 2002, 332, 338–339, kat. no. 8–11.

183 S. Petru 1972, 109, Grave 91, no. 2, pl. X, Grave 91: 14; 109, Grave 93, no. 8, pl. X, Grave 93: 11, Drusus coins, Emona; Lj. Plesničar-Gec 1972, 122, Grave 732, no. 5, pl. CLXIX, Grave 732: 5, Emona; E. Riha 1986, 13, kat. no. 1–2, pl. 1: 1–2, 1st century; J. Ortalli 2000a, 230–231, cat. no. 50a, mirror with rectangular teeth on its edge, first half of the 1st century; S. Ivčević 2002, 338, kat. no. 2, Salona, a lead mirror with Three Graces and a handle shaped as Hercules' club, dated to the 2nd or 3rd centuries, has similar protrusions on the edge, but much more pronounced; K. A. Giunio 2010, 94, kat. no. 133, Zadar; 2016, 36, fig. 22, lead mirror with handle shaped as Hercules' club, with Three Graces on the back and with very pronounced teeth, identical as Salona specimen.

184 E. Riha 1986, 13, kat. no. 1–2, pl. 1: 1–2, 1st century.

185 E. Riha 1986, 13, pl. 2: 8–12, Julio-Claudian period, 1st century.

da je staklena urna s priložima bila uložena u dvojni kameni sanduk s odvojenim poklopcima koji je sadržavao posmrtnu ostatku dviju imućnih žena. Drugi paljevinski ukop iz istog sanduka sadržavao je također vrlo bogate priloge, među kojima kat. br. 53, 78, 88. Dvojni kameni sanduk nalazio se u grobnoj parceli s četiri žarna groba, od kojih su sudeći prema priložima tri pripadala ženama, a jedan muškarcu.¹⁸⁷ Grob 4 sadržavao je srebrno ogleдалo kat. br. 74. Unutar iste grobne parcele nedaleko od Groba 4 pronađen je priloženi mali sistrum od bakrene slitine, muzički instrument svojstven egipatskom Izidinu kultu.¹⁸⁸ Petar Selem ispravno je primijetio minijaturne dimenzije sistruma koje ukazuju na to da je bio nošen kao amulet, potkrijepivši takvu namjenu navodom da se na njemu nalazi ostatak male kuke za vješanje te da nije mogao proizvesti zvuk.¹⁸⁹ Slični nalazi minijaturnih sistruma amuleta od drva i srebra potječu iz Herkulana (*Herculaneum*).¹⁹⁰ Izbočina koju Selem opisuje kao ostatak kuke za vješanje zapravo je uobičajen figuralni motiv na vrhu sistruma, stilizirana ležeća mačka Bastet na čijem su trbuhu urezima naznačena tijela četiriju mačića koja sišu mlijeko.¹⁹¹ Unatoč minijaturnim dimenzijama, sistrum amulet iz Nezakcija nije bio samo simbolički predmet kao što smatra Selem, nego je imao sve prave funkcionalne osobine. Mogao se koristiti u Izidinu kultu jer su pomične poprečne šipke proizvodile zvuk udarajući po ovalnom okviru. Nalaz sistruma ukazuje na to da su četiri groba unutar parcele s neobično raskošnim i skupocjenim priložima pripadala grupi sljedbenika Izidina kulta, koji su mogli i nisu morali pripadati istoj obitelji. Iako su Izidinu kultu isprva pripadali uglavnom došljaci iz Egipta i istočnih provincija, kult se počevši od Kaliguline i osobito za Vespazijanove vladavine jako raširio po cijelom Carstvu. Vespazijana je vojska u egipatskoj Aleksandriji aklamacijom proglasila carem, pod božanskim okriljem i znakom Serapisa. Kultovi Izide i ostalih božanstava ptolemejskog Egipta za flavijevske su dinastije zbog toga dobili osobit značaj i promociju, služeći carskom kultu.¹⁹² Izidini sljedbenici obično su se sahranjivali prema trenutno vladajućim rimskim običajima bez posebnih specifičnosti, tijekom I. i II. st. slijedeći običaj spaljivanja.¹⁹³ Grobna parcela I u nekropoli Nezakcija predstavlja izuzetan primjer zajedničkog grobnog mjesta za više pripadnika Izidina kulta. Ogledalo iz Pule kat. br. 76 datirano je

included silver earrings, golden and silver rings, a silver stylus and Domitian's coins.¹⁸⁶ Interestingly, the glass urn containing the grave goods as found in the double stone chest with two separate cover slabs that contained remains of two wealthy female persons. The other urn burial from the same chest also contained rich grave goods, including items cat. no. 53, 78 and 88. The double stone chest was found on a burial plot that contained four urn graves. Based on the grave goods in them, three of these graves belonged to women and one to a man.¹⁸⁷ The silver mirror cat. no. 74 was found in Grave 4. On the same burial plot, in the vicinity of Grave 4, a miniature copper-alloy sistrum – a musical instrument typical of the Egyptian cult of Isis – was found.¹⁸⁸ Petar Selem correctly notes that the instrument's miniature size indicates it was used as an amulet, substantiating the argument with the fact that it contained the remnant of a tiny hanging hook and that it could not produce any sound.¹⁸⁹ Similar miniature amulet sistrum made of wood or silver were found in Herculaneum.¹⁹⁰ The protrusion described by Selem as a hanging hook is actually a figural motif often found on sistrum tops – the stylized reclining cat Bastet, with four kittens sucking its milk indicated with four incisions on its stomach.¹⁹¹ Despite its miniature size, the Nesactium sistrum amulet was not just a symbolic object as Selem believes. It was also functional. It could be used for the Isis cult purposes because its crossbars produced sound by hitting the oval frame. The find of the sistrum indicates that the four graves in the burial plot with unusually luxurious and valuable grave goods belonged to a group of Isis cult followers, who may or may not have belonged to the same family. At first, the followers of this cult included mostly the newcomers from Egypt and eastern provinces. Later, during the reigns of Caligula and – particularly – Vespasian, the cult spread throughout the Empire. Vespasian was acclaimed king by the army in Alexandria, Egypt, under the divine auspices and sign of Serapis. This is why, during the Flavian dynasty, the cults of Isis and other deities of the Ptolemaic Egypt gained in importance and were promoted, as they served the imperial cult.¹⁹² In the 1st and 2nd centuries, the followers of Isis were usually cremated according to the Roman customs of the day, without any specific elements.¹⁹³ Burial Plot 1 at the Nesactium Necropolis is an exceptional example of a common grave for several Isis cult followers. The Pula mirror (cat. no. 76), dated to the first third of the 2nd century AD based on the grave goods

187 A. Puschi 1914, 59–66, Grob 1 – Grob 4; R. Matijašić 1996, 123–125, Grob B1–B4.

188 A. Puschi 1914, 60, grobna parcela I, nedaleko od urne Groba 4, sl. 25; V. Girardi-Jurkić 2004, 20; K. Džin 2001, 18–19, bez podatka o nalazištu; M. Tomorad 2005, 48, kat. br. 3, sl. 3; P. Selem 2015, 16, kat. br. 7; 53: 7.

189 P. Selem 2015, 16, kat. br. 7.

190 V. Tran tam Tinh 1971, 81, kat. br. 54–56.

191 V. Tran tam Tinh 1971, 80–81, kat. br. 51, *Herculaneum*; R. Viccei 2011, 71, kat. br. 34, Milano.

192 F. Fontana 2010, 60–61.

193 A. Giovannini 2001, 303, bilj. 117.

186 A. Puschi 1914, 63; R. Matijašić 1996, 124–125, Grave B2.

187 A. Puschi 1914, 59–66, Grave 1 – Grave 4; R. Matijašić 1996, 123–125, Grave B1–B4.

188 A. Puschi 1914, 60, Burial Plot 1, near the urn in Grave 4, fig. 25; V. Girardi-Jurkić 2004, 20; K. Džin 2001, 18–19, bez podatka o nalazištu; M. Tomorad 2005, 48, cat. no. 3, fig. 3; P. Selem 2015, 16, cat. no. 7; 53: 7.

189 P. Selem 2015, 16, cat. no. 7.

190 V. Tran tam Tinh 1971, 81, cat. no. 54–56.

191 V. Tran tam Tinh 1971, 80–81, cat. no. 51, *Herculaneum*; R. Viccei 2011, 71, kat. no. 34, Milano.

192 F. Fontana 2010, 60–61.

193 A. Giovannini 2001, 303, n. 117.

grobni nalazom u prvu trećinu II. st. po. Kr., a pripadalo je vlasnici bočice od gorskog kristala kat. br. 54.¹⁹⁴ Ogdalo iz nekropole Burle kat. br. 80 ima, osim kružnica, niz punciranih kružića uz rub. Puncirani kružići javljaju se na ogledalima od bakrene slitine iz Emone.¹⁹⁵ Taj tip ukrasa odgovara ukrasu s probijenim kružićima uz rub ogledala, prilično raširenom u I. i II. st., koji je inače karakterističan za srebrna ogledala.¹⁹⁶ Ogledala od bakrene slitine s punciranim kružićima uz rub pripadaju tipu ogledala Riha B.¹⁹⁷ Jedno jedino ogledalo, okruglo srebrno ogledalo kat. br. 78, ima glatku, neukrašenu i blago udubljenu pozadinu predviđenu za umetanje drugog materijala. Pronađeno je u iznimno bogatom žarnom grobu sljedbenice Izidina kulta flavijevskog razdoblja iz kojeg potječu piksida od gorskog kristala kat. br. 53 i češalj kat. br. 88. Postojala je još jedna drukčija vrsta ogledala bez ukrasa na poleđini, a to su ogledala u kutijici s poklopcem. Tip ogledala u kutijici odgovarajućeg oblika postao je naročito popularan u Neronovo doba, kada je površina kutijice ukrašavana reljefnim Neronovim likom.¹⁹⁸ Ogledalo kat. br. 79, izrađeno od bakrene slitine, ima na poleđini složeniji ukras izveden punciranim kružnicama i aplikacijom pet ovalno oblikovanih crveno-bijelih umetaka od neidentificiranog materijala. Površina umetaka dosta je oštećena i izbrazdana zbog njihove slabije tvrdoće, što ukazuje na moguće životinjsko podrijetlo materijala (školjke, morski puževi). Pozadina ogledala kat. br. 81 potpuno je pokrivena korozijom i nije vidljivo postojanje ukrasa, ako ga je bilo.

Ručke su kod ogledala iz zbirke AMI uvijek istog osnovnog oblika profiliranog štapića stisnutog prstenovima na više mjesta koji na mjestu hvatišta diska završava trima listićima. Dva bočna listića okrenuta su nasuprotno uz donji rub zrcalne ploče, a treći stoji uspravno u sredini. Tip ručke s tri listića bio je vrlo raširen.¹⁹⁹ Osim ručke s tri listića, postojala je šuplja ručka ogledala u obliku petlje, šira na dnu i uža na vrhu ispod ploče ogledala.

it had been part of, belonged to the owner of the rock crystal bottle cat. no. 54.¹⁹⁴ In addition to the circles, the mirror cat. no. from the Burle Necropolis is also decorated with a series of hall-marked circlets along its edge. Hall-marked circlets are typical of the copper-alloy mirrors from Emona.¹⁹⁵ This type of decoration corresponds to the punched circlets along the mirror edge widespread in the 1st and 2nd centuries AD and typical of silver mirrors.¹⁹⁶ The copper-alloy mirrors with hall-marked circlets along the edge belong to the Riha B-type mirrors.¹⁹⁷ Only one mirror, the silver round mirror catalogued as No. 78, has a polished, undecorated and slightly concave back side intended for inserting some other material. It was found in a very rich urn grave of a female follower of the cult of Isis from the Flavian period, where the rock-crystal pyxis cat. no. 53 and comb cat. no. 88 were also found. There was another type of mirrors with undecorated back side, the one that came with a lidded box. Mirrors in boxes in which they could fit were very popular during Nero's reign. In that period, the surface of the box was decorated with Nero's image.¹⁹⁸ The mirror cat. no. 79, made of a copper alloy, has a more complex decoration on the back: hall-marked circles and five appliqued oval red-and-white inlays of an unidentified material. The surface of the inlays is rather damaged and grooved because of their low hardness, indicating their possible animal origin (shells, snails). The back of the mirror cat. no. 81 is completely corroded, rendering any possible decoration invisible.

The mirror handles from the Collection always have the same basic shape: a molded stick in places pressed by rings, ending with three leaves next to the grip of the disc. Two lateral leaves facing away from each other are located at the lower edge of the reflective plate and the third leaf stands upright in the center. This three-leaf type of mirror handle was very popular.¹⁹⁹ There was also a hollow type of mirror handles, shaped as a loop; wider at the base, they tapered towards the top, just underneath the mirror plate.

194 A. Gnirs 1915, 132–133.

195 S. Petru 1972, 29, Grob 110, br. 2, T. XVI, Grob 110: 2, I st.; 34, Grob 153b, br. 9, T. XX, Grob 153b: 17; 50, Grob 480, br. 6, T. XXXI, Grob 480: 5; 55, Grob 545, br. 7, T. XXXV, Grob 545: 26, novac Tiberija; 62, Grob 651, br. 6, T. XLII, Grob 651: 16; 85, Grob 914, br. 7, T. LXVI, Grob 914: 21, novac Domicijana; Lj. Plesničar-Gec 1972, 31, Grob 110, br. 2, T. XXIX, Grob 110: 8.

196 S. Petru 1972, 102, Grob 20, br. 1, T. II, Grob 20: 17; 102, Grob 22, br. 1, T. II, Grob 22: 21; 104, Grob 41, br. 3, T. IV, Grob 41: 22; 107, Grob 73, br. 8, T. VIII, Grob 73: 20; 31, Grob 122, br. 2, T. XVII, Grob 122: 29; 51, Grob 489, br. 2, T. XXXII, Grob 489: 20; 57, Grob 566, br. 3, T. XXXVIII, Grob 566: 5; 68, Grob 764, br. 6, T. XLIX, Grob 764: 20; 91, Grob 6, br. 2, T. LXXVIII, Grob 6: 2; 114, Grob 2, br. 6, T. CXVI, Grob 2: 18, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 76, Grob 383, br. 4, T. CIII, Grob 383: 9; 119, Grob 713, br. 8, T. CLXIII, Grob 713: 8, *Emona*; A. D'Ambrosio 2001, 28, kat. br. 19, *Pompeii*, I. st.; M. Vomer Gojkovič, I. Žižek 2008, 112, kat. br. 102, *Poetovio*, I. – II. st.; K. A. Giunio 2016, 80, kat. br. 46–47.

197 E. Riha 1986, 13, T. 1: 3–6, I. – II. st.

198 S. Ivčević 2002, 331, 338, kat. br. 1, Salona, ogledalo u kutijici s Neronovim profilom, treća četvrtina I. st. Ogledalo u kutijici glatkog poklopcu potječe iz Burnuma: K. A. Giunio 2016, 36, sl. 21.

199 E. Riha 1986, 14, kat. br. 13–16, sl. 3; T. 2: 13; T. 3: 14–16; A. Oettel 1991, 52, ogledalo kat. br. 38, T. 32a; S. Ivčević 2002, 332, 338, kat. br. 3–5; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 80, kat. br. 191–192, *Burnum*; K. A. Giunio 2016, 80, kat. br. 46, 48.

194 A. Gnirs 1915, 132–133.

195 S. Petru 1972, 29, Grave 110, no. 2, pl. XVI, Grave 110: 2, 1st century; 34, Grave 153b, no. 9, pl. XX, Grave 153b: 17; 50, Grave 480, no. 6, pl. XXXI, Grave 480: 5; 55, Grave 545, no. 7, pl. XXXV, Grave 545: 26, Tiberius' coins; 62, Grave 651, no. 6, pl. XLII, Grave 651: 16; 85, Grave 914, no. 7, pl. LXVI, Grave 914: 21, Domitian's coins; Lj. Plesničar-Gec 1972, 31, Grave 110, no. 2, pl. XXIX, Grave 110: 8.

196 S. Petru 1972, 102, Grave 20, no. 1, pl. II, Grave 20: 17; 102, Grave 22, no. 1, pl. II, Grave 22: 21; 104, Grave 41, no. 3, pl. IV, Grave 41: 22; 107, Grave 73, no. 8, pl. VIII, Grave 73: 20; 31, Grave 122, no. 2, pl. XVII, Grave 122: 29; 51, Grave 489, no. 2, pl. XXXII, Grave 489: 20; 57, Grave 566, no. 3, pl. XXXVIII, Grave 566: 5; 68, Grave 764, no. 6, pl. XLIX, Grave 764: 20; 91, Grave 6, no. 2, pl. LXXVIII, Grave 6: 2; 114, Grave 2, no. 6, pl. CXVI, Grave 2: 18, *Emona*; Lj. Plesničar-Gec 1972, 76, Grave 383, no. 4, pl. CIII, Grave 383: 9; 119, Grave 713, no. 8, pl. CLXIII, Grave 713: 8, *Emona*; A. D'Ambrosio 2001, 28, cat. no. 19, *Pompeii*, 1st century; M. Vomer Gojkovič, I. Žižek 2008, 112, cat. no. 102, *Poetovio*, 1st–2nd centuries; K. A. Giunio 2016, 80, cat. no. 46–47.

197 E. Riha 1986, 13, pl. 1: 3–6, 1st–2nd centuries.

198 S. Ivčević 2002, 331, 338, kat. no. 1, Salona, mirror in box with Nero's profile, third quarter of the 1st century. The mirror in a box with a polished lid comes from Burnum: K. A. Giunio 2016, 36, fig. 21.

199 E. Riha 1986, 14, cat. no. 13–16, fig. 3; pl. 2: 13; pl. 3: 14–16; A. Oettel 1991, 52, mirror cat. no. 38, pl. 32a; S. Ivčević 2002, 332, 338, cat. no. 3–5; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 80, cat. no. 191–192, Burnum; K. A. Giunio 2016, 80, cat. no. 46, 48.

3.4. Kozmetičke posude od bakrene slitine

U održavanju osobne higijene korištene su, osim keramičkih i staklenih bočica, posude izrađene od bakrene slitine. Voda za pranje izlijevala se iz vrča ili donosila u pateri, dok se ulje za njegu tijela čuvalo u manjoj bočici. Kozmetička posuda od bakrene slitine kuglastog tijela s jednom ručkom ili bez ručke (*aryballos*) uobičajen je tip posude za ulje i druge pripravke za njegu tijela, kakva je činila dio kompleta za njegu i čišćenje tijela sa strugačima (*strigilis*).²⁰⁰ Razni oblici aribala od bakrene slitine s ručkama i bez njih zastupljeni su u ranocarskim grobovima u Zadru (*lader*) i okolici.²⁰¹ Zbog okolnosti da se strugači često javljaju kao grobni prilog u kompletu s bočicom za ulje, aribalom, može se pretpostaviti da je aribal od bakrene slitine kat. br. 82, zatečen izvan dokumentirane grobne cjeline, izvorno pripadao istom oštećenom grobu u Koparskoj ulici kao strugači kat. br. 66, 67. Ponekad se aribal od bakrene slitine ne javlja u muškom grobu u kompletu sa strugačima, nego u ženskom grobu kao dio karakterističnog ženskog kozmetičkog pribora uz kozmetičke igle i ukosnice.²⁰² Aribali su se odlikovali kuglastim ili kruškolikim tijelom, uskim vratom, širokim obodom oko otvora i jednom ručkom. Njihova izrada od bakrene slitine zahtijevala je lijevanje u nekoliko dijelova i potom lemljenje. Pojedini oblici nisu imali ručke. Aribal od bakrene slitine kat. br. 82 nema sačuvanu ručku, koja se mogla hvatati na odlomljenom dijelu oboda. Budući da oblikom profiliranog ramena, suženog vrata i proširenog oboda potpuno odgovara kozmetičkim bočicama od bakrene slitine bez ručki, izgleda da ručke nije nikada ni bilo. U Augustovu razdoblju kozmetičke bočice od bakrene slitine bez ručke imale su pretežno kruškolik oblik tijela²⁰³, a tek je kasnije tijekom druge polovine I. st. i prve polovine II. st. prevladao kuglast oblik.²⁰⁴ Isto vrijedi i za amforice od bakrene slitine, koje se u kompletu sa strugačima javljaju u drugoj polovini I. i u II. st. Još jedan aribal od bakrene slitine kuglastog tijela potječe iz Istre: pronađen je u Labinu, a danas se čuva u muzeju u Trstu.²⁰⁵ Na području susjedne Slovenije pronađeni su aribali od bakrene slitine veoma različitih oblika, od kojih je aribalu kat. br. 82 najsličniji primjerak iz Polhovog Gradeca.²⁰⁶ Aribal iz Polhovog Gradeca nema ručke i razlikuje

3.4. Copper-alloy cosmetic receptacles

In addition to ceramic and glass bottles, copper-alloy receptacles were also used for personal hygiene purposes. Water for washing would be poured from a jug or brought in a patera and body oils were kept in small bottles. Aryballos, a spherical copper-alloy cosmetic flask with a single handle or without a handle was a widespread container of essential oils and other body-care preparations. As such, it was part of a toiletry and cleaning kit that also contained strigils (*strigilis*).²⁰⁰ Various forms of copper-alloy aryballois with and without handles were found in the Early Imperial graves in Zadar (*lader*) and its surroundings.²⁰¹ Since strigils are often found among grave goods together with oil flasks (aryballois), it can be assumed that the copper-alloy aryballos cat. no. 82, found outside grave goods, originally belonged to the same damaged grave in Koparska Street as the strigils cat. no. 66 and 67. Sometimes, copper-alloy aryballois are not found in male graves together with strigils, but in female graves as part of female cosmetic kits, together with cosmetic needles and hairpins.²⁰² Aryballois were characterized by a spherical or pear-shaped body, narrow neck, wide rim around the mouth and a single handle. They were manufactured by casting the copper alloy in several dies and then soldering these separate pieces together. Some types had no handle. The copper-alloy aryballos cat. no. 82 has no surviving handle, which could have interlocked with the broken part of the rim. However, since its molded shoulder, narrowed neck and widened rim fully correspond to the copper-alloy cosmetic bottles that have no handles, it seems that it never really had a handle. During Augustus' reign, copper-alloy cosmetic receptacles without handle were mostly pear-shaped;²⁰³ only later, in the second half of the 1st century and the first half of the 2nd century, the spherical shape prevailed.²⁰⁴ The same can be told for copper-alloy amphorettes which, together with strigils, appear in the second half of the 1st century and in the 2nd century. Another spherical copper-alloy aryballos comes from Istria; found in Labin, it is kept in a Trieste museum today.²⁰⁵ In neighboring Slovenia, copper-alloy aryballois of very different shapes were found. The one most similar to the aryballos cat. no. 82 is the one from Polhov Gradec.²⁰⁶ That aryballos has no handles and the only

200 S. Petru 1972, 105, Grob 53, br. 6, T. VI, Grob 53: 22; M. Bolla 1993, 71, T. L: 14, Bruzzano; T. Ll: 15, Palazzolo, okolica Milana (*Mediolanum*); 80, T. Lll: 16, rasprostranjenost zajedničkih grobnih nalaza strugača s brončanom posudicom u sjevernoj Italiji; Z. Buljević 2002b, 316, 319, kat. br. 3, Kaštel Štafilić, teritorij Salone, druga polovina I. st. pr. Kr. – početak I. st. po. Kr.; S. Ivčević 2002, 336.
201 K. A. Giunio 2010, 95, kat. br. 135, Babin Dub kod Zadra, II. st.; 2016, 92, kat. br. 110–111, Zadar; 92, kat. br. 112, *Asseria*.
202 S. Petru 1972, 39, Grob 239, br. 2, T. XXIV, Grob 239: 12, novac Klaudija.
203 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 92, tip F 2310–F 2340, Pompeji; M. Bolla 1993, 79, T. Llll: 17a; 1994, 63, kat. br. 74, T. LXII: 74.
204 S. Tassinari 1993, II, 90, tip F 1100–F 1300, Pompeji; M. Bolla 1994, 64.
205 G. Bravar 2002, 503–504, sl. 30.
206 D. Breščak 1982, 25; 54, kat. br. 111, T. 12: 111, Polhov Gradec; 54, kat. br. 112, T. 12: 112, Ljubljana, kraj I. – početak II. st.; 55, kat. br. 114–115, T. 12: 114–115, Ptuj; 55, kat. br. 117, T. 12: 117, Ljubljana, aribal s ručkama u obliku kozje glave dugih rogova, sredina I. st.

200 S. Petru 1972, 105, Grave 53, no. 6, pl. VI, Grave 53: 22; M. Bolla 1993, 71, pl. L: 14, Bruzzano; pl. Ll: 15, Palazzolo, outside Milan (*Mediolanum*); 80, pl. Lll: 16, range of strigils with bronze vessels from common graves in Northern Italy; Z. Buljević 2002b, 316, 319, cat. no. 3, Kaštel Štafilić near Salona, second half of the 1st century BC–early 1st century AD; S. Ivčević 2002, 336.
201 K. A. Giunio 2010, 95, cat. no. 135, Babin Dub near Zadar, 2nd century; 2016, 92, cat. no. 110–111, Zadar; 92, cat. no. 112, *Asseria*.
202 S. Petru 1972, 39, Grave 239, no. 2, pl. XXIV, Grave 239: 12, coins of Claudius.
203 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 92, type F 2310–F 2340, Pompeii; M. Bolla 1993, 79, pl. Llll: 17a; 1994, 63, cat. no. 74, pl. LXII: 74.
204 S. Tassinari 1993, II, 90, type F 1100–F 1300, Pompeii; M. Bolla 1994, 64.
205 G. Bravar 2002, 503–504, fig. 30.
206 D. Breščak 1982, 25; 54, cat. no. 111, pl. 12: 111, Polhov Gradec; 54, cat. no. 112, pl. 12: 112, Ljubljana, late 1st–early 2nd centuries; 55, cat. no. 114–115, pl. 12: 114–115, Ptuj; 55, cat. no. 117, pl. 12: 117, Ljubljana, aryballos with handles shaped as goat's head with long horns, mid-1st century.

se od pulskog primjerka jedino po izduženom kruškolikom obliku tijela. Iz Siska potječu dva jednaka aribala kuglastog tijela s obnovom glavom na dnu ručke.²⁰⁷ Kuglasti aribal bez ručke jednostrukog konkavno profiliranog ruba potječe iz Skelana kod Srebrenice.²⁰⁸ Osobito intenzivna koncentracija nalaza kozmetičkih bočica od bakrene slitine u kontekstu Augustova razdoblja ukazuje na vjerojatnu italsku proizvodnju.²⁰⁹ U isto doba naglo se širi pojava kompleta za osobnu higijenu koji su sadržavali strugače i bočicu za ulje od bakrene slitine, u ponovo probuđenoj klasičnoj grčkoj atletskoj tradiciji koja je u međuvremenu bila pomalo zaboravljena.²¹⁰ Pečati na bočicama nisu dokumentirani, ali može se pretpostaviti da su se bočice od bakrene slitine izrađivale u istim radionicama u kojima i strugači i paterne.

Umjesto aribala, u iste se kozmetičke svrhe tijekom I. i II. st. mogla koristiti amforica od bakrene slitine s dvije ručke (*ampulla olearia*).²¹¹ U Grobu 63 iz Kladijeva vremena u nekropoli Marsovo polje (*Campus Martius*) u Puli pronađena je amforica od bakrene slitine kat. br. 83 koja predstavlja dio kompleta za kupanje sa željeznim strugačima kat. br. 69 i paterom od bakrene slitine kat. br. 85. Amforica ima rub za prihvat poklopca s unutrašnje strane otvora i ručke na dnu završene glatkim srčolikim listićem. Potpuno jednaka amforica pronađena je u Kupi u Sisku.²¹² Isti oblik amforice s glatkim listićem na dnu ručke i koncentričnim prstenovima na dnu koristio se uvelike u Pompejima prije erupcije godine 79. u održavanju osobne higijene, u pranju ruku pri objedu i pri žrtvovanju te u posluživanju vina za stolom.²¹³ Još jedna amforica od bakrene slitine kat. br. 84 potječe iz druge ranocarske nekropole u Puli, no nije poznat sadržaj grobne cjeline iz koje dolazi. Amforica kat. br. 84, ukrašena lavljom glavom i šapama, razlikuje se od karakterističnih kozmetičkih bočica od bakrene slitine naglašeno uskog vrata i otvora predviđenog za zatvaranje poklopcem; odlikuje se razmjerno širim vratom i nedostatkom prstenastog udubljenja s unutrašnje strane otvora koji služi za bolje zatvaranje i sjedanje poklopca. Vjerojatno nije korištena za čuvanje mirisnog ulja ili balzama, no ipak je poput drugih amforica od bakrene slitine pronađenih u grobovima I. – II. st. mogla imati namjenu u pranju

difference between it and the Pula specimen is that it has an elongated pear-shaped body. Two identical aryballo from Sisak have a spherical body with a ram's head on the bottom of the handle.²⁰⁷ A spherical aryballos without a handle and with a single concave molding comes from Skelani near Srebrenica.²⁰⁸ The particularly intensive concentration of copper-alloy receptacle finds from the period of Augustus' reign suggests that they were probably manufactured in Italy.²⁰⁹ A sudden expansion of toiletry kits containing strigils and a copper-alloy oil receptacle also took place in that period, reflecting the revival of the classical Greek sporting tradition that had been somewhat neglected.²¹⁰ Although stamps on these receptacles have not been recorded, it can be assumed that copper-alloy receptacles were made in the same workshops as the strigils and pateras.

In the 1st and 2nd centuries, double-handled copper-alloy amphorettes (*ampulla olearia*) were also used instead of aryballo.²¹¹ In the Claudius-period Grave 63 at Marsovo polje (*Campus Martius*) Necropolis in Pula, a copper-alloy amphorette (cat. no. 83) was found. It was part of a bathing set, together with iron strigils (cat. no. 69) and a copper-alloy patera (cat. no. 85). On the inside of its mouth, the amphorette has an edge for gripping the lid. It also has handles with a smooth, heart-shaped leaf on their lower section. An identical amphorette was found in the River Kupa in Sisak.²¹² The same type of amphorette, with a smooth leaf on the bottom of the handle and with concentric rings at the base, was widespread in Pompeii before the AD 79 eruption. It was used for personal hygiene, hand-washing before meals, pouring libations and serving wine at the table.²¹³ The copper-alloy amphorette (cat. no. 84) comes from another Early Imperial necropolis in Pula, but the contents of the grave it comes from are unknown. It is decorated with a lion's head and paws and it differs from the typical copper-alloy cosmetic receptacles with a pronouncedly narrow neck and mouth intended for a lid. It has a rather wider neck and it lacks the ring-like recess on the inside of the mouth that interlocks with the lid. It was probably not used for storing essential oils or balsams but, like other copper-alloy amphorettes found in the 1st–2nd century graves, it could have been used for washing hands

207 V. Hoffiler 1904, 120–121, sl. 64: 7, 9, Sisak.

208 A. Busuladžić 2015, 182, T. 10: 4, Skelani, Srebrenica.

209 M. Bolla 1993, 82.

210 M. Bolla 1993, 84; R. Knobloch 2007, 348–349.

211 H. J. Eggers 1951, 171, T. 11, tip 129; S. Petru 1972, 67, Grob 750, br. 12, T. XLVIII, Grob 750: 4a, *Emona*, II. st.; B. A. Raev 1977, 624, 632, T. 35: 4, vrč iz groba druge četvrtine I. st.; M. Bolla 1993, 80; R. Košćević 1995, 17, T. 22: 186. U Arheološkom muzeju u Zadru čuva se brončana bočica oblika amforice ravnog dna, ali bez ručki: K. A. Giunio 2010, 96, kat. br. 140; S. Mustatâ 2017, 117, u Meziji i Trakiji brončane amforice prilično su česte u grobovima druge polovine I. st. i prve polovine II. st., ali nije sasvim jasno jesu li prilagane kao dio stolnog servisa za točenje vode i vina, kao posude za lijevanje vode pri kupanju ili su jednostavno korištene višenamjenski.

212 V. Hoffiler 1904, 115–116, sl. 64: 11, Sisak; 1908, 127–128, kat. br. 60, sl. 84.

213 S. Tassinari 1993, I, 232–233; II, 7–19, tip A 3220.

207 V. Hoffiler 1904, 120–121, fig. 64: 7, 9, Sisak.

208 A. Busuladžić 2015, 182, pl. 10: 4, Skelani, Srebrenica.

209 M. Bolla 1993, 82.

210 M. Bolla 1993, 84; R. Knobloch 2007, 348–349.

211 H. J. Eggers 1951, 171, pl. 11, type 129; S. Petru 1972, 67, Grave 750, no. 12, pl. XLVIII, Grave 750: 4a, *Emona*, 2nd century; B. A. Raev 1977, 624, 632, pl. 35: 4, jug from grave from second quarter of the 1st century AD; M. Bolla 1993, 80; R. Košćević 1995, 17, pl. 22: 186. The holdings of Archaeological Museum Zadar include an amphorette-like flat-based bronze receptacle without handles: K. A. Giunio 2010, 96, cat. no. 140; S. Mustatâ 2017, 117, bronze amphorettes are rather frequently found in Moesian and Thracian graves of the second half of the 1st century and first half of the 2nd century AD. However, it is not clear whether they were placed there as wine and water-pouring tableware, water-poring vessels used for bathing or multipurpose vessels.

212 V. Hoffiler 1904, 115–116, fig. 64: 11, Sisak; 1908, 127–128, cat. no. 60, fig. 84.

213 S. Tassinari 1993, I, 232–233; II, 7–19, type A 3220.

ruku, umivanju i kupanju.²¹⁴ Amforice jednakog oblika i figuralno ukrašenih ručki zabilježene su u većem broju u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i u Sloveniji u kontekstima I. – II. st. Za amforicu iz Polhovog Gradeca s delfinima na dnu ručki pretpostavljena je izrada u kampanskim radionicama, moguće u Capui.²¹⁵ Iz Siska potječe amforica sa satirom na dnu ručke, a iz Bakra amforica koja na dnu ručki ima palmete.²¹⁶ Kampansku proizvodnju prve dvije trećine I. st. predstavlja velik broj amforica od bakrene slitine iz Pompeja.²¹⁷ Redovito imaju koncentrične prstene na dnu i donje hvatište ručki u obliku stiliziranog glatkog šiljatog lista, ženske maske ili delfina.

Plitka posuda s ručkom (*patera*) od bakrene slitine mogla je sa strugačima i aribalom predstavljati dio kompleta za kupanje.²¹⁸ Osim u svakodnevnoj higijeni, isti komplet predmeta mogao je imati ritualnu namjenu u pranju ruku prilikom prinošenja žrtve. Voda se izlivala iz vrča, a ispod ruku hvatala se u pateru s ručkom.²¹⁹ Objema posudama u postupku ritualnog pročišćenja rukovao je pomoćnik pri žrtvovanju (*camillus*). *Patera* kat. br. 85 pronađena je u grobu klaudivjevskog razdoblja s amforicom od bakrene slitine kat. br. 83 i željeznim strugačima kat. br. 69. Kontekst grobne cjeline jasno ukazuje na ulogu pateru u održavanju tjelesne higijene. Iz istog groba potječu brojni nalazi koji oblikuju sliku o životu i interesima pokojnika, staklena kozmetička kutija, brojne staklene i keramičke čaše, balzamariji i željezni prsten s gemom koja prikazuje kvadrigu s vozačem.²²⁰ Izbor motiva na prstenu te potpuni izostanak ogledala, ženskog nakita i ukosnica u grobu upućuju na to da je bogata oprema za pranje i njegu tijela pripadala muškarcu atletske kulture, moguće natjecatelju u konjskim utrkama ili lovnim priredbama u amfiteatru. Dva kompleta lančića s karikama od bakrene slitine i ostatci oplata kutije svjedoče da se u istom grobu nalazila drvena kozmetička kutija.²²¹ Jedan od dva kompleta lančića pripadao je kozmetičkoj kutiji, dok je drugi vjerojatno služio za vješanje pribora za osobnu higijenu od bakrene slitine. U nekropoli Nezakcija kod gradskih zidina na položaju San Antonio pronađen je početkom XX. st. ulomak pateru od pozlaćene bakrene slitine, čiji

and face and for bathing.²¹⁴ A number of amphorettes of equal shape and with figural decorations on handles were found in Northwestern Croatia and Slovenia in the context of the 1st and 2nd centuries. It is believed that the one from Polhovi Gradec, with dolphins on the handle, was made in Campania, perhaps in a Capua workshop.²¹⁵ An amphorette with a satyr on the lower section of its handle was found in Sisak and the one with palmettes on the same place was found in Bakar.²¹⁶ The Campanian production from the first two thirds of the 1st century AD is represented by numerous copper-alloy amphorettes from Pompeii.²¹⁷ They always have concentric rings on their base and the lower handle grip shaped as a stylized smooth and pointed leaf, woman's mask or dolphin.

Together with strigils and an aryballos, the shallow copper-alloy vessel with a handle (*patera*) could have been part of a bathing set.²¹⁸ In addition to daily toiletry, this set could have also been used for hand-washing during libation rituals. Water would be poured from a jug onto the hands and would be collected in a single-handle *patera* underneath.²¹⁹ During ritual purification, both vessels were handled by the libation assistant (*camillus*). The *patera* cat. no. 85 was found in a Claudian grave together with the copper-alloy amphorette cat. no. 83 and iron strigils cat. no. 69. These grave goods clearly indicate the *patera*'s role in maintaining personal hygiene. Numerous finds from the same grave illustrate the life and interests of the deceased: a glass cosmetic box, numerous glass and ceramic cups, balsamaria and an iron ring with a gem depicting a quadriga with a driver.²²⁰ The motif on the ring and the fact that no mirrors, women's jewelry or hairpins were found in the grave suggests that the numerous washing and body-care utensils belonged to a sport-loving man who may have participated in horse-racing or hunting events in the amphitheater. The two sets of chainlets with copper-alloy links and remains of a box plating indicate that the grave also contained a wooden cosmetic box.²²¹ One of the two chainlet sets belonged to the box while the other was probably used for hanging the copper-alloy toiletry utensils. At the Nesactium Necropolis, at San Antonio site under the town gate, a fragment of gilded copper-alloy *patera* was found.²²² The whereabouts of

214 A. Degrassi 1928, 402, nalaz bronzane posude u grobu na položaju Ližnjemoro uz Vodnjansku cestu kod Pule, na mjestu nalaza kružnog spomenika obitelji Atenija (*Athenii*); B. A. Raev 1977, 622–623, T. 40: 1–6, tip amfora 2 (Čatalka), druga polovina I. st. – početak II. st.; A. Oettel 1991, 43, vrč kat. br. 5A-2714, T. 7.
215 D. Breščak 1982, 24–25, 54, kat. br. 107, T. 11: 107, Polhov Gradec, I st.; 54, kat. br. 108, T. 11: 108, Ljubljana, II. st.
216 V. Hoffiler 1904, 116, sl. 64: 10, Bakar; 116–117, sl. 64: 12, Sisak.
217 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 7–19, tip A 3220, Pompeji.
218 E. Riha 1986, 23, sl. 1; S. Mustać 2017, 20.
219 H. U. Nuber 1972, 96; S. Mustać 2017, 20, 45, sl. 4.
220 R. Matijašić 1991, 50, Grob 63, kat. br. 39, T. 25, Grob 63: 39, željezni prsten s gemom od žutog kamena.
221 R. Matijašić 1991, 48, Grob 63, kat. br. 4–6, T. 23, Grob 63: 4–6, bronzane karičice s lančićima; 50, kat. br. 41, T. 25, Grob 63: 41, bronzana oplata kutije.

214 A. Degrassi 1928, 402, a bronze vessel found in the grave at Ližnjemoro site by Vodnjanska Road outside Pula, where the circular tombstone of the Athenii family was found; B. A. Raev 1977, 622–623, pl. 40: 1–6, amphora 2 (Čatalka) type, second half of the 1st century–early 2nd century; A. Oettel 1991, 43, jug cat. no. 5A-2714, pl. 7.
215 D. Breščak 1982, 24–25, 54, cat. no. 107, pl. 11: 107, Polhov Gradec, 1st century; 54, cat. no. 108, pl. 11: 108, Ljubljana, 2nd century.
216 V. Hoffiler 1904, 116, fig. 64: 10, Bakar; 116–117, fig. 64: 12, Sisak.
217 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 7–19, type A 3220, Pompeii.
218 E. Riha 1986, 23, fig. 1; S. Mustać 2017, 20.
219 H. U. Nuber 1972, 96; S. Mustać 2017, 20, 45, fig. 4.
220 R. Matijašić 1991, 50, Grave 63, cat. no. 39, pl. 25, Grave 63: 39, iron ring with yellow gemstone.
221 R. Matijašić 1991, 48, Grave 63, cat. no. 4–6, pl. 23, Grave 63: 4–6, bronze links with chainlets; 50, cat. no. 41, pl. 25, Grave 63: 41, bronze box plating.
222 A. Puschi 1914, 52.

smještaj danas nije poznat.²²² Patere s ručkom od bakrene slitine nisu rijetkost u grobovima I. st.²²³ Patere potpuno jednakog oblika tijela, noge s koncentričnim prstenovima na dnu i plosnate ručke sa šupljinom za vješanje i karakteristično šiljato oblikovanim završetkom s kuglicom na vrhu potječu iz Siska²²⁴ i s područja Milana.²²⁵ Patere istog tipa dokumentirane su u Pompejima u znatnom broju i u različitim varijantama s obzirom na profilaciju ruba i oblik otvora na ručki, to redovito kao dio pribora za kupanje i pranje.²²⁶ Patera iz Pule odgovara u potpunosti pompejanskom tipu I 1130 prema profilu ruba, završetku ručke i otvoru u obliku dviju kružnica spojenih ravnim prorezom kakav se u I. st. izrađivao u kampanskim radionicama s pečatima *Sors Mercuri*, *Cipius Hilarus* i *M. Naevius Cerialis*.²²⁷ Smatra se da su se patere s plosnatom ručkom koristile za kupanje, za razliku od patera s cilindričnom ručkom završenom životinjskom protomom koje su korištene u ritualima prinošenja žrtve. Izrađivale su se na području srednje ili južne Italije, Lacija ili Kampanije, u razdoblju od sredine I. st. do početka II. st. Koristile su se nešto duže, do sredine II. st. Žig *L NAEVI SOC[RAT]* na pateri kat. br. 85 sadrži ime vlasnika radionice u genitivu, imenom *Lucius Naevius*. Taj je dio čitanja žiga siguran. Grčko ime u nastavku žiga može se teoretski interpretirati na dva načina. Prema jednoj mogućnosti čitanja, žig sadrži samo jedno ime u genitivu, *L(uci) Naevi Soc[rat(is)]*, koje pripada vlasniku radionice oslobođeničkog podrijetla s grčkim kognomenom, koji se zvao *Lucus Naevius Socrates*. Prema drugoj mogućnosti, u desnom dijelu žiga nalazi se ime majstora lijevača u nominativu, grčkog roba imenom *Socrat(es)*. Žigovi su se utiskivali s pomoću metalnog pečata u voštani model posude koji se istopio prilikom lijevanja, ostavljajući u kalupu šupljinu koju je ispunjavala metalna masa.²²⁸ Proizvodi od bakrene slitine sa žigom mogu se u pogledu kompozicije žiga usporediti sa žigovima na amforama i na teri sigilati, zabilježenima u znatno većem broju. Žigovi na italskim amforama i teri sigilati iz I. st. pr. Kr. i I. st. po. Kr. pokazuju da se ime majstora odgovornog za proizvodnju obično nalazilo na zasebnom žigu, iako u manjem broju ima žigova koji kombiniraju imena društveno visoko pozicioniranih vlasnika senatorskog staleža i majstora oslobođeničkog ili robovskog podrijetla. U slučaju kombinacije obaju imena na jednom žigu, ime

the patera is unknown. Single-handled copper-alloy pateras are common in the 1st-century AD graves.²²³ Pateras with an identical body, foot with concentric rings at the base and hollow flat handles for hanging (with the specific pointed end with a globule on the top) were found in Sisk²²⁴ and around Milan.²²⁵ Numerous pateras of this type were recorded in Pompeii. While they have many subtypes, differing in edge molding and the shape of the opening on the handle, they were always used for bathing and washing.²²⁶ By the edge molding, handle terminal and mouth shaped as dual circles connected with the straight incision, the Pula patera fully corresponds to the Pompeian I 1130 type containing stamps *Sors Mercuri*, *Cipius Hilarus* and *M. Naevius Cerialis* that was manufactured in Campanian workshops in the 1st century AD.²²⁷ It is believed that pateras with a flat handle were used for bathing while the ones with a cylindrical handle ending with an animal protome were used for libation rituals. They were manufactured in Central or Southern Italy, in Latium or Campania, from the mid-1st century AD to the early 2nd century, but their use extended into the mid-2nd century. The *L NAEVI SOC[RAT]* stamp on the patera cat. no. 85 contains the workshop owner's name in genitive, *Lucius Naevius*. This part of the inscription on the stamp has been positively interpreted. The Greek name in the rest of the inscription can be interpreted in two ways. One possible interpretation is that the stamp contains only one name in genitive, *L(uci) Naevi Soc[rat(is)]*, indicating that the workshop owner was a freedman with a Greek cognomen named *Lucius Naevius Socrates*. The other possible interpretation is that the nominative of the name of the master founder, a Greek slave called *Socrat(es)*, is contained in the right section of the stamp. A metal stamp would first be impressed into the wax model of the vessel. The wax model would melt during casting, leaving a hollow in the die. The hollow would then be filled by the metal mass.²²⁸ Stamped copper-alloy products can be compared to stamped amphorae and terra sigillata products (much more common). The stamps on Italian amphorae indicate that the name of the master founder was usually included on a separate stamp, although there are also stamps (not so numerous) that include both the name of the owner of a high social (senatorial) standing and the name of the master founder of a freedman or slave background. In this latter case, the master's name was usually in front of the owner's name and not the other way round.²²⁹ So, the

222 A. Puschi 1914, 52.

223 B. A. Raev 1977, 633, T. 10: 3, patera iz groba druge polovine I. st.; T. 35: 4, patera iz groba druge četvrtine I. st.; D. Ratković 2005, 122, kat. br. 59, I. st.

224 V. Hoffiller 1908, 123, sl. 76; A. Radnóti 1938, 63–66, T. IV, tip 19.

225 M. Bolla 1994, 44, kat. br. 52, T. XXXIX.

226 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 142–146, tip I 1110–I 2400.

227 H. Willers 1907, 72–73, sl. 42; A. Radnóti 1938, 64; S. Tassinari 1993, I, 204; II, 143, tip I 1130, I 1100.

228 S. Tassinari 1993, I, 203.

223 B. A. Raev 1977, 633, pl. 10: 3, patera from grave from second half of the 1st century AD; pl. 35: 4, patera from grave from second quarter of the 1st century AD; D. Ratković 2005, 122, cat. no. 59, 1st century.

224 V. Hoffiller 1908, 123, fig. 76; A. Radnóti 1938, 63–66, pl. IV, type 19.

225 M. Bolla 1994, 44, cat. no. 52, pl. XXXIX.

226 S. Tassinari 1993, I, 233; II, 142–146, type I 1110–I 2400.

227 H. Willers 1907, 72–73, fig. 42; A. Radnóti 1938, 64; S. Tassinari 1993, I, 204; II, 143, type I 1130, I 1100.

228 S. Tassinari 1993, I, 203.

229 P. Maggi, Y. Marion 2002, 859, fig. 4, VENVS/ISENNAE, example of combined names of slave master potter and workshop owner on terra sigillata product

majstora obično se nalazilo ispred imena vlasnika, a ne nakon njega.²²⁹ Prema tome, žig na pateri sadrži jedino ime vlasnika. Isti žig kao na pateri iz Pule nalazi se na kaseroli od bakrene slitine iz Milana, razmjerno dubljoj posudi s vodoravnom ručkom koja se poput patere mogla koristiti za pranje i kupanje.²³⁰ Kaserola iz Milana sa žigom *L.NAEVI SO[C...]* ljevačke radionice u vlasništvu obitelji Nevija ima kružni otvor na kraju višestruko profilirane ručke i pripada seriji koja se proizvodila počevši od druge trećine I. st., a postigavši najveću popularnost tijekom druge polovine I. st. i prve polovine II. st.²³¹ Žig je smješten na ručki, u blizini završetka i orijentiran je po uzdužnoj osi ručke, jednako kao na pateri iz Pule. Neviji su rimska obitelj kampanskog podrijetla, poznata u kasnorepublikanskom Rimu. Obitelj Nevija dala je više monetarnih magistrata tijekom I. st. pr. Kr., njezini su pripadnici posjedovali obrtničke radionice za lijevanje bakrene slitine i drugih metala te keramičarske radionice u Pozzuoliju u kojima se proizvodila tera sigilata. Veći broj pripadnika obitelji *Naevius*, uvijek s latinskim kognomenom *Cerialis*, *Sabinus*, *Felix*, poznat je sa žigova na italiskim posudama od bakrene slitine i svjedoči o vlasništvu obitelji Nevija nad ljevačkim radionicama.²³² Ovdje je osobito indikativan ranocarski nadgrobnni kameni natpis iz Rima, CIL VI 9138, s popisom pripadnika obitelji Nevija koji su se kao obrtnici *aerarii vasculari* bavili proizvodnjom posuda od bakrene slitine. Spomenuti članovi obitelji Nevija redom imaju grčka kognomina: *Eleuther*, *Narcissus*, *Thesmus*, i oslobođenici su izvjesnog građanina imenom *L. Naevius Helenus* koji je, sudeći prema grčkom kognomenu, i sam bio oslobođeničkog podrijetla. Obitelj podrijetlom iz Kampanije očigledno je tijekom I. st. svoju proizvodnju premjestila u Rim. Rimskim radionicama koje su vodili Neviji oslobođeničkog, istočnomediterranskog podrijetla može se pripisati patera iz Pule isto kao kaserola iz Milana sa žigom Lucija Nevija Sokrata.

3.5. Češljevi

Češalj (*pecten*), nezaobilazan dio rimskog ženskog pomagala za uređenje frizure, izrađivao se obično od goveđe kosti, jelenjeg roga ili od drveta.²³³ Češljevi su se prilagali u grobove od početka Rimskog Carstva, ali tek u IV. st. postali su izuzetno čest grobni prilog.²³⁴ U Antičkoj zbirci Arheološkog muzeja Istre zastupljene su tri vrste koštanih

stamp on the patera cat. no. 85 contains the owner's name only. A stamp identical to the one of the Pula patera can be seen on a copper-alloy casserole from Milan. It is a vessel somewhat deeper than the patera, with a horizontal handle. Like the patera, it was also used for washing and bathing.²³⁰ The Milan casserole has the stamp *L.NAEVI SO[C...]* of the foundry workshop owned by the Naevia gens. It has a circular opening at the end of the multi-molded handle. It belongs to the series of products that had been manufactured since the second third of the 1st century AD and that reached its maximum popularity between the second half of the 1st century and the first half of the 2nd century AD.²³¹ The stamp is impressed on the handle, near its end, parallel with the handle's longitudinal axis, just like the one on the Pula patera. The Naevii were a Roman family of Campanian descent, well-known in the Rome of the Later Imperial period. They produced a number of monetary magistrates in the 1st century BC. They also owned foundries where copper alloys and other metals were cast and pottery workshops in Pozzuoli where terra sigillata products were manufactured. Many members of the Naevia gens are known from the stamps on Italic copper-alloy vessels, always by their Latin cognomens *Cerialis*, *Sabinus* and *Felix*.²³² Particularly telling is the Early Imperial inscription from Rome, CIL VI 9138, which contains the names of the family members who, as *aerarii vasculari* craftsmen, were producing copper-alloy vessels. They all had Greek cognomens *Eleuther*, *Narcissus* and *Thesmus* and were freedmen of a certain Roman citizen named *L. Naevius Helenus* who, based on his cognomen, was of a Greek descent himself. It is clear that, in the 1st century AD, this family from Campania moved their business to Rome. It is these Rome workshops run by the freedmen Naevii of Eastern Mediterranean origin that the Pula patera and the Milan casserole with the stamp of *Lucius Naevius Socrates* can be attributed to.

3.5. Combs

Comb (*pecten*) for hairdressing was an indispensable part of ladies' toilet sets. Usually it was made of cattle bone, deer antler or wood.²³³ Although placed in graves since the beginning of the Roman Empire, only in the 4th century did they become a very important item of the grave goods.²³⁴ The Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria contains three types of bone combs: single-piece double-row combs with rounded sides (cat. no. 86, 87 and 88), a single-piece comb with a long handle

229 P. Maggi, Y. Marion 2002, 859, sl. 4, VENVS/SISENNAE, primjer kombinacije imena roba majstora i vlasnika radionice na sigilati iz prve polovine i sredine I. st.; D. Manacorda 1989, 451, SOCRAT.CRAS; B. Bruno 1995, 287, APROCI.CRAS; A. Starac 2009, 131, sl. 13, MENA.CRASS, primjeri kombinacije imena roba majstora i vlasnika radionice na amforama Lamboglia 2 iz srednjih desetljeća I. st. pr. Kr.

230 M. Bolla 1994, 37, kat. br. 35, T. XXVIII.

231 M. Bolla 1994, 36.

232 S. Tassinari 1993, I, 203–207; M. Bolla 1994, 37.

233 S. Petković 1995, 21; S. Ivčević 2002, 333.

234 S. Ivčević 2002, 333.

from first half and middle of the 1st century AD; D. Manacorda 1989, 451, SOCRAT.CRAS; B. Bruno 1995, 287, APROCI.CRAS; A. Starac 2009, 131, fig. 13, MENA.CRASS, examples of combined names of slave master potter and workshop owner on Lamboglia 2 amphorae from mid-1st century BC.

230 M. Bolla 1994, 37, cat. no. 35, pl. XXVIII.

231 M. Bolla 1994, 36.

232 S. Tassinari 1993, I, 203–207; M. Bolla 1994, 37.

233 S. Petković 1995, 21; S. Ivčević 2002, 333.

234 S. Ivčević 2002, 333.

češljeva: dvoredni češljevi zaobljenih bočnih strana, izrađeni u jednom dijelu, kat. br. 86, 87, 88; jednodijelni češalj s dugom ručkom kat. br. 89 i trodijelni dvoredni češljevi kat. br. 90, 91, 92.

Češljevi s dva reda gusto zbijenih zubaca (*dense densus*), izrađeni od jednog ili više dijelova, služili su za svakodnevno češljanje.²³⁵ U pravilu su zupci na jednoj strani uži i gušći, a na drugoj širi i razmaknutiji. Jedini pouzdano datirani jednodijelni dvoredni češalj kat. br. 88 potječe iz Nezakcija i datiran je u posljednju trećinu I. st. Vespazijanovim novcem iz 71. godine. Pronađen je u istom žarnom grobu kao srebrno ogledalo kat. br. 78 i piksida od gorskog kristala kat. br. 53, unutar grobne parcele koju nalaz sistruma povezuje s Izidininim sljedbenicima.²³⁶ Češljevi s dva reda zubaca različite gustoće, izrađeni od jednog komada kosti i zaobljenih bočnih strana, arheološki su dokumentirani u razdoblju I. – II. st. a poniknuli su iz helenističke tradicije.²³⁷ Dimenzije su im se razlikovale, a kretale su se u dužinu prosječno od 5 do 11 cm. U Emoni je jednodijelni dvoredni koštani češalj pronađen u žarnom grobu s priložima vremenski odredivim u I. st.²³⁸ U Arheološkom muzeju u Zadru čuvaju se češljevi istog tipa bez podataka za točnije vremensko određenje.²³⁹ Jednodijelni dvoredni češalj mogao je imati ravne bočne strane.²⁴⁰

Češalj s dugom ručkom i četiri duga, razmaknuta zupca, kat. br. 89, predstavlja rijedak nalaz rimskog češlja kojem nismo pronašli pravu analogiju. U usporedbi s današnjim oblicima češljeva, može se pretpostaviti da je bio osobito prikladan za tapiranje i podizanje kose. Poseban češalj s pet zubaca nejednake dužine i pločicom umjesto najkraćeg vanjskog zupca, prikladan za šišanje, potječe iz municipija *Asseria* kod Zadra.²⁴¹ Za razliku od pulskog primjerka s dugom i uskom ručkom, češalj iz Aserije ima kratku i široku, polukružno zaobljenu pločastu ručku s okruglom rupom za vješanje.

Češljevi s dva reda zubaca sastavljeni od tri dijela počeli su se koristiti potkraj III. st., a osobito su karakteristični za razdoblje kasnog Carstva u IV. – V. st. i nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva sve do kraja VII. st., pa i dulje.²⁴² Varijanta trodijelnog češlja sa zupcima različite debljine na suprotnim stranama u Istri je uobičajena u kasnoantičkom razdoblju V. – VI. st. i u grobovima VII. st.²⁴³ Trodijelni češljevi s dva reda zubaca u

(cat. no. 89) and triple-piece double-row combs (cat. no. 90, 91 and 92).

Combs with two rows of densely arranged teeth (*dense densus*), made of one or more pieces, were used for everyday combing.²³⁵ In general, the teeth are narrow and dense on one side and wide and thin on the other. The only single-piece double-row comb with reliable dating (cat. no. 88) was found at Nesactium. It is dated to the last third of the 1st century AD with the help of Vespasian's coins from AD 71 found in the same grave assemblage. The silver mirror cat. no. 78 and rock-crystal pyxis cat. no. 53 were found in the same urn grave, located on the burial plot that, thanks to the sistrum found on it, is associated with the followers of Isis.²³⁶ Combs with two rows of teeth with different tooth densities, made from a single piece and with rounded lateral sides, have been archaeologically documented for the period from the 1st to 2nd centuries AD. They originate from the Hellenistic tradition.²³⁷ They were of a different size and their average length was from 5 to 11 cm. A single-piece double-row bone comb was found in an Emona urn grave together with grave goods that were dated to the 1st century AD.²³⁸ Combs of this type can be seen in Zadar Archaeological Museum, but no accurate dating could have been made.²³⁹ Single-piece double-row combs sometimes had straight lateral sides.²⁴⁰

The comb with a long handle and four long, spaced-out teeth (cat. no. 89) is a rare find of a Roman comb for which we have not managed to find an analogy. Compared with modern-day combs, it can be assumed that it was very practical for back-combing and pulling up hair. A special comb with five teeth of different lengths and with a plate instead of the shortest outer tooth, practical for cutting hair, was found in *Asseria* municipium near Zadar.²⁴¹ Unlike the Pula specimen with a long, narrow handle, the *Asseria* comb has a short, wide and rounded plate-like handle with a round hole for hanging.

Triple-piece combs with two rows of teeth were introduced in the late 3rd century AD and were particularly widespread in the Late Imperial period in the 4th and 5th centuries, after the fall of the Western Roman Empire. They were used until the late 7th century and even longer.²⁴² In Istria, the triple-piece comb subtype with teeth of different thickness on the opposite sides was common

235 M. T. Bíró 1994, 37.

236 A. Puschi 1914, 62, Grob 1, s; R. Matijašić 1996, 124, Grob B1.

237 S. Petković 1995, 21; S. Ivčević 2002, 334, 340, kat. br. 23.

238 S. Petru 1972, 100, Grob 75, br. 9, T. LXXXVIII, Grob 75: 10.

239 K. A. Giunio 2016, 34, 75, kat. br. 16–18.

240 A. Busuladžić 2015, T. 12: 2, Iliđža.

241 K. A. Giunio 2016, 34, 75, kat. br. 19.

242 M. T. Bíró 1994, 36, 127, kat. br. 387–411, T. XXXVII–XLIII; S. Petković 1995, 22, T. I–VII; S. Deschler-Erb 1998, 1, 157, T. 29: 1989–1993, Augst; 2, 169, kat. br. 1989–1993, II. st. – prva polovina III. st.; S. Ivčević 2002, 334; I. Koncani Uhač 2010, 258, T. IV: 134.

243 B. Marušić 1987, 93, sl. 8: 1; 1995, 58, kat. br. 224–226; P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 34–35, kat. br. 93, Koper, V. – VII. st.

235 M. T. Bíró 1994, 37.

236 A. Puschi 1914, 62, Grave 1, s; R. Matijašić 1996, 124, Grave B1.

237 S. Petković 1995, 21; S. Ivčević 2002, 334, 340, cat. no. 23.

238 S. Petru 1972, 100, Grave 75, no. 9, pl. LXXXVIII, Grave 75: 10.

239 K. A. Giunio 2016, 34, 75, cat. no. 16–18.

240 A. Busuladžić 2015, pl. 12: 2, Iliđža.

241 K. A. Giunio 2016, 34, 75, cat. no. 19.

242 M. T. Bíró 1994, 36, 127, cat. no. 387–411, pl. XXXVII–XLIII; S. Petković 1995, 22, pl. I–VII; S. Deschler-Erb 1998, 1, 157, pl. 29: 1989–1993, Augst; 2, 169, cat. no. 1989–1993, 2nd century – first half of the 3rd century; S. Ivčević 2002, 334; I. Koncani Uhač 2010, 258, pl. IV: 134.

pravilu su jednostavnog pravokutnog oblika i ravnih bočnih strana, no mogli su imati zaobljene ili valovito izvijene bočne strane. Dimenzije su im uvijek približno iste i kreću se oko 10 x 5 cm. Izrađivali su se obično od jelenjeg roga od kojeg su se dobivale pločice razmjerno manjih dimenzija te se središnji dio s dva reda zubaca komponirao od više dijelova. Trodijelni češljevi mogli su se spremati u naročitu koštanu kutijicu pokretnih stranica koja je štitila zupce i koja je mogla imati zaobljene bočne strane.²⁴⁴ Češalj kat. br. 90 jednostavnog pravokutnog oblika pripada tipu I prema tipologiji koju je Petković uspostavila za koštane češljeve Gornje Mezi-je, a koristio se od IV. do kraja VI. st.²⁴⁵ Češljevi istog tipa čuvaju se u muzejima koji skupljaju građu s područja rimskih provincija Dalmacije i Panonije.²⁴⁶ Ulomak češlja kat. br. 91 mogao je pripadati trodijelnom dvorednom češlju s ravnim ili valovitim bočnim stranama. Ulomak je pronađen u gradskoj jezgri kolonije Pole u mramorom opločenom bazenu javnih termi. Stratigrafski kontekst dopušta dataciju češlja u V. st. S obzirom na to da su terme izgorjele i potpuno uništene u požaru koji je označio kraj njihovog postojanja u drugoj polovini V. st., češalj se vjerojatno može pripisati osobnim predmetima korištenim u javnim termama. Istom kontekstu javnih termi kasnoantičke Pole možda je pripadao češalj kat. br. 90, pronađen prilikom jednog davnijeg istraživanja u Kandlerovoj ulici. Na ulomak trodijelnog dvorednog češlja iz Dragonere kat. br. 92 odnosi se ista mogućnost tipološke pripadnosti kao na ulomak češlja iz javnih termi kat. br. 91. Češalj iz Dragonere pronađen je u zapuni kanala iz prve građevinske faze maritimnog stambeno-proizvodnog kompleksa Dragonera Jug, kamo je dospio prilikom požara potkraj IV. st. i gradnje novog zdanja koja je uslijedila odmah potom.²⁴⁷ Prema tome se njegova izrada i upotreba datira u IV. st.

in Late Antiquity (5th and 6th centuries) and in 7th-century graves.²⁴³ In general, triple-piece double-row combs were of a simple rectangular shape and with flat lateral sides, although the lateral sides could sometimes be rounded or corrugated. Their size was usually the same, approx. 10x5cm. They were usually made from deer antlers; small plates would first be made and the central double-row part would then be composed of several pieces. Triple-piece combs were stored in a special bone box with movable (sometimes concave) lateral sides.²⁴⁴ The box was intended to protect the comb teeth. The simple rectangular comb cat. no. 90 belongs to type I of the typology introduced by Petković for the combs from Upper Moesia. It was used from the 4th to late 6th centuries.²⁴⁵ Combs of this type are kept in the museums collecting finds from the Roman provinces of Dalmatia and Pannonia.²⁴⁶ The fragment cat. no. 91 could have belonged to a triple-piece double-row comb with flat or corrugated lateral sides. The fragment was found in a marble-lined pool of the public thermae in the center of the Roman colony of Pola. Based on the stratigraphic context, it is possible to date the comb to the 5th century. As the thermae were burnt to the ground and ceased to exist in the second half of the 5th century, the comb was probably a personal utensil used there. The comb catalogued as No. 90, found during an earlier excavation in Kandlerova Street, maybe also belonged to the context of the public thermae in the Pola of Late Antiquity. The fragment of a triple-piece double-row comb from Dragonera (cat. no. 92) could also belong to the same type as the comb fragment cat. no. from the public thermae. The Dragonera comb was found in the canal backfill from the first phase of construction of the Dragonera South housing and business estate, where it ended after a late 4th-century fire and subsequent construction of a new building.²⁴⁷ It is therefore safely to say that it was made and used in the 4th century.

244 S. Petković 1995, T. X: 5–6; M. T. Bíró 1994, 37, sl. 12; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 112, kat. br. 101, Ptuj, IV. st.

245 S. Petković 1995, 22, T. II: 5–8.

246 S. Filipović 2010, 32, kat. br. 1, Zmajevac; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 110, kat. br. 266, nepoznato nalazište; A. Busuladžić 2015, T. 12: 5, nepoznato nalazište.

247 A. Starac 2010, 56–57.

243 B. Marušić 1987, 93, fig. 8: 1; 1995, 58, cat. no. 224–226; P. Bitenc, T. Knific (ur.) 2001, 34–35, cat. no. 93, Koper, 5th–7th centuries.

244 S. Petković 1995, pl. X: 5–6; M. T. Bíró 1994, 37, fig. 12; M. Vomer Gojković, I. Žižek 2008, 112, kat. no. 101, Ptuj, 4th century.

245 S. Petković 1995, 22, pl. II: 5–8.

246 S. Filipović 2010, 32, cat. no. 1, Zmajevac; T. Šeparović, N. Uroda 2010, 110, cat. no. 266, unknown site; A. Busuladžić 2015, pl. 12: 5, unknown site.

247 A. Starac 2010, 56–57.

ZAKLJUČAK

Predmeti iz Antičke zbirke Arheološkog muzeja Istre korišteni u medicini, osobnoj higijeni i uljepšavanju potječu iz rimskih nekropola, privatnih kuća i javnih termi u gradovima rimske Istre i otoka Cresa te iz vila izvan gradova. U pojedinim slučajevima odražavaju specifično zanimanje, interese i aktivnosti svojih vlasnika. Karakteristični liječnički instrumenti su skalpeli i kuka od bakrene slitine i željeza. Grob s priloženom kukom u Puli može se pripisati liječniku. U većem broju zastupljen je pribor s mogućnošću dvojne primjene u medicini i kozmetici, a obuhvaća različite predmete od bakrene slitine, pincete, sonde, spatule, žlice i zdjelicu širokog otvora. Osim od metala, instrumenti medicinske ili kozmetičke namjene izrađivali su se od kosti. Koštane žlice bile su otporne na koroziju i imale su široku primjenu u miješanju i pripremi ljekovitih i kozmetičkih pripravaka. Koštane igle za čišćenje ušiju, nanošenje boja i mirisa te koštani češljevi predstavljaju uobičajeni i jeftin kozmetički pribor. Metalni pribor vezan za kozmetiku obuhvaća strugače, ručku četke, ogledala i određene oblike posuda od bakrene slitine poput aribala, amforice, patere i ciste. Oba spola podjednako su zastupljena kad je riječ o prilaganju kozmetičkog i higijenskog pribora u grob. Grobovi iz Pule u Trščanskoj ulici, Koparskoj ulici, na obronku Monte Ghiro i na Marsovu polju s priloženim strugačima te posudama od bakrene slitine za pranje i polijevanje mogu se identificirati kao grobovi muškaraca, atleta koji su držali do svoje fizičke spremnosti. Ogledala su vezana za grobove žena i ističu se kao najskupocjenija kategorija kozmetičkog pribora u zbirci, jer su većinom izrađena od srebra. Većina srebrnih ogledala iz zbirke potječe iz nekropola Nezakcija. U Puli i u Nezakciju zabilježena je prisutnost srebrnog ogledala u grobu s bočicom od gorskog kristala. Iz Nezakcija, iz kamenog sanduka s dva odvojena žarna groba flavijevskog razdoblja, potječu dva srebrna ogledala, piksida od gorskog kristala, pribor za uljepšavanje i bogati nakit od plemenitih metala. Dvojni kameni sanduk ukopan je u grobnoj parceli koja je sadržavala četiri žarna groba, tri ženska i jedan muški sudeći prema priložima. Priloženi sistrum pokazuje da je grobna parcela pripadala sljedbenicima Izidina kulta. Budući da nema pripadnog natpisa, nije poznato jesu li dvije žene iz dvojnog kamenog sanduka bile članice iste obitelji ili su ih povezale neke druge okolnosti, ponajprije pripadnost Izidinu kultu koja se odražava u naglašenom materijalizmu i obilju luksuznih rukotvorina od dragocjenih materijala. Analiza poznatih grobnih cjelina pokazuje da su predmeti od skupih materijala, poput srebrnih ogledala i posudica od gorskog kristala, bili dostupni pripadnicama srednjeg sloja, odnosno prosječnog imovinskog stanja. Osim posuda od bakrene slitine, u medicini i kozmetici korištene su posude od keramike, raznih vrsta kamena i kosti. Ističu se skupocjene posude za pripremu i čuvanje ljekovitih ili mirisnih ulja, krema, tekućina i praha izrađene od mramora, kalcitnog alabastra, jantara i gorskog kristala.

CONCLUSION

The medical instruments and toiletry and cosmetic utensils kept in the Roman Period Collection of the Archaeological Museum of Istria come from Roman necropolises, private homes and public thermae in the cities of Roman Istria and the island of Cres and from the villas outside the cities. In some cases, they reflect specific professions, interest and activities of their owners. Typical medical instruments include scalpels and hooks made of a copper alloy or iron. The grave with a hook as part of the grave goods in it can be attributed to a physician. Instruments with use both in medicine and in cosmetics are numerous; they include various copper-alloy items such as tweezers, probes, spatulas, spoons and a wide-mouthed cup. The medical instruments and cosmetic utensils were made not only of metal, but also of bone. Bone spoons were resistant to corrosion and, as such, were often used for mixing and preparing medicinal and cosmetic preparations. Bone combs and bone needles for cleaning ears and applying dyes and balms were very common and cheap cosmetic utensils. Metal cosmetic utensils included strigils, brush handles, mirrors and certain copper-alloy vessels such as aryballois, amphorettes, pateras and cistae. The cosmetic utensils and toiletries are equally represented in graves of both sexes. The Pula graves (at the sites in Trščanska Street, Koparska Street, Monte Ghiro ridge and Marsovo polje) containing copper-alloy strigils and washing and bathing vessels were identified as graves of sport-loving men who cherished their physical fitness. Mirrors were found in female graves; they are the most valuable items in the Collection because most of them are made of silver. A majority of these silver mirrors come from the Nesactium necropolises. Both in Pula and in Nesactium, graves containing both silver mirrors and rock-crystal bottles were found. Two silver mirrors, a rock-crystal pyxis, cosmetic kit and varied precious-metal jewelry were found in Nesactium, in the stone chest with two separate Flavian-period urn burials. The double stone chest was found on a burial plot that contained four urn graves. Based on the grave goods in them, three of these graves belonged to women and one to a man. The sistrum found there indicates that the plot belonged to the followers of the cult of Isis. As no inscription has been found, it is not known whether the two women from the double stone chest were members of the same family or were connected in some other way – for instance, by belonging to the cult of Isis (which could be concluded on the basis of the strongly manifested materialism and abundance of artifacts made of precious materials. An analysis of comparable grave goods from the known graves showed that the items made of expensive materials, such as silver mirrors and rock-crystal receptacles, were available to middle-class women with average income. In addition to copper-alloy vessels, those made of ceramics, various types of stone and bone were also used in medicine and cosmetics. Prominent among them are expensive marble, calcite-alabaster, amber and rock-crystal

Smatralo se da magične i apotropejske moći dragocjenih tvrdih, no više ili manje prozirnih prirodnih materijala štite vlasnika i doprinose učinkovitosti pripravaka sadržanih u posudi. Grobni nalazi skupocjenih kozmetičkih predmeta poput srebrnih ogledala i parfemskih bočica od gorskog kristala iz nekropola Pule, Nezakcija i iz Marčane te koštane pikside ukrašene Venerinim i Dionizovim pratiocima erotima iz Pule, Brajkovića i Brtonigle predstavljaju karakterističnu opremu skupih kurtizana, uzdržavanih priležnica i općenito imućnih slobodnih žena koje su vodile nesputan ljubavni život. U slučaju grobnih nalaza iz grobne parcele u Nezakciju, skupocjeni kozmetički predmeti pripadali su sljedbenicama Izidina kulta, čiji je svjetonazor, iskazan u isticanju vanjske ljepote, raskoši i materijalnog bogatstva, odudarao od tradicionalnih rimskih moralnih vrijednosti. Grobni nalazi s luksuznim kozmetičkim priborom u Brajkovićima, Brtonigli i Marčani daleko su od gradova, ali su zato smješteni blizu dviju glavnih cesta u rimskoj Istri. Moguće je da su vlasnice tih luksuznih predmeta bile povezane sa svratištima i prenočištima na cesti gdje su se bavile prostitucijom ili je jednostavno težnja za raskoši prevladala nad tradicionalnim rimskim vrijednostima.

vessels for preparing and storing of medicinal or essential oils, creams, liquids and powders. It was believed that magical and apotropaic powers of precious hard and more or less transparent natural materials would protect their owners and increase the efficiency of the preparations stored in them. The cosmetic utensils such as silver mirrors and rock-crystal perfume bottles found in graves at Pula, Nesactium and Marčana Necropolises and the bone pyxides decorated with Eros (the retinue of Dionysius and Venus) found in Pula, Brajkovići and Brtonigla are typical of the expensive courtesans, concubines and wealthy free-spirited women in general who had an uninhibited sex life. As for the expensive cosmetic utensils from the burial plot in Nesactium, they belonged to the followers of the cult of Isis, whose beliefs, manifested by exhibiting physical beauty, luxury and material wealth, was in contrast with the traditional moral values of the Romans. The Brajkovići, Brtonigla and Marčana graves, where luxurious cosmetic utensils were found, were far from urban areas but close to the two main roads of the Roman Istria. It is possible that their owners were prostitutes working in the road inns and taverns or that, simply, their desire for luxury prevailed over the traditional Roman values. Bladend fixed by means of perforated metal extension. with perforated extension: cup | bottle | bottle | bowl | bottle | bottle | bottle | bottle | bottle forming full circle with one straight section; straight section.

KATALOG

1. LIJEČNIČKI PRIBOR

1.1. Skalpeli

1. Inv. br. AMI-A-2928 (Sl. 1)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Ručka skalpela s funkcionalnom lopaticom u obliku maslinovog lista romboidnog presjeka, savijeno. Šipka ručke kvadratnog presjeka ima prorez i rupu promjera 0,4 cm za umetanje sječiva. Poprečno je probušena u smjeru uže strane lopatice za razdvajanje, kraj je odlomljen.

Dimenzije: Visina 7,9 cm (nepotpuno), širina 0,9 cm (potpuno), dužina 0,25 cm (potpuno), masa 13,54 g (nepotpuno). Presjek pravokutne šipke ručke 0,8 x 0,7 cm, visina 1,7 cm.

Nalazište: Nepoznato, prije 1980.

Objava: Neobjavljeno.

2. Inv. br. AMI-A-2932 (Sl. 2)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Ručka skalpela sa sječivom i pravokutnom šipkom držača oštrice. Ravno listoliko sječivo na kraju ručke ima jednu oštricu i zaobljen vrh. Držać oštrice je šupalj, pravokutnog presjeka, ima prorez i poprečno je probušen rupom promjera 0,2 cm, dio nedostaje. Rupa je orijentirana u smjeru oštrice. Sačuvani dio pravokutne šipke držača oštrice ukrašen je u dužini od 2,2 cm prstenastim urezima grupiranima u četiri skupine. U smjeru prema vrhu sječiva na ručki nižu se grupe koje sadrže četiri, pet, dva i tri ureza. Dimenzije: Visina 9,4 cm (nepotpuno), presjek ručke 0,55 x 0,52 cm, širina sječiva 0,8 cm (potpuno), masa 6,9 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

3. Inv. br. AMI-A-48431 (Sl. 3)

Materijal: Željezo, bakrena slitina.

Opis: Sječivo skalpela od željeza s ručkom od bakrene slitine. Sječivo ima jednu oštricu i tup vrh, trn za usad kvadratnog je presjeka. Masivna ručka pravokutnog presjeka ima oblik križa, ukrašena je trima paralelnim urezima na prednjoj i bočnim stranama poprečnog proširenja, odlomljena na kraju nasuprot oštrici.

Dimenzije: Ukupna visina 11,4 cm (nepotpuno), visina željeznog sječiva 7,9 cm, širina sječiva 1,4 cm (nepotpuno), dužina 0,4 cm (nepotpuno), masa 63,3 g (nepotpuno). Ručka od bakrene slitine u najvećem presjeku 3,4 x 1,3 cm, u najmanjem presjeku kod sječiva 1,4 x 1 cm, visine 4 cm (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, nalaz prije 1980.

Objava: Neobjavljeno.

1.2. Kuka

4. Inv. br. AMI-A-10995 (Sl. 4)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Igla okruglog presjeka s polukružno savijenom kukom na jednom kraju. Vrh igle je zaostren, vrh kuke zaobljen.

Dimenzije: Visina 12,7 cm (potpuno), promjer 0,14-0,28 cm, dužina 2 cm (potpuno), masa 4,72 g.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje 1985–1986, Grob 32.

Objava: R. Matijašić 1991, 37, Grob 32, kat. br. 5, T. 13, Grob 32: 5.

CATALOGUE

1. MEDICAL INSTRUMENTS

1.1. Scalpels

1. Inv. no. AMI-A-2928 (Fig. 1)

Material: Copper alloy.

Description: Rhomboid-sectioned scalpel handle with functional olive-leaf spatula, bent. The square-sectioned handle shaft has a slit and a 0.4cm-diameter hole for inserting the blade. It is transversally pierced, parallel with the narrower side of the separating spatula; the end is broken off.

Dimensions: Height: 7.9 cm (incomplete); width: 0.9 cm (complete); length: 0.25 cm (complete); mass: 13.54 g (incomplete). Rectangular handle shaft section: 0.8 x 0.7 cm; height: 1.7 cm.

Site: unknown, before 1980.

Unpublished.

2. Inv. no. AMI-A-2932 (Fig. 2)

Material: Copper alloy.

Description: Scalpel handle with blade and rectangular blade holder shaft. The flat leaf-shaped single blade at the end of the handle has a rounded point. The hollow, rectangular-sectioned blade holder has a slit and has a transversal 0.2cm-diameter hole; a part is missing. The hole is parallel with the blade. The surviving part of the rectangular blade holder shaft has a 2.2cm-long decoration (four groups of annular slits). Groups of four, five, two and three slits, respectively, extend towards the point of the blade.

Dimensions: Height: 9.4 cm (incomplete); handle section: 0.55 x 0.52 cm; blade width: 0.8 cm (complete); mass: 6.9 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

3. Inv. no. AMI-A-48431 (Fig. 3)

Material: Iron, copper alloy.

Description: Iron scalpel blade with copper-alloy handle. It is a single blade with a blunt top; the prong for the handle is square-sectioned. The massive rectangular-sectioned handle is shaped as a cross, decorated with three parallel incisions on the front and lateral sides of the transversal widening and broken off at the end opposite to the blade.

Dimensions: Total height: 11.4 cm (incomplete); iron blade height: 7.9 cm; blade width: 1.4 cm (incomplete); length: 0.4 cm (incomplete); mass: 63.3 g (incomplete). Copper-alloy handle at widest section: 3.4 x 1.3 cm; at narrowest section, near blade: 1.4 x 1 cm; height: 4 cm (incomplete).

Site: unknown, found before 1980.

Unpublished.

1.2. Hook

4. Inv. no. AMI-A-10995 (Fig. 4)

Material: Copper alloy.

Description: Needle, round-sectioned and bent as semicircular hook at one end. The tip of the needle is pointed and the tip of the hook is curved.

Dimensions: Height: 12.7 cm (complete); diameter: 0.14–0.28 cm; length: 2 cm (complete); mass: 4.72 g.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis 1985–1986, Grave 32.

Published by: R. Matijašić 1991, 37, Grave 32, cat. no. 5, pl. 13, Grave 32: 5.

Slika 1. / Figure 1.

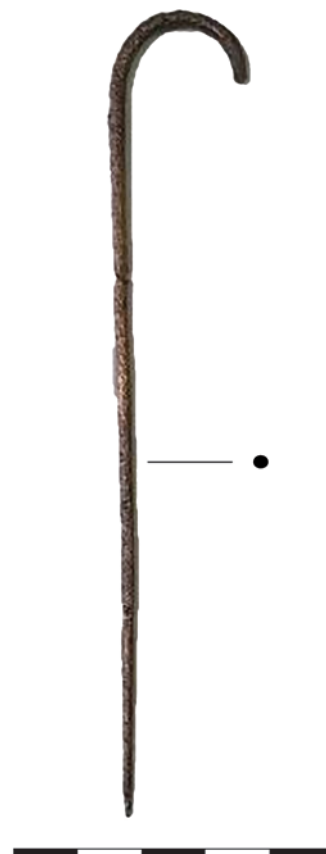

Slika 2. / Figure 2.

45

Slika 3. / Figure 3.

Slika 4. / Figure 4.

2. PRIBOR S PRIMJENOM U MEDICINI I KOZMETICI

2.1. Pincete

5. Inv. br. AMI-A-2930 (Sl. 5)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Pinceta sa stožastom glavicom. Glavica na dnu i na vrhu završava s dva prstena, gore je ravna, krakovi su plosnati, blago povijenih i zaobljenih vrhova.

Dimenzije: Visina 7,2 cm (potpuno), širina 0,9 cm (potpuno), dužina 0,6 cm (potpuno), masa 8,6 g (potpuno).

Nalazište: Pula, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

6. Inv. br. AMI-A-3243 (Sl. 6)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Jednostavno savijena pinceta. Krakovi su plosnati, zaobljenih uglova, blago savijeni prema unutra.

Dimenzije: Visina 5 cm (potpuno), širina 0,4 cm (potpuno), dužina 0,1 cm (potpuno), masa 1,45 g (potpuno).

Nalazište: Osor, nekropola Kavanela, 1930–1940.

Objava: R. Matijašić 1984, 56, kat. br. 47.

7. Inv. br. AMI-A-16078 (Sl. 7)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Jednostavno savijena pinceta. Prijelaz zadebljane hvataljke u ručku naglašen je profilacijom. Krakovi su ravni i plosnati, zaobljenih uglova.

Dimenzije: Visina 8,25 cm (potpuno), širina 0,7 cm (potpuno), dužina 0,3 cm (potpuno), masa 7,77 g.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 55.

Objava: R. Matijašić 1991, 44, Grob 55, kat. br. 6, T. 21, Grob 55: 6. Grob s komemorativnim Augustovim novcem, prva polovina I. st.

8. Inv. br. AMI-A-5056 stari inv. broj 2352 i 5221 (Sl. 8)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Pinceta širokih trapezoidnih i plosnatih hvataljki. Duž ručke urezana je crta po sredini, uz rubove hvataljki urezane su tanke trake ispunjene kosim crtama. Završeci hvataljki blago su zaobljeni i savijeni prema unutra.

Dimenzije: Visina 10,7 cm (potpuno), širina 1,9 cm (potpuno), dužina 1,1 cm (potpuno), masa 20,7 g (potpuno).

Nalazište: Osor, nekropola Kavanela, 1878.

Objava: Neobjavljeno.

9. Inv. br. AMI-A-31408 (Sl. 9)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Jedan krak jednostavno savijene pincete, plosnat i trapezoidno proširen prema hvataljci. Hvataljka je ravna, blago proširena i zaobljena na vrhu.

Dimenzije: Visina 10,3 cm (potpuno), širina kraka 1,5 cm (potpuno), dužina kraka 0,3 cm (potpuno).

Nalazište: Pula, Kandlerova, Blok XVI, Lokacija XI, 18 IV 2005, S. J. 11-P4-O2, KAND 05 18328. Nalaz iznad poda bazena kaldarija javnih termi, stratigrafski kontekst od kraja I. do kraja V. st.

Objava: Neobjavljeno.

2. INSTRUMENTS USED BOTH IN MEDICINE AND IN COSMETICS

2.1. Tweezers

5. Inv. no. AMI-A-2930 (Fig. 5)

Material: Copper alloy.

Description: Tweezers with conical grip. The grip has two rings on each end; its upper side is flat. The blades are flat, with slightly bent and curved tips.

Dimensions: Height: 7.2 cm (complete); width: 0.9 cm (complete); length: 0.6 cm (complete); mass: 8.6 g (complete).

Site: Pula, before 1949.

Unpublished.

6. Inv. no. AMI-A-3243 (Fig. 6)

Material: Copper alloy.

Description: Tweezers bent in half. The blades are flat, with rounded corners, slightly bent inwards.

Dimensions: Height: 5 cm (complete); width: 0.4 cm (complete); length: 0.1 cm (complete); mass: 1.45 g (complete).

Site: Osor, Kavanela Necropolis, 1930–1940.

Published by: R. Matijašić 1984, 56, cat. no. 47.

7. Inv. no. AMI-A-16078 (Fig. 7)

Material: Copper alloy.

Description: Tweezers bent in half. The transition from the swollen blade to the handle is molded. The blades are straight and flat, with rounded corners.

Dimensions: Height: 8.25 cm (complete); width: 0.7 cm (complete); length: 0.3 cm (complete); mass: 7.77 g.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 55.

Published by: R. Matijašić 1991, 44, Grave 55, cat. no. 6, pl. 21, Grave 55: 6. Grave with commemorative Augustus' money, first half of 1st century AD.

8. Inv. no. AMI-A-5056, earlier Inv. no. 2352 and 5221 (Fig. 8)

Material: Copper alloy.

Description: Tweezers with wide flared and flat tips. A line is incised along the handle. Thin bands filled with diagonal lines are incised along the blades' edges. The tips of the blades are slightly rounded and bent inwards.

Dimensions: Height: 10.7 cm (complete); width: 1.9 cm (complete); length: 1.1 cm (complete); mass: 20.7 g (complete).

Site: Osor, Kavanela Necropolis, 1878.

Unpublished.

9. Inv. no. AMI-A-31408 (Fig. 9)

Material: Copper alloy.

Description: Surviving blade of tweezers bent in half; flat and flared towards tip. The tip is flat, slightly widened and rounded.

Dimensions: Height: 10.3 cm (complete); blade width: 1.5 cm (complete); blade length: 0.3 cm (complete).

Site: Pula, Kandlerova, Block XVI, Site XI, 18 IV 2005, S. J. 11-P4-O2, KAND 05 18328. Found above the caldarium floor of public thermae; stratigraphic context: late 1st century–late 5th century.

Unpublished.

Slika 5. / Figure 5.

Slika 6. / Figure 6.

Slika 7. / Figure 7.

Slika 8. / Figure 8.

Slika 9. / Figure 9.

2.2. Sonde

10. Inv. br. AMI-A-5059 stari inv. broj 4013 (Sl. 10)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Dvokraka sonda u obliku vilice, jedan krak je odlomljen. Sačuvani krak je ravan i zašiljen na vrhu. Ručka okruglog presjeka na početku i na kraju profilirana je lukovicama i prstenovima promjera 0,78 cm. Završetak ručke je odlomljen.

Dimenzije: Visina 13,8 cm (nepotpuno), širina vilice 1 cm (potpuno), dužina vilice 4,1 cm (potpuno), promjer ručke 0,78 cm, masa 19 g (nepotpuno).

Nalazište: Osor, nekropola Kavanela, 1878, I.–III. st.

Objava: Neobjavljeno.

11. Inv. br. AMI-A-2931 (Sl. 11)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Sonda okruglog presjeka s ovalnim završetkom promjera 0,5 cm i ručkom s romboidnom pločicom širine 0,9 cm (*spathomele*).

Dimenzije: Visina 12,8 cm (potpuno), širina 0,9 cm (potpuno), promjer tijela 0,38 cm, masa 11,6 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

12. Inv. br. AMI-A-2933 (Sl. 12)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Sonda za podizanje kosti s koso postavljenom trapezoidnom lopaticom (*specillum*). Ručka je okruglog presjeka, zašiljena na vrhu.

Dimenzije: Visina 9,2 cm (potpuno), promjer ručke 0,28 cm, širina lopatice 0,7 cm (potpuno), masa 3,7 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

13. Inv. br. AMI-A-5679 (Sl. 13)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Sonda s ručkom okruglog presjeka (*specillum*). Na jednom kraju nalazi se vretenasto zadebljanje, na drugom kraju odlomljena mala lopatica. Odlomljena lopatica nalazi se na završetku stanjenog dijela ručke odvojenog prstenastim zadebljanjem od glavnog dijela ručke.

Dimenzije: Visina 11,9 cm (nepotpuno), promjer vretenastog zadebljanja 0,4 cm, masa 3 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Koparska ulica, 1972, Grob 4.

Objava: Š. Mlakar 1972, 10, T. III: 5, I. st.

14. Inv. br. AMI-A-5028 stari inv. broj 3999 (Sl. 14)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Sonda za čišćenje uha koso postavljene plosnate okrugle glavice na suženom vratu dužine 1,3 cm i promjera 0,15 cm, ručka okruglog presjeka.

Dimenzije: Visina 11 cm (potpuno), promjer glavice 0,48 cm, promjer ručke 0,2 cm, masa 1,6 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

2.2. Probes

10. Inv. no. AMI-A-5059, earlier Inv. no. 4013 (Fig. 10)

Material: Copper alloy.

Description: Probe shaped as two-pronged fork; one prong missing. The surviving prong is straight and pointed. The round-sectioned handle has molded bulbs and rings at its ends. Diameter: 0.78 cm. The end of the handle is broken off.

Dimensions: Height: 13.8 cm (incomplete); fork width: 1 cm (complete); fork length: 4.1 cm (complete); handle diameter: 0.78 cm; mass: 19 g (incomplete).

Site: Osor, Kavanela Necropolis, 1878, 1st–3rd centuries.

Unpublished.

11. Inv. no. AMI-A-2931 (Fig. 11)

Material: Copper alloy.

Description: Spatula probe, round-sectioned, with oval terminal of 0.5 cm in diameter and with handle with flared, 0.9cm-wide plate (*spathomele*).

Dimensions: Height: 12.8 cm (complete); width: 0.9 cm (complete); body diameter: 0.38 cm; mass: 11.6 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

12. Inv. no. AMI-A-2933 (Fig. 12)

Material: Copper alloy.

Description: Probe for lifting bones, with slanted flared spatula (*specillum*). The round-sectioned handle has a pointed tip.

Dimensions: Height: 9.2 cm (complete); handle diameter: 0.28 cm; spatula width: 0.7 cm (complete); mass: 3.7 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

13. Inv. no. AMI-A-5679 (Fig. 13)

Material: Copper alloy.

Description: Probe with round-sectioned handle (*specillum*). Spindle-shaped thickening on one end, tiny spatula (broken off) on the other. The broken spatula is at the end of the thinned section of the handle, separated by a thickening from the handle's main section.

Dimensions: Height: 11.9 cm (incomplete); diameter of spindle-shaped thickening: 0.4 cm; mass: 3 g (incomplete).

Site: Pula, Koparska Street, 1972, Grave 4.

Published by: Š. Mlakar 1972, 10, pl. III: 5, 1st century.

14. Inv. no. AMI-A-5028, earlier Inv. no. 3999 (Fig. 14)

Material: Copper alloy.

Description: Ear probe with slanted and flat tiny spatula on tapering neck, 1.3 cm long and 0.15 cm wide; round-sectioned handle.

Dimensions: Height: 11 cm (complete); spatula diameter: 0.48 cm; handle diameter: 0.2 cm; mass: 1.6 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 10. / Figure 10.

Slika 11. / Figure 11.

Slika 12. / Figure 12.

Slika 13. / Figure 13.

Slika 14. / Figure 14.

2.3. Spatule

15. Inv. br. AMI-A-5024 (SI. 15)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Spatula koja na drugom kraju ima izduženo vretenasto zadebljanje. Ručka je okruglog presjeka, iznad žličice polukružnog presjeka ukrašena nizom profiliranih elemenata u slijedu od žličice prema vrhu ručke: dvije nasuprotne lukovice i prsten bikoničnog presjeka između njih, jedan veći prsten bikoničnog presjeka i tri manja.

Dimenzije: Visina 16,5 cm (potpuno), visina lopatice 3,9 cm (potpuno), širina lopatice 0,8 cm (potpuno), dubina lopatice 0,3 cm, promjer tijela 0,2 cm, promjer vretenastog završetka ručke 0,4 cm, masa 4,47 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

16. Inv. br. AMI-A-5025 (SI. 16)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Spatula koja na drugom kraju ima izduženo vretenasto zadebljanje. Na ručki okruglog presjeka, iznad žličice polukružnog presjeka, nalazi se profilirani dio dužine 0,8 cm koji se sastoji od pet prstenastih proširenja, od kojih je srednje najveće.

Dimenzije: Visina 17 cm (potpuno), širina žlice 0,7 cm (potpuno), dužina žlice 5,3 cm (potpuno), promjer ručke 0,2 cm, promjer vretenastog završetka 0,35 cm, masa 5,3 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

17. Inv. br. AMI-A-5867 (SI. 17)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Spatula koja na drugom kraju ima izduženo vretenasto zadebljanje. Na ručki okruglog presjeka, iznad žličice polukružnog presjeka, nalazi se profilirani dio dužine 1,2 cm ukrašen nizom elemenata u slijedu od žličice prema vrhu ručke: lukovica, dva prstena, konkavni stožac, konveksni stožac, tri prstena. Na suprotnom dijelu ručke nalazi se jedan mali prsten koji označava početak drugog, vretenastog alata.

Dimenzije: Visina 15,8 cm (potpuno), visina žličice 3,6 cm (potpuno), širina žličice 0,65 cm (potpuno), dubina žličice 0,3 cm, promjer tijela 0,22 cm, promjer vretenastog završetka 0,3 cm, masa 4,79 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Mali teatar, prije 1972, površinski nalaz.

Objava: Neobjavljeno.

18. Inv. br. AMI-A-3044 (SI. 18)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Spatula odlomljene ručke. Sačuvana je samo uska, izdužena i ovalno završena žličica polukružnog presjeka. Prijelaz u ručku ukrašen je s dva para prstenova između kojih se nalazi konkavni cilindar.

Dimenzije: Visina 5,2 cm (nepotpuno), širina 0,8 cm (potpuno), dužina 0,3 cm (potpuno), masa 2,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

2.3. Spatulas

15. Inv. no. AMI-A-5024 (Fig. 15)

Material: Copper alloy.

Description: Spatula with elongated spindle-shaped thickening on the opposite end. The handle is round-sectioned; above the small semicircular-sectioned spoon, it is decorated with the following elements extending from the spoon to the tip of the handle: two opposing bulbs with a biconical ring between them, then one bigger biconical ring, and then three smaller biconical rings.

Dimensions: Height: 16.5 cm (complete); spatula height: 3.9 cm (complete); spatula width: 0.8 cm (complete); spatula depth: 0.3 cm; body diameter: 0.2 cm; diameter of spindle-shaped handle terminal: 0.4 cm; mass: 4.47 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

16. Inv. no. AMI-A-5025 (Fig. 16)

Material: Copper alloy.

Description: Spatula with elongated spindle-shaped thickening on the opposite end. The handle is round-sectioned; above the small semicircular-sectioned spoon there is a 0.8cm-long molded section consisting of five annular widenings (the middle one being the biggest).

Dimensions: Height: 17 cm (complete); spoon width: 0.7 cm (complete); spoon length: 5.3 cm (complete); handle diameter: 0.2 cm; diameter of spindle-shaped terminal: 0.35 cm; mass: 5.3 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

17. Inv. no. AMI-A-5867 (Fig. 17)

Material: Copper alloy.

Description: Spatula with elongated spindle-shaped thickening on the opposite end. The handle is round-sectioned; above the small semicircular-sectioned spoon there is a 1.2cm-long molded section decorated with the following elements extending from the spoon to the tip of the handle: a bulb, two rings, a concave cone, convex cone, three rings. On the opposite part of the handle there is a small ring that marks the beginning of another, spindle-shaped tool.

Dimensions: Height: 15.8 cm (complete); spoon height: 3.6 cm (complete); spoon width: 0.65 cm (complete); spoon depth: 0.3 cm; body diameter: 0.22 cm; diameter of spindle-shaped terminal: 0.3 cm; mass: 4.79 g (incomplete).

Site: Pula, Mali teatar, before 1972, found on surface.

Unpublished.

18. Inv. no. AMI-A-3044 (Fig. 18)

Material: Copper alloy.

Description: Spatula with broken-off handle. Only the narrow, elongated semicircular-sectioned spoon with an olivary terminal survives. The transition to the handle is decorated with two pairs of rings between which there is a concave cylinder.

Dimensions: Height: 5.2 cm (incomplete); width: 0.8 cm (complete); length: 0.3 cm (complete); mass: 2.2 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 15. / Figure 15.

Slika 16. / Figure 16.

Slika 17. / Figure 17.

Slika 18. / Figure 18.

19. Inv. br. AMI-A-30010661 (SI. 19)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Spatula s izduženom plosnatom lopaticom i savijenom ručkom kvadratnog presjeka. Lopatica je ravna i obostrano oštra, listolika, zaobljenog vrha.

Dimenzije: Visina sa savijenom ručkom 7,7 cm, visina s ispravljenom ručkom 11,3 cm, širina lopatice 1,2 – 1 cm, debljina lopatice 0,15 cm, presjek ručke 0,3 x 0,3 cm, masa 6,66 g.

Nalazište: Medulin, Burle, Grob 184.

Objava: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 149, kat. br. 186, Burle, Grob 184, II. – III. st.; K. Džin, V. Girardi Jurkić 2008, 36, kat. br. 59.

2.4. Žlice

2.4.1. Žlice od bakrene slitine

20. Inv. br. AMI-A-3043 stari inv. broj 1243 (SI. 20)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Okrugla plitka žlica, postavljena pomoću ušice okomito na jednostavnu šipku ručke okruglog presjeka. Ručka je odlomljena.

Dimenzije: Visina 6,5 cm (nepotpuno), promjer žlice 1,7 cm, visina žlice s ušicom 2,5 cm, dubina žlice 0,2 cm, promjer ručke 0,2 cm, masa 4 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

21. Inv. br. AMI-A-3085 (SI. 21)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Žlica ovalnog oblika s plosnatom ručkom suženog vrata i proširenog, zaobljenog završetka.

Dimenzije: Visina 9,1 cm (potpuno), širina 1,5 cm (potpuno), dubina žlice 0,6 cm, visina ručke 7 cm, širina ručke 1,13 cm, dužina ručke 0,13 cm, masa 7,4 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

22. Inv. br. AMI-A-5057 stari inv. broj 3982 (SI. 22)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Žlica ovalnog oblika s vrlo tankom i ravnom ručkom kružnog presjeka i šiljatog završetka.

Dimenzije: Visina 14,4 cm (potpuno), visina žlice 2,91 cm (potpuno), širina žlice 2 cm (potpuno), dubina žlice 0,5 cm, promjer tijela 0,3 cm, masa 7,4 g (potpuno).

Nalazište: Osor, Kavanela, 1878.

Objava: Neobjavljeno.

23. Inv. br. AMI-A-5058 stari inv. broj 3681 (SI. 23)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Žlica okruglog oblika i oštećenog vrha s vrlo tankom i ravnom ručkom kružnog presjeka i šiljatog završetka.

Dimenzije: Visina 14,5 cm (potpuno), širina žlice 2,4 cm (potpuno), dubina žlice 0,5 cm, visina žlice 2,6 cm (potpuno), promjer tijela 0,2 cm, masa 3,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Osor, Kavanela, 1878.

Objava: Neobjavljeno.

19. Inv. no. AMI-A-30010661 (Fig. 19)

Material: Copper alloy.

Description: Elongated flat spatula with bent, square-sectioned handle. The spatula end is flat, leaf-shaped, sharp on both sides and with a rounded tip.

Dimensions: Height with bent handle: 7.7 cm; height with straightened handle: 11.3 cm; spatula width: 1.2–1 cm; spatula thickness: 0.15 cm; handle section: 0.3 x 0.3 cm; mass: 6.66 g.

Site: Medulin, Burle, Grave 184.

Published by: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 149, cat. no. 186, Burle, Grave 184, 2nd–3rd centuries; K. Džin, V. Girardi Jurkić 2008, 36, cat. no. 59.

2.4. Spoons

2.4.1. Copper-alloy spoons

20. Inv. no. AMI-A-3043, earlier inv. no. 1243 (Fig. 20)

Material: Copper alloy.

Description: Round, shallow spoon, fixed vertically to simple round-sectioned handle by means of perforated metal extension. The handle is broken off.

Dimensions: Height: 6.5 cm (incomplete); spoon diameter: 1.7 cm; height of spoon with perforated extension: 2.5 cm; spoon depth: 0.2 cm; handle diameter: 0.2 cm; mass: 4 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

21. Inv. no. AMI-A-3085 (Fig. 21)

Material: Copper alloy.

Description: Oval spoon with flat, narrow-necked handle with widened round terminal.

Dimensions: Height: 9.1 cm (complete); width: 1.5 cm (complete); spoon depth: 0.6 cm; handle height: 7 cm; handle width: 1.13 cm; handle length: 0.13 cm; mass: 7.4 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

22. Inv. no. AMI-A-5057, earlier inv. no. 3982 (Fig. 22)

Material: Copper alloy.

Description: Oval spoon with very thin, flat round-sectioned handle with pointed terminal.

Dimensions: Height: 14.4 cm (complete); spoon height: 2.91 cm (complete); spoon width: 2 cm (complete); spoon depth: 0.5 cm; body diameter: 0.3 cm; mass: 7.4 g (complete).

Site: Osor, Kavanela, 1878.

Unpublished.

23. Inv. no. AMI-A-5058, earlier inv. no. 3681 (Fig. 23)

Material: Copper alloy.

Description: Round spoon with damaged tip and with very thin, flat round-sectioned handle with pointed terminal.

Dimensions: Height: 14.5 cm (complete); spoon width: 2.4 cm (complete); spoon depth: 0.5 cm; spoon height: 2.6 cm (complete); body diameter: 0.2 cm; mass: 3.2 g (incomplete).

Site: Osor, Kavanela, 1878.

Unpublished.

Slika 19. / Figure 19.

Slika 20. / Figure 20.

Slika 21. / Figure 21.

Slika 22. / Figure 22.

Slika 23. / Figure 23.

24. Inv. br. AMI-A-5868 (Sl. 24)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Pлитka okrugla žlica s vrlo tankom i ravnom ručkom kružnog presjeka i šiljatog završetka.

Dimenzije: Visina 13,2 cm (potpuno), širina žlice 2,3 cm (potpuno), dubina žlice 0,1 cm, promjer ručke 0,2 cm, masa 3,4 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

2.4.2. Koštane žlice

25. Inv. br. AMI-A-5133 (Sl. 25)

Materijal: Kost.

Opis: Žlica s okruglom, blago udubljenom lopaticom i tankom ručkom okruglog presjeka. Na stražnjoj strani dva para ureza u obliku slova V oko ručke. Veći je dio ručke odlomljen i nedostaje.

Dimenzije: Visina 4,3 cm (potpuno), promjer 2,5 cm, dubina žlice 0,5 cm, promjer ručke 0,42 cm, masa 2 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

26. Inv. br. AMI-A-5134 (Sl. 26)

Materijal: Kost.

Opis: Žlica s okruglom, asimetrično postavljenom, blago udubljenom lopaticom i tankom ručkom okruglog presjeka, koja se sužava prema kraju. Ručka završava zaobljeno, a ispod lopatice ima proširenje visoko 2,5 cm ukrašeno na gornjoj strani dvjema uzdužnim urezanim crtama po sredini i dvjema grupama poprečnih ureza. Sa svake strane lijevo i desno od uzdužnih ureza nalaze se poprečnu urezi raspoređeni u dvije grupe. Grupa bliže lopatici ima pet ureza, a udaljenija tri. S jedne strane ukrašeni je dio ručke oštećen.

Dimenzije: Visina 12 cm (potpuno), visina žlice 3 cm, širina žlice 2,7 cm (potpuno), dubina žlice 0,74 cm, promjer ručke 0,9 cm, masa 10,6 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

27. Inv. br. AMI-A-5135 (Sl. 27)

Materijal: Kost.

Opis: Žlica s izduženom, blago udubljenom lopaticom u obliku maslinovog lista oblog vrha i kratkom ručkom ovalnog presjeka 0,8 x 0,5 cm koja završava zaobljenom pločicom širine 1 cm. Ručka je na početku i u sredini na gornjoj strani ukrašena s dva para ureza.

Dimenzije: Visina 15 cm (potpuno), širina 2,16 cm (potpuno), visina ručke 5 cm, dubina žlice 0,6 cm, masa 13,4 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

24. Inv. no. AMI-A-5868 (Fig. 24)

Material: Copper alloy.

Description: Shallow round spoon with very thin, flat round-sectioned handle with pointed terminal.

Dimensions: Height: 13.2 cm (complete); spoon width: 2.3 cm (complete); spoon depth: 0.1 cm; handle diameter: 0.2 cm; mass: 3.4 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

2.4.2. Bone spoons

25. Inv. no. AMI-A-5133 (Fig. 25)

Material: Bone.

Description: Spoon with round, slightly concave spatula and thin, round-sectioned handle. Two pairs of V-shaped incision can be seen on the back side around the handle. A large part of the handle is missing.

Dimensions: Height: 4.3 cm (complete); diameter: 2.5 cm; spoon depth: 0.5 cm; handle diameter: 0.42 cm; mass: 2 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

26. Inv. no. AMI-A-5134 (Fig. 26)

Material: Bone.

Description: Spoon with round, asymmetric, slightly concave spatula and thin, tapering round-sectioned handle. The handle has a rounded terminal. Underneath the spatula there is a 2.5cm-high widening decorated on its upper side with two incised longitudinal lines in the middle and with two groups of transversal lines. Both to the left and to the right from the longitudinal lines here are transversal lines arranged in two groups. The group closer to the spatula has five lines and the one farther from it has three lines. The decorated part of the handle is damaged on one side.

Dimensions: Height: 12 cm (complete); spoon height: 3 cm; spoon width: 2.7 cm (complete); spoon depth: 0.74 cm; handle diameter: 0.9 cm; mass: 10.6 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

27. Inv. no. AMI-A-5135 (Fig. 27)

Material: Bone.

Description: Spoon with elongated, slightly concave, olive-leaf-shaped spatula with rounded end and short, oval-sectioned handle (0.8 x 0.5 cm) ending with rounded, 1cm-wide plate. At the beginning and on the upper side of the middle section, the handle is decorated with two pairs of incised lines.

Dimensions: Height: 15 cm (complete); width: 2.16 cm (complete); handle height: 5 cm; spoon depth: 0.6 cm; mass: 13.4 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 24. / Figure 24.

Slika 25. / Figure 25.

Slika 26. / Figure 26.

Slika 27. / Figure 27.

28. Inv. br. AMI-A-49956 (Sl. 28)

Materijal: Kost.

Opis: Žlica s izduženom ovalnom lopaticom konkavnog poprečnog presjeka i ravnom ručkom, izrađena u jednom komadu. Lopatica je fino zaglađena, odvojena rubom od ručke. Ručka se sastoji od dva dijela, spojnog dijela pravokutnog presjeka koji s donje strane izlazi iz lopatice i glavnog dijela ručke za držanje okruglog presjeka. Dijelovi ručke izrađeni su tako da izgledaju kao da se preklapaju, glavni dio iznad spojnog dijela. Glavni dio ručke ukrašen je četirima poprečnim urezima na završetku blizu lopatice, a spojni dio na donjoj strani ima jedan uzdužni i jedan poprečni žlijeb. Završetak ručke na suprotnom kraju odlomljen je i nedostaje.

Dimenzije: Visina 11 cm (nepotpuno), širina lopatice 3,1 cm (potpuno), dužina lopatice 5,6 cm (potpuno), dubina lopatice 0,6 cm (potpuno), dužina ručke 5,4 cm (nepotpuno), presjek spojnog dijela ručke 0,5 x 0,3 cm (potpuno), presjek ručke na preklopu 0,5 x 0,6 cm (potpuno), promjer glavnog dijela ručke za držanje 0,4 cm, masa 7,77 g (nepotpuno). Nalazište: Pula, Kandlerova, Blok XVI, Lokacija XI, 31 V 2005, S. J. 22-P20-O4, nalaz u kaldariju kupaonice na podu iznad peći.

Objava: Neobjavljeno.

2.5. Koštane igle**29. Inv. br. AMI-A-3280/b (Sl. 29)**

Materijal: Kost.

Opis: Kozmetička igla za nanošenje mirisa, lopatasto udubljene ovalne glavice i zašiljenog vrha. Udubljenje na glavici trokutastog je profila.

Dimenzije: Visina 7,5 cm (potpuno), promjer tijela 0,4 cm, širina glavice 0,5 cm (potpuno), dužina glavice 0,3 cm (potpuno), masa 1,6 g (potpuno).

Nalazište: Osor, nekropola Kavanela, 1930–1940.

Objava: R. Matijašić 1984, 54, kat. br. 21.

30. Inv. br. AMI-A-5108 stari inv. br. 1684 civ. (Sl. 30)

Materijal: Kost.

Opis: Iglu za nanošenje mirisa ili za šminkanje, s okruglom, plosnatom, blago zakrivljenom glavicom. Tijelo je vretenasto, okruglog presjeka, na drugom kraju zašiljeno.

Dimenzije: Visina 12,6 cm (potpuno), promjer glave 0,5 cm, dužina glave 0,1 cm (potpuno), promjer tijela 0,45 cm, masa 1,96 g (potpuno).

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908, grobna parcela I, Grob 4.

Objava: A. Puschi 1914, 66, g, posljednja trećina I. st. ili početak II. st.; R. Matijašić 1996, 125, Grob B4.

31. Inv. br. AMI-A-5676 (Sl. 31)

Materijal: Kost.

Opis: Iglu s navlakom, lučno savijena. Navlaka je u gornjem dijelu oštećena, na jednom kraju završava malom lukovičastom glavicom, a na drugom je ukrašena nizom od dvanaest plitkih poprečnih ureza. Iglu je okruglog presjeka, odlomljene glavice, lučno savijena i stanjena prema donjem vrhu.

Dimenzije: Dimenzije igle: visina 15,4 cm (nepotpuno), promjer 0,56 cm, masa 5,4 g (nepotpuno). Dimenzije navlake: visina 9 cm (potpuno), promjer 0,95 cm, masa 6 g (nepotpuno). Ukupna masa 11,4 g.

Nalazište: Pula, Koparska ulica, 1972, Grob 3.

Objava: Š. Mlakar 1972, 9, Grob 3, T. III: 1, I. – II. st.

28. Inv. no. AMI-A-49956 (Fig. 28)

Material: Bone.

Description: Spoon with elongated, oval, concave-sectioned spatula and flat handle, made in one piece. The spatula is finely polished and separated from the handle with an edge. The handle consists of two pieces: the rectangular-sectioned connection sticking from the spatula on the lower side and the main, round-sectioned gripping part. The two parts are executed in such way that it seems as if they overlap, the main part above the connection. The main part is decorated with four transversal lines incised at the terminal, close to the spatula. The connection is decorated with one longitudinal and one transversal groove on its lower side. The opposite terminal of the handle is missing.

Dimensions: Height: 11 cm (incomplete); spatula width: 3.1 cm (complete); spatula length: 5.6 cm (complete); spatula depth: 0.6 cm (complete); handle length: 5.4 cm (incomplete); cross-section of connection: 0.5 x 0.3 cm (complete); handle section at fold: 0.5 x 0.6 cm (complete); cross-section of main part of handle (the gripping part): 0.4 cm; mass: 7.77 g (incomplete).

Site: Pula, Kandlerova, Block XVI, Site XI, 31 V 2005, S. J. 22-P20-O4, found on caldarium floor above furnace.

Unpublished.

2.5. Boone needles**29. Inv. no. AMI-A-3280/b (Fig. 29)**

Material: Bone.

Description: Cosmetic needle for applying balms, with flared, concave, oval spatula-shaped end and pointed tip. The recess on the spatula-shaped end is triangular.

Dimensions: Height: 7.5 cm (complete); body diameter: 0.4 cm; needle-head width: 0.5 cm (complete); needle-head length: 0.3 cm (complete); mass: 1.6 g (complete).

Site: Osor, Kavanela Necropolis, 1930–1940.

Published by: R. Matijašić 1984, 54, cat. no. 21.

30. Inv. no. AMI-A-5108, earlier Inv. no. 1684 civ. (Fig. 30)

Material: Bone.

Description: Needle for applying balms or makeup, with round, flat, slightly curved spatula-shaped end. The round-sectioned body is spindle-shaped and pointed at the other end.

Dimensions: Height: 12.6 cm (complete); diameter of spatula-shaped end: 0.5 cm; length of spatula-shaped end: 0.1 cm (complete); body diameter: 0.45 cm; mass: 1.96 g (complete).

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908, Section I, Grave 4.

Published by: A. Puschi 1914, 66, g, last third of 1st century or early 2nd century AD; R. Matijašić 1996, 125, Grave B4.

31. Inv. no. AMI-A-5676 (Fig. 31)

Material: Bone.

Description: Needle with protective cover, arched. The cover has a small bulb at one end and a series of twelve shallow transversal incisions on the other. Its upper part is damaged. The round-sectioned needle is arched and tapering towards the sharp point. The spatula-shaped end is missing.

Dimensions: Needle: height: 15.4 cm (incomplete); diameter: 0.56 cm; mass: 5.4 g (incomplete). Protective cover: height: 9 cm (complete); diameter: 0.95 cm; mass: 6 g (incomplete). Total mass: 11.4 g.

Site: Pula, Koparska Street, 1972, Grave 3.

Published by: Š. Mlakar 1972, 9, Grave 3, pl. III: 1, 1st–2nd centuries.

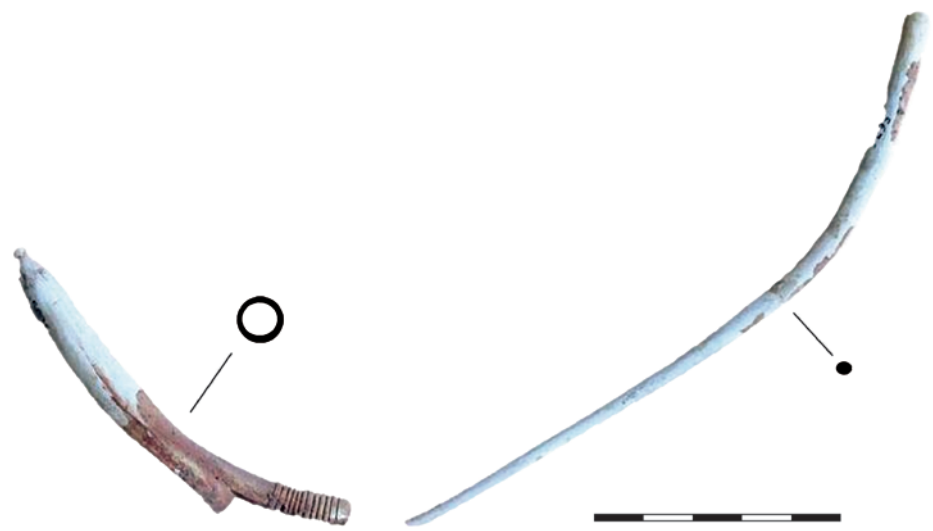
Slika 28. / Figure 28.

Slika 29. / Figure 29.

Slika 30. / Figure 30.

Slika 31. / Figure 31.

2.6. Posude i kutije

2.6.1. Posude od bakrene slitine

32. Inv. br. AMI-A-5362 (Sl. 32)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Zdjelica niskog cilindričnog gornjeg dijela tijela s polukalotastim donjim dijelom i niskom koničnom prstenastom nožicom koja se širi prema dolje. Rub je ojačan s dva prstena, prsten se nalazi i na prijelazu gornjeg u donji dio tijela. Dno je izvana unutar noge konkavno profilirano, ima prstenasti žlijeb i malu konkavnu polukalotu u sredini. Iznutra u središtu dna nalazi se prsten promjera 0,3 cm. Metal je iznutra i izvana na okomitom dijelu stijenke prevučen drugim metalom srebrnkaste boje, možda pokositrena ili pocinčana bakrena slitina.

Dimenzije: Visina 3,04 cm (potpuno), promjer otvora 6,9 cm, promjer tijela 6,9 cm, visina tijela 2,45 cm, promjer noge 3,35 cm, visina noge 0,6 cm, masa 89,49 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

33. Inv. br. AMI-A-2962 (Sl. 33)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Okrugli poklopac gotovo okomitog ruba koji se blago suzuje prema dolje, s pomičnom ručkom na vrhu. Gornja ravna strana poklopca ukrašena je s tri para uskih prstenova oko središnjeg jednostrukog prstena. Bočna strana nosi pet prstenova od kojih se dva para nalaze uz rub otvora i u sredini, a jedan prsten uz gornji rub. Ručka okruglog presjeka zauzima gotovo čitavu širinu poklopca, ravna je u gornjem dijelu i savijena na krajevima u obliku slova S, učvršćena pomoću dvije alkice na krajevima poklopca.

Dimenzije: Visina 3,7 cm (potpuno), visina poklopca 1,8 cm (potpuno), promjer 6,4 cm, visina ručke 2 cm (potpuno), širina ručke 5,1 cm (potpuno), promjer presjeka ručke 0,35 cm, masa 26,91 g (potpuno).

Nalazište: Pula, Tršćanska ulica (ex Vodnjanska cesta), 1935–1936, paljevinska nekropola.

Objava: M. Mirabella Roberti 1935, 305.

2.6.2. Keramičke posude

34. Inv. br. AMI-A-5335 (Sl. 34)

Materijal: Keramika.

Opis: Unguentarij vretenastog tijela s kratkom nogom. Nenaglašeni rub otvora na jednoj je strani malo oštećen, nožica ima prstenasti rub. Glina oker narančasta (2.5YR6/4), crnosmeđe točke (2.5YR3/2) po tijelu.

Dimenzije: Visina 8,5 cm (potpuno), promjer 4 cm, promjer otvora 1,8 cm, promjer vrata pri dnu 1,7 cm, promjer noge 2,2 cm, masa 49,49 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

35. Inv. br. AMI-A-2847 stari inv. broj 40 (Sl. 35)

Materijal: Keramika.

Opis: Vretenasti unguentarij s dugom nogom. Prstenasti rub otvora, dno ravno. Glina siva (2.5YR5/1).

Dimenzije: Visina 13 cm (potpuno), promjer tijela 2,9 cm, promjer ruba 2,3 cm, visina ruba 0,6 cm, promjer vrata 1,5–1,9 cm, promjer dna 2 cm, masa 44,4 g (potpuno).

Nalazište: Poreština, nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

2.6. Receptacles and boxes

2.6.1. Copper-alloy receptacles

32. Inv. no. AMI-A-5362 (Fig. 32)

Material: Copper alloy.

Description: Little cup with short cylindrical upper section, semi-calotte-shaped lower section and short ring-foot widening downwards. The rim is strengthened with two rings; the transition from the upper to the lower section of the body also has a ring. The base inside the foot is molded and concave on the outside; it has an annular groove and a small concave semi-calotte in the center. There is a 0.3cm-diameter ring in the center of the base on the inside. On the vertical section of the wall, both inside and outside, the metal is coated with another metal of silverish color – perhaps a copper alloy coated with tin or zinc.

Dimensions: Height: 3.04 cm (complete); mouth diameter: 6.9 cm; body diameter: 6.9 cm; body height: 2.45 cm; foot diameter: 3.35 cm; foot height: 0.6 cm; mass: 89.49 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

33. Inv. no. AMI-A-2962 (Fig. 33)

Material: Copper alloy.

Description: Round lid with almost vertical edge that slightly tapers downwards, with movable handle on the top. The flat upper side of the lid is decorated with three pairs of narrow rings extending around the single central ring. The lateral side has five rings: one pair of rings is placed near the mouth's edge, the other pair is in the center, and a single ring can be seen at the upper edge. The round-sectioned handle covers almost entire width of the lid. Its upper part is flat and its ends are S-shaped. The handle is fixed to the lid with two small rings.

Dimensions: Height: 3.7 cm (complete); lid height: 1.8 cm (complete); diameter: 6.4 cm; handle height: 2 cm (complete); handle width: 5.1 cm (complete); handle cross-section diameter: 0.35 cm; mass: 26.91 g (complete).

Site: Pula, Tršćanska Street (formerly Vodnjanska Road), 1935–1936, cremation necropolis.

Published by: M. Mirabella Roberti 1935, 305.

2.6.2. Ceramic receptacles

34. Inv. no. AMI-A-5335 (Fig. 34)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with short foot. The unpronounced rim of the mouth is slightly damaged on one side; the foot has an annular edge. Ocher–orange clay (2.5YR6/4), black-and-brown dots (2.5YR3/2) on the body.

Dimensions: Height: 8.5 cm (complete); diameter: 4 cm; mouth diameter 1.8 cm; neck diameter at base: 1.7 cm; foot diameter: 2.2 cm; mass: 49.49 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

35. Inv. no. AMI-A-2847, earlier inv. no. 40 (Fig. 35)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with long foot. Annular mouth rim, flat base. Gray clay (2.5YR5/1).

Dimensions: Height: 13 cm (complete); body diameter: 2.9 cm; rim diameter: 2.3 cm; rim height: 0.6 cm; neck diameter: 1.5–1.9 cm; base diameter: 2 cm; mass: 44.4 g (complete).

Site: Poreč region, unknown, before 1930.

Unpublished.

Slika 32. / Figure 32.

Slika 33. / Figure 33.

59

Slika 34. / Figure 34.

Slika 35. / Figure 35.

36. Inv. br. AMI-A-2848 stari inv. broj 41 (Sl. 36)

Materijal: Keramika.

Opis: Vretenasti unguentarij s dugom nogom. Prstenasti rub otvora, dno ravno. Glina siva (5YR5/2).

Dimenzije: Visina 13,8 cm (potpuno), promjer tijela 2,5 cm, promjer ruba 2,3 cm, visina ruba 0,4 cm, promjer vrata 1,5 – 1,7 cm, promjer dna 1,8 cm, masa 38,69 g (potpuno).

Nalazište: Poreština, nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

37. Inv. br. AMI-A-2849 stari inv. broj 42 (Sl. 37)

Materijal: Keramika.

Opis: Vretenasti unguentarij s dugom nogom. Prstenasti rub otvora, dno ravno. Rub otvora oštećen. Glina siva (5YR6/1).

Dimenzije: Visina 13,2 cm (potpuno), promjer tijela 2,75 cm, promjer ruba 2,4 cm, visina ruba 0,3 cm, promjer vrata 1,6 – 2,1 cm, promjer dna 2 cm, masa 42,4 g (nepotpuno).

Nalazište: Poreština, nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

38. Inv. br. AMI-A-5801 (Sl. 38)

Materijal: Keramika.

Opis: Unguentarij jajolikog tijela s kratkom nogom i oslikanom crvenom trakom na ramenu. Promjer oslikane crvene trake (10R6/4) 3,5 cm. Naglašeni prstenasti rub, na jednom kraju oštećen, cilindrična nožica. Glina oker boje (7.5YR7/3), blijedo oker žuta engoba (7.5YR8/2).

Dimenzije: Visina 7,9 cm (potpuno), promjer 3,9 cm, promjer otvora 1,6 cm, visina ruba 0,5 cm, promjer vrata 1,35 cm, visina noge 1,2 cm, promjer noge 1,4 cm, masa 29 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1970.

Objava: Neobjavljeno.

39. Inv. br. AMI-A-5802 (Sl. 39)

Materijal: Keramika.

Opis: Unguentarij vretenastog tijela s kratkom nogom. Prema unutra zakošeni rub otvora, nožica ima zakošeni rub i malo je oštećena. Glina oker narančasta (10R6/4), bijela engoba nanese na samo na trbuhu (2.5Y8/1).

Dimenzije: Visina 7,4 cm (potpuno), promjer 2,6 cm, promjer otvora 1,3 cm, promjer ruba 1,55 cm, promjer vrata 1,4 cm, promjer noge 1,2 cm, masa 22,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

40. Inv. br. AMI-A-5799 (Sl. 40)

Materijal: Keramika.

Opis: Unguentarij jajolikog tijela i ravnog dna, s prstenastim rubom otvora. Glina narančasta (5YR6/4), crvena boja (2.5YR5/8) nanese na vratu, otvoru i unutrašnjoj strani otvora.

Dimenzije: Visina 10 cm (potpuno), promjer 4,7 cm, promjer otvora 2,6 cm, visina ruba 0,4 cm, promjer vrata 1,5 cm, promjer dna 2,4 cm, masa 40,03 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

36. Inv. no. AMI-A-2848, earlier inv. no. 41 (Fig. 36)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with long foot. Annular mouth rim, flat base. Gray clay (5YR5/2).

Dimensions: Height: 13.8 cm (complete); body diameter: 2.5 cm; rim diameter: 2.3 cm; rim height: 0.4 cm; neck diameter: 1.5–1.7 cm; base diameter: 1.8 cm; mass: 38.69 g (complete).

Site: Poreč region, unknown, before 1930.

Unpublished.

37. Inv. no. AMI-A-2849, earlier inv. no. 42 (Fig. 37)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with long foot. Annular mouth rim, flat base. Rim damaged. Gray clay (5YR6/1).

Dimensions: height: 13.2 cm (complete); body diameter: 2.75 cm; rim diameter: 2.4 cm; rim height: 0.3 cm; neck diameter: 1.6–2.1 cm; base diameter: 2 cm; mass: 42.4 g (incomplete).

Site: Poreč region, unknown, before 1930.

Unpublished.

38. Inv. no. AMI-A-5801 (Fig. 38)

Material: Ceramics.

Description: Egg-shaped unguentarium with short foot and painted red band on shoulder. Diameter of painted red band (10R6/4): 3.5 cm. Pronounced annular rim, damaged on one side; cylindrical foot. Ocher clay (7.5YR7/3), pale ocher-yellow engobe (7.5YR8/2).

Dimensions: Height: 7.9 cm (complete); diameter: 3.9 cm; mouth diameter: 1.6 cm; rim height: 0.5 cm; neck diameter: 1.35 cm; foot height: 1.2 cm; foot diameter: 1.4 cm; mass: 29 g (incomplete).

Site: unknown, before 1970.

Unpublished.

39. Inv. no. AMI-A-5802 (Fig. 39)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with short foot. Mouth rim slanted inwards; foot with slanting edge, slightly damaged. Ocher–orange clay (10R6/4), white engobe only on belly (2.5Y8/1).

Dimensions: Height: 7.4 cm (complete); diameter: 2.6 cm; mouth diameter: 1.3 cm; rim diameter: 1.55 cm; neck diameter: 1.4 cm; foot diameter: 1.2 cm; mass: 22.2 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

40. Inv. no. AMI-A-5799 (Fig. 40)

Material: Ceramics.

Description: Egg-shaped unguentarium with flat base and annular mouth rim. Orange clay (5YR6/4), red coating (2.5YR5/8) only on neck, mouth and inner wall of mouth.

Dimensions: Height: 10 cm (complete); diameter: 4.7 cm; mouth diameter: 2.6 cm; rim height: 0.4 cm; neck diameter: 1.5 cm; base diameter: 2.4 cm; mass: 40,03 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 36. / Figure 36.

Slika 37. / Figure 37.

Slika 38. / Figure 38.

Slika 39. / Figure 39.

Slika 40. / Figure 40.

41. Inv. br. AMI-A-5339. Na predmetu piše broj 2846. (Sl. 41)

Materijal: Keramika.

Opis: Unguentarij vretenastog tijela i dugog vrata. Nenaglašeni rub, odlomljena duga nožica. Na sredini vrata prstenasto zadebljanje promjera 2,6 cm, na tijelu vidljivi rebrasti tragovi izrade. Glina crvena (10R5/6).

Dimenzije: Visina 20 cm (nepotpuno), promjer 6 cm, promjer otvora 2,5 cm, promjer vrata 2,4 cm, promjer noge 2,2 cm, masa 174,3 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

42. Inv. br. AMI-A-5343 (Sl. 42)

Materijal: Keramika.

Opis: Lekit loptastog tijela s jednom ručkom, rub otvora proširen u obliku zdjelice. Dno blago konično, niska prstenasta nožica. Ručka uspravna, ovalnog presjeka. Glina narančasta (10R6/6), mat crveni premaz (10R5/8). Premaz nanesen na unutrašnjoj strani ruba i na početku unutrašnje strane vrata.

Dimenzije: Visina 10,2 cm (potpuno), promjer tijela 7,93 cm, promjer ruba 5,9 cm, visina ruba 1 cm, promjer otvora vrata 2,5 cm, promjer vrata 2,5 cm, promjer noge 4,6 cm, širina noge 0,6 cm (potpuno), visina noge 0,9 cm (potpuno), visina ručke 6,2 cm (potpuno), presjek ručke 1,2 x 1 cm, masa 156,4 g.

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

43. Inv. br. AMI-A-46335 (Sl. 43)

Materijal: Keramika.

Opis: Razgrnuti rub bočice s gornjim hvatištem jedne ručke. Ručka je uspravna, trakasta, sa širokim žlijebom na vanjskoj strani, odlomljena ispod ruba. Glina narančasta (5YR7/4), mat crveni premaz potpuno oljušten.

Dimenzije: Visina 2,6 cm (nepotpuno), promjer ruba 5,2 cm, promjer vrata 2,4 cm, presjek ručke 2,1 x 0,8 cm (potpuno).

Nalazište: Pula, Kandlerova, Blok XVI, Lokacija XI, 14 IX 2005, S. J. 32-P31-O4, KAND 05 5369. Stratigrafski sloj treće četvrtine I. st. pr. Kr.

Objava: Neobjavljeno.

44. Inv. br. AMI-A-47020 (Sl. 44)

Materijal: Keramika.

Opis: Rub bočice s gornjim hvatištem dviju ručki. Rub je razgrnut i bikonično savijen prema gore i unutra. Ručke su uspravne, trakaste, odlomljene ispod ruba. Glina crvena (10R6/6), sjajni crveni premaz (10R5/8).

Dimenzije: Visina 1,9 cm (nepotpuno), promjer ruba 3,6 cm, promjer vrata 2 cm, presjek ručki 1,6 cm x 0,8 cm (potpuno).

Nalazište: Pula, Kandlerova, Blok XVI, Lokacija XI, 16 IV 2005, S. J. 10/11-P4-O2, KAND 05 5907. Nalaz iznad poda bazena kaldarija javnih termi, stratigrafski kontekst od kraja I. do kraja V. st.

Objava: Neobjavljeno.

41. Inv. no. AMI-A-5339. The object is designated with the number 2846. (Fig. 41)

Material: Ceramics.

Description: Spindle-shaped unguentarium with long neck. Unpronounced rim, long foot broken off. Annular, 2.6cm-diameter thickening on the center of the neck; ribbed traces of execution visible on body. Red clay (10R5/6).

Dimensions: Height: 20 cm (incomplete); diameter: 6 cm; mouth diameter: 2.5 cm; neck diameter: 2.4 cm; foot diameter: 2.2 cm; mass: 174.3 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

42. Inv. no. AMI-A-5343 (Fig. 42)

Material: Ceramics.

Description: Spherical lekythos with one handle; widened, dish-shaped rim. Slightly conical base, short ring-foot. Vertical oval-sectioned handle. Orange clay (10R6/6), matte red coating (10R5/8) on rim's inner wall and on the beginning of inner side of neck wall.

Dimensions: Height: 10.2 cm (complete); body diameter: 7.93 cm; rim diameter: 5.9 cm; rim height: 1 cm; neck opening diameter: 2.5 cm; neck diameter: 2.5 cm; foot diameter: 4.6 cm; foot width: 0.6 cm (complete); foot height: 0.9 cm (complete); handle height: 6.2 cm (complete); handle section: 1.2 x 1 cm; mass: 156.4 g.

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

43. Inv. no. AMI-A-46335 (Fig. 43)

Material: Ceramics.

Description: Flared bottle rim with upper part of one handle. Vertical strap handle with wide groove on the outside, broken off underneath rim. Orange clay (5YR7/4), matte red coating not preserved.

Dimensions: Height: 2.6 cm (incomplete); rim diameter: 5.2 cm; neck diameter: 2.4 cm; handle section: 2.1 x 0.8 cm (complete).

Site: Pula, Kandlerova, Block XVI, Site XI, 14 IX 2005, S. J. 32-P31-O4, KAND 05 5369. Stratigraphic layer of third quarter of the 1st century BC.

Unpublished.

44. Inv. no. AMI-A-47020 (Fig. 44)

Material: Ceramics.

Description: Flared bottle rim with upper parts of two handles. Rim biconically bent upwards and inwards. Vertical strap handles broken off underneath rim. Red clay (10R6/6), glossy red coating (10R5/8).

Dimensions: Height: 1.9 cm (incomplete); rim diameter: 3.6 cm; neck diameter: 2 cm; handle cross-section: 1.6 cm x 0.8 cm (complete).

Site: Pula, Kandlerova, Block XVI, Site XI, 16 IV 2005, S. J. 10/11-P4-O2, KAND 05 5907. Found above caldarium floor in public thermae; stratigraphic context: late 1st century–late 5th century.

Unpublished.

Slika 42. / Figure 42.

Slika 41. / Figure 41.

Slika 43. / Figure 43.

Slika 44. / Figure 44.

2.6.3. Posude od mramora, kalcitnog alabastra, jantara i gorskog kristala

45. Inv. br. AMI-A-5394 (Sl. 45)

Materijal: Mramor.

Opis: Plitki tarionik od žućkastog mrljastog mramora, ima nisku punu nogu, tri male pravokutne ručke i jedan mali trapezoidni izljev s probušenim kanalom kružnog presjeka, promjera 0,7 cm. Jedna ručka i izljev su odlomljeni. Unutrašnjost je zaglađena. Noga je izvana ravna, u sredini se nalazi udubljena točka.

Dimenzije: Visina 3,7 cm (potpuno), promjer otvora 15,1 cm, širina 17 cm (nepotpuno), dužina 17,2 cm (nepotpuno), visina noge 0,9 cm, promjer noge 10,7 cm. Visina ručki 1,4 cm, širina ručki 3 cm, dužina ručki 1 cm, masa 944 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

46. Inv. br. AMI-A-6339 (Sl. 46)

Materijal: Mramor.

Opis: Plitki obli tarionik od bijelog mramora, polovica nedostaje. Sačuvana je približno polovica tarionika s dvije male pravokutne ručke postavljene međusobno na osima pod 90 stupnjeva. Unutrašnjost je grubo obrađena, rub ravan i zaglađen. Ima nisku punu nogu, u sredini donje strane dna nalazi se udubljena točka. Dimenzije: Visina 6,6 cm (potpuno), promjer otvora 23,5 cm, promjer noge 10,8 cm, visina noge 0,7 cm, debljina stijenke prosječno 3,1 cm. Ručke visoke 2,8 cm, široke 3,8 cm i duge 3,2 cm, masa 2338 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

47. Inv. br. AMI-A-5018 stari inv. broj 1153 civ. (Sl. 47)

Materijal: Kalcitni alabaster.

Opis: Polukalotasta noga urne u obliku naopake zdjelice na nozi, od žućkastog mrljastog kalcitnog alabastra. Otvor polukalote izvana je ojačan rubom pravokutnog profila i oštih rubova, visokim 1,1 cm. Unutrašnja i vanjska strana noge zaglađena je i polirana, a ravno odrezana donja strana ruba nije polirana. Na gornjoj strani noge nalazi se proširena puna okrugla stopa okomito profiliranog ruba i blago konkavne površine, koja s gornje strane ima urezanu kružnicu promjera 2,9 cm. Unutar i oko rubova kružnice površina je malo udubljena i ohrapavljena udarcima. Šupljina noge duboka je 3,1 cm, promjera 10,8 cm. Noga je razbijena i zalijepljena od četiri veća komada, manji ulomci nedostaju na dva kraja spoja i na još jednom mjestu na rubu.

Dimenzije: Visina 5,8 cm (potpuno), promjer 13,2 cm, promjer gornje stope 7,9 cm, visina gornje stope s vratom 1,9 cm, visina ruba stope 1 cm, masa 824 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, ulica Silvija Strahimira Kranjčevića (ex Via delle Carceri) 17 II 1903, žarni grob.

Objava: A. Gnirs 1903, 81; B. Schiavuzzi 1904, 357–358, sl. 97, nalaz u žarnom grobu, unutar alabastrene urne s ručkama. U blizini nalaz Augustova novca, kasnoantičkog novca i ostatci građevine s mozaikom i stupovima; V. Girardi-Jurkić 1985, 79, kat. br. 180; 2007b, 285, kat. br. 291, datacija u I. st.; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 110, kat. br. 2, 1. st.

2.6.3. Marble, calcite-alabaster, amber and rock-crystal vessels

45. Inv. no. AMI-A-5394 (Fig. 45)

Material: Marble.

Description: Shallow marble mortar with yellowish veins, with solid short foot, three small rectangular handles and a small flared spout with perforated round-sectioned 0.7-diameter canal. One handle and spout broken off. Polished inside walls. The foot has a straight outer side and a small recess in the center.

Dimensions: Height: 3.7 cm (complete); mouth diameter: 15.1 cm; width: 17 cm (incomplete); length: 17.2 cm (incomplete); foot height: 0.9 cm; foot diameter: 10.7 cm. Handle height: 1.4 cm; handle width: 3 cm; handle length: 1 cm; mass: 944 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

46. Inv. no. AMI-A-6339 (Fig. 46)

Material: Marble.

Description: shallow round white-marble mortar, one half missing. The surviving half has two small rectangular handles lying on perpendicular axes. The inside walls are coarse and the rim is flat and polished. The foot is short and solid. There is a small recess in the center of the outer side of the base.

Dimensions: Height: 6.6 cm (complete); mouth diameter: 23.5 cm; foot diameter: 10.8 cm; foot height: 0.7 cm; average wall thickness: 3.1 cm; handle height: 2.8 cm; handle width: 3.8 cm; handle length: 3.2 cm; mass: 2338 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

47. Inv. no. AMI-A-5018, earlier inv. no. 1153 civ. (Fig. 47)

Material: Calcite alabaster.

Description: Semi-calotte-shaped urn foot, shaped as upside-down bowl on foot, made of calcite alabaster with yellowish veins. On the outer side, the semi-calotte opening is strengthened with rectangular-sectioned rim with sharp edges, 1.1 cm high. Both the inner and outer walls of the foot are polished; the flat truncated lower side of the rim is not polished. On the upper side of the foot there is a wide solid round projection with a vertical molded edge and slightly concave surface decorated with a 2.9cm-diameter incised circle. Inside and around the circle, the surface is slightly recessed and made coarse by blows. The foot cavity is 3.1 cm deep and its diameter is 10.8 cm. The foot was broken but its four large pieces are now glued back. Some small fragments are missing – on both ends of the connection and on another place on the edge.

Dimensions: Height: 5.8 cm (complete); diameter: 13.2 cm; projection diameter: 7.9 cm; height of projection and neck: 1.9 cm; rim height: stope 1 cm; mass: 824 g (incomplete).

Site: Pula, Silvija Strahimira Kranjčevića Street (formerly Via delle Carceri) 17 II 1903, urn grave.

Published by: A. Gnirs 1903, 81; B. Schiavuzzi 1904, 357–358, fig. 97, found in urn grave, in alabaster urn with handles. Augustus' coins, Late Antiquity coins and remains of structure with mosaic and columns found in the vicinity; V. Girardi-Jurkić 1985, 79, cat. no. 180; 2007b, 285, cat. no. 291, dated to the 1st century; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 110, cat. no. 2, 1st century AD.

Slika 45. / Figure 45.

Slika 46. / Figure 46.

Slika 47. / Figure 47.

48. Inv. br. AMI-A-5393 stari inventarni broj 2741 civ. (Sl. 48)

Materijal: Mramor.

Opis: Ovalna boca od bijelog mramora vrećastog glatkog tijela, niskog cilindričnog vrata, ravnog ovalnog dna i prstenasto za-debljanog ruba otvora. Gornja je površina ruba ravna i ovalnog oblika, otvor je okrugao. Na tijelu se mjestimično nalaze mrlje od željezne rđe, na dnu tragovi udaraca.

Dimenzije: Visina 15,4 cm (potpuno), širina ruba otvora 8,13 cm, dužina ruba otvora 7,16 cm, širina tijela 11 cm (potpuno), dužina tijela 8,7 cm (potpuno), širina dna 10,8 cm, dužina dna 8,4 cm, vi-sina tijela 12,44 cm, visina vrata 1,8 cm, šupljina duboka 14,6 cm, široka 4,3 cm i duga 4,4 cm, masa 1756 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

49. Inv. br. AMI-A-5020 stari inv. broj 867 civ. (Sl. 49)

Materijal: Mramor.

Opis: Bočica zaobljenog, srolikog tijela od žućkasto-bijelog mra-mora s crnim i bijelim tankim venama. Obod je ojačan širokim i plosnatim rubom pravokutnog profila, odvojen od tijela kratkim cilindričnim vratom. Puna noga odvojena je od tijela plitkim žli-jebom.

Dimenzije: Visina 5,5 cm (potpuno), promjer tijela 5,34 cm, pro-mjer ruba otvora 5 cm, promjer dna 4,6 cm, promjer šupljine otvora (bez ruba) 1,6 cm, dubina šupljine 4,3 cm, masa 181.9 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

50. Inv. br. AMI-A-5021 (Sl. 50)

Materijal: Kalcitni alabaster.

Opis: Bočica cilindričnog tijela i zaobljenog dna od kalcitnog ala-bastra sa žućkastim i bijelim šarama. Prema vrhu se lagano suža-va. U gornjoj četvrtini tijela ima dvije male, uspravno postavljene polukružne izbočine za vješanje, visoke 1,5 cm, široke 0,8 cm i duge 0,7 cm. S lijeve i desne strane izbočina urezane su kose crte. Vrat s obodom otvora je odlomljen, nedostaje.

Dimenzije: Visina 23,7 cm (nepotpuno), promjer tijela 6,3 cm, pro-mjer šupljine otvora 2,4 cm, debljina stijenke prosječno 0,9 cm, masa 513 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1930.

Objava: Neobjavljeno.

51. Inv. br. AMI-A-5019 (Sl. 51)

Materijal: Kalcitni alabaster.

Opis: Bočica vretenastog tijela, cilindričnog kratkog vrata i zaši-ljenog dna. Bijele, žućkaste i smeđe crte alabastra teku poprečno preko tijela. Ispod otvora koji je lagano zakošen prema van nalazi se plosnati istaknuti prsten promjera 3,2 cm.

Dimenzije: Visina 12,23 cm (potpuno), promjer tijela 3 cm, pro-mjer prstena 3,2 cm, promjer ruba otvora 2,2 cm, promjer šuplji-ne otvora 1,7 cm, dubina šupljine 9,7 cm, masa 48,5 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1930.

Objava: V. Girardi-Jurkić 2007e, 288, kat. br. 304, I. st. po. Kr.

48. Inv. no. AMI-A-5393, earlier inv. no. 2741 civ. (Fig. 48)

Material: Marble.

Description: Oval white-marble bottle, with polished sack-shaped body, low cylindrical neck, flat oval base and annular thickening on the rim. The upper surface of the round rim is flat and oval. In places, iron corrosion stains can be seen on the body and traces of blows can be seen on the base.

Dimensions: Height: 15.4 cm (complete); rim width: 8.13 cm; rim length: 7.16 cm; body width: 11 cm (complete); body length: 8.7 cm (complete); base width: 10.8 cm; base length: 8.4 cm; body height: 12.44 cm; neck height: 1.8 cm; cavity depth: 14.6 cm; cavity width: 4.3 cm; cavity length: 4.4 cm; mass: 1756 g (complete).

Site: unknown, before 1930.

Unpublished.

49. Inv. no. AMI-A-5020, earlier inv. no. 867 civ. (Fig. 49)

Material: Marble.

Description: Bottle with rounded, heart-shaped body of yellow-ish-and-white marble with thin black and white veins. The rim is strengthened with a rectangular-sectioned wide and flat edge and separated from body with short cylindrical neck. Solid foot sepa-rated from body with shallow groove.

Dimensions: Height: 5.5 cm (complete); body diameter: 5.34 cm; rim diameter: 5 cm; base diameter: 4.6 cm; mouth diameter (with-out rim) 1.6 cm; cavity depth: 4.3 cm; mass: 181.9 g (complete).

Site: unknown, before 1930.

Unpublished.

50. Inv. no. AMI-A-5021 (Fig. 50)

Material: Calcite alabaster.

Description: Bottle with cylindrical body and rounded base, made of calcite alabaster with yellowish and white veins. Slightly tapering towards the top. Two upright semicircular lugs for hanging can be seen on the top quarter of the body. These lugs are 1.5 cm high, 0.8 cm wide and 0.7 cm long. Incised diagonal lines can be seen to the left and to the right from the lugs. Neck and rim missing.

Dimensions: Height: 23.7 cm (incomplete); body diameter: 6.3 cm; mouth diameter: 2.4 cm; average wall thickness: 0.9 cm; mass: 513 g (complete).

Site: unknown, before 1930.

Unpublished.

51. Inv. no. AMI-A-5019 (Fig. 51)

Material: Calcite alabaster.

Description: Bottle with spindle-shaped body, short cylindrical neck and pointed base. Made of alabaster, with white, yellowish and brown streaks across the body. Flat, pronounced 3.2cm-diam-eter ring underneath slightly outwards slanting mouth.

Dimensions: Height: 12.23 cm (complete); body diameter: 3 cm; ring diameter: 3.2 cm; rim diameter: 2.2 cm; mouth diameter: 1.7 cm; cavity depth: 9.7 cm; mass: 48.5 g (complete).

Site: unknown, before 1930.

Published by: V. Girardi-Jurkić 2007e, 288, cat. no. 304, 1st century.

Slika 48. / Figure 48.

Slika 49. / Figure 49.

Slika 51. / Figure 51.

Slika 50. / Figure 50.

52. Inv. br. AMI-A-16184 (Sl. 52)

Materijal: Jantar.

Opis: Konična piksida s poklopcem u obliku krnjeg stošca. Plašt se sužava prema gore, reljefno je ukrašen, podijeljen u tri polja s tri izbočenja koja piksidi u tlocrtu daju oblik trostrane piramide. U jednom polju vidljiva je figura muškarca u togi koji stoji okrenut nadesno i drži ispruženom rukom pravokutni predmet hrapave površine (košara?) iznad niskog žrtvenika s upaljenom vatrom. U ostalim poljima raspoređena su dva cilindrična, blago stožasta žrtvenika, jedan s upaljenom vatrom i drugi bez vatre. Dno je ravno, u sredini udubljena točka i urezana kružnica. Poklopac ima ravno dno, prstenastu ručku i prsten na sredini tijela. Posudica je spaljena, jako oštećena gorenjem.

Dimenzije: Visina 4 cm (potpuno), promjer tijela s reljefima 3,4 cm, promjer ruba otvora 2,1 cm, promjer dna 2,4 cm, visina poklopca 1 cm (potpuno), promjer poklopca 2,1 cm, debljina stijenke 0,27 cm, masa pikside 10,57 g, masa poklopca 2 g.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 11.

Objava: R. Matijašić 1991, 28, Grob 11, kat. br. 14, T. 6, Grob 11: 14. Grob 11 s Domicijanovim novcem, kraj I. st. – početak II. st.

53. Inv. br. AMI-A-4954 (Sl. 53)

Materijal: Gorski kristal.

Opis: Piksida s poklopcem, polukružnog tijela i zaobljenog dna. Rame je blago zaobljeno, gotovo ravno, oštrim prijelazom odvojeno od tijela. Na dnu je urezana policentrična elipsa s urezanim uzdužnom crtom na kojoj su urezane kraće poprečne crtice. Poklopac je blago konveksan, pločast, okrugao.

Dimenzije: Visina 3,35 cm (potpuno), promjer 6,3 cm, promjer otvora 3,45 cm, promjer ramena 6,2 cm. Visina poklopca 0,78 cm (potpuno), promjer poklopca 3,7 cm, promjer donjeg dijela poklopca 3,4 cm. Ukupna visina posudice s poklopcem 3,9 cm. Masa posudice 55,39 g, masa poklopca 16,15 g. Ukupna masa 71,55 g (potpuno).

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908, grobna parcela I, Grob 1.

Objava: A. Puschi 1914, 61, sl. 28, Grob 1 s novcem Vespazijana iz g. 71; A. Gnirs 1915, 120, sl. 67; 1930, 187, sl. 90; R. Matijašić 1996, 124, Grob B1; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 129, kat. br. 74; V. Girardi-Jurkić 2007c, 286, kat. br. 292.

54. Inv. br. AMI-A-4955 stari inv. br. 5228 civ. (Sl. 54)

Materijal: Gorski kristal.

Opis: Bočica izduženog eliptičnog tijela. Duž dvije nasuprotne strane tijela pružaju se okomita rebra trapezoidnog presjeka. Vrat je uzak i cilindričan, otvor odlomljen. Na dnu se nalazi noga u obliku niske četverostrane krnje piramide.

Dimenzije: Visina 7 cm (nepotpuno), širina tijela 2,9 cm (potpuno), dužina tijela 2,4 cm (potpuno), promjer vrata 1,3 cm, promjer šupljine iznutra 2,1 cm, visina tijela unutrašnjeg recipijenta 6,2 cm, noga kvadratna, stranica 1,1 x 1,1 cm, visoka 0,4 cm, masa 37,43 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Valturska ulica (ex Via Orseolo), X 1913, grobno polje B, žarni grob.

Objava: A. Gnirs 1915, 132–133, sl. 83; 1930, 188, sl. 91, prva trećina II. st. po. Kr.

52. Inv. no. AMI-A-16184 (Fig. 52)

Material: Amber.

Description: Conical pyxis with truncated-cone lid. Tapering upwards. Decorated with reliefs. As it is divided into three fields, each with one projection, its plan view resembles a triangular pyramid. One field depicts a man in toga, standing right and holding a coarse-surface rectangular object (basket?) in his arm extended over a low altar with fire burning. The remaining fields depict two cylindrical, slightly conical altars, one with fire burning and one without it. The base is flat, with a small recess and an incised circle in the center. The lid has a flat bottom, annular handle and a ring in the center of its body. The pyxis is very damaged by fire.

Dimensions: Height: 4 cm (complete); body diameter (with reliefs): 3.4 cm; mouth diameter: 2.1 cm; base diameter: 2.4 cm; lid height: 1 cm (complete); lid diameter: 2.1 cm; wall thickness: 0.27 cm; pyxis mass: 10.57 g; lid mass: 2 g.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 11.

Published by: R. Matijašić 1991, 28, Grave 11, cat. no. 14, pl. 6, Grave 11: 14. Grave 11 with Domitian's money, late 1st century–early 2nd century.

53. Inv. no. AMI-A-4954 (Fig. 53)

Material: Rock crystal.

Description: Pyxis with lid, with semicircular body and rounded base. Shoulder slightly rounded, almost flat, sharply bent against body. A polycentric ellipse with a longitudinal line and shorter transversal lines on it can be seen on the base. Lid slightly convex, plate-shaped and round.

Dimensions: Height: 3.35 cm (complete); diameter: 6.3 cm; mouth diameter: 3.45 cm; shoulder diameter: 6.2 cm; lid height: 0.78 cm (complete); lid diameter: 3.7 cm; diameter of lower part of lid: 3.4 cm; total height of pyxis with lid: 3.9 cm. Pyxis mass: 55.39 g; lid mass: 16.15 g. Total mass: 71.55 g (complete).

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908, Section I, Grave 1.

Published by: A. Puschi 1914, 61, fig. 28, Grave 1 with Vespasian's money from AD 71; A. Gnirs 1915, 120, fig. 67; 1930, 187, fig. 90; R. Matijašić 1996, 124, Grave B1; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 129, cat. no. 74; V. Girardi-Jurkić 2007c, 286, cat. no. 292.

54. Inv. no. AMI-A-4955, earlier Inv. no. 5228 civ. (Fig. 54)

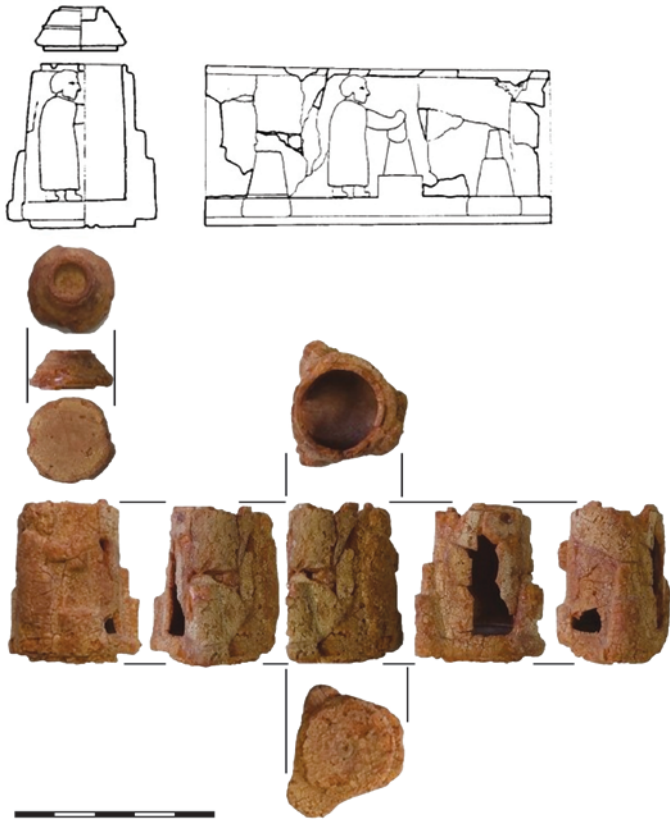
Material: Rock crystal.

Description: Bottle with elongated elliptical body. Vertical trapezoid-sectioned ribs extend along two opposing sides of its body. Narrow, cylindrical neck; mouth missing. A foot shaped as quadrilateral truncated pyramid is attached to the base.

Dimensions: Height: 7 cm (incomplete); body width: 2.9 cm (complete); body length: 2.4 cm (complete); neck diameter: 1.3 cm; inner cavity diameter: 2.1 cm; height of inner recipient: 6.2 cm; side of square-sectioned foot: 1.1 x 1.1 cm; height: 0.4 cm; mass: 37.43 g (incomplete).

Site: Pula, Valturska Street (formerly Via Orseolo), X 1913, Grave Field B, urn grave.

Published by: A. Gnirs 1915, 132–133, fig. 83; 1930, 188, fig. 91, first third of the 2nd century AD.

Slika 52. / Figure 52.

Slika 54. / Figure 54.

Slika 53. / Figure 53.

2.6.4. Koštane pikside i kutije

55. Inv. br. AMI-A-5188 + AMI-A-5157 + AMI-A-5157/a (Sl. 55)

a) Inv. br. AMI-A-5188 + AMI-A-5157

Materijal: Kost.

Opis: Piksida cilindričnog tijela, veći dio dna nedostaje. Donji rub ojačan je prstenom u profilu zakošenim prema gore i ukrašenim dvama urezima, gornji rub ima plitku stepenicu na vrhu i oštećen je na jednom mjestu. Središnje polje ukrašeno je reljefnim prikazom poklopljene košare između krilatog nagog sjedećeg erota i zeca. Erot sjedi na stijeni okrenut nadesno prema košari, ispružene desne noge i savijene lijeve, ispruženom desnom rukom oslanja se o odlomljeni štap. Velika konična košara s polukalotastim poklopcem pletena je od pruća, prikazanog redovima romboidnih ureza. Desno od košare na stijeni čuču zec, okrenut nalijevo prema košari.

Dimenzije: Visina 4,8 cm (potpuno), promjer dolje 3,7 cm, promjer gore 3,6 cm, masa s poklopcem 42,4 g (nepotpuno).

b) Inv. br. AMI-A-5157/a

Materijal: Kost.

Opis: Plosnati okrugli poklopac pikside. Ukrašen je urezanim žlijebom uz rub i dvama manjim koncentričnim kružnim urezima oko središnje udubljene točke. Poklopac je zalijepljen za piksidu. Dimenzije: Visina 0,38 cm (potpuno), promjer 3,3 cm, masa pikside s poklopcem 42,4 g (nepotpuno).

Nalazište: Brajkovići, cesta Rovinj-Kanfanar, prije 1915, žarni grob. Objava: A. Gnirs 1915, 133–134, sl. 84.

56. Inv. br. AMI-A-5671 (Sl. 56)

Materijal: Kost.

Opis: Piksida slomljenog cilindričnog tijela i ravnog dna. Sačuvan je veći dio tijela s reljefnim motivima. Tijelo je ukrašeno prikazom nagog krilatog erota koji se kreće nadesno i u desnoj ruci nosi veliki trokutasti grozd. Sačuvana je samo desna noga i ruka, te na drugom ulomku ispružena lijeva ruka. Ispred erota nalazi se palmino stablo s tri grane dugih uskih listova, a iza erota velika stožasta pletena košara (*kalathos*) ispunjena voćem. Košara ima tri ravne trake, na dnu, na rubu otvora i u sredini tijela. Uz donji rub pikside nalaze se dva uska prstenasta ureza, a gornji je rub uvučen u odnosu na reljefno ukrašenu površinu. Piksida ima pločasto okruglo dno bez ukrasa, s uskim urezom duž ruba na vanjskoj strani i udubljenom točkom u sredini. U profilu je dno s unutrašnje strane koso suženo.

Dimenzije: Dimenzije pikside: visina 4,1 cm (potpuno), promjer dolje 4 cm, gore 3,4 cm, debljina stijenke s reljefom 0,5 cm, bez reljefa 0,2 cm, masa dva ulomka 14,1 g (nepotpuno). Ulomak 1: visina 4,1 cm (potpuno), širina 3,6 cm (nepotpuno), dužina 2,2 cm (nepotpuno). Ulomak 2: visina 4,1 cm (potpuno), širina 3,4 cm (nepotpuno), dužina 1,4 cm (nepotpuno). Dno: visina 0,3 cm (potpuno), promjer 3,6 cm, masa 2,9 g (nepotpuno). Ukupna masa 17 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Koparska ulica, nekropola, 1972.

Objava: Š. Mlakar 1972, 15, T. XI: 5. Nalaz izvan grobne cjeline.

2.6.4. Bone pyxides and boxes

55. Inv. no. AMI-A-5188 + AMI-A-5157 + AMI-A-5157/a (Fig. 55)

a) Inv. no. AMI-A-5188 + AMI-A-5157

Material: Bone.

Description: Cylindrical pyxis, large portion of base missing. The lower edge is strengthened with an upward-slanting ring decorated with two incised lines. The upper edge has a low step on the top and a damaged spot. The central field has a relief depicting a closed basket between a naked winged Eros and a rabbit. The Eros is seated right, towards the basket, his right leg extended and his left leg bent. He leans on a broken stick with his stretched right arm. The large conical wicker basket has a semi-calotte-shaped lid. The details of the basket are depicted as incised rhomboidal patterns. The rabbit is on a rock, seated left, towards the basket.

Dimensions: Height: 4.8 cm (complete); lower diameter: 3.7 cm; upper diameter: 3.6 cm; mass (with lid): 42.4 g (incomplete).

b) Inv. no. AMI-A-5157/a

Material: Bone.

Description: Flat round pyxis lid. Decorated with a groove along the rim and two small concentric circles around small central recess. The lid is glued to the pyxis.

Dimensions: Height: 0.38 cm (complete); diameter: 3.3 cm; masa (pyxis with lid): 42.4 g (incomplete).

Site: Brajkovići, Rovinj-Kanfanar Road, before 1915, urn grave.

Published by: A. Gnirs 1915, 133–134, fig. 84.

56. Inv. no. AMI-A-5671 (Fig. 56)

Material: Bone.

Description: Pyxis with broken cylindrical body and flat base. Most of the body with relief motifs survives. The relief depicts a naked winged Eros moving right and holding a large triangular grape in his right hand. Only his right leg and arm have been preserved, as well as his extended left arm on the other fragment. In front of Eros there is a palm tree with three branches with long leaves. Behind him there is a large conical wicker basket (*kalathos*) filled with fruit. The basket has one straight band on the bottom, one on the edge of the opening and one in the center of the body. There are two narrow rings incised along the lower edge of the pyxis. The relief juts out more than the upper edge. The pyxis has a round, plate-shaped bottom with no decorations. It has a narrow incision along the edge on the outer side and a small recess in the center. In profile, the base is diagonally narrowed on the inside.

Dimensions: Pyxis: height: 4.1 cm (complete); lower diameter: 4 cm; upper diameter: 3.4 cm; wall thickness – with relief: 0.5 cm; wall thickness – without relief: 0.2 cm; mass of two fragments: 4.1 g (incomplete). Fragment 1: height: 4.1 cm (complete); width: 3.6 cm (incomplete); length: 2.2 cm (incomplete). Fragment 2: height: 4.1 cm (complete); width: 3.4 cm (incomplete); length: 1.4 cm (incomplete). Base: height: 0.3 cm (complete); diameter: 3.6 cm; mass: 2.9 g (incomplete). Total mass: 17 g (incomplete).

Site: Pula, Koparska Street, necropolis, 1972.

Published by: Š. Mlakar 1972, 15, pl. XI: 5. Found outside grave unit.

Slika 55. / Figure 55.

Slika 56. / Figure 56.

57. Inv. br. AMI-A-5743 + AMI-A-5743/a (Sl. 57)

a) Inv. br. AMI-A-5743

Materijal: Kost.

Opis: Piksida cilindričnog tijela i ravnog dna. Tijelo je blago suženo prema vrhu, reljefno ukrašeno prikazom dvaju nagih krilatih erota okrenutih jedan prema drugom, od kojih lijevi hrli u susret drugome noseći u lijevoj ispruženoj ruci grozd. Desni erot sjedi na stijeni oslonjen lijevom rukom o tlo pružajući desnu ruku da primi grozd. Lijeva noga mu je oštećena. Erote iza leđa razdvaja jednostavni glatki pilastar. Uz donji rub pikside nalaze se tri uska prstena, a gornji rub sužen je u odnosu na reljefno polje i ima jedan urez. Na donjem rubu nalazi se nekoliko manjih oštećenja. Dno nedostaje.

Dimenzije: Dimenzije pikside: visina 4,1 cm (potpuno), gornji promjer 3,3 cm, donji promjer 4,1 cm. Promjer suženog prstena za prihvat poklopca 3,1 cm, debljina stijenke 0,4 cm, masa 25,1 g (nepotpuno). Promjer poklopca 3,1 cm.

b) Inv. br. AMI-A-5743/a

Materijal: Kost.

Opis: Pločasti okrugli poklopac pikside s plitkim reljefnim poprsjem žene u profilu okrenute nalijevo. Žena ima kosu počesljanu u vijenac oko lica, na potiljku stisnut u malu punđu. Donji dio poprsja odlomljen je s dijelom ruba. U sredini gornje, reljefne strane nalazi se udubljena točka.

Dimenzije: Visina poklopca 0,3 cm (potpuno), promjer poklopca 3,1 cm, masa 2,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Brtonigla, Monfrè, 1897.

Objava: B. Benussi 1927–1928, 257–258; V. Girardi-Jurkić 2007d, 288, kat. br. 303, I. st.

58. Inv. br. AMI-A-5140 + AMI-A-5153 (Sl. 58)

a) Inv. br. AMI-A-5140

Materijal: Kost.

Opis: Piksida cilindričnog niskog tijela. Donji je rub istaknut, ima dva ureza, na gornjem rubu nalazi se suženje za poklopac, promjera 3,1 cm. Dno je ravno, malo uzdignuto, obrubljeno urezanim kružnicom, u sredini ima udubljenu točku.

Dimenzije: Visina 2,2 cm (potpuno), promjer dna 3,6 cm, promjer otvora 3,1 cm. Masa pikside bez poklopca 10,45 g, s poklopcem 15,65 g (potpuno).

b) Inv. br. AMI-A-5153

Materijal: Kost.

Opis: Pločasti poklopac pikside bez ručke, sastavljen od dva dijela: ruba i središnje ploče. Profilirani su na gornjoj strani žljebovima koji oblikuju tri prstena uz rub, široki konveksni pojas i dva uska prstena oko stožastog središta s udubljenom središnjom točkom. Bočno je rub poklopca ukrašen dvama vodoravnim urezima. Donja strana ima prsten za zatvaranje pikside promjera 3,4 cm.

Dimenzije: Visina 0,65 cm (potpuno), promjer 3,75 cm, masa 5,2 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

57. Inv. no. AMI-A-5743 + AMI-A-5743/a (Fig. 57)

a) Inv. no. AMI-A-5743

Material: Bone.

Description: Pyxis with cylindrical body and flat base. Body slightly tapering upwards. The relief depicts two naked winged Erotes facing each other. The left one is rushing towards the right one, with a grape in his extended hand. The right Eros is seated on a rock, leaning on the ground with his left arm and extending his right arm to accept the grape. His left leg is damaged. A simple, smooth pilaster separates the Erotes behind their backs. There are three narrow rings along the lower edge of the pyxis. The relief juts out more than the upper edge. There is an incision on the upper edge. Minor damage can be seen in some places on the lower edge. The base is missing.

Dimensions: Pyxis: Height: 4.1 cm (complete); upper diameter: 3.3 cm; lower diameter: 4.1 cm. Diameter of narrow lid-gripping ring: 3.1 cm; wall thickness: 0.4 cm; mass: 25.1 g (incomplete); lid diameter: 3.1 cm.

b) Inv. no. AMI-A-5743/a

Material: Bone.

Description: Round plate-shaped pyxis lid with bas-relief of profile female bust, left. The woman has a crown braid around her face and a bun on the back of her head. The lower portion of the bust is missing, together with part of the edge. There is a small recess in the center of the upper, relief-adorned side.

Dimensions: Lid height: 0.3 cm (complete); lid diameter: 3.1 cm; mass: 2.2 g (incomplete).

Site: Brtonigla, Monfrè, 1897.

Published by: B. Benussi 1927–1928, 257–258; V. Girardi-Jurkić 2007d, 288, cat. no. 303, 1st century.

58. Inv. no. AMI-A-5140 + AMI-A-5153 (Fig. 58)

a) Inv. no. AMI-A-5140

Material: Bone.

Description: Pyxis with low cylindrical body. Lower edge pronounced, with two incisions; narrow section for gripping the lid on upper edge (3.1 cm in diameter). The base is flat, slightly bulging, rimmed with an incised circle; there is a small recess in its center.

Dimensions: Height: 2.2 cm (complete); base diameter: 3.6 cm; mouth diameter: 3.1 cm. Mass of pyxis without lid: 10.45 g; mass of pyxis with lid: 15.65 g (complete).

b) Inv. no. AMI-A-5153

Material: Bone.

Description: Plate-shaped pyxis lid without handle, made of two pieces: edge and central plate. Its upper side is decorated with molded grooves forming three rings along the edge, a wide convex strip, and two narrow rings around the conical center with a small recess. Laterally, the edge of the lid is decorated with two horizontal incisions. On the lower side there is a 3.4cm-diameter ring for closing the pyxis.

Dimensions: Height: 0.65 cm (complete); diameter: 3.75 cm; mass: 5.2 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 57. / Figure 57.

Slika 58. / Figure 58.

59. Inv. br. AMI-A-5152 + AMI-A-5152/a (Sl. 59)

a) Inv. br. AMI-A-5152

Materijal: Kost.

Opis: Piksida cilindričnog niskog neukrašenog tijela. Donji je rub istaknut, ima dva ureza. Gornji je rub sužen, promjera 2,5 cm, na jednom mjestu ukoso probušen iglom. Dno je izrađeno od zasebnog komada i zalijepljeno, ravno, malo uzdignuto, ima središnju udubljenu točku. Dimenzije: Visina pikside 2,85 cm (potpuno), visina s poklopcem 3,3 cm, promjer dolje 3,05 cm, masa pikside 12,21 g (potpuno), masa pikside s poklopcem 15,98 g.

b) Inv. br. AMI-A-5152/a

Materijal: Kost.

Opis: Plosnati okrugli poklopac pikside, izrađen od dva dijela: ruba i središnje ploče. Ukrašen je na gornjoj strani koncentričnim urezanim prstenastim žljebovima koji oblikuju tri prstena uz rub, široki konveksni pojas i dva uska prstena oko polukalotastog središta. U sredini se nalazi udubljena točka. Bočno je rub poklopca ukrašen izvijenim glatkim prstenom (*cyma reversa*) iznad kojeg se nalazi žlijeb i ravno profilirana letvica. Na donjoj strani ima prsten za zatvaranje promjera 2,88 cm.

Dimenzije: Visina 0,66 cm (potpuno), promjer 3,08 cm, masa 3,78 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

60. Inv. br. AMI-A-5741 (Sl. 60)

Materijal: Kost.

Opis: Poklopac pikside, zelene boje od bakrenog oksida. Sastavljen od tri dijela: rubni dio, gornja ploča i ručka. Okrugla, na vanjskoj strani polukalotasta gornja ploča poklopca promjera 3,45 cm i visine 0,66 cm umetnuta je u rubni prsten na čijoj se gornjoj strani nalazi urezani žlijeb. Po jedan kružni žlijeb urezan je uz vanjski rub i oko središta središnje ploče. Rubni dio visine 1,44 cm i gornjeg promjera 4,3 cm ukrašen je odozdo prema gore polukružnim prstenom te izvijenim glatkim prstenom (*cyma reversa*) iznad kojeg se nalazi žlijeb i ravno profilirana letvica. Donja strana ima prsten za zatvaranje pikside promjera 3,7 cm. U sredini gornje površine umetnut je treći dio, lukovičasta ručnica s prstenom i spljoštenom lukovicom na vrhu, visoka 2,9 cm i široka 1,3 cm. Na vrhu gornje lukovice ručkice nalazi se kružno udubljenje. Gornji prsten i lukovica na vrhu ručkice oštećeni su.

Dimenzije: Visina 4,2 cm (potpuno), promjer 4,3 cm, masa 22,8 g (potpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

61. Inv. br. AMI-A-2831 stari inv. broj 86 a. (Sl. 61)

Materijal: Kost.

Opis: Okrugli pločasti poklopac pikside sa središnjom šupljom ručkom u obliku češera. Vrh ručke je odlomljen. U profilu je poklopac zakošen donjim dijelom unutra, donja strana je ravna i ukrašena dvama koncentričnim urezima: jedan uz rub i drugi oko središnje rupe promjera 0,6 cm.

Dimenzije: Visina 2,27 cm (nepotpuno), promjer 3,7 cm, promjer donje plohe 3 cm, promjer ručke u dnu 1,5 cm, visina ručke 1,3 cm, masa 10,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Poreština, prije 1932.

Objava: Neobjavljeno.

59. Inv. no. AMI-A-5152 + AMI-A-5152/a (Fig. 59)

a) Inv. no. AMI-A-5152

Material: Bone.

Description: Pyxis with low cylindrical undecorated body. Protruding lower edge, with two incisions. Narrower upper edge (2.5 cm in diameter) diagonally pierced with needle in one place. The base was made as a separate piece and was glued to the rest of the vessel. It is flat, slightly bulging and has a small recess in the center.

Dimensions: Pyxis height: 2.85 cm (complete); height with lid: 3.3 cm; lower diameter: 3.05 cm; mass of pyxis: 12.21 g (complete); mass of pyxis with lid: 15.98 g.

b) Inv. no. AMI-A-5152/a

Material: Bone.

Description: Round flat pyxis lid, made of two pieces: edge and central plate. Its upper side is decorated with incised concentric grooves forming three rings along the edge, a wide convex strip, and two narrow rings around the semi-calotte-shaped center. There is a small recess in the center. Laterally, the edge of the lid is decorated with a projecting molding (*cyma reversa*) above which there is a groove and a straight molded bar. On the lower side there is a 2.88cm-diameter ring for closing the pyxis.

Dimensions: Height: 0.66 cm (complete); diameter: 3.08 cm; mass: 3.78 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

60. Inv. no. AMI-A-5741 (Fig. 60)

Material: Bone.

Description: Pyxis lid, green from copper oxide. Made of three pieces: edge, upper plate and handle. The lid's round upper plate is semi-calotte-shaped on its outer side and is 3.45 cm across and 0.66 cm high. The plate is inserted in the edge ring which has a groove on its upper side. There is also one circular groove along the outer edge of the central plate and another one around its center. The upper part (height: 1.44 cm; diameter: 4.3 cm) is decorated with a semicircular ring and projecting molding (*cyma reversa*) above which there is a groove and straight molded bar. On the lower side there is a 3.7cm-diameter ring for closing the pyxis. The third piece – a 2.9 cm high and 1.3 cm wide bulb-shaped handle with a ring and a flattened bulb on the top – is inserted in the center of the upper surface. A circular recess can be seen on the top of the upper bulb. The upper ring and the bulb on the top of the handle are damaged.

Dimensions: Height: 4.2 cm (complete); diameter: 4.3 cm; mass: 22.8 g (complete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

61. Inv. no. AMI-A-2831, earlier inv. no. 86 a. (Fig. 61)

Material: Bone.

Description: Round plate-shaped pyxis lid with centrally-positioned hollow pine-cone handle. End of handle missing. Lower section of lid slanted inwards; lower side flat and decorated with two concentric incisions: one along the edge and the other around the central hole (0.6 cm in diameter).

Dimensions: Height: 2.27 cm (incomplete); diameter: 3.7 cm; lower surface diameter: 3 cm; handle diameter at bottom: 1.5 cm; handle height: 1.3 cm; mass: 10.2 g (incomplete).

Site: Poreč region, before 1932.

Unpublished.

Slika 59. / Figure 59.

Slika 60. / Figure 60.

75

Slika 61. / Figure 61.

62. Inv. br. AMI-A-5156 (Sl. 62)

Materijal: Kost.

Opis: Pravokutna kutija neukrašenog tijela i umetnutog ravnog dna, s glatkim poklopcem na vodoravno izvlačenje. Poklopac se izvlači na užoj strani. Uža strana poklopca koju se poteže pri izvlačenju ukrašena je istaknutom trakom s valovitim oštećenom profilacijom. Uglovi i rubovi poklopca i dna oštećeni su.

Dimenzije: Visina 2,4 cm (potpuno), širina 7,7 cm (potpuno), dužina 3,9 cm (potpuno). Poklopac 7,3 x 3,1 x 0,3 cm. Masa 33,64 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: V. Girardi-Jurkić 2007f, 288, kat. br. 305, navod pod inv. br. A 5161, I. st. po. Kr.

3. KOZMETIČKI PRIBOR**3.1. Strugači****63. Inv. br. AMI-A-3024 (Sl. 63)**

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Ovalni obruč pravokutnog presjeka, ukrašen zadržanjima lijevo i desno od hvatišta na vrhu. Zatvara puni oval s jednom ravnom stranom. Krajevi se mogu razdvojiti pored hvatišta u polukružnom dijelu obruča. Jedna petina opsega nasuprot ravnoj strani tanja je od većeg dijela obruča.

Dimenzije: Visina 11,4 cm (potpuno), širina 17,3 cm (potpuno), dužina 0,46 cm (potpuno), presjek hvatišta 0,9 x 0,5 cm, dužina hvatišta 7,8 cm, presjek ravnog dijela 1,3 x 0,2 cm, masa 84,45 g (potpuno).

Nalazište: Pula, Trščanska ulica (ex Vodnjanska cesta), 1935–1936, paljevinska nekropola.

Objava: Neobjavljeno.

64. Inv. br. AMI-A-3087 (Sl. 64)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Četiri strugača različitih veličina, obješeni na kružnom obruču pravokutnog presjeka i otvorenih krajeva. Svi imaju na završetku unutrašnje strane ručke kod lopatice na prednjoj strani udubljeni radionički pečat u obliku velikog pisanog slova *I*. Vrhovi su strugača odlomljeni, ručke su pravokutnog presjeka s pravokutnom rupom pri vrhu uže strane za provlačenje obruča. Na stražnjoj strani lopatice strugača imaju uzdužne bridove koji daju poprečnom presjeku poligonalni oblik. Najveći strugač u kompletu (drugi s lijeva) najviše je oštećen i sačuvan u najmanjem komadu; jedini je u kompletu okrenut na suprotnu stranu.

Dimenzije: Ukupna visina strugača s obručem 25,1 cm (nepotpuno), promjer obruča 10,1 cm, presjek obruča 0,8 x 0,2 cm. Visina strugača izvorno drugog po veličini (prvi s lijeva) 17,5 cm (nepotpuno), širina lopatice 1,8 cm (potpuno) i presjek ručke 1,7 x 0,5 cm. Visina izvorno najvećeg strugača (drugi s lijeva) 11,98 cm (nepotpuno), širina lopatice 1,8 cm (potpuno) i presjek ručke 1,8 x 0,3 cm. Visina dvaju preostalih izvorno podjednako velikih strugača (treći i četvrti s lijeva) 15,6 cm (nepotpuno), širina lopatice 1,7 cm (potpuno) i presjek ručke 1,1 x 0,5 cm. Ukupna masa 224,59 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

62. Inv. no. AMI-A-5156 (Fig. 62)

Material: Bone.

Description: Rectangular box with undecorated body, inserted flat base and polished lid for horizontal pull-out. The lid can be pulled out by gripping its narrower side. The narrower side is decorated with a pronounced band containing damaged wavy molding. The corners and edges of the lid and base are damaged.

Dimensions: Height: 2.4 cm (complete); width: 7.7 cm (complete); length: 3.9 cm (complete). Lid: 7.3 x 3.1 x 0.3 cm. Masa 33.64 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Published by: V. Girardi-Jurkić 2007f, 288, cat. no. 305, explanation pod inv. no. A 5161, 1st century.

3. COSMETIC UTENSILS**3.1. Strigils****63. Inv. no. AMI-A-3024 (Fig. 63)**

Material: Copper alloy.

Description: Rectangular-sectioned oval ring, forming full circle with one straight section; decorated with thickenings left and right of grip on the top. The ends can be disconnected near the grip in the semicircular part of the ring. One fifth of the circumference – the part opposite to the straight section – is thinner than the rest of ring.

Dimensions: Height: 11.4 cm (complete); width: 17.3 cm (complete); length: 0.46 cm (complete); cross-section of grip: 0.9 x 0.5 cm; grip length: 7.8 cm; cross-section of straight section: 1.3 x 0.2 cm; mass: 84.45 g (complete).

Site: Pula, Trščanska Street (formerly Vodnjanska Road), 1935–1936, cremation necropolis.

Unpublished.

64. Inv. no. AMI-A-3087 (Fig. 64)

Material: Copper alloy.

Description: Four strigils of various size, hung on a rectangular-sectioned circular ring with disconnected ends. All the strigils have a workshop stamp shaped as letter *I* impressed at the end of the inner side of the handle near the scraping spatula on the front side. The tips of the strigils are missing, the rectangular-sectioned handles have a rectangular hole on the top of their narrower side (for threading the ring). Every spatula has longitudinal edges on its back, which makes its cross-section polygonal. The most damaged strigil is the biggest one in the set (the second one on the left); only a small part of it survives. It is also the only strigil in the set which is turned on the opposite side.

Dimensions: Total height of strigils with ring: 25.1 cm (incomplete); ring diameter: 10.1 cm; ring cross-section: 0.8 x 0.2 cm. Height of the originally second biggest strigil (first from the left): 17.5 cm (incomplete); spatula width: 1.8 cm (complete); handle cross-section: 1.7 x 0.5 cm. Height of the originally biggest strigil (second from the left): 11.98 cm (incomplete); spatula width: 1.8 cm (complete); handle cross-section: 1.8 x 0.3 cm. Height of the two remaining, originally equally big strigils (third and fourth from the left): 15.6 cm (incomplete); spatula width: 1.7 cm (complete); handle section: 1.1 x 0.5 cm. Total mass: 224.59 g (incomplete).

Site: unknown, before 1949.

Unpublished.

Slika 62. / Figure 62.

Slika 63. / Figure 63.

Slika 64. / Figure 64.

65. Inv. br. AMI-A-5366 stari inv. broj 2842 (Sl. 65)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Jako savijeni strugač s odlomljenom ručkom pravokutnog presjeka.

Dimenzije: Visina 10,3 cm (nepotpuno), širina 2,4 cm (potpuno), dužina 4,6 cm (potpuno), dubina strugala 0,7 cm, masa 22,2 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Monte Ghiro, nekropola, prije 1915.

Objava: A. Gnirs 1915, 137.

66. Inv. br. AMI-A-5722 (Sl. 66)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Strugač s odlomljenim vrhom povijenog strugala. Strugalo izvana ima dva plitka uzdužna žlijeba, ručka pravokutnog presjeka nije perforirana. Na dnu i na vrhu unutrašnje strane ručke nalaze se dva slabo vidljiva vodoravna radionička pečata u obliku pravokutnika sferno izvučenih uglova.

Dimenzije: Visina 20,5 cm (nepotpuno), širina 1,4 cm (potpuno), debljina 0,4 cm (potpuno). Dužina ručke 9,5 cm (potpuno), masa 75,1 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Koparska ulica, 1972, Grob 7.

Objava: Š. Mlakar 1972, 12, Grob 7, T. V: 2, I. st.; V. Girardi-Jurkić 1985, 84, kat. br. 213; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 117, kat. br. 27.

67. Inv. br. AMI-A-5723 (Sl. 67)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Strugač s odlomljenim vrhom povijenog strugala. Strugalo izvana ima četiri plitka uzdužna žlijeba i ispupčena rebra između njih, ručka pravokutnog presjeka nije perforirana.

Dimenzije: Visina 18,4 cm (nepotpuno), širina 1,2 cm (potpuno), dužina 0,6 cm (potpuno), dužina ručke 10,1 cm (potpuno), masa 81 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Koparska ulica, 1972, Grob 7.

Objava: Š. Mlakar 1972, 12, Grob 7, T. VI: 1, I. st.; V. Girardi-Jurkić 1985, 84, kat. br. 212; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 117, kat. br. 26.

68. Inv. br. AMI-A-16737 (Sl. 68)

Materijal: Željezo.

Opis: Fragmentirani strugač. Strugalo polukružnog presjeka zavijeno je pod pravim kutom u odnosu na odlomljenu ručku. Ručka je savijena, šuplja, kružnog presjeka.

Dimenzije: Visina 7 cm (nepotpuno), širina 12,7 cm (potpuno), dužina strugala 1,4 cm (potpuno), promjer ručke 1,8 cm.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 29.

Objava: R. Matijašić 1991, 36, Grob 29, kat. br. 12, T. 13, Grob 29: 13.

65. Inv. no. AMI-A-5366, earlier inv. no. 2842 (Fig. 65)

Material: Copper alloy.

Description: Strigil, very bent, with rectangular-sectioned handle, broken off.

Dimensions: Height: 10.3 cm (incomplete); width: 2.4 cm (complete); length: 4.6 cm (complete); spatula depth: 0.7 cm; mass: 22.2 g (incomplete).

Site: Pula, Monte Ghiro, necropolis, before 1915.

Published by: A. Gnirs 1915, 137.

66. Inv. no. AMI-A-5722 (Fig. 66)

Material: Copper alloy.

Description: Strigil with bent spatula; spatula's tip broken off. The spatula has two shallow longitudinal grooves on the outside. The rectangular-sectioned handle is not perforated. On both ends on the inner side of the handle there are two hardly visible horizontal workshop stamps shaped as rectangles with spherical corners.

Dimensions: Height: 20.5 cm (incomplete); width: 1.4 cm (complete); thickness: 0.4 cm (complete). Handle length: 9.5 cm (complete); mass: 75.1 g (incomplete).

Site: Pula, Koparska Street, 1972, Grave 7.

Published by: Š. Mlakar 1972, 12, Grave 7, pl. V: 2, 1st century; V. Girardi-Jurkić 1985, 84, cat. no. 213; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 117, cat. no. 27.

67. Inv. no. AMI-A-5723 (Fig. 67)

Material: Copper alloy.

Description: Strigil with bent spatula; spatula's tip broken off. On the outside, the strigil has four shallow longitudinal grooves and protruding ribs between them. Rectangular-sectioned handle not perforated.

Dimensions: Height: 18.4 cm (incomplete); width: 1.2 cm (complete); length: 0.6 cm (complete); handle length: 10.1 cm (complete); mass: 81 g (incomplete).

Site: Pula, Koparska Street, 1972, Grave 7.

Published by: Š. Mlakar 1972, 12, Grave 7, pl. VI: 1, 1st century; V. Girardi-Jurkić 1985, 84, cat. no. 212; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 117, cat. no. 26.

68. Inv. no. AMI-A-16737 (Fig. 68)

Material: Iron.

Description: Fragmented strigil. Semicircular-sectioned spatula bent at the right angle to the broken handle. The hollow round-sectioned handle is bent.

Dimensions: Height: 7 cm (incomplete); width: 12.7 cm (complete); spatula length: 1.4 cm (complete); handle diameter: 1.8 cm.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 29.

Published by: R. Matijašić 1991, 36, Grave 29, cat. no. 12, pl. 13, Grave 29: 13.

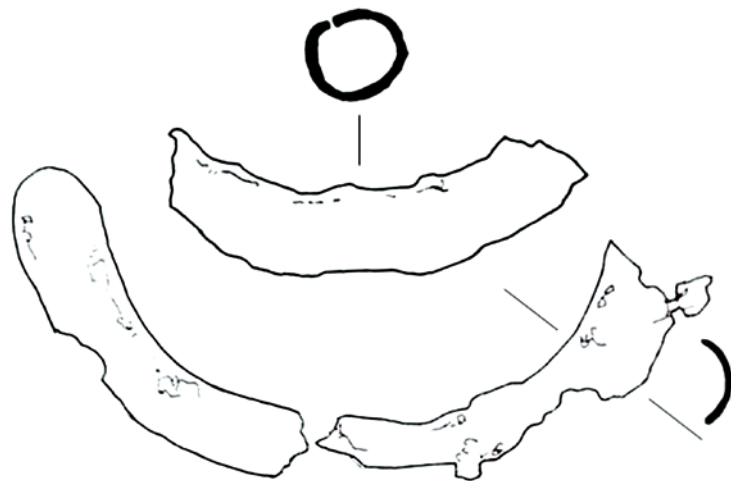
Slika 65. / Figure 65.

Slika 66. / Figure 66.

Slika 67. / Figure 67.

Slika 68. / Figure 68.

69. Inv. br. AMI-A-16762 (Sl. 69)

Materijal: Željezo.

Opis: Ulomci triju fragmentiranih strugača sa savijenim strugalom polukružnog presjeka i ravnom ručkom pravokutnog presjeka, na željeznom kružnom obruču za vješanje pravokutnog presjeka. Jedan je strugač sačuvan u punoj dužini, gornji dio zavijen je pod pravim kutom u odnosu na ručku. Od drugih strugača sačuvani su ulomci strugala.

Dimenzije: 1. strugač: visina 22,4 cm (potpuno), širina strugala 1,8 cm (potpuno), dužina strugala 0,9 cm (potpuno), presjek ručke 2 x 1,3 cm, masa 115 g. 2. strugač: visina 7,3 cm (nepotpuno), širina 1,8 cm (potpuno), dužina strugala 0,6 cm (potpuno). 3. strugač: visina strugala 7,2 cm (nepotpuno), širina 1,6 cm (potpuno), dužina strugala 0,5 cm (potpuno). Kružni obruč za vješanje: visina 0,9 cm (potpuno), širina 11,5 cm (nepotpuno), dužina 0,2 cm (potpuno), masa 14,6 g.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 63.

Objava: R. Matijašić 1991, 48, Grob 63, kat. br. 18, T. 25, Grob 63: 18. Grob 63 sa zbirkom novca od kasne republike do Klaudija, sredina I. st.

3.2. Ručka četke**70. Inv. br. AMI-A-16079 (Sl. 70)**

Materijal: Željezo.

Opis: Tordirana ručka kvadratnog presjeka, s dvije pločice na krajevima. Jedna je pločica odlomljena, od druge je sačuvan samo manji dio savijen pod pravim kutom u odnosu na ručku.

Dimenzije: Visina 3,3 cm (nepotpuno), širina 6 cm (nepotpuno), presjek ručke 0,5 x 0,5 cm (potpuno), pločica 3,3 x 2,3 x 0,2 cm, masa 12,36 g.

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 55.

Objava: R. Matijašić 1991, 44, Grob 55, kat. br. 4, T. 21, Grob 55: 4. Grob 55 s komemorativnim Augustovim novcem, prva polovina I. st.

3.3. Ogledala**71. Inv. br. AMI-A-5039 (stari inventarni broj 3417) + AMI-A-2996 (Sl. 71)**

a) Inv. br. AMI-A-5039

Materijal: Srebro.

Opis: Kvadratno ogledalo, oštećenih rubova i oštećene površine. Dimenzije: Visina 7,3 cm (potpuno), širina 8,7 cm (potpuno), dužina 1,2 cm (potpuno), masa diska 61,7 g (nepotpuno).

b) Inv. br. AMI-A-2996

Materijal: Srebro.

Opis: Ručka kvadratnog ogledala, na tri mjesta stisnuta prstenom. Vrh nedostaje, bočni su krakovi trokrakog hvatišta za disk ogledala odlomljeni.

Dimenzije: Visina 10,45 cm (nepotpuno), širina 1,7 cm (nepotpuno), promjer ručke 0,72 cm, masa ručke 22,9 g (nepotpuno), masa diska A-5039 s ručkom A-2996 iznosi 84,6 g.

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908.

Objava: A. Puschi 1914, 58.

69. Inv. no. AMI-A-16762 (Fig. 69)

Material: Iron.

Description: Fragments of three strigils with bent semicircular spatulas and rectangular-sectioned handles on circular rectangular-sectioned iron hanging ring. One strigil preserved in full length, with upper part bent at the right angle to handle. Of the remaining strigils, only fragments of their spatulas have been preserved.

Dimensions: Scraper 1: height: 22.4 cm (complete); width: 1.8 cm (complete); length: 0.9 cm (complete); handle section: 2 x 1.3 cm; mass: 115 g. Scraper 2: height: 7.3 cm (incomplete); width: 1.8 cm (complete); length: 0.6 cm (complete). Scraper 3: height 7.2 cm (incomplete); width: 1.6 cm (complete); length: 0.5 cm (complete). Circular hanging ring: Height: 0.9 cm (complete); width: 11.5 cm (incomplete); length: 0.2 cm (complete); mass: 14.6 g.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 63.

Published by: R. Matijašić 1991, 48, Grave 63, cat. no. 18, pl. 25, Grave 63: 18. Grave 63 with coin collection spanning Late Republic and Claudius periods, mid-1st century.

3.2. Hairbrush handle**70. Inv. no. AMI-A-16079 (Fig. 70)**

Material: Iron.

Description: Square-sectioned spiral-shaped handle with two plates on ends. One plate missing; small part of the other plate surviving, bent at the right angle to handle.

Dimensions: Height: 3.3 cm (incomplete); width: 6 cm (incomplete); handle section: 0.5 x 0.5 cm (complete); plate: 3.3 x 2.3 x 0.2 cm; mass: 12.36 g.

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 55.

Published by: R. Matijašić 1991, 44, Grave 55, cat. no. 4, pl. 21, Grave 55: 4. Grave 55 with commemorative Augustus' money, first half of 1st century AD.

3.3. Mirrors**71. Inv. no. AMI-A-5039 (earlier inventory number 3417) + AMI-A-2996 (Fig. 71)**

a) Inv. no. AMI-A-5039

Material: Silver.

Description: Square mirror with damaged edges and surface.

Dimensions: Height: 7.3 cm (complete); width: 8.7 cm (complete); length: 1.2 cm (complete); disc mass: 61.7 g (incomplete).

b) Inv. no. AMI-A-2996

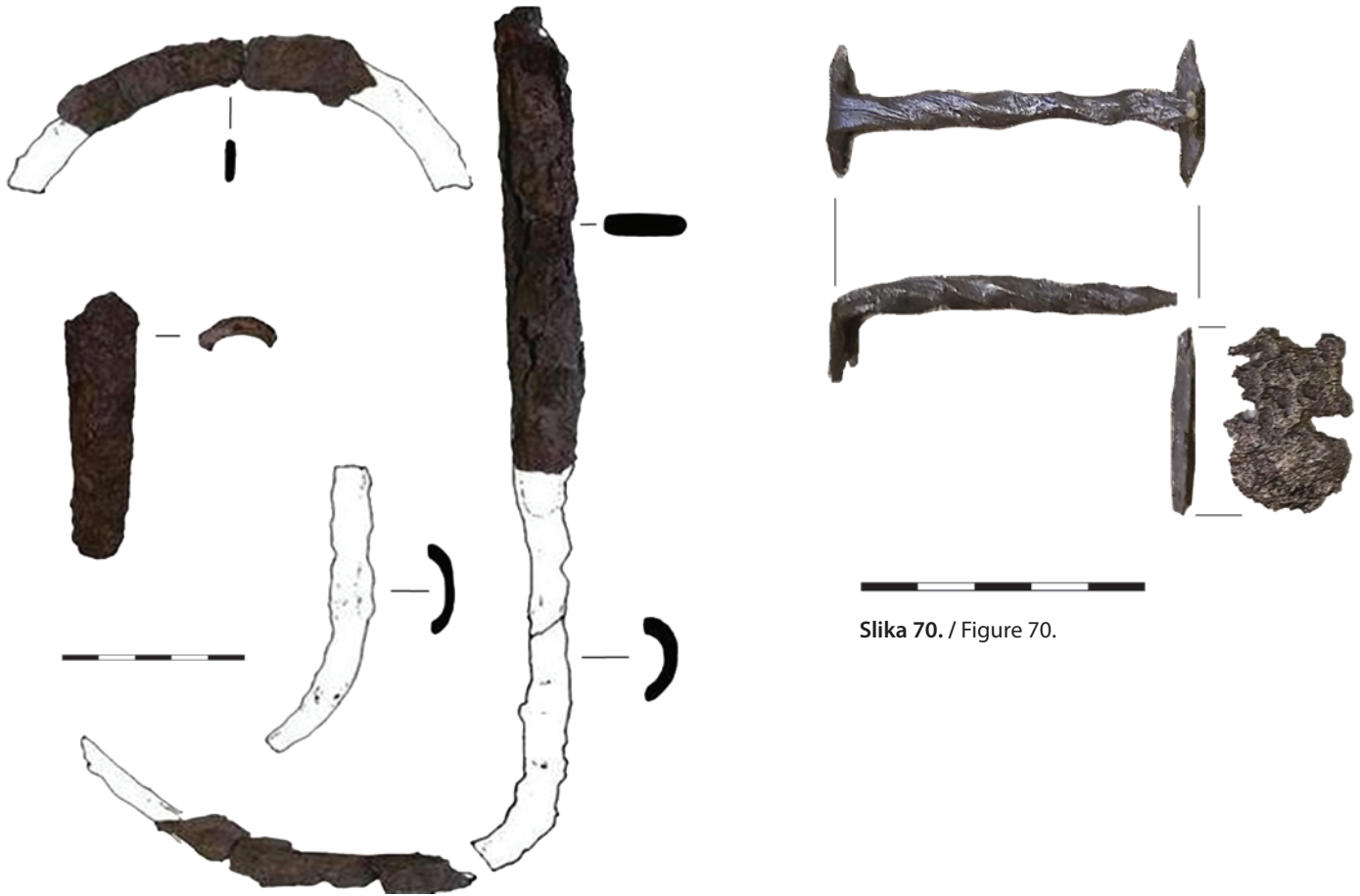
Material: Silver.

Description: Handle of square mirror, pressed by ring in three places. Tip missing. Lateral arms of three-armed grip of mirror disc broken off.

Dimensions: Height: 10.45 cm (incomplete); width: 1.7 cm (incomplete); handle diameter: 0.72 cm; handle mass: 22.9 g (incomplete); mass of disc A-5039 with handle A-2996: 84.6 g.

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908.

Published by: A. Puschi 1914, 58.

Slika 70. / Figure 70.

Slika 69. / Figure 69.

Slika 71. / Figure 71.

72. Inv. br. AMI-A-3099 (SI. 72)

Materijal: Srebro.

Opis: Okruglo ogledalo oštećenog ruba na cijeloj lijevoj polovici. Disk ogledala okružen je dvama urezanim prstenovima, ukrašen lukovima koji završavaju dvjema nasuprotnim volutama u 25 šiljaka, dok je 26. šiljak ravno odrezan i nosi ručku. Volute su sačuvane samo na pet vrhova. Stražnja strana ukrašena s najmanje šest urezanih prstenova, raspoređenih u tri pojasa. Uz vanjski rub stražnje strane nalaze se tri urezane kružnice, u srednjem polju dvije, u središtu još najmanje jedna.

Dimenzije: Dužina 0,2 cm (potpuno), promjer ogledala 15,5 cm, masa 282,6 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, nekropola, prije 1949.

Objava: Neobjavljeno.

73. Inv. br. AMI-A-5040 (SI. 73)

Materijal: Srebro.

Opis: Okruglo ogledalo s ručkom. Disk ogledala okružen je dvama urezanim prstenovima, ukrašen izvana lukovima koji završavaju dvjema nasuprotnim volutama u 25 šiljaka, dok je 26. šiljak ravno odrezan i nosi ručku. Šiljci su ukrašeni u sredini kružnicom s udubljenom točkom u sredini. Stražnja strana diska ukrašena je dvama pojasa urezanih koncentričnih kružnica. Vanjski pojas uz rub sastoji se od dvije urezane kružnice, unutrašnji od četiri koncentrične kružnice od kojih je svaka široka 0,25 cm. Ručka je stisnuta s pet prstenova, gušće raspoređenih prema dnu, i završava zaobljenom glavicom. Gornji dio ručke za prihvat ogledala grana se u dva kraka s nazubljenim listićem na donjoj strani. Na svakom kraku nalazi se s jedne strane po jedan urezani kružić s udubljenjem u sredini. Ogledalo je vrlo dobro sačuvano, bez većih oštećenja.

Dimenzije: Dužina 0,2 cm (potpuno), promjer ogledala s ukrasnim zupcima 16 cm, promjer kružnica ogledala 14,8 cm i 14,3 cm, masa ogledala bez ručke 298,4 g (potpuno), masa s ručkom iznosi 340,6 g (potpuno); visina ručke iznosi 12,2 cm (potpuno), širina krakova 5,5 cm (potpuno), promjer ručke 1 cm. Visina ogledala s ručkom 27,4 cm (potpuno).

Nalazište: Pula, nekropola, prije 1949.

Objava: V. Girardi-Jurkić 1985, 79, kat. br. 183; 2007a, 285, kat. br. 288, l. st.; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 112, kat. br. 14.

74. Inv. br. AMI-A-2948 (SI. 74)

Materijal: Srebro.

Opis: Okrugli disk ogledala, blago konkavan, sprijeda obrubljen urezom koji izlazi van na mjestu spoja s ručkom i plitkim kružnim urezom oko okrugle rupe u sredini. Straga je disk ukrašen s pet koncentričnih urezanih prstena oko središnje rupe. Rub je na stražnjoj strani okružen dvama urezanim prstenovima promjera 5,3 cm i 5,4 cm, izvučen van na mjestu spoja s ručkom. Osim središnje, još jedna rupa nalazi se na gornjoj strani ruba diska.

Dimenzije: Dužina 0,4 cm (potpuno), promjer ogledala 6,5 cm, masa 26,15 g (potpuno).

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908, grobna parcela I, Grob 4.

Objava: A. Puschi 1914, 66, f, Grob 4, posljednja trećina l. st. ili početak II. st.; R. Matijašić 1996, 125, Grob B4.

72. Inv. no. AMI-A-3099 (Fig. 72)

Material: Silver.

Description: Round mirror, with damaged edge on entire left half. The mirror disc is surrounded with two incised rings and decorated with arches ending on two opposing volutes in 25 spikes (the 26th spike that supports the handle is truncated). The volutes have been preserved on only five tips. The back side is decorated with not less than six incised rings, arranged in three strips. Along the outer edge on the back side there are three incised circles – two in the central field and at least one in the center.

Dimensions: Length: 0.2 cm (complete); mirror diameter: 15.5 cm; mass: 282.6 g (incomplete).

Site: Pula, necropolis, before 1949.

Unpublished.

73. Inv. no. AMI-A-5040 (Fig. 73)

Material: Silver.

Description: Round mirror with handle. The mirror disc is surrounded with two incised rings and decorated on the outside with arches ending on two opposing volutes in 25 spikes (the 26th spike that supports the handle is truncated). The spikes are decorated with a circle in their center and have a small recess in the center. The outer strip along the edge consists of two incised circles. The inner one consists of four concentric circles, each of them 0.25cm wide. The handle is pressed by five rings, denser towards the bottom, and it ends with a round head. The upper part of the handle that grips the mirror branches off in two prongs with a small serrated leaf on the lower side. On one side of each prong there is an incised circlet with a recess in its center. The mirror is in a very good condition, with no major damages.

Dimensions: Length: 0.2 cm (complete); mirror diameter (with decorative teeth): 16 cm; diameters of mirror circles: 4.8 cm and 14.3 cm; mirror mass (without handle): 298.4 g (complete); mirror mass (with handle): 340.6 g (complete); handle height: 12.2 cm (complete); width of prongs: 5.5 cm (complete); handle diameter: 1 cm. Height of mirror with handle: 27.4 cm (complete).

Site: Pula, necropolis, before 1949.

Published by: V. Girardi-Jurkić 1985, 79, cat. no. 183; 2007a, 285, cat. no. 288, 1st century; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 112, cat. no. 14.

74. Inv. no. AMI-A-2948 (Fig. 74)

Material: Silver.

Description: Round mirror disc, slightly concave. On the front side it is surrounded by an incised line leaving the disc where the disc is connected to the handle and by a shallow circular incision around the circular hole in the center. On the back side, the disc is decorated with five concentric rings incised around the hole in the center. The back side edge is surrounded with two incised rings with diameters of 5.3 cm and 5.4 cm, respectively; it leaves the disc where the disc is connected to the handle. In addition to the central hole, there is another hole on the upper side of the disc edge.

Dimensions: Length: 0.4 cm (complete); mirror diameter: 6.5 cm; mass: 26.15 g (complete).

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908, Section I, Grave 4.

Published by: A. Puschi 1914, 66, f, Grave 4, last third of 1st century or early 2nd century; R. Matijašić 1996, 125, Grave B4.

Slika 72. / Figure 72.

Slika 74. / Figure 74.

Slika 73. / Figure 73.

75. Inv. br. AMI-A-5091 (Sl. 75)

Materijal: Srebro.

Opis: Ogledalo okruglog oblika, blago konveksno. Uz rub su straga urezane dvije kružnice.

Dimenzije: Visina 0,4 cm (potpuno), promjer 7,5 cm, masa 24,7 g (potpuno).

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908, grobna parcela I, Grob 2.

Objava: A. Puschi 1914, 63, e, Grob 2 s novcem Domicijana, kraj I. st.; R. Matijašić 1996, 125, Grob B2.

76. Inv. br. AMI-A-5181 + AMI-A-5180 (Sl. 76)

a) Inv. br. AMI-A-5181 (stari inv. br. 1333)

Materijal: Srebro.

Opis: Okruglo ogledalo, uz rub je sprijeda urezan prsten. Na stražnjoj strani nalaze se najmanje četiri koncentrična prstena, raspoređena u najmanje tri grupe.

Dimenzije: Visina 0,15 cm (potpuno), promjer 8,1 cm.

b) Inv. br. AMI-A-5180 (stari inv. br. 1333)

Materijal: Posrebrena bakrena slitina.

Opis: Ručka ogledala s tri zašiljena kraka. Donji završetak imao je rupicu u sredini i vrh mu je odlomljen. Na dva mjesta ručka je stisnuta prstenovima.

Dimenzije: Visina 7,8 cm (nepotpuno), širina 2,8 cm (potpuno), dužina 0,6 cm (potpuno). Visina ručke ispod ogledala 6,1 cm. Težina ručke s ogledalom 82,6 g.

Nalazište: Pula, Valturska ulica (ex Via Orseolo), nekropola, žarni grob, 1913.

Objava: A. Gnirs 1915, 133; V. Girardi-Jurkić 1985, 71, kat. br. 147; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 130, kat. br. 80, I. st. po. Kr. U inventaru se kao mjesto nalaza navodi Kavran, nekropola Nezakcija u luci Budava, vjerojatno zabunom jer su nalazi iz nekropola u Valturskoj ulici u Puli i u luci Budava kod Kavrana bili zajedno smješteni u istoj izložbenoj vitrini br. 6.

77. Inv. br. AMI-A-5371 + AMI-A-5052 (Sl. 77)

a) Inv. br. AMI-A-5371

Materijal: Srebro.

Opis: Okruglo, blago konveksno ogledalo. Uz rub ima na stražnjoj strani plitki urez, oštećeno u sredini.

Dimenzije: Dužina 0,5 cm (potpuno), promjer 6,1 cm, visina diska s ručkom 13 cm, masa diska 17,8 g (nepotpuno).

b) Inv. br. AMI-A-5052 (stari inv. broj 2597)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Ručka ogledala, na dva mjesta stisnuta prstenovima. Ručka na dnu završava jajolikim zadebljanjem, a na vrhu se grana u tri šiljata kraka od kojih srednji, uspravni, nedostaje.

Dimenzije: Visina 7,4 cm (nepotpuno), širina 3,5 cm (potpuno), promjer ručke 0,44 cm, visina diska s ručkom 13 cm (potpuno), masa ručke 12,1 g (nepotpuno).

Nalazište: Marčana, 1928.

Objava: A. Degrassi 1928, 401. Slučajan nalaz skupine grobnih priloga kod Marčane, uz cestu za Filipanu. Zlatni prsten i fibula na šarnir od bakrene slitine među nalazima, kraj I. st. pr. Kr. – početak I. st. po. Kr.

75. Inv. no. AMI-A-5091 (Fig. 75)

Material: Silver.

Description: Round mirror, slightly convex. Two circles incised along edge on back side.

Dimensions: Height: 0.4 cm (complete); diameter: 7.5 cm; mass: 24.7 g (complete).

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908, Section I, Grave 2. Published by: A. Puschi 1914, 63, e, Grave 2 with Domitian's money, late 1st century AD; R. Matijašić 1996, 125, Grave B2.

76. Inv. no. AMI-A-5181 + AMI-A-5180 (Fig. 76)

a) Inv. no. AMI-A-5181 (earlier inv. no. 1333)

Material: Silver.

Description: Round mirror, ring incised along edge on front side. Not less than four concentric rings, arranged in at least three groups, can be seen on the back side.

Dimensions: Height: 0.15 cm (complete); diameter: 8.1 cm.

b) Inv. no. AMI-A-5180 (earlier inv. no. 1333)

Material: Silver-coated copper alloy.

Description: Mirror handle with three pointed prongs. The lower end had a tiny hole in the center; its tip is missing. The handle is pressed by rings in two places.

Dimensions: Height: 7.8 cm (incomplete); width: 2.8 cm (complete); length: 0.6 cm (complete). Height of handle under mirror: 6.1 cm. Weight of handle with mirror: 82.6 g.

Site: Pula, Valturska Street (formerly Via Orseolo), necropolis, urn grave, 1913.

Published by: A. Gnirs 1915, 133; V. Girardi-Jurkić 1985, 71, cat. no. 147; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 130, cat. no. 80, 1st century. According to the Museum records, this item was found at "Kavran, a Nesactium necropolis in Port Budava". It is probably a mistake because the finds from the necropolises in Valturska Street in Pula and Port Budava near Kavran were exhibited together in the same showcase no. 6.

77. Inv. no. AMI-A-5371 + AMI-A-5052 (Fig. 77)

a) Inv. no. AMI-A-5371

Material: Silver.

Description: Round mirror, slightly convex. Shallow incision along edge on back side; damaged in center.

Dimensions: Length: 0.5 cm (complete); diameter: 6.1 cm; height of disc with handle: 13 cm; disc mass: 17.8 g (incomplete).

b) Inv. no. AMI-A-5052 (, earlier inv. no. 2597)

Material: Copper alloy.

Description: Mirror handle, pressed by rings in two places. Egg-shaped thickening at bottom end of handle; three pointed prongs on top end of handle (upright central prong missing).

Dimensions: Height: 7.4 cm (incomplete); width: 3.5 cm (complete); handle diameter: 0.44 cm; height of disc with handle: 13 cm (complete); handle mass: 12.1 g (incomplete).

Site: Marčana, 1928.

Published by: A. Degrassi 1928, 401. Accidental find of grave goods near Marčana, on the road to Filipana. The finds include a golden ring and a copper-alloy hinged fibula (late 1st century BC–early 1st century AD).

Slika 75. / Figure 75.

Slika 76. / Figure 76.

Slika 77. / Figure 77.

78. Inv. br. AMI-A-5378 + AMI-A-5309 (Sl. 78)

a) Inv. br. AMI-A-5378

Materijal: Srebro.

Opis: Okruglo, blago konveksno ogledalo. Uz rub su sprijeda urezane dvije crte. Pola ogledala nedostaje.

Dimenzije: Dužina 0,5 cm (potpuno), promjer 8,4 cm, masa diska 13,4 g (nepotpuno).

b) Inv. br. AMI-A-5309

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Ručka ogledala, ukrašena trima prstenovima koji je stišću. Donji je završetak zaobljen i odlomljen. Gornji dio ručke za prihvat ogledala grana se u dva kraka s nazubljenim listićem na donjoj strani, dok se u sredini izdiže treći listić zašiljenog oblika.

Dimenzije: Visina ručke 10,7 cm (nepotpuno), širina krakova 5,8 cm (potpuno), promjer ručke 0,8 cm, masa ručke s ogledalom 45,9 g, masa ručke 32,4 g (nepotpuno). Visina diska s ručkom 17,7 cm.

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio, 1908, grobna parcela I, Grob 1.

Objava: A. Puschi 1914, 62, m, Grob 1 s Vespazijanovim novcem iz g. 71.; V. Girardi-Jurkić 1985, 79, kat. br. 183, navodi da ručka AMI-A-5309 pripada ogledalu iz Pule AMI-A-5040 (ovdje kat. br. 73); isto se navodi u katalogu V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 112, kat. br. 14; R. Matijašić 1996, 124, Grob B1.

79. Inv. br. AMI-A-4491 (Sl. 79)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Okruglo ogledalo od debljeg lima, razlomljeno u više komada. Ručka je odlomljena i nedostaje. Stražnja površina ogledala ukrašena je prstenastim urezima, grupama urezanih kružića s udubljenom točkom u sredini i ovalno rezanim crvenim umetcima s bijelom podlogom i ravnom gornjom plohom, uloženicima u okvire od bakrene slitine. Dimenzije ovala iznose 0,8 x 0,5 cm. Sačuvano je pet kružno raspoređenih ovalnih umetaka, između njih grupe od šest kružića raspoređenih u obliku rozete. Oko ruba nalaze se dva prstenasta ureza i niz kružića.

Dimenzije: Promjer 10,5 cm, dužina 0,3 cm (potpuno), masa 66,08 g.

Nalazište: Pula, Arsenalska ulica (ex bulevar Borisa Kidriča), 1957, Grob 12.

Objava: Š. Mlakar 1970, 8, Grob 12, T. II: 4, II. st.

80. Inv. br. AMI-A-30010441 (Sl. 80)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Okruglo ogledalo. Uz rub je izbušen niz okruglih otvora promjera 0,2 cm. Stražnja strana ukrašena je s osam koncentričnih urezanih prstenova, pet bliže rubu, dva bliže sredini i jedan, najmanji, oko središnje udubljene točke. Ručka je odlomljena i nedostaje.

Dimenzije: Dužina 0,2 cm (potpuno), promjer 9,5 cm, masa 61,38 g (potpuno).

Nalazište: Medulin, Burle, Grob 94.

Objava: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 148, kat. br. 180, I. st.

78. Inv. no. AMI-A-5378 + AMI-A-5309 (Fig. 78)

a) Inv. no. AMI-A-5378

Material: Silver.

Description: Round mirror, slightly convex. Two lines incised along edge in front side. Half of mirror missing.

Dimensions: Length: 0.5 cm (complete); diameter: 8.4 cm; disc mass: 13.4 g (incomplete).

b) Inv. no. AMI-A-5309

Material: Copper alloy.

Description: Mirror handle, decorated with three pressing rings. Rounded lower end missing. The upper part of the handle that grips the mirror branches off in two prongs, each with a small serrated leaf on the lower side and with a third, pointed leaf standing upright in the center.

Dimensions: Handle height: 10.7 cm (incomplete); width of prongs: 5.8 cm (complete); handle diameter: 0.8 cm; mass of handle with mirror: 45.9 g; handle mass: 32.4 g (incomplete). Height of disc with handle: 17.7 cm.

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis, 1908, Section I, Grave 1. Published by: A. Puschi 1914, 62, m, Grave 1 with Vespasian's coins from AD 71.; according to V. Girardi-Jurkić 1985, 79, cat. no. 183, the AMI-A-5309 handle belongs to the Pula mirror AMI-A-5040 (here cat. no. 73); the same is specified in catalogue V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 112, cat. no. 14; R. Matijašić 1996, 124, Grave B1.

79. Inv. no. AMI-A-4491 (Fig. 79)

Material: Copper alloy.

Description: Round mirror of thick metal sheet, broken in several fragment. Broken handle missing. The mirror's back surface is decorated with incised rings, groups of circlets with a small recess in the center, and with oval cut red inlays with a white background and flat upper surface inlaid in copper-alloy frames. Oval area dimensions: 0.8 x 0.5 cm. Five oval inlays arranged in a circle have been preserved, with groups of six circlets each arranged in a rosette between the inlays. Two incised rings and a series of circlets are located along the edge.

Dimensions: Diameter: 10.5 cm; length: 0.3 cm (complete); mass: 66.08 g.

Site: Pula, Arsenalska Street (formerly Borisa Kidriča Boulevard), 1957, Grave 12.

Published by: Š. Mlakar 1970, 8, Grave 12, pl. II: 4, 2nd century.**80. Inv. no. AMI-A-30010441 (Fig. 80)**

Material: Copper alloy.

Description: Round mirror. Series of 0.2cm-diameter round holes perforated along edge. Back side decorated with eight incised concentric rings – five closer to edge, two closer to center, and one (the smallest) around small recess in center. Broken handle missing.

Dimensions: Length: 0.2 cm (complete); diameter: 9.5 cm; mass: 61.38 g (complete).

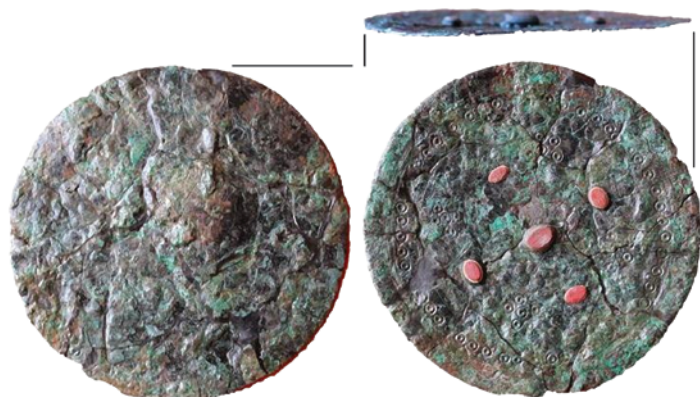
Site: Medulin, Burle, Grave 94.

Published by: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 148, cat. no. 180, 1st century.

Slika 78. / Figure 78.

Slika 79. / Figure 79.

Slika 80. / Figure 80.

81. Inv. br. AMI-A-30010440 (Sl. 81)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Okruglo ogledalo. Ručka je odlomljena i nedostaje.

Dimenzije: Dužina 0,5 cm (potpuno), promjer 13,4 cm, masa 319,59 g (potpuno).

Nalazište: Medulin, Burle, Grob 99.

Objava: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 148, kat. br. 179, I. st.

3.4. Kozmetičke posude od bakrene slitine**82. Inv. br. AMI-A-5700 (Sl. 82)**

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Bočica loptastog tijela i kratkog, uskog cilindričnog vrata. Rame je označeno širim prstenom, a otvor dvama prstenovima.

Dno je ravno, ima šest koncentričnih plitkih žljebova i udubljenu točku u sredini. Rub je otvora oštećen, dio nedostaje. Na tijelu se nalazi nepravilna udubina oštećenja i nekoliko rupica od korozije. Dimenzije: Visina 8,7 cm (potpuno), širina 5,7 cm (potpuno), dužina 5,7 cm (potpuno), promjer otvora 3,1 cm, promjer ruba 3,3 cm, masa 49,43 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Koparska ulica, nekropola, 1972.

Objava: Š. Mlakar 1972, 15, T. XI: 5. Nalaz u nekropoli, izvan grobne cjeline; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 118, kat. br. 30, I. st.

83. Inv. br. AMI-A-10821 (Sl. 83)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Amforica s dvije ručke, jajolikog tijela, ima izvijeni vrat i razgrnuti rub obrubljen iznutra dvama prstenovima. Dno s donje strane ima četiri koncentrična prstena od kojih je najmanji, središnji, promjera 0,3 cm. Dvije uspravne, pri vrhu oblo svijene ručke okruglog presjeka imaju listoliko donje hvatište na ramenu, a gornje hvatište nalazi se neposredno ispod ruba otvora. Na trбуhu se ispod jedne ručke nalazi malo udubljenje od udarca.

Dimenzije: Visina 9,7 cm (potpuno), promjer tijela 5,8 cm, promjer otvora 2,7 cm, promjer dna 3 cm, visina ručki 3,6 cm (potpuno), presjek ručke promjera 0,5 cm. Težina 129,73 g (potpuno).

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 63.

Objava: R. Matijašić 1991, 48, Grob 63, kat. br. 15, T. 24, Grob 63: 15. Grob 63 sa zbirkom novca od kasne republike do Klaudija, sredina I. st.

81. Inv. no. AMI-A-30010440 (Fig. 81)

Material: Copper alloy.

Description: Round mirror. Broken handle missing.

Dimensions: Length: 0.5 cm (complete); diameter: 13.4 cm; mass: 319.59 g (complete).

Site: Medulin, Burle, Grave 99.

Published by: V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 148, cat. no. 179, 1st century.

3.4. Copper-alloy cosmetic receptacles**82. Inv. no. AMI-A-5700 (Fig. 82)**

Material: Copper alloy.

Description: Aryballos with spherical body and short and narrow cylindrical neck. Shoulder marked with single ring and mouth with two rings. Flat base, with six concentric shallow grooves and small recess in center. Rim damages, part missing. Body damaged (asymmetric dent and several corrosion holes).

Dimensions: Height: 8.7 cm (complete); width: 5.7 cm (complete); length: 5.7 cm (complete); mouth diameter: 3.1 cm; rim diameter: 3.3 cm; mass: 49.43 g (incomplete).

Site: Pula, Koparska Street, necropolis, 1972.

Published by: Š. Mlakar 1972, 15, pl. XI: 5. Found at the necropolis, outside grave units; V. Girardi-Jurkić, K. Džin 2003, 118, cat. no. 30, 1st century.

83. Inv. no. AMI-A-10821 (Fig. 83)

Material: Copper alloy.

Description: Egg-shaped amphorette, two-handled, with neck curved outwards and flared rim edged by two rings on the inside. On the lower side of the base there are four concentric rings; the central one is the smallest, its diameter being 0.3 cm. Two vertical round-sectioned handles, curved at the top, have a leaf-shaped lower grip on the shoulder; the upper grip is just underneath the rim. A minor dent (from a blow) can be seen on the belly underneath one handle.

Dimensions: Height: 9.7 cm (complete); body diameter: 5.8 cm; mouth diameter: 2.7 cm; base diameter: 3 cm; height of handles: 3.6 cm (complete); handle cross-section diameter: 0.5 cm. Weight: 129.73 g (complete).

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 63.

Published by: R. Matijašić 1991, 48, Grave 63, cat. no. 15, pl. 24, Grave 63: 15. Grave 63 with coin collection spanning Late Republic and Claudius periods, mid-1st century.

Slika 81. / Figure 81.

Slika 83. / Figure 83.

Slika 82. / Figure 82.

84. Inv. br. AMI-A-5879 (stari inv. broj 1735) (Sl. 84)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Amforica s dvije ručke, jajolikog tijela na niskoj prstenastoj nozi i izvijenog vrata koji prelazi u jednostavno razgrnut rub. Ručke su uspravne, izvijene, trokutastog presjeka, na donjem hvatištu ukrašene lavljim glavama i šapama. Iz donjeg hvatišta ručke prema dolje se spušta lavlja glava s grivom okrenutom prema gore i raširenim prednjim šapama pruženima prema dolje. Ispod jedne ručke odlomljena je jedna lavlja šapa. Ručke malo nadvisuju rub otvora. Na vanjskoj strani dna nalazi se prstenasta noga i u sredini polukalotasto udubljenje promjera 0,8 cm.

Dimenzije: Visina s ručkama 14,5 cm (potpuno), visina bez ručki 14,25 cm (potpuno), promjer tijela 8,6 cm, promjer otvora 4,4 cm, visina noge 0,4 cm (potpuno), promjer noge 4,4 cm, visina ručki 7,5 cm (potpuno), presjek ručke na vrhu 0,7 x 0,55 cm, prosječna debljina stijenke 0,4 cm. Težina 377 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Trščanska ulica (ex Vodnjanska cesta), 1935–1936, paljevinska nekropola.

Objava: M. Mirabella Roberti 1935, 305.

85. Inv. br. AMI-A-10820 (Sl. 85)

Materijal: Bakrena slitina.

Opis: Potpuno sačuvana patera s ručkom. Posuda je okrugla, plitkog polukalotastog oblika, ima široki obod profiliran dvama prstenovima na unutrašnjoj strani ruba i nisku prstenastu nogu. Unutar noge na vanjskoj strani nalaze se četiri uska koncentrična prstena od kojih najmanji, središnji ima promjer 0,4 cm. Unutrašnja strana posude sasvim je glatka. Ručka je plosnata i ravna, stranice su sužene u sredini, kraj je zaobljen i završava izbočenom spljoštenom kuglicom. Na proširenom kraju ručke nalazi se izrez dug 2,1 cm, smješten po središnjoj dužoj osi. Izrez ima oblik uskog pravokutnika s kružnicama promjera 0,6 cm na dva suprotna kraja. Pored izreza, također u središnjoj osi bliže posudi smješten je izduženi pravokutni radionički žig *L NAEVI SOC[RAT]* u udubljenoj kartuši visine 0,36 cm i širine 2,3 cm.

Dimenzije: Visina 3,5 cm (potpuno), promjer posude 15 cm, visina noge 0,7 cm, promjer noge 6 cm, dužina 26 cm (potpuno). Ručka: visina 0,5 cm (potpuno), širina 2 cm (potpuno), dužina 13 cm (potpuno), širina ručke u sredini 1,9 cm, širina ručke na kraju 2,9 cm. Težina 466 g (potpuno).

Nalazište: Pula, Trg Republike, nekropola Marsovo polje, 1985–1986, Grob 63.

Objava: R. Matijašić 1991, 48, Grob 63, kat. br. 14, T. 24, Grob 63: 14. Grob 63 sa zbirkom novca od kasne republike do Klaudija, sredina I. st.

3.5. Češljevi**3.5.1. Jednodijelni dvoredni češljevi****86. Inv. br. AMI-A-3295 (Sl. 86)**

Materijal: Kost.

Opis: Ulomak jednodijelnog dvostranog češlja. Zupci su na jednoj strani deblji, na drugoj tanji. Bočna je strana zaobljena.

Dimenzije: Visina 4 cm (potpuno), širina 4 cm (nepotpuno), dužina 0,4 cm (potpuno), masa 3 g.

Nalazište: Nepoznato, prije 1970.

Objava: Neobjavljeno.

84. Inv. no. AMI-A-5879 (earlier inv. no. 1735) (Fig. 84)

Material: Copper alloy.

Description: Egg-shaped amphorette, two-handled, on short ring-foot and with outward-curved neck transitioning into flared rim. The triangle-sectioned handles are vertical, curved outwards; the lower grip is decorated with lion's heads and paws. A lion's head with the mane turned upwards and with the paws extended downwards is descends from the lower grip of the handle. One paw broken off underneath one handle. Handles slightly arching above rim. On the outer side of the base there is a ring-foot and a semi-calotte-shaped recess with 0.8 cm in diameter.

Dimensions: Height with handles: 14.5 cm (complete); height without handles: 14.25 cm (complete); body diameter: 8.6 cm; mouth diameter: 4.4 cm; foot height: 0.4 cm (complete); foot diameter: 4.4 cm; height of handles: 7.5 cm (complete); handle section on top: 0.7 x 0.55 cm; average wall thickness: 0.4 cm. Weight: 377 g (incomplete).

Site: Pula, Trščanska Street (formerly Vodnjanska Road), 1935–1936, cremation necropolis.

Published by: M. Mirabella Roberti 1935, 305.

85. Inv. no. AMI-A-10820 (Fig. 85)

Material: Copper alloy.

Description: Fully preserved patera with handle. The vessel is round, of a shallow semi-calotte shape, with a short ring-foot and a wide rim with two molded rings on the inside. Inside the foot, on the outer side, there are four narrow concentric rings the smallest of which (the one in the center) is 0.4 cm in diameter. The vessel's inner side is totally smooth. The handle is flat and straight, its sides narrow in the middle and its terminal rounded and ending with a protruding flat globule. On the widened end of the handle there is a slit 2.1 cm long. It extends along the longer, central axis. The slit is narrow and rectangular, with 0.6cm-diameter circles on both ends. Next to the slit, also on the central axis closer to the vessel, an elongated rectangular workshop stamp *L NAEVI SOC[RAT]* can be seen in an impressed cartouche 0.36 cm high and 2.3 cm wide.

Dimensions: Height: 3.5 cm (complete); vessel diameter: 15 cm; foot height: 0.7 cm; foot diameter: 6 cm; length: 26 cm (complete). Handle: height: 0.5 cm (complete); width: 2 cm (complete); length: 13 cm (complete); handle width in the middle: 1.9 cm; handle width at the end: 2.9 cm. Weight: 466 g (complete).

Site: Pula, Trg Republike, Marsovo polje Necropolis, 1985–1986, Grave 63.

Published by: R. Matijašić 1991, 48, Grave 63, cat. no. 14, pl. 24, Grave 63: 14. Grave 63 with coin collection spanning Late Republic and Claudius periods, mid-1st century.

3.5. Combs**3.5.1. Single-piece double-row combs****86. Inv. no. AMI-A-3295 (Fig. 86)**

Material: Bone.

Description: Fragment of single-piece double-row comb. Teeth thicker on one side, thinner on the other. Lateral side thickened.

Dimensions: Height: 4 cm (complete); width: 4 cm (incomplete); length: 0.4 cm (complete); mass: 3 g.

Site: unknown, before 1970.

Unpublished.

Slika 86. / Figure 86.

Slika 84. / Figure 84.

91

Slika 85. / Figure 85.

87. Inv. br. AMI-A-3296 (Sl. 87)

Materijal: Kost.

Opis: Ulomak jednodijelnog dvostranog češlja. Zupci su na jednoj strani deblji, na drugoj tanji. Bočna je strana zaobljena.

Dimenzije: Visina 4,88 cm (potpuno), širina 3,5 cm (nepotpuno), dužina 1 cm (potpuno), masa 9,8 g.

Nalazište: Nepoznato, prije 1970.

Objava: Neobjavljeno.

88. Inv. br. AMI-A-5155 (Sl. 88)

Materijal: Kost.

Opis: Jednodijelni dvostrani češalj, odlomljen na jednom kraju. Zupci su na jednoj strani deblji a na drugoj tanji. Sačuvana bočna strana blago je zaobljena. S jedne je strane kost pozelenjela.

Dimenzije: Visina 4,8 cm (potpuno), širina 6,2 cm (nepotpuno), dužina 0,9 cm (potpuno), masa 17,1 g.

Nalazište: Nezakcij, nekropola San Antonio 1908, grobna parcela I, Grob 1.

Objava: A. Puschi 1914, 62, s, Grob 1 s novcem Vespazijana iz g. 71.; V. Girardi-Jurkić 1985, 71, kat. br. 142; R. Matijašić 1996, 124, Grob B1.

3.5.2. Jednodijelni češalj s dugom ručkom

89. Inv. br. AMI-A-5742 (Sl. 89)

Materijal: Kost.

Opis: Jednodijelni i jednoredni češalj s dugom ručkom i četiri duga zupca kvadratnog presjeka, u obliku vilice i blago izvijenog češljastog dijela. Ručka je ovalno završena, na kraju plosnata, prema zupcima se sužava i poprima okrugli presjek. Nosač zubaca polukružnog je oblika i pločast, udubljen okomitim urezom 0,5 cm prije početka zubaca. Vrhovi su dvaju zubaca oštećeni.

Dimenzije: Visina 16,2 cm (potpuno), širina 2,4 cm (potpuno), dužina ručke 10,2 cm (potpuno), promjer ručke na najužem dijelu 0,42 cm, širina završetka ručke 1,4 cm, dužina završetka ručke 0,3 cm, masa 13,7 g (nepotpuno).

Nalazište: Nepoznato, prije 1970.

Objava: Neobjavljeno.

3.5.3. Trodijelni dvoredni češljevi

90. Inv. br. AMI-A-13815 (Sl. 90)

Materijal: Kost, željezo.

Opis: Trodijelni češalj s dva reda zubaca, sastavljen od tri koštane pločice. Zupci su na jednoj strani deblji, na drugoj tanji. Bočne strane ravno su završene. Sa svake bočne strane češlja pričvršćena je u sredini između zubaca po jedna pravokutna pločica tankog D-presjeka s četiri željezne zakovice. Vanjski bridovi obiju oplata lagano su narebreni urezima čija širina odgovara širini zubaca na toj strani. Češalj je razlomljen u petnaestak ulomaka, zalijepljen. Veći dio zubaca nedostaje.

Dimenzije: Visina 5,02 cm (potpuno), širina 12,6 cm (potpuno), dužina 1,4 cm (potpuno), masa 38,66 g (nepotpuno).

Nalazište: Pula, Kandlerova ulica, 14 XII 1977. Nalaz prilikom zaštitnog istraživanja na uglu zgrade u Kandlerovoj ulici (ex k.br. I. G. Kovačića 27), udaljeno 110 cm od antičkog zida, relativna dubina 75 cm.

Objava: Neobjavljeno.

87. Inv. no. AMI-A-3296 (Fig. 87)

Material: Bone.

Description: Fragment of single-piece double-row comb. Teeth thicker on one side, thinner on the other. Lateral side thickened.

Dimensions: Height: 4.88 cm (complete); width: 3.5 cm (incomplete); length: 1 cm (complete); mass: 9.8 g.

Site: unknown, before 1970.

Unpublished.

88. Inv. no. AMI-A-5155 (Fig. 88)

Material: Bone.

Description: Single-piece double-row comb, one end broken off. Teeth thicker on one side, thinner on the other. Surviving lateral side slightly rounded. Bone became green on one side.

Dimensions: Height: 4.8 cm (complete); width: 6.2 cm (incomplete); length: 0.9 cm (complete); mass: 17.1 g.

Site: Nesactium, San Antonio Necropolis 1908, Section I, Grave 1. Published by: A. Puschi 1914, 62, s, Grave 1 with Vespasian's money from AD 71; V. Girardi-Jurkić 1985, 71, cat. no. 142; R. Matijašić 1996, 124, Grave B1.

3.5.2. Single-piece comb with long handle

89. Inv. no. AMI-A-5742 (Fig. 89)

Material: Bone.

Description: Single-piece single-row comb with long handle and four long square-sectioned teeth, shaped as fork and with slightly curved points. The handle has an oval, flat end, tapering towards the teeth and becoming round-sectioned. The tooth holder is semicircular and plate-shaped. It has a vertical slit 0.5 cm away from the teeth. The tips of two teeth are damaged.

Dimensions: Height: 16.2 cm (complete); width: 2.4 cm (complete); handle length: 10.2 cm (complete); narrowest handle diameter: 0.42 cm; width of handle terminal: 1.4 cm; length of handle terminal: 0.3 cm; mass: 13.7 g (incomplete).

Site: unknown, before 1970.

Unpublished.

3.5.3. Three-piece double-row combs

90. Inv. no. AMI-A-13815 (Fig. 90)

Material: Bone, iron.

Description: Triple-piece comb with two rows of teeth, made of three bone plates. Teeth thicker on one side, thinner on the other. Lateral sides have flat ends. On each lateral side, one thin rectangular D-sectioned plate is held in place in the middle, between the teeth, by four iron rivets. The outer edges of both plates have shallow grooves the width of which corresponds to the width of the teeth on that particular side. The comb was broken into approx. fifteen pieces which are now glued back. Most of the teeth are missing.

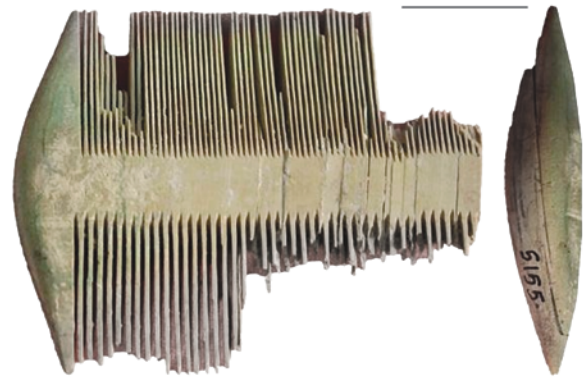
Dimensions: Height: 5.02 cm (complete); width: 12.6 cm (complete); length: 1.4 cm (complete); mass: 38.66 g (incomplete).

Site: Pula, Kandlerova Street, 14 XII 1977. Found during rescue excavations at the corner of a building in Kandlerova Street (formerly I. G. Kovačića 27), 110 m away from Roman-period wall (at relative depth of 75 cm).

Unpublished.

Slika 87. / Figure 87.

Slika 88. / Figure 88.

Slika 89. / Figure 89.

Slika 90. / Figure 90.

91. Inv. br. AMI-A-42309 (Sl. 91)

Materijal: Kost, željezo.

Opis: Trodijelni češalj s dva reda zubaca, sastavljen od tri koštane pločice, odlomljen na oba kraja. Zupci su na jednoj strani deblji i razmaknutiji, na drugoj tanji i gušće nanizani. Svi tanji zupci u potpunosti su odlomljeni i nedostaju. Sa svake bočne strane češlja pričvršćena je u sredini između zubaca po jedna pravokutna pločica tankog D-presjeka s tri sačuvane željezne zakovice. Vanjski bridovi obiju oplata lagano su narebreni urezima čija širina odgovara širini zubaca na toj strani.

Dimenzije: Visina 3,1 cm (nepotpuno), širina 4,5 cm (nepotpuno), dužina 1,3 cm (potpuno).

Nalazište: Pula, Kandlerova, Blok XVI, Lokacija XI, 2 VIII 2005, S. J. 19-P4-O2. Nalaz iznad poda bazena kaldarija javnih termi, stratigrafski kontekst od kraja I. do kraja V. st.

Objava: Neobjavljeno.

92. Inv. br. AMI-A-28113 (Sl. 92)

Materijal: Kost, željezo.

Opis: Pravokutna koštana oplata trodijelnog češlja za koju su bili pričvršćeni dvoredni zupci češlja željeznim zakovicama. Na oplati su sačuvane dvije rupice za pričvršćivanje s ostacima željeznih zakovica, vanjski bridovi oplate lagano su narezani.

Dimenzije: Visina oplate 1,3 cm (potpuno), širina 4 cm (nepotpuno), dužina 0,3 cm (potpuno).

Nalazište: Dragonera Jug 1, 15 XI 2004, S. J. Kanal/P39, u zapuni kanala u ulaznom hodniku zapadnog, stambenog krila kompleksa.

Objava: I. Koncani Uhač 2010, 258, T. IV: 134.

91. Inv. no. AMI-A-42309 (Fig. 91)

Material: Bone, iron.

Description: Triple-piece comb with two rows of teeth, made of three bone plates, broken off on both ends. The teeth are thicker and more spaced out on one side and thinner and denser on the other. All the thin teeth are broken and missing. On each lateral side, one thin rectangular D-sectioned plate is held in place in the middle, between the teeth, by three surviving iron rivets. The outer edges of both plates have shallow grooves the width of which corresponds to the width of the teeth on that particular side.

Dimensions: Height: 3.1 cm (incomplete); width: 4.5 cm (incomplete); length: 1.3 cm (complete).

Site: Pula, Kandlerova Street, Block XVI, Site XI, 2 VIII 2005, S. J. 19-P4-O2. Found above the caldarium pool floor of public thermae; stratigraphic context: late 1st century–late 5th century.

Unpublished.

92. Inv. no. AMI-A-28113 (Fig. 92)

Material: Bone, iron.

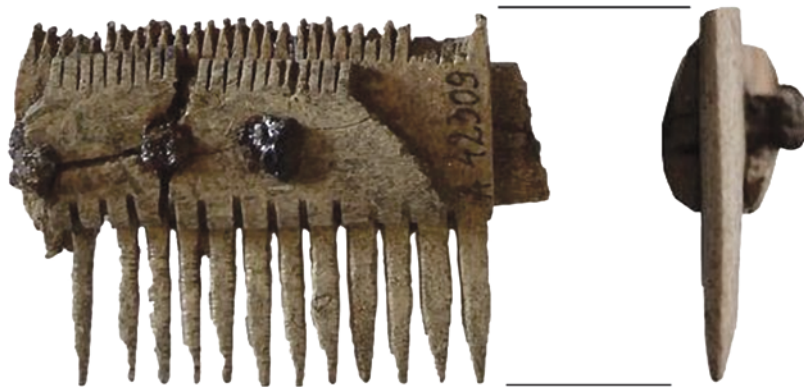
Description: Rectangular bone plate of triple-piece comb. Two rows of teeth were fixed to it by iron rivets. Two holes with remains of the iron rivets survive on the plate. The outer edges of the plate have shallow grooves.

Dimensions: Plate height: 1.3 cm (complete); plate width: 4 cm (incomplete); plate length: 0.3 cm (complete).

Site: Dragonera Jug 1, 15 XI 2004, S. J. Kanal/P39, in the canal back-fill in the entrance corridor of the western (housing) wing of the estate.

Published by: I. Koncani Uhač 2010, 258, pl. IV: 134.

Slika 91. / Figure 91.

Slika 92. / Figure 92.

Izvori / Sources

- Celsus* – *De Medicina*, Volume II. Books V–VI, Translated by Spencer, W. G., Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts 1938.
- Plinius* – *Naturalis Historia* / Pliny, Natural History with an English Translation in Ten Volumes. Volume IV. Libri XII–XVI, Translated by Rackham, H., Loeb Classical Library, London–Cambridge, Massachusetts 1960.
- Plinius* – *Naturalis Historia* / Pliny, Natural History with an English Translation in Ten Volumes. Volume VII. Libri XXIV–XXVII, Translated by Jones, W. H. S., Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts–London 1966.
- Plinius* – *Naturalis Historia* / Pliny, Natural History with an English Translation in Ten Volumes. Volume X. Libri XXXVI–XXXVII, Translated by Eichholz, D. E., Loeb Classical Library, Cambridge, Massachusetts 1962.
- Terentius* – Terence, *Eunuchus*, edited by Barsby, J., Cambridge University Press, New York 1999.

Literatura / Bibliography

- Alihodžić, T. 2015 – *Ispričat ću ti priču*, Zadar.
- Benussi, B. 1927–1928 – Dalle annotazioni di Alberto Puschi per la Carta archeologica dell'Istria, *Archeografo Triestino* 3. s. 14, Trieste, 243–282.
- Berg, R. 2017a – Attrarre. Charis, kosmesis e il mondo della bellezza, u: *Pompei e i Greci. Catalogo della mostra (Pompei, 11 aprile – 27 novembre 2017)*, Osanna, M., Rescigno, C. (ur.), Napoli, 213–220.
- Berg, R. 2017b – Toiletries and Taverns. Cosmetic Sets in Small Houses, *Hospitia* and *Lupanaria* at Pompeii, *Arctos. Acta Philologica Fennica* LI, Helsinki, 13–39.
- Bertacchi, L. 1964 – Recenti acquisizioni di ambre nel Museo di Aquileia, *Aquileia Nostra* XXXV, Aquileia, 51–76.
- Bertoldi, T., Ceci, M. 2013 – Un contesto tardo-repubblicano dal Foro di Cesare, u: *Contesti ceramici dai Fori Imperiali*, Ceci, M. (ur.), British Archaeological Reports International Series 2455, Oxford, 45–59.
- Biró, M. T. 1994 – *The Bone Objects of the Roman Collection*, Catalogi Musei Nationalis Hungarici, Series Archaeologica II, Budapest.
- Bitenc, P., Knific, T. (ur.) 2001 – *Od Rimljanov do Slovanov. Predmeti, Katalog izložbe*, Ljubljana.
- Bliquez, L. J. 2015 – *The Tools of Asclepius. Surgical Instruments in Greek and Roman Times*, Studies in Ancient Medicine 43, Leiden–Boston.
- Bolla, M. 1993 – Il vasellame in bronzo in età augustea: osservazioni sulla base di reperti dall'ager mediolanensis, *Rassegna di Studi del Civico Museo Archeologico e del Civico Gabinetto Numismatico di Milano* LI–LII, Milano, 71–97.
- Bolla, M. 1994 – *Vasellame romano in bronzo nelle Civiche Raccolte archeologiche di Milano*, Rassegna di Studi del Civico Museo Archeologico e del Civico Gabinetto Numismatico di Milano, Supplemento XI, Milano.
- Bolla, M. 2004 – La „Tomba del Medico“ di Verona, *Aquileia Nostra* LXXV, Aquileia, 193–264.
- Bolla, M., Buonopane, A. 2010 – Strigili del Museo Archeologico di Verona, *Aquileia Nostra* LXXXI, Aquileia, 413–444.
- Boon, G. C. 1991 – „Tonsor Humanus“: Razor and Toilet-Knife in Antiquity, *Britannia* 22, London, 21–32.
- Bravar, G. 2002 – Bronzi romani dei Civici Musei di Storia ed Arte di Trieste, u: *Bronzi di età romana in Cisalpina*, Cuscito, G., Verzár-Bass, M. (ur.), Antichità Altoadriatiche LI, Trieste, 481–509.
- Breščak, D. 1982 – *Antično bronasto posodje Slovenije*, Situla 22 (1), Ljubljana.
- Bruno, B. 1995 – *Aspetti di storia economica della Cisalpina romana. Le anfore di tipo Lamb. 2 rinvenute in Lombardia*, Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 7, Roma.
- Buljević, Z. 2002a – Stakleni štapići, u: *Longae Saloniae* I–II, Marin, E. (ur.), Split, 297–311.
- Buljević, Z. 2002b – Toaletni i nakitni oblici, u: *Longae Saloniae* I–II, Marin, E. (ur.), Split, 313–326.
- Buonopane, A. 2012 – Gli strigili e le loro iscrizioni, *Sylogae Epigraphica Barcinonensis* X, Barcelona, 195–206.
- Busuladžić, A. 2015 – Rimski medicinski, veterinarski i farmaceutski instrumenti, kozmetička i ženska lična oprema iz zbirke Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, *Godišnjak. Centar za balkanološka ispitivanja* 44, Sarajevo, 169–231.
- Calvi, M. C. 1968 – *I vetri romani del Museo di Aquileia*, Aquileia.
- Calvi, M. C. 1977 – Motivi alessandrini nella „Kleinkunst“ di Aquileia, u: *Aquileia e l'oriente mediterraneo*, Antichità Altoadriatiche XII, 1, Udine, 185–195.
- Calvi, M. C. 1984 – Le collezioni di arti santuarie del Museo di Aquileia, u: *I musei di Aquileia. Arti applicate, Ceramica, Epigrafia, Numismatica* 2, Antichità Altoadriatiche XXIV, Udine, 29–38.
- Camilli, A. 1997 – Note per una tipologia dei balsamari romani a fondo piatto, *Archivo Español de Arqueología* 70 (175–176), Madrid, 125–148.
- Camilli, A. 1999 – *Ampullae: balsamari ceramici di età ellenistica e romana*, Roma.
- Carandini, A., Tortorella, S. 1981 – Ceramica africana. Terra sigillata: vasi. Produzione A, u: *Atlante delle forme ceramiche I. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (medio e tardo impero)*, Enciclopedia dell'arte antica classica ed orientale, Roma, 19–52.
- Colivicchi, F. 1997 – Gli alabastra tardo-ellenistici e romani. La documentazione della necropoli tarantina, *Mélanges de l'École Française de Rome* 109, 1, Rome, 199–261.
- Cortese, C., Granchelli, L., Groppelli, G., Roviada, A. 2000 – La romanizzazione della campagna nella zona di Corbetta (Milano): analisi di una necropoli, u: *Milano tra l'età repubblicana e l'età augustea. Atti del Convegno di studi, 26–27 marzo 1999*, Milano, 395–419.
- D'Ambrosio, A. 2001 – *Women and Beauty in Pompeii*, Roma.
- Degrassi, A. 1928 – Notiziario archeologico, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* XL (2), Trieste, 397–402.
- De Romanis, F. 1997 – *Tus e murra: aromi sudarabici nella Roma arcaica*, u: *Profumi d'Arabia. Atti del Convegno*, Avanzini, A. (ur.), Roma, 221–230.
- Del Bufalo, D. 2016 – *Murrina Vasa. A Luxury of Imperial Rome*, Roma.

- Deschler-Erb, E. 1996 – Die Kleinfunde aus Edelmetall, Bronze und Blei, u: *Die Funde aus Metall. Ein Schrank mit Lararium des 3. Jahrhunderts, Ausgrabungen im Unteren Bühl: Beiträge zum römischen Oberwinterthur - Vitudurum 7*, Deschler-Erb, E. (ur.), Monographien der Kantonsarchäologie Zürich 27, Zürich-Egg, 13–139.
- Deschler-Erb, S. 1998 – *Römische Beinartefakte aus Augusta Raurica. Rohmaterial, Technologie, Typologie und Chronologie. Katalog*, Forschungen in Augst 27, 1–2, Augst.
- Dolenz, H. 1998 – *Eisenfunde aus der Stadt auf dem Magdalensberg*, Kärntner Museumsschriften 75, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 13, Klagenfurt.
- Džin, K. 2001 – Egiptске votivne figurice u lararijima, u: *Egiptсka religija i antička Istra*, Girardi-Jurkić, V., Džin, K., Uranić, I. (ur.), Pula, 18–21.
- Džin, K., Girardi Jurkić, V. 2008 – *Vižula i Burle u antici*, Pula.
- Eggers, H. J. 1951 – *Der römische Import im freien Germanien*, Hamburg.
- Ettlinger, E., Hedinger, B., Hoffmann, B., Kenrick, P. M., Pucci, G., Roth-Rubi, K., Schneider, G., Schnurbein, S. von, Wells, C. M., Zabehlicky Scheffenegger, S. 1990 – *Conspectus formarum terrae sigillatae Italico modo confectae*, Materialien zur römisch-germanischen Keramik 10, Bonn.
- Feugère, M., Prévot, P. 2008 – Les matières dures animales (os, bois de cerf et ivoire) dans la vallée de l'Hérault: production et consommation, u: *Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine: un artisanat en marge?* Bertrand, I. (ur.), Monographies Instrumentum 34, Montagnac, 231–268.
- Filipović, S. 2010 – *Kasnoantička nekropola u Zmajevcu*, Osijek.
- Fiorentini, G. 1963 – Prime osservazioni sulla ceramica campana nella valle del Po, *Rivista di Studi Liguri* 29 (1–4), Bordighera, 7–52.
- Fontana, F. 2010 – *I culti isiaci nell'Italia settentrionale 1. Verona, Aquileia, Trieste*, con un contributo di Murgia, E., Polymnia 1, Trieste.
- Forti, L. 1962 – Gli unguentari del primo periodo ellenistico, *Rendiconti della Accademia di archeologia, lettere e belle arti* 37, Napoli, 143–157.
- Franken, N. 1998 – Römische und spätantike Bronzen im Akademischen Kunstmuseum der Universität Bonn, *Bonner Jahrbücher* 198, Bonn, 49–99.
- Gagetti, E. 2004 – Ornamenti e oggetti per il trucco, u: *La vita dietro le cose. Riflessioni su alcuni corredi funerari da Brixia*, Rossi, F. (ur.), Milano, 46–51.
- Galliazzo, V. 1979 – *Bronzi Romani del Museo Civico di Treviso*, Roma.
- Gáspár, D. 1986 – *Römische Kästchen aus Pannonien*, Antaeus 15, (1–2), Budapest.
- Gioielli e ornamenti dagli Egizi all'Alto Medioevo* 1988 – Catalogo della mostra, Arezzo.
- Giovannini, A. 1996 – Corredi funerari da tombe a incinerazione di Aquileia, località Beliuna, *Quaderni Friulani di Archeologia* VI, Udine, 41–52.
- Giovannini, A. 1997 – Romanizzazione e età altoimperiale, u: *Ori delle Alpi: Catalogo della mostra*, Endrizzi, L., Marzotico, F. (ur.), Trento, 571–577.
- Giovannini, A. 2001 – Riflessioni sui culti di salvezza ad Aquileia: la presenza di Iside, u: *Orizzonti del sacro. Culti e santuari antichi in Altino e nel Veneto orientale. Altinum. Studi di archeologia, epigrafia e storia 2*, Venezia 1-2 dicembre 1999, Cresci Marrone, G., Tirelli, M. (ur.), Studi e ricerche sulla Gallia Cisalpina 14, Roma, 289–316.
- Giovannini, A. 2005 – Iside ad Aquileia: il culto degli theoi synnaoi. Arpocrate e Anubi fra reperti e dati di archivio, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* CV (2), Trieste, 171–204.
- Giovannini, A., Maggi, P. 1994 – Marchi di fabbrica su strigili ad Aquileia, u: *Epigrafia della produzione e della distribuzione: Actes de la VIIe Rencontre franco-italienne sur l'épigraphie du monde romain organisée par l'Université de Roma – La Sapienza et l'École française de Rome sous le patronage de l'Association internationale d'épigraphie grecque et latine, Rome, 5–6 VI 1992*, Collection de l'École française de Rome 193, Rome, 609–643.
- Girardi-Jurkić, V. 1985 – Catalogo degli oggetti dell'epoca romana, u: *Archeologia e arte dell'Istria*, Pula, 67–99.
- Girardi-Jurkić, V. 2004 – Culti e riti di Pola antica e del suo agro, *Atti Centro di ricerche storiche Rovigno XXXIV*, Rovigno-Trieste, 3–32.
- Girardi-Jurkić, V. 2007a – Espejo con mango, cat. 288, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 285.
- Girardi-Jurkić, V. 2007b – Cuenco, cat. 291, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 285–286.
- Girardi-Jurkić, V. 2007c – Vasija, cat. 292, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 286.
- Girardi-Jurkić, V. 2007d – Pixide, cat. 303, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 288.
- Girardi-Jurkić, V. 2007e – Alabastrón, cat. 304, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 288.
- Girardi-Jurkić, V. 2007f – Caja rectangular con tapa, cat. 305, u: *Roma. Senatus Populus Que Romanus: Catálogo*, Madrid, 288.
- Girardi-Jurkić, V., Džin, K. 2003 – *Sjaj antičkih nekropola Istre*, Pula.
- Giunio, K. A. 2010 – *Ars medica et pharmaceutica. Rimski medicinsko-farmaceutski instrumenti iz fundusa Arheološkog muzeja Zadar*, Zadar.
- Giunio, K. A. 2016 – *Medicamina Faciei Feminae. Odijevanje, frizure, kozmetika i mirisi staroga Rima kroz fundus Arheološkoga muzeja Zadar*, Zadar.
- Gnirs, A. 1903 – Antike Gräberfunde von Pola, *Mitteilungen den k.k. Zentral Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale* II, Wien, 80–81.
- Gnirs, A. 1911 – Grabungen und Untersuchungen in der Polesana, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* XIV, Wien, 5–44.
- Gnirs, A. 1915 – *Pola. Führer durch die antiken Baudenkmäler und Sammlungen*, Wien.
- Gnirs, A. 1930 – Paralipomena aus Istrien und Aquileia, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* XXVI, Wien, 177–190.
- Gostenčnik, K. 2001 – Die Pinzetten aus der Werkstatt des Agathangelus, u: *Carinthia Romana und die römische Welt: Festschrift für Gernot Piccottini zum 60. Geburtstag*, Leitner, F. W. (ur.), Aus Forschung und Kunst 34, Klagenfurt, 429–438.
- Gostenčnik, K. 2002 – Agathangelus the Bronzsmith: the British Finds in their Continental Context, *Britannia* 33, London, 227–256.

- Gostenčnik, K. 2004 – Die medizinische Versorgung in der Stadt auf dem Magdalensberg. Ein Beitrag zum Typenspektrum spätrepublikanisch-frühkaiserzeitlicher medizinischer Instrumente, u: *Die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg 1986 bis 1990*, Piccottini, G. (ur.), Magdalensberg - Grabungsbericht 17, Klagenfurt, 357–442.
- Gostenčnik, K. 2014 – Textilproduktion in der Austria Romana, u: *Römische Textilien in Noricum und WestPannonien im Kontext der archäologischen Gewebefunde 2000 v. Chr.- 500 n. Chr. in Österreich*, Grömer, K. (ur.), Austria Antiqua 5, Graz, 57–109.
- Gregl, Z. 1982 – Rimski medicinski instrumenti iz Hrvatske 1, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3. ser. 15, Zagreb, 175–198.
- Gregl, Z. 1983–1984 – Rimski medicinski instrumenti iz Hrvatske 2, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3. ser. 16–17, Zagreb, 175–184.
- Healy, J. F. 1999 – *Pliny the Elder on Science and Technology*, Oxford.
- Hermay, A., Cassimatis, H., Vollkommer, R. 1986 – Eros, u: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, Artemis, Zürich–München, III, 1, 850–942; III, 2, 609–668.
- Hoffler, V. 1904 – Antikne bronsane posude iz Hrvatske i Slovenije u Narodnom muzeju u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 7 (1), Zagreb, 98–123.
- Hoffler, V. 1908 – Antike Bronzegefäße aus Sissek, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* XI, Wien, 117–134.
- Isings, C. 1957 – *Roman Glass from Dated Finds*, Groningen–Djakarta.
- Ivčević, S. 2000 – Antički medicinsko-farmaceutski instrumenti iz Arheološkog muzeja u Splitu, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku* 90–91 (1999), Split, 101–160.
- Ivčević, S. 2002 – Kozmetički pribor, u: *Longae Salonae I–II*, Marin, E. (ur.), Split, 327–347.
- Ivčević, S. 2014 – Metalni nalazi, u: *Tilurium III. Istraživanja 2002.-2006. godine*, I–II, Sanader, M., Tončinić, D., Buljević, Z., Ivčević, S., Šeparović, T. (ur.), Zagreb, 139–224.
- Jackson, R. 1990 – Roman doctors and their instruments: recent research into ancient practice, *Journal of Roman Archaeology* 3, University of Michigan, 5–27.
- Jackson, R., La Niece, S. 1986 – Medical Instruments from Italy, *Britannia* 17, London, 119–167.
- Jovanović, J. 2010 – Rimsko brončano posuđe iz Arheološkog muzeja u Splitu, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku* 103, Split, 191–232.
- Jung, P. 2013 – *Die römischen Beinartefakte aus dem Gebiet der Colonia Ulpia Traiana (Xanten)*, Xantener Berichte 26, Mainz am Rhein.
- Kamenjarin, I. 2011 – Razni metalni predmeti, u: *Antički Sikuli: katalog izložbe*, Muzej grada Kaštela, Kaštela, 129–132.
- Kaufmann-Heinimann, A., Furger, A. R. 1984 – *Der Silberschatz von Kaiseraugst*, Augster Museumshefte 7, Augst.
- Knobloch, R. 2007 – Strigilis et ampulla nelle sepolture celtiche d'Italia: un fenomeno di acculturazione, *Archeologia Classica* 58, Roma, 337–352.
- Koncani Uhač, I. 2010 – Metalni i koštani predmeti iz dva rimska gospodarska kompleksa na Dragoneri, u: *Dragonera. Dva bisera*, Starac, A. (ur.), Pula, 241–266.
- Koster, A. 2013 – Weapons in a late 1st century grave in Nijmegen (NL), u: *Weapons and Military Equipment in a Funerary Context: Proceedings of the XVIIth Roman Military Equipment Conference, Zagreb 24th–27th May 2010*, Sanader, M., Rendić-Miočević, A., Radman-Livaja, I. (ur.), Zagreb, 77–85.
- Koščević, R. 1995 – Finds and Metalwork Production, u: *Siscia. Pannonia Superior*, Koščević, R., Makjanić, R. (ur.), British Archaeological Reports International Series 621, Oxford, 16–38.
- Künzl, E. 1998 – Zur Typologie von Klammern und Pinzetten, *Saalburg Jahrbuch* 49, Mainz am Rhein, 76–82.
- Lafli, E. 2003a – *Studien zu hellenistischen, kaiserzeitlichen und spätantik-frühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Pisidien (Südtürkei): der Forschungsstand und eine Auswahl von Fundobjekten aus den örtlichen Museen*. Inauguraldissertation zur Erlangung der Doktorwürde vorgelegt der Philosophischen Fakultät der Universität zu Köln, Köln.
- Lafli, E. 2003b – Unguentari romani d'argilla dalla Pisidia (Turchia occidentale), *Quaderni Friulani di Archeologia* XIII, Udine, 235–252.
- Lightfoot, C. S. 2017 – *The Cesnola Collection of Cypriot Art. Ancient Glass*, The Metropolitan Museum of Art, New York, Yale University Press, New Haven – London.
- Lisičar, P. 1958 – Strigilis u našim zbirkama, *Živa Antika* VIII (2), Skopje, 323–331.
- Macchioro, V. 1909 – Il simbolismo nelle figurazioni sepolcrali romane. Studi di ermeneutica, Memoria Letta alla R. Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti di Napoli, *Memorie della R. Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti di Napoli* 1, Napoli, 12–138.
- Maggi, P., Marion, Y. 2002 – Sénateurs et activités économiques: l'enseignement des timbres de Loron (Croatie), u: *Acta XII Congressus internationalis epigraphiae graecae et latinae, Barcelona, 3–8 IX 2002*, Barcelona, 857–862.
- Maioli, M. G. 1994 – Cristalli di rocca dal padovano, u: *Studi di archeologia della X Regio in ricordo di Michele Tombolani*, Scarfi, B. M. (ur.), Roma, 365–372.
- Malfitana, D., Cacciaguerra, G. 2015 – Archeologia della produzione ceramica nella Sicilia ellenistica e romana. Primi dati dal quartiere artigianale di Siracusa, *Herom* 4, 2, 223–275. http://heromjournal.com/wp-content/uploads/2020/12/HEROM_Vol4_2.pdf (pristupljeno 1. veljače 2021.).
- Manacorda, D. 1989 – Le anfore dell'Italia repubblicana: aspetti economici e sociali, in: *Amphores romaines et histoire économique. Dix ans de recherche: Actes du colloque de Sienne 22-24 mai 1986*, Collection de l'École française de Rome 114, Rome, 443–467.
- Mandrizzato, L. 2008 – Aghi (cat. nn. 8–10), u: *Vetri Antichi del Museo Archeologico Nazionale di Aquileia, Ornamenti e oggettistica e vetro pre- e post-romano*, Mandrizzato, L. (ur.), Corpus delle collezioni del vetro in Friuli Venezia Giulia 4, Venezia, 15.
- Mardešić, J. 2002a – Jantar, u: *Longae Salonae I–II*, Marin, E. (ur.), Split, 175–201.
- Mardešić, J. 2002b – Keramički balzamariji, u: *Longae Salonae I–II*, Marin, E. (ur.), Split, 375–381.
- Marušić, B. 1987 – Materijalna kultura Istre od 5. do 9. stoljeća, u: *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju: Znanstveni skup, Pula, 15–18 IX 1982*, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 11, Pula, 81–105.

- Marušić, B. 1995 – *Istra i sjevernojadranski prostor u ranom srednjem vijeku*, Pula.
- Maselli Scotti, F. 1996 – Presupposti per l'individuazione di Aquileia come terminale della via dell'ambra in epoca romana, u: *Lungo la via dell'ambra. Apporti altoadriatici alla romanizzazione dei territori del medio Danubio, I secolo a. C. – I secolo d. C.: Atti del Convegno di studio, Udine – Aquileia 16–17 settembre 1994*, Buora, M. (ur.), Udine, 125–129.
- Matijašić, R. 1984 – Neobjavljeni antički materijal s otoka Cresa i Lošinja u Arheološkom muzeju Istre u Puli, u: *Izvori za povijest otoka Cresa i Lošinja, Otočki ljetopis Cres Lošinj 5*, Mali Lošinj, 51–64.
- Matijašić, R. 1991 – *Campus Martius, Antička nekropola između Premanturske i Medulinske ulice u Puli (Istraživanje 1985–1986. godine)*, Pula.
- Matijašić, R. 1996 – Antička nekropola kod Nezakcija: pokušaj sistematizacije starih i novih podataka iz istraživanja 1900. - 1904., 1908. i 1984. godine, *Histria Antiqua 2*, Pula, 117–138.
- McGinn, T. A. J. 1998 – *Prostitution, Sexuality, and the Law in Ancient Rome*, Oxford.
- Milne, J. S. 1907 – *Surgical Instruments in Greek and Roman Times*, Oxford.
- Mirabella Roberti, M. 1935 – Notiziario archeologico (1935–1936), *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria XLVII*, Pola, 286–307.
- Mlakar, Š. 1970 – Nalaz pepeonih grobova na bulevaru Borisa Kidriča, *Histria Archaeologica I (2)*, Pula, 3–26.
- Mlakar, Š. 1972 – Nalaz rimskih pepeonih grobova u Koparskoj ulici, *Histria Archaeologica III (1)*, Pula, 5–38.
- Morel, J. P. 1981 – *Céramique campanienne. Les formes*, Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome 244, Rome.
- Mustață, S. 2017 – *The Roman Metal Vessels from Dacia Porolissensis*, Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum 12, Cluj–Napoca.
- Nuber, H. U. 1972 – Kanne und Griffschale. Ihr Gebrauch im täglichen Leben und die Beigabe in Gräbern der römischen Kaiserzeit, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts 53*, Mainz am Rhein, 1–232.
- Oettel, A. 1991 – *Bronzen aus Boscoreale in Berlin*, Berlin.
- Ortalli, J. 2000a – Le aree funerarie: topografia e monumenti delle necropoli IV.3, I materiali, u: *Aemilia. La cultura romana in Emilia Romagna dal III secolo a.C. all'età costantiniana*, Marini Calvani, M. (ur.), Bologna, 223–249.
- Ortalli, J. 2000b – Rimini: La domus "del chirurgo", u: *Aemilia. La cultura romana in Emilia Romagna dal III. secolo a. C. all'età costantiniana*, Marini Calvani, M. (ur.), Bologna, 513–526.
- Painter, K. S. 2001 – *The Insula of Menander at Pompeii Volume IV: The Silver Treasure*, Oxford – New York.
- Pasquinnucci, M. 1983 – Aquileia and the Amber Trade, *Savaria 16 (1982)*, Szombathely, 273–281.
- Pensabene, P. 2013 – Vasi in alabastro, u: *Museo Nazionale Romano: Evan Gorga. La collezione di archeologia*, Capodiferro, A. (ur.), Milano, 185–211.
- Perna, S. 2012 – The Colours of Death. Roman Cinerary Urns in Coloured Stone, u: *Interdisciplinary Studies on Ancient Stone, Proceedings of the IX ASMOSIA Conference, Tarragona 2009*, Gutiérrez García, A., Lapuente, M. P., Rodà, I. (ur.), Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Documenta 23, Tarragona, 787–800.
- Perna, S. 2015 – *Fabri luxuriae*. Production and Consumption of Coloured Stone Vases in the Roman Period, u: Pensabene, P., Gasparini, E. (ur.), *Interdisciplinary Studies on Ancient Stone, ASMOSIA X, Proceedings of the Tenth International Conference, Roma, 21–26 May 2012*, Roma, 1021–1031.
- Perna, S. 2021 – A Case of Serial Production? Julio-Claudian „Tureen“ Funerary Urns in Calcitic Alabaster and Other Coloured Stone, u: *Strictly Economic? Ancient Serial Production and its Premises. Archaeology and Economy in the Ancient World. Panel 3.18, volume 20*, Reinhardt, A. (ur.), *Proceedings of the 19th International Congress of Classical Archaeology, Cologne/Bonn, 22–26 May 2018*, Bentz, M., Heinzelmann, M. (ur.), Propylaeum, Heidelberg, 5–17, <https://doi.org/10.11588/propylaeum.704> (pristupljeno 8. srpnja 2021.).
- Petković, S. 1995 – *Rimski predmeti od kosti i roga sa teritorije Gornje Mezije*, Beograd.
- Petru, S. 1972 – *Emonske nekropole (odkrite med leti 1635–1960)*, Ljubljana.
- Piccottini, G. 1994 – Gold und Kristall am Magdalensberg, *Germania 72 (2)*, Mainz am Rhein, 467–477.
- Piccottini, G. 2016 – Bergkristalle aus den norischen Alpen für Rom, *Bulletin des Geschichtsverein für Kärnten 2016 (1)*, Klagenfurt am Wörthersee, 43–44.
- Plesničar-Gec, Lj. 1972 – *Severno emonsko grobišče / The Northern Necropolis of Emona*, Ljubljana.
- Plesničar-Gec, Lj. 1977 – *Keramika Emonskih nekropol*, Ljubljana.
- Pucci, G. 1985 – Terra sigillata italica, u: *Atlante delle forme ceramiche II. Ceramica fine romana nel bacino Mediterraneo (tardo ellenismo e primo impero)*, Enciclopedia dell'Arte Antica, Classica e Orientale, Roma, 359–406.
- Puschi, A. 1914 – Nesazio, Scavi degli anni 1906, 1907 e 1908, *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria 30*, Parenzo, 1–77.
- Radnóti, A. 1938 – *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien*, Dissertationes Pannonicae ser. II, 6, Budapest.
- Raev, B. A. 1977 – Römische Bronzegefäße in Thrakien und Mösien, *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts 58 (2)*, Mainz am Rhein, 605–642.
- Ratković, D. 2005 – *Bronzane posude iz rimske zbirke Narodnog Muzeja u Beogradu*, Beograd.
- Riha, E. 1986 – *Römisches Toilettgerät und medizinische Instrumente aus Augst und Kaiseraugst*, Forschungen in Augst 6, Augst.
- Robinson, H. 1959 – *Pottery of the Roman Period*, The Athenian Agora V, Princeton, New Jersey.
- Ronc, M. C., Rusalen, C. 2010–2011 – Il rasoio romano di Aosta: nuova attribuzione e nuovi spunti, *Bollettino Soprintendenza per i beni e le attività culturali 7*, Regione Autonoma Valle d'Aosta, 84–89.
- Scarfi, B. M., Tombolani, M. 1985 – *Altino preromana e romana*, Musile di Piave.
- Schiavuzzi, B. 1904 – Bericht über die im J. 1903. durch die Direktion des Museo Civico in Pola verfolgten Grabungen, *Mitteilungen den k.k. Zentral Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale III*, ser. 3, Wien, 356–363.

- Schindler-Kaudelka, E. 1975 – *Die dünnwandige Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*, Kärntner Museumschriften 58, Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 3, Klagenfurt.
- Selem, P. 2015 – Aegyptiaca, u: ROMIC I. *Religionum Orientalium monumenta et inscriptiones ex Croatia I, Mythos – cultus – imagines deorum*, Znakovi i riječi / *Signa et litterae* 5, Selem, P., Vilogorac Brčić, I. (ur.), Zagreb, 7–62.
- Starac, A. 2006 – *Reljefni prikazi na rimskim nadgrobnim spomenicima u Arheološkom muzeju Istre u Puli*, *Corpus signorum Histriae* I, Pula.
- Starac, A. 2009 – Nalaz rimskog svetišta u četvrti Sv. Teodora u Puli. Arheološka istraživanja 2008., *Histria Archaeologica* 38–39 (2007–2008), Pula, 123–168.
- Starac, A. 2010 – Dragonera. Arheološka istraživanja 2003.-2004., u: *Dragonera. Dva bisera*, Starac, A. (ur.), Pula, 8–236.
- Swift, E. 2017 – *Roman Artefacts and Society. Design, Behaviour, and Experience*, Oxford University Press, Oxford.
- Šeparović, T. 2003 – Metalni nalazi, u: *Tilurium I. Istraživanja – Forschungen 1997.-2001.*, Sanader, M. (ur.), Zagreb, 219–256.
- Šeparović, T., Uroda, N. 2010 – *Antička zbirka Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika (izbor)*, Split.
- Tassinari, S. 1993 – *Il vasellame bronzeo di Pompei*, Cataloghi 5, Roma.
- Tiussi, C. 1999 – *Il culto di Esculapio nell'area nord-adriatica*, Roma.
- Tomorad, M. 2005 – Egyptian artifacts in the Archaeological Museum of Istria in Pula (Croatia), *The Journal of Egyptological Studies* II, 43–58.
- Tran tam Tinh, V. 1971 – *Le culte des divinités orientales a Herculanium*, Études préliminaires aux religions orientales dans l'Empire romain 17, Leiden.
- Tressaud, A., Vickers, M. 2007 – Ancient Murrhine Ware and Its Glass Evocations, *Journal of Glass Studies* 49, Corning, New York, 143–152.
- Ungaro, L. (ur.) 2017 – *Catalogo Made in Aquileia 2017 u: Made in Roma and Aquileia*, Roma, 187–227.
- Vagalinski, Lj. F. 1995 – Roman Bronze Strigils and Rings for them from Thrace (1st–3rd century AD), u: *Acta of the 12th International Congress on Ancient Bronzes, Nijmegen 1992*, Mols, S. T. A. M., Gerhartl-Witleveen, A. M., Kars, H., Koster, A., Peters, W. J. T., Willems, W. J. H. (ur.), Nijmegen, 435–443.
- Varga, T. 2015 – Medical instruments in Roman Dacia: a survey beyond typology and functionality, *Acta Musei Napocensis* 52 (I), Cluj–Napoca, 183–202.
- Viccei, R. 2011 – *Suoni silenti. Immagini e strumenti musicali nel Civico Museo Archeologico di Milano*, Milano – Carpendolo.
- Vomer Gojkovič, M., Žižek, I. 2008 – *Rimski vsaki dan v Petovionii*, Ptuj.
- Whitmore, A. M. 2013 – *Small finds and the social environment of the Roman baths*, PhD thesis, University of Iowa, Iowa City.
- Wild, J. P. 1970 – *Textile Manufacture in the Northern Roman Provinces*, Cambridge University Press.
- Willers, H. 1907 – *Neue Untersuchungen über die römische Bronzeindustrie von Capua un von Niedergermanien*, Hannover–Leipzig.
- Williams, D. 2004 – Crystalline matter, *British Museum Magazine*, Spring, 48, London, 47.
- Zaninović, J. 2014 – *Arheološka zbirka Burnum*, Šibenik.
- Zlatunić, R. 2011 – Arheološko zaštitno istraživanje na trasi Istarskog ipsilona – lokalitet Brestić – Višnjan, *Histria Archaeologica* 41 (2010), Pula, 83–108.